MANVALE PASTORVM:

SACRORVM CANONVM auctoritatibus, Patrum sententijs, & sanctorum Episcoporum exemplis refertum.

Opus sanè tùm Episcopis, tum etiam omnibus Ecclesiæ Pastoribus, alijsq. Ecclesiasticis apprimè vtile.

AVCTORE MARCOANTONIO GENVENSE Neapolitano V. I. D. Montis Marani Episcopo.

ROMÆ, Ex Typographia Guillelmi Facciotti. M. D C. VI.
Sumptibus Antonij Albini Bibliopolæ.

CVM PRIVILEGIO, ET SVPERIORVM PERMISSV.

BEATISS. PATRI
PAVLO V.
PONT. MAX.

MARCVS ANTONIVS Genuensis Neapolitanus Montis Marani Episcopus, perpetuam felicitatem.

NON meis viribus fretus (Pater Sanctissime) quas semper nullas, & perexiguas esse sensi, sed Deo Opt. Max. à quo omne datum optimum tanquam à Patre luminum descendit, ita inspirante, & incrementum dante, inter plurimas

Episcopales meas sollicitudines, in colligendis velut apis argumentosa ex diuersis libris, tanquam a floribus Episcoporum laboribus & sollicitudinibus, illorumq; muneribus ritè, & (vt Pastores Ecclesiæ Dei decet) animosè exequendis Sanctorum Patrum sententiis, exemplis, Canonũ, & Iurisconsultorum auctoritatibus munitis, per triennium ferè elaboraui: illisq; hinc inde ex diuersis fontibus haustis, factum est, vt exiguum semen sensim creuerit in arborem, ex qua Episcopi omnes vberes fructus, & ad bene, sanctèq; gregem fidei eorum concreditum, & seipsos regendum, salubres, & quàm suaues decerpere facili negotio poterunt,

& ni

& ni mea me scripta fallunt, vt etiam deformes filii parentes delectant (vt de suis dicebat Diuus Ambrosius ad Sabinum) me saltim non inaniter tẽpus insumpsisse affirmare possum. Elucubrationes igitur hasce meas, Manuale Pastorum in sanctã Dei vnicam, illamq; Romanã Ecclesiam, & Sanctitatem tuam grati mei animi monumentum, Episcopatusq; mei primitias, Tibi, Pater Sãctissime, Episcoporum omnium primati, Sacerdoti Dei summo, & Beati Petri Apostolorum Principis successori, hilari fronte (cum maiora ad præsens dare nequeam) affero, atque humiliter offero; vtq; mihi, Pater Sanctissime, in Episcopalibus fun-

ctionibus elaboranti, largam tuam benedictionem impertiri digneris, ſuppliciter expeto; vt illius virtute, fauor mihi ſemper, & vbique diuinus affluenter aſpiret. Interim Deus Opt. Max. Sanctitatem tuam ad multos annos ſeruet incolumem, vt magna omnia, quæ moliris, & meditaris, ad Dei gloriam, & Eccleſiæ ſanctæ incrementũ feliciter inchoes; felicius prouehas, & feliciſſimè perficias.

TYPOGRAPHVS STVDIOSO LECTORI.

MARCVS Antonius Genuensis, Neapolitanus Ciuis, Montis Marani Episcopus, Ecclesiasticæ dignitatis acerrimus assertor, & huius Libri, cui titulus est Manuale Pastorum, auctor. Ne talentum diuinitus suæ fidei commissum in tenebris delitescere sineret, sed potius ingenti vigiliarum, & laborum fœnore, in immensum si fieri posset, quoquo modo illud augeret, amplificaretque: triennij ferè spatio, quo præclaram quidem, sed periculosam Pastoralem prouinciam suis humeris subijt; nonnulla quæ ad suimet, gregisq; sibi traditi instructionem, animarum pabulum, pietatisq. accessionem facere videbantur, ex varijs clarißimorum

aucto-

auctorum viridarijs, dum sibi per ocium licuit deprompta, in vnum congessit: non quod in lucem proditura, quandoq. crederet, sed vt in promptu tamquam ex aliquo affluenti pœnu semper haberet, quæ ad sui muneris partes, tàm quoad Deũ, quàm quoad seipsum, & subditos promptius, feliciusq. exequendas oportuna, & necessaria esse existimaret. Sed pijs amicorum cohortationibus adductus, pro Dei Opt. Max. præcipuè gloria, & communi Episcoporum, & Pastorum vtilitate nostris, ea typis cudi æquo tandem animo passus est. Excipe igitur studiose Lector Manuale hoc Pastorum hilari fronte, promptа tibi illud manu para, & tanti Episcopi laboribus facili negocio fruere. Bene vale.

INDEX CAPITVLORVM.

De

&

MANVALE PASTORVM.

SVMMARIVM.

1 *Episcopalis dignitas magna.*
2 *Status perfectionis Episcopi in quo consistat.*
3 *Episcopus desistens ab intentione tendendi ad perfectionẽ peccat.*
4 *Dicta Sanctorum referuntur de periculo dignitatis Episcopalis.*
5 *Episcopatum magis quã mortem esse vitandum dixerunt sancti.*
6 *Sententia illa: si fuissem de numero Episcoporum, fuissem de numero damnatorum, quomodo intelligenda.*
7 *Exempla plura Sanctorum qui Episcopale onus detractauerũt.*
8 *Sancti dissimulauerunt delicta, nè crearentur Episcopi.*

CAPITVLVM. I.

De grauitate oneris Episcopalis.

1 EA est Episcopalis officij præstantia, vt illud culmen dignitatum omnes appellarint, antecellens statum Religiosorũ arctissimè viuentium: hi sanè censentur esse in statu perfectionis, at Episcopi dicuntur perfecti, & perfectores aliorum; etenim doctrina præponitur silentio, sollicitudo contemplationi, & labor quieti c. licet de regul. S. Thomas 2.2. q. 184. art. 7. tanto superans Regum gloriam excellentia, & dignitate, quanto au-

rum plumbo; ſol lunæ; ſpiritualia temporalibus, præſtant c. duo ſunt 96. diſt. quo fit, vt Epiſcopi nuncupentur Sanctiſſimi, legati Chriſti, ſpirituales patres, columnæ Eccleſiæ, Clem. 1. de pœnit. ſummi Sacerdotes c. 1. de ſacra vnct. Angeli quandoque, vt in Apocalyp. Dic Angelo Epheſi vel Smirnæ ideſt Epiſcopo; & permultis alijs præclaris nomenclaturis, pontificalem maieſtatem exprimentibus. Quòd ſi externa oblectamenta ſpectemus, nihil eſſe in hoc mundo delectabilius, iucundius, & glorioſius Epiſcopatus officio, perſpicuè demonſtrant honores Epiſcopo exhibiti; multitudo familiarium; nobilium comitatus, omnes illi aſſurgunt, obſequuntur, eius nutus obſeruant, ingens auctoritas in alios, & alia id genus permulta, quæ homines huius ſæculi diuitijs, caducis, fluxis, & tranſitorijs ditare ſolent: verum ſi onera Epiſcopatus cum his conferantur, & æqua lance expendantur, planè præponderabunt, vt non niſi magnum timorem neceſſe eſſe Epiſcopum inuadere, ingenuè fatendum ſit.

Primò, quia onus Epiſcopale dicitur Angelicis humeris formidandum: vni enim Angelo traditur vna anima cuſtodienda, ſed Epiſcopo plures, & nihil difficilius quàm animas gubernare, Ioannes Dam. in Paralell. lib. 2. ex nilo, vocaturque cura animarum ars artium, c. fin. de ætat. & qualit. & ſanguis ouium de manu Epiſcopi requiretur c. irrefragabili, de off. ord.

2 Secundò, nam Epiſcopi in ſua conſecratione ſe obligant ad ſtatum perfectionis, qui conſiſtit, vt animas ſibi creditas illuminent, inſtruant, & ad perfectionem adducant, ac pro ipſis, ſi opus fuerit, omnia ſua contemnant profundendo propriam vitam. S. Thomas 2 2. q. 184. art. 5.

3 Tertiò, quoniam ſi Epiſcopus deſiſtit ab hac intentione tendendi ad perfectionem, peccat. S. Thomas loco citato, & ibidem Caetanus.

Quartò, quòd Epiſcopus tenetur docere oues omnia virtutum genera, verbo & opere iux. illud Ioannis 10. Paſtor ante eas vadit: & diuus Petrus in Epiſt. 1. c. 1. forma facti gregis. hinc Epiſcopus vocatur exemplar probitatis, Doctor, Rector, Paſtor, Dux, Gladiator, Capitaneus gentium violenter in cœ-

lum tendentium: nauta, cuius est conducere nauim fidelium per mare periculosum huius mundi ad portum felicitatis æternæ. Signum ad sagittam, in quem omnes tamquam in speculum oculos conijciunt, Præfectus vigilum, Miles, nutrix, Agricultor, Corrector, Iudex, Patronus, Medicus, vt post alios tradit Antonius in c. quamuis de regul. iur. dicitur fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram: bene enim deberet præmeditari, qui tantam familiam suscipit, vtrum habeat vnde ei prouidere possit.

Quintò, Gregorius in pastor. 2. par. per totum, describens qualitates Episcopi post Apostolum inquit: Sit ergo pastor actione præcipuus, præ cunctis contemplatione suspensus, vtilis in verbo, singulis compassione proximus, bene agentibus per humilitatem socius; contra delinquentium vitia per zelū Iustitiæ erectus; internorum curam in exteriorum occupatione non minuens; exteriorum prouidentiam in internorum sollicitudine non relinquens: quæ omnia difficile est in paucis reperire.

Sextò, tenent verba Bernardi in Epistola ad Eugenium quæ omnibus Episcopis scribi possunt: Considero gradum, & casum vereor, considero fastigium dignitatis, & intueor faciem abyssi iacentis deorsum, attendo celsitudinem honoris, & è vicino periculum reformido, pro eo quod scriptum est: homo cum in honore esset non intellexit, ac si diceret, honor absorbuit intellectum.

Septimò, si trutinetur moles laborum Episcopi, dices Episcopum non in dignitate, sed in pœnalitate constitutum.

Chrysostomus de Sacerdo. lib. 3. ita de Episcopo loquitur: Fluctus enim Episcopi animum concutientes ventis mare conturbantibus crebriores infestioresque esse solent. & lib. 6. inquit: Si difficultates eas omnes recensere vellem, quas Episcopum tolerare oportet, nihil aliud erit, quàm maris altitudinem emetiri.

Gregorius lib. 4. Reg. c. vlt. ait: Habet spiritualis prælatio exteriorem gloriam dignitatis, habet & interioris magnitu-

dinem oneris, honor ipſe dignitatis per ſe magnum eſt onus mentis.

Auguſtinus in dicto c. ante omnia, dicit nihil Epiſcopatus officio eſſe in hoc mundo laborioſius, ſi eo modo militetur, quo noſter imperator præcipit. idem Greg. Nazianz. in oratione ad Epiſcopos, & alij.

Experimentum rem apertam facit; ſollicitudines Epiſcopi innumeræ, mores hominum deprauati, quos ſi componere tentauerit Epiſcopus, exoſus, & aſper videbitur: hinc odia, detractiones, & maledicta in Epiſcopum, vt Chryſoſtomo, & alijs ſanctis contigit; & quod ingemiſcendum eſt, confeſtim homines à ſalute ſua prorſus auerſi, qui per omnia vitiorum genera graſſantur, confingunt nefarias falſitates contra Epiſcopũ, eumque apud ſuperiores infeſtant: ſuperbia tàm in ſublime ſe extulit, vt homines ſi in tantillo eorum voluntati non obtemperent, indignentur, obſeruatione digna ſunt verba Chryſoſtomi d. lib. 3. Quæ enim, inquit, ſimpliciter ab Epiſcopis fiunt; accuratè ab alijs excutiuntur conſiderantes vocis menſurã, aſpectum, ac riſum, dicentes; Illi Epiſcopus magnifice arriſit, voce hilari ſalutauit, me verò longe parcius. hæc ille. Improbi, & ignari, ex eorum ſententia Epiſcopi officium metiuntur, ſugillantque Epiſcopum de collatiône beneficiorum, & alijs negotijs arduis, vt neceſſario firmandum ſit, Epiſcopum diu, noctuque in magno labore verſari. Beatus Carolus Boromeus, cum Epiſcopus ad eum ſcribens ſignificaret, ſibi parum eſſe negotij, eam vocem, vt Epiſcopo prorſus indignam, & turpem grauibus ad eum literis miſſis, acriter, latèque reprehendit.

4 Octauò, dicta Sanctorum deterrent.

Vas electionis, qui omnia mãdata Dei ſeruabat, dicebat ſe in timore, & tremore hoc munus exercuiſſe, primo Corint. 12.

Gregorius Nazianzenus Epiſcopale faſtigium adeo periculoſum, & inuidioſum dicit, vt arbitretur, neminem ſapientẽ. læto animo creari Epiſcopum, ac præſtare parcè & duriter vitam tranquillam agere, quàm eſſe Epiſcopum, in apoleget. 1. & in oratione ad centum quinquaginta Epiſcopos, in quibus locis quàm plurima diſſerit, de grauitate Epiſcopalis oneris.

Auguſti-

Augustinus dicit, nihil esse miserius, tristius, & damnabilius apud Deum Episcopatus officio, si perfunctoriè agatur, & si vt decet, nihil periculosius d. c. ante omnia: ac solitus erat dicere: Quid dicturus sum cũ redditurus ero rationem de animabus quæ pendent ad collum meum. vt refert S. Vincentius in sermone 7. Dominicæ 2. post octauam Paschatis.

Idem Beatus Vincentius loco citato miratur, quomodo Episcopi possunt cũ gaudio viuere, cogitando tantum onus, quod supra se portant.

1 Sanctus Illamon dicebat Episcopatum magis, quàm mortẽ esse vitandum, Cardinalis Baronius tom. 9. fol. 178.

Ioãnes Damascenus in paralell. lib. 2. c. 26. Existimo, inquit, complures Episcopos ignis fornacem intraturos esse, ac cuiuslibet Episcopi opus, quale sit, ignem sempiternũ exploraturũ.

2 Legitur in regula S. Hieronymi de duobus Religiosis, qui renuntiauerunt Episcopatui & post mortem apparuerunt alijs dicentes: Quòd si fuissent de numero Episcoporum, fuissent de numero damnatorum. hæc autem verba, non sunt simpliciter intelligenda, quia saperent hæresim, asserendo omnes Episcopos esse damnatos, sed iuxta Dionysium de regim. Episcoporum art. 42. quòd multi, & quòd propter verba ista Episcopos huius temporis desperare non debere, sed valde timere. alio modo declarat Gregorius de Valent. tom. 3. disput. 10. q. 3. par. 3. non esse sensum, quòd status Episcoporum sit damnatus: est enim status perfectionis vitæ, sed sensus est, quòd propter circumstantias alicui Episcopatus esset exitio, qui eo munere non vt debet perfungeretur, & ita potuisset contingere illis Religiosis.

7 Postremo alijs prætermissis memoranda sunt exempla Sanctorum, quorum multi, nedum hoc onus detrectauerunt, verum etiam dissimulauerunt se crimina commisisse, ne compellerentur ad Episcopatum.

Sanctus Ephrem finxit se insanum.

Ammonius aurem sibi amputat.

Sinesius hoc ministerio multas prælegit mortes.

8 Ambrosius simulauit varia, & meretrices ad eius domum

introduxit, non animo peccandi, sed vt sanctitatis fama absolesceret, ac iustitiam cum nimio rigore ministrauit, vt terribilis existimaretur, fugam quoque meditatur.

Basilius magnus sese occultat.

Bernardus restitit omnino.

Clemens Petro obstitit, quousque Petrus dixit sibi à Christo reuelatum.

Chrysostomus quantum potest onus refugit.

Cyprianus,& Antoninus diu recusauerunt, Augustinus, Bonauentura, Nicolaus, inuiti susceperunt,& permulti alij. Atque ex his perspicuè colligi potest, quàm periculosum sit onus Episcopale; clarius tamen ex infra dicendis apparebit.

SVMMARIVM.

1 *Sanctitas Episcopi multipliciter commendatur.*
2 *Episcopi Sancti sunt causa, vt cæteri proficiant.*
3 *Episcopi grauius puniuntur de peccatis commissis post adeptam dignitatem.*
4 *Diabolus dominatur malis prælatis, quasi pecori suo.*
5 *Cyrillus quid notabiliter dicat de sanctitate Episcopi.*
6 *Episcoporum peccata, nec parua dissimulari possunt.*
7 *Exempla singularia sanctorum Episcoporum qui peccatum detestati sunt.*
8 *Clemens Papa Octauus, quàm ex animo peccatum auersabatur.*
9 *Sancti solo aspectu peccatores conuerterunt.*
10 *Charitas in Episcopo relucere debet.*
11 *Peccata venialia ab Episcopo sedulo vitanda.*
12 *Dictum memorabile Sancti Ambrosij in eius obitu.*

CAPI-

CAPITVLVM. II.

De Sanctitate Episcopi.

1 ANtequam peculiaria Episcopi munera aggrediamur, operæpretium esse duxi, eius præcipuas virtutes intexere, sine quibus mutilus, & mancus erit Episcopus; his vero præcinctus fortia quæque deuincet, eiusque salutem in tuto versari comperiet: eas recenset Apostolus in Epistola 1. ad Titum his verbis: Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicũt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui eadem ferè scripsit ad Timotheum; vnde prospicis quomodo Paulus Episcopum delineauerit. Præfatas virtutes luculenter edisserunt S. Hieronymus, & Ioannes Chrysostomus, Diuus Gregorius in suo Pastorali, Gratianus in pluribus distinctionibus decreti; Dionysius Carthus. de regim. Episcoporum, Stimulus pastorum, & alij. Nos vero breuitati studentes circa eas quibus Episcopus magis prælucere debet, immorabimur: & imprimis sese offert Sanctitas vitæ Episcopi, ad quam amplectẽdam plura Episcopum inducere debent.

Primò, quia ait Ecclesiasticus c. 14. Qui sibi nequam est, cui vnquam bonus erit? qui enim alios debet efficere sanctos, ante omnia opus est, vt sit sanctus. c. qui perfectionem 1. q. 1. quinimo sanctior alijs eligi debet, S. Thomas 2. 2. q. 185. art. 3.

Secundò, quia Episcopi obligant se ad intercedendum pro populo, & placandum Deum, sed quomodo placabit, qui non placet? magis prouocabit. c. in grauibus 3. q. 8.

2 Tertiò, quia Episcopus tenetur docere oues verbo, & opere vt diximus in c. præced. & nihil est quod alios magis ædificet,

quàm exemplum Prælatorum c.1. seff. Conc. Trid. Sunt enim Episcopi sancti causa, vt principes, & cæteri proficiant, sicut Rex Guildebertus sub S.Germano tradit.Card.Baronius Tom. 7. fol.468. & viuente Samuele bene habuit populus Hebræus libr. 1. Reg. c. 7. & Ioias fecit bonum coram Domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis 1.Parali. c. 22. & propter pietatem Oniæ Pontificis Reges bene viuebant. Machabæi 2. E contra vero, inquit, August.serm.42. Sicut est impossibile dæmonem in malo obstinatum paradisum intrare, sic impossibile est luxuriosis Pastoribus, auaris, superbis, subditos castos, humiles, sobrios, & bonos fieri, quia necesse est vt talis sit grex; qualis Rex. Et Oseæ c.1. Et erit sicut populus, sic sacerdos; idest talis, qualis Episcopus. Et dicit tex. in c. Nemo. in dist. 83. Neminem magis nocere in Ecclesia Dei, quàm malum Prælatum, quia est error magistri & doctoris, cuius vitium, & errores facilius sequuntur discipuli, quàm virtutes, quia infirmitas capitis magis nocet corpori, quàm alterius membri, quia est error pastoris qui periculosissimus est toti gregi, quia est error medici, qui cum deberet exhibere medicamentum salutis, præbet mortis exempla: & propter peccata Saul & Dauid populus afflictus est 2. Reg. c. 21. & 3.Reg.c.24. & ex Threnis. c.4. propter peccata Prophetarum eius, & iniquitates Sacerdotum eius. Et Ierem.c.10. Quia stultè egerunt pastores, omnis grex eorum dispersus est.

Quartò, ex mala vita Prælatorum sæpe hæreses ortas esse, vt Hussitarum, & Luteranorum tradit Alfonsus de Castro de iusta hæreticorum punit. lib. 3. c 5.

3 Quintò, pœnæ contra malos Prælatos eos coercere debent, quia Episcopi grauius puniuntur post adeptam dignitatem c. præcipuè 11.q.3. probat Chrysost.de Sacerd.lib. 4. & 6.

4 Quia Dæmones dominantur malis Prælatis, quasi pecori suo.Glos.in c. Non omnis 2.q.7. Et quia Prælati tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt, d.c. præcipue. si enim Apostolorum loco sunt, eorum facta imitari debent c.non est, dist.40.

5 Sextò, notanda sunt verba S. Cyrilli in Epistola ad Augustinum

ſtinum de miraculis, Diui Hieronymi, in qua plura de Epiſcopis dicit, inter alia; Quòd Epiſcopus aut ſanctiſſimus eſt, aut diabolus, & quòd leuiſſimum peccatum in alijs, grauiſſimum Epiſcopo imputatur apud homines.

6 Septimò, infamia huius mundi, etiam Epiſcopum dimouere debet à peccatis, inquit enim Chryſoſtomus de Sacerd. lib. 3. Epiſcoporum vitia diſſimulari non poſſe, ſed vel parua, atque exigua confeſtim manifeſta fieri. S.Tho. 1.2.q.73.art.10.

7 Octauò, exempla ſanctorum mouere debent, qui peccatum omni conatu deteſtati ſunt.

Sancti Edmundi Archiepiſcopi Cantuarien. vox erat: Mallem inſilire in rogum ardentiſſimum, quàm peccatum vllum ſciens admittere in Deum meum: apud Surium.

Sanctus Anſelmus Archiepiſcopus quoque Cantuar. ſolebat dicere: Si hinc peccati horrorem, inde inferni dolorem corporaliter cernerem, & neceſſario vni eorum immergi deberem, prius infernum, quàm peccatum appeterem.

Eudoxia Imperatrix per ſuos Nuntios, & Legatos minas, & terrores Sancto Ioanni Chryſoſtomo incutere tentauit, quòd eius cupiditatibus iniquis ſe oppoſuerat; reſponſum eſt à ſuis Legatis, quos miſerat: fruſtra illum hominem terres, nihil ille, niſi peccatum timet.

Cum Ruffinus magiſter militiæ conſolaretur Theodoſium Imperatorem, triſtem de excommunicatione contra ipſum ab Ambroſio latam, dicens ſe curaturum, vt eam Ambroſius relaxaret, reſpondit Theodoſius: Noui ego conſtantiam Ambroſij, quòd nullo Regiæ maieſtatis terrore diuinam legem tranſgredietur.

8 Quid dicam de Sanctiſſimæ, ac perennis memoriæ Papa Clemētē VIII. Simulatque in Epiſcoporum numerum me cooptauit, licentiam ab eo petij ab Vrbe ad Eccleſiam contendendi, poſt benedictionem mihi impenſam: pientiſſimus Pontifex acerrimus peccati hoſtis in talia linguam laxauit: Ora Deum pro me, vt ſi aliquid perpetraturus ero contra eius voluntatem, me hac vita priuet. Id ipſum repetens, hæc verba in corde meo velut in ære inſcripta, atque inciſa ſunt, & inter alia

remedia

remedia aduersus peccatum, non modicum leuamen mihi afferant.

9 Tanta est Sanctitatis vis, vt solo Sanctorum aspectu peccatores conuersos legamus. Sanctus Malachias Episcopus, cuius vitam scribit Berhardus, sola præsentia & deuoto aspectu, ac sermonis grauitate compescuit multitudinem armatorum coram se, & in caput eius conspirantium. Quidam Princeps impudicus,& ferus dicere solebat: Nullus mortalium mihi timorem incutit, nisi Romualdi Abbatis aspectus, ante eius vultum, nec quid dicam scio, nec quibus me defendere valeã inuenio. In vita S. Romualdi apud Surium. Saul intellexit quod Dominus esset cum Dauid, & cæpit magis timere eum lib. 1. Reg. cap. 18. Sic Herodes metuebat Ioannem sciens esse virum iustum,& sanctum,& audito eo multa faciebat & libenter eum audiebat. Marc. c. 6.

10 Sanctitas Episcopi præsertim consistit in charitate, quòd manifestè patet in Euangelio Ioannis 21. Volens enim Dominus constituere Petrum Vicarium, prius interrogauit eum ter, Diligis me? & deinde ei dixit: Pasce oues meas. & Chrysostomus de Sacerd. lib. 3. inquit: Certe Christus prodigijs, & miraculis posthabitis, quæ ab Apostolis edenda essent, ostendit, his verbis: In hoc cognoscent homines, quòd discipuli mei eritis, si charitatem inter vos mutuam habueritis. Ioannis 13. & Episcopus qui Deum amat, omnia difficilia, & aspera superabit c. Charitas. de pænit. dist. 2. & eius orationes facilius à Deo exaudiuntur c. ipsi Sacerdotes 1. q. 1.

11 Debet etiam Episcopus pro virium suarum modulo, peccata leuia vitare. iuxta illud: Qui modica spernit, paulatim decidet. Vt irasci, iactare se se, velle honorari, indignari ob negatum honorem, otiosas nugas loqui, spectare inutilia, gulæ indulgere, & alia huius generis penè infinita. Gregorius in Pastorali 3. parte admon. 34. ait. Pluuiarum guttæ exiguæ sunt, sed quia multæ, magnos fluminum gurgites efficiunt. Ambrosius in Epist. 25. Non mediocris est virtus Sacerdotalis, cui cauendũ non solũ, nè grauioribus flagitijs sit affinis, sed nè minimis quidẽ, quæ multo magis nocent, si ex habitu quodã fiant.

O feli-

12 O felices sanctos Episcopos, qui taliter vixerunt. O Beatum Ambrosium, qui eo pacto vitam instituerat, vt in vltimo vitæ constitutus, cum à fidelibus, ob hoc mærentibus cum lacrymis rogaretur, vt sibi à Domino, vitæ posceret commeatum, illis sapientissimè, ac pijssimè respondit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Quæ verba elimata, & librata admirabatur, & laudabat S. Augustinus. De Samuele dicit scriptura Sacra coram omni populo dixisse: Quis ex vobis arguet me de peccato? dicat, quia iam senui, libr. 1. Reg. cap. 12. ita deberet se gerere Episcopus, vt de nullo vitio sugillari posset.

SVMMARIVM.

1 *Suspicio mali ab Episcopo accuratè vitanda.*
2 *Suspicio patens in Episcopo peior est vitio latenti.*
3 *Exempla Sanctorum, qui soli mulieres non alloquebantur.*
4 *Episcopus visitare debet mulieres ægras stipatus alijs.*
5 *Episcopus eleemosynas viduis per senes eroget.*
6 *Episcopus nec familiaritatẽ cũ mulieribus deuotis habere debet.*
7 *Exemplum singulare modicæ, etiam suspicionis mali vitandi Sancti Cypriani.*
8 *Trigesima pro sententia non potest recipi ab Episcopo.*
9 *Augustinus nec vxorem cuiquam poposcere, nec militare volentem ad hoc commendauit, & quare.*

CAPITVLVM. III.

De suspicione mali ab Episcopo vitanda, atque occasione alijs peccandi non præbenda.

1 ETsi Apostolus 1. ad Thessalon. 1. omnes non solum à malo, sed ab omni specie mali abstinere iubeat; id multo cautius ab Episcopo seruandum erit, vt omnes suspiciones mali à se amoueat; quod apertè ipsius Apostoli exemplo manifestũ fit 7. Corinth. 8. veritus enim, ne furti apud discipulos suspectus esset, alios in pecuniarum admni-

administrationem secum assumpsit: Ne quis, inquit, nos carpat in hac exuberantia, quæ à nobis administratur. Vnde Chrysost. de Sacerd. lib. 6. inquit: A nullo enim peccato absumus, quantum à furto aberat Paulus; insania enim mera tale quid suspicari de beato illo atque admirabili Pauli animo, nihilominus hanc suspicionem sic iniquam, & absurdã à se procul pellit; proinde concludit Episcopum debere maius studiũ adhibere, vt malas suspiciones, & opiniones non solum dum erumpunt, diuellat, sed procul vnde erumpere possunt prospiciat, & causas ipsas, è quibus nascantur longo ante tempore interimat, & non expectet, vt in vulgi ore versentur, ac diuulgentur, tunc difficile fortasse erit extinguere.

2 Et Cardin. Contar. de officio Episcopi lib. 2. inquit peiorem esse in Episcopo suspicionem patentem vitio latenti.

De Daniele dicitur quòd nulla culpa aut suspicio inueniebatur in eo. Dan. 6.

3 Augustinus, nec cum propria sorore habitare volebat, ad tollendam suspicionem illarum, quæ ad eam accedebant, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt c. legitur dist. 71.

Idem Augustinus, nunquam solus cum mulieribus sermonem habere voluit, sed Clericis præsentibus pro testibus. Idem seruabat S. Ludouicus Episcopus Tholosanus, etiam quando alloquebatur consanguineas, & alij Sancti.

4 Ex his infertur, quòd cum Episcopus teneatur visitare mulieres ægras, & afflictas, & consolari eas, vt tradit Chrysostomus loc. cit. non nisi senioribus comitatus accedat, Idem dicit Hieronymus in Epistola ad Nepotianum, quemadmodum facere debet quando visitat Sanctimoniales.

5 Pariter, quando eleemosynam viduis largitur, per senes bonæ famæ erogari faciat. proinde in c. Episcopus dist. 88. habetur, Episcopum gubernationem viduarum, pupillorum, & peregrinorum non per seipsum, sed per Archipresbyterum, vel Archidiaconum agere debere: & Paulus consulit Timotheo: Adolescentiores viduas deuita 1. ad Timot. c. 5.

6 Itidem Episcopus nec familiaritatem cum honestis, & deuotis

uotis mulieribus habere debet, dicit enim Hieronymus; fœminam, quam bene videris conuersantem, mente dilige, non corporali præsentia c. Hospitiolum. dist. 37.

7 Sanctus Cyprianus tanta modestia præditus fuit, & mali suspicionem adeo horrebat, vt in carceribus detrusus, paulo post martyrium perpessurus, noluerit admittere ad eum inuisendum, quasdam deuotas mulieres, quæ perrexerant, vt aliqua salutaria monita perciperent, ne alijs scandali occasionem præberet.

8 Postremo, omnes mali suspiciones Episcopus sedulò vitare debet, & specialiter auaritiæ c. cum ab omni. de vit. & honest. cleri. in quo textu prohibetur Episcopo, exigere trigesimas pro sentētijs, nō obstāte consuetudine, vt ibi notat Abbas.

9 De occasione mali alijs non præbenda, singulare exemplum ob oculos Episcoporum ponit Augustinus, qui vxorem cuiquam, nunquam procurabat, neque militare volentem, ad hoc commendabat, de singulis reddens causam, scilicet: Ne dum inter se coniugati casu iurgarent, ei maledicerent, per quem coniuncti essent, & ne militiæ commendatus, ac male agens suam culpam suffragatori tribueret. Noui quemdā Episcopum solitum declinare loca, in quibus mulieres morabantur, nec per ea transeuntem hoc solo, nec comitibus occasionem præstaret, ex earum aspectu illas appetendi, quamuis alioqui posset per ea loca incedere sine scrupulo.

SVMMARIVM.

1 *Prudentia in Episcopo commendatur.*
2 *Iuuenes Episcopi fieri non debent.*
3 *Prudentia docet Episcopum, vt sit omnibus omnia.*
4 *Prudens ardua negotia sine aliorum consilio non expedit, nec celeriter ea determinat.*
5 *Prudens multa dissimulat, plurima obliuiscitur, & nonnulla ignorat.*
6 *Exempla sanctorum qui pleraque dissimulauerunt pro recta muneris executione.*
7 *Episcopi debent obliuisci obtrectatorum, qui illis detraxerunt dum crearentur Episcopi.*

CAPI-

CAPITVLVM. IV.

De prudentia Epiſcopi.

1 NEminem fugit in regimine reipublicæ, pruden tiæ primas eſſe deferendas, vt potè illuminatiuę aliarum virtutum iuxta Philoſophum, & ſine qua virtus eſt vitium iuxta Bernardū; hinc Paulus dicit, Epiſcopum oportere eſſe prudentem: Chryſoſtomus de Sacerd. lib. 2. Multa, inquit, opus eſt Paſtori prudentia, ſexcentis etiam, vt ſic dicam, oculis, vt rectè vndique circumſpicere poſſit: ſacri Canones eam requirunt in Epiſcopo non ſolum in litterarum ſcientia, ſed etiam in negotiorum diſpenſatione. 36. diſtin. in ſumma.

2 Prudentia haberi non poteſt ſine experientia: Qui non eſt tentatus, inquit Eccleſiaſtes, quid ſcit, vir in multis expertus, cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum c. 36. Quamobrem admodum iuuenes qui nullo munere perfuncti ſunt, Epiſcopi fieri non debent de honeſtate. In antiquis, inquit Iob, eſt ſapientia, & in multo tēpore prudentia: Quandoque ſanctitas ſuppleuit defectum ætatis, vt in S. Remigio Epiſcopo Rhemenſi, & S. Ludouico Epiſcopo Tholoſano, qui fuerunt creati Epiſcopi valde iuuenes, ſed apprimè profecerunt. Charitas etiam ſupplet imperfectionem ſcientiæ c. niſi, de renuntiat. Prudentia plura complectitur, ſed pauca memoranda cenſui.

3 Primò prudentia docet, vt Epiſcopus fiat omnibus omnia, vt omnes lucrifaciat, iuxta Apoſtolum prima Corinth. 9. Non enim vno, & eodem modo ſubditi ſunt tractandi, quando nec à medicis, vna atque eadem medicina ægrotantibus adhibetur, ſed Epiſcopus ad omnes ſe attemperabit; erit terribilis, & comes, grauis, ſed minime inflatus, muneribus incorruptus, & pronus ad obſequia, ſubmiſſus, & iuuictus, alacris, & placidus, erga probos humilis, erga audaces elatus, non alijs

aduletur,

adulctur, nec adulatoribus aures patefaciat, neuè gloriosus sit, liber sit, sed non ad pertinaciam declinet, nec ad seruilem submissionem se abijciat, alios minis, alios placidis verbis, & alios muneribus ad mandata Dei seruanda conducet; Sancti Episcopi aliquando iuuenes lasciuos, & alios peccatores in mensa exceperunt, exemplo Iesu. Matth. c. 9. Munera illis largiti sunt, vt eos crebrò penes se haberent, vt hac occasione captata eis monita salutis dictitarent. Philippus adiunxit se Eunucho legenti Isaiam, & hac occasione illum conuertit dicēs: Putas nè intelligis quæ legis? Acta Apostolorum cap. 8. Diuus Gregorius in past. 3. par. ponit quamplures modos admonendi diuersa genera personarum. Moyses & Aaron prociderunt in terram corā omni populo, nè peccarent cùm vellent reuerti in Egyptum. Numer. c. 13. & Paulus: Argue, obsecra, increpa, in omni bonitate, & patientia & c. 2. ad Titum: Exhortare, & argue cum omni imperio.

4. Secundò, ex prudentia permanat, vt Episcopus negotia ardua sine aliorum consilio nō decidat iuxta Ecclesi. 32. Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. & in c. fin. 36. dist. habetur, quòd Episcopus, qui propter senectutem vel nobilitatem erubescit discere à iuuenibus vel ignobilibus, dicitur membrum Diaboli, & infidelis, facit tex. in c. peruenit. dist. 84. Tobias consulit filio suo, vt semper consilium à sapiente requirat. Tob. c. 2.

5. Tertiò, ex eadem prudentia, fluit, quòd Episcopus in negotijs arduis non sit facilis ad determinandum, sed sumpto ad cogitandum spatio, diu multumque res expendere debet, omnia circumspicere, & considerare, quæ consequi, aut quæ ex illis, quæ tùm fiunt oriri possint, iuxta Sapientis dictum Prouerb. 4. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. & Prouerb. 93. Qui festinus est pedibus, offendit. Sed post diligentem consultationem sunt velociter exequutioni mandanda. S. Thom. 2. 2. q. 47. art. 9. & sic intelligitur Prouerb. Esto velox in operibus tuis, scilicet post consilium; nam oportet tarde consiliari iux. Diuum Tho. vbi supra & titulo 1. Id etiam docet Paulus ad Timot. 1. c. 5. Nemini cito manum

imponas,

imponas, nec communices peccatis alienis: quòd de collatione ordinum, & dispensatione spiritualium, & determinatione quorumlibet negotiorum arduorum intelligendum est. Ita seruabat S. Martinus, qui adhunc finem doctissimos consiliarios suo lateri adiunxit. Præclarum exemplum nobis reliquit B. Carolus Borromeus. Excommunicauerat ipse Senatores Mediolanenses ob violata iura Ecclesiæ, modico temporis spatio interiecto, missus est Marchio Seraldi ab Hispaniarum Rege ad eum, qui cum eo conquerebatur, quòd nimis seuere contra Senatores egisset, quodque saltim vti homo in regis Imperio natus non debebat illius animum ad iram accendere, & si res alia ratione non ageretur, Rex remedium adhibuisset: Beatus Carolus audito Marchione prudenter in re tam graui procedens, tùm nihil respondit; sed altera die se responsurum promisit; sequenti die Marchioni ad eum pro resolutione pergenti, paucis, sed sapientissimis verbis dixit se Regi multum debere, sed maiorem esse obligationem, qua Deo astringebatur, ad iura Ecclesiæ tuenda, idque Regi Catholico Ecclesiæ defensori placere debebat: & sic illum dimisit, paucissimis verbis prudenter, & considerate prolatis, nec acquieuit donec Senatores Ecclesiæ satisfecissent.

5 Quartò, ex eiusdem prudentiæ scaturigine oritur, quòd Episcopus multa debet nescire, plurima dissimulare, & nonnulla obliuisci, Bernardus de conside. lib. 4. c. 3.

6 Illustre exemplum præbet S. Ambrosius, cùm Theodosius Imperator multos innocentes gladio interimi mandasset in Thessalonica, & tanta immanitate fædatus Mediolanum remearet: Beatus Ambrosius cupiens saltim mederi animæ Imperatoris, audiens eius aduentum Ciuitatem egressus est, ne illum videret, aut alloqueretur, vt alicuius scandali occasionem remoueret, sed dissimulare eo tempore melius esse arbitratus fuit; deinde opportuno tẽpore illum redarguit, qui pœnitentiam egit. Mira quidem huius sancti prudentia, obliuionis tenebris non demandanda, vide S. Tho. 2. 2. q. 10 art. 11.

7 Ex his sequitur non debere Episcopum indignari ob honorem illi à Laicis non ea ratione qua tenentur aliquando exhibitum,

hibitum, vt si in eius transitu aliqui non detegant caput, quamuis Magistratus sæculares id tolerare non debeant: nec ad singula moueri, sed ad innumera conniuere debet, nisi facti qualitas, & scandalum aliud suadeant, neque percunctari debet de eius obtrectatoribus, & alijs rebus inutilibus; sed multa nescire, plurima etiam obliuisci, nempè iniurias & illatas, ante, vel post Episcopatum, peccata eorum, qui iam sunt emendati, & alia permulta obliuisci, nescire, & dissimulare, si vult perfectè gubernare.

Sanctus Cyprianus Episcopus, & Martyr quamuis inuictus acceptásset Episcopatum non defecerunt obtrectatores, qui eum improbum, alijsque vitijs obsitum acclamarent; quibus post Episcopatum adeo affabilem, & benignum se præbuit, vt omnibus admirationi esset. 1

Beatus Carolus Boreomeus cùm conspiratio in eius caput litteris obsignatis eidem significaretur, idque à delatore earum antequam aperirentur voce referaretur, noluit litteras aperire, sed in eiusdem delatoris præsentia adducto igne combussit, deinde ad illum conuersus mirantem, & prope subindignantem dixit: Præsidia, & custodiæ mihi adhibenda non sunt, nec à meis pro Ecclesiæ muneribus ob huiusmodi suspiciones abstinendum; quid prodest alicuius peccatum nosse, vel quemquàm suspectum habere, quæ odij, ac iudicij temerè faciendi, & aliarum offensionum sunt inuitamenta? satius est rem totam Deo committere, eiusque solá misericordia sustentari. Et sic discessit Eques, ac Beatus Carolus nullum penitus verbum de ea re deinceps fecit: memorandum quippe exemplum quo Episcopus ad plurima ignoranda moueri deberet.

SVMMARIVM.

1 *Tria sunt consideranda in omni negotio.*
2 *Lex iniusta potest seruari ob scandalum vitandum, & quando.*
3 *Clericus propter scandalum non priuatur.*
4 *Episcopus non debet esse nimis credulus.*

5 *Prudens non leuiter aliquid inchoat, nec inchoatum ante perfectionem relinquit.*

6 *Prudens non mutatur sed aptatur.*

CAPITVLVM V.

De eadem materia prudentiæ.

Singula prudentiæ officia recenlere aliud non esset, quàm vastū pelagus tenui carina traijcere, eamobrem cogitaui quædam alia prudentiæ munera, Episcopis potissimum consentanea referre.

1 Primò omni negotio peragendo, tria esse consideranda, an liceat, an deceat, an expediat, ita docet Innocentius. in c. magnæ, de voto. Vnde Paulus 1. ad Corinth. c. 19. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Ad hoc caput rediguntur innumera quæ tolerat Ecclesia propter scandalum vitandum contra regulas iuris c. nihil de præscript. c. cum teneamur. de præben. cum simil. quorum pauca recensenda putaui.

2 Primum quòd Episcopus propter scandalum vitandum debet permittere, vt obferuetur lex iniusta per contrarietatem ad bonum humanum non ad diuinum S. Thomas 1. 2. q. 96. art. 4. Felinus singulariter in dicto c. nihil; qui ddclarat procedere hanc opinionem; quando ex resistentia quæ fieret legi iniustæ, resultaret maius scandalum, & maius malum. Ponit exemplum in Ecclesia quæ non repetit decimas in terris, in quibus non consueuerunt dari, propter scandalum vitandum.

3 Secundum quòd Clericus alioqui priuandus, & puniendus toleratur propter scandalum vitandum. Innocentius in cap. 1. de Cler. coniug. c. per tuas, de Simonia. S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 2. ad 3. qui est videndus: Felinus loco citato, vbi conglomerat permulta, quæ tolerat Ecclesia propter scandalum, ad quem remitto lectorem.

4 Secundo prudentia docet Episcopum non debere esse nimis credulum ad ea quæ de alijs audit, c. si quid vero. distin. 86. Extrauag. vnica, de pœnit. c. licet Heli. de Simon. & Bernardus de consideratione lib. 4. c. 10. ad Eugenium, inquit clandestinas denuntiationes aduersus aliquem non esse recipiendas, & esse suspectum illum, qui quod in aure loquitur, veretur palàm dicere. Curiæ enim iniquitates sunt notissimæ, & domestici siue presbyteri, vt præ alijs ab Episcopo amentur, solent confingere calumnias, & innumeras falsitates contra viros probos eorũ fœdis cupiditatibus resistentes Episcopo referre.

5 Tertiò prudẽs Episcopus cauet ne aliquid leuiter inchoet, vel inchoatum ante perfectionem de facili relinquat, vt multis contingit, qui plura negotia aggrediuntur, & pauca ad perfectionem ducunt; hoc non est prudentis, vt dicit Seneca, & in Episcopo detestabile.

6 Quartò prudentis Episcopi est non temere mutari, sed potius aptari iuxta eundem Senecam dicentem: Te in aliquibus non mutes, sed potius aptes. Et Ecclesiast. 27. Stultus sicut luna mutatur. aliàs vituperaretur ministerium nostrum, & vilesceret auctoritas, ita Innocen. in c. qualiter, & quandò. 1. de accusat. ibi: Occasionem inueniatis, per quam ne vestra vilescat auctoritas etc. Vbi Abbas. Prudentia etiã docet quòd Episcopus maturè procedat ad excommunicationem, quòd amicitiam conseruet cum Domino temporali, quòd procuret non haberi odio à subditis; de quibus in suis locis particularibus diffusius tractabimus; & tandẽ in omni re peragenda Episcopus prudẽtia vtatur: ipsa enim in medio regiminis quasi quædam arbitra sedens, suos rebus fines imponit. Prudentiam augent consuetudo cum viris eruditis, frequens lectio librorum, & obseruatio casuum qui in dies succedunt.

SVMMARIVM.

1 *Fortitudo in Episcopo apprimè commendatur.*
2. *Episcopus dicitur ferrum.*
3. *Exempla Sanctorum memorabilia circa fortitudinem Episcopi.*

4 *Exempla iustitiæ non sunt sumenda à potentibus, qui quicquid volunt pro lege habent.*
5 *Episcopi qui laicis adhærent contra Ecclesiæ iura vocantur arietes sine cornibus.*
6 *Principes ante alios subditos sunt corripiendi.*
7 *Beati Caroli Borromei singularia verba circa fortitudinem Episcopi.*
8 *Consanguinei Episcoporum à Tyrannis Banniti à Deo miro modo adiuti.*

CAPITVLVM VI.

De fortitudine Episcopi circa rectam executionem sui muneris.

1 DVplex animi fortitudo Episcopo est necessaria: prima, vt numquàm animum deflectat à recta executione sui muneris, non prece, fauore, timore, etiam si eius vitæ discrimen immineat: altera versatur in tolerantia tribulationum, & aduersitatum, à quibus serui Dei impetuntur, ad despicientiã omnium honorum, & rerum huius mundi præter Deum. In hoc capite de prima sermo noster erit, de qua illud asserere non verebor, quòd nisi ea Episcopus munitus fuerit, melius esset si renuntiaret Episcopatui: idque experimento ipse probaui, & in alijs Episcopis cognoui. Incredibilia sunt, & sanè præter hominum opinionem innumera impertinentia, quæ ab Episcopis postulantur; à principio Episcopatus confestim consanguinei, nobiles, amici, accurrunt, & alij filium in famulum, alij nepotem, alij seruum offerunt, quos dum semel Episcopus admiserit, amplius excludere non potest, alij petunt promissionem beneficiorum cum vacauerint: potentes quando præsentant aliquem ad iuspatronatus, instant statim fieri institutionem nolentes ostendere titulum, & nisi institutio quamprimùm sequatur, indignantur, & minantur Episcopo, petunt ad ordines promoueri eorum

rum famulos, aut alios indignos, & persæpè dignos laqueo, vel triremibus; alij infestant Episcopum, vt petat remissionem carceratorum à curia sæculari, cum falsò probauerint requisita à Concilio Tridentino: vel Clericus gaudeat priuilegio fori. sæpe sunt amissa bona Ecclesiæ recuperanda, multa peccata etiam Principum, & Regum obiurganda, petulantia aliquorum Magistratuum reprimenda, pleraque alia quæ iniustè exiguntur deneganda; itaque sine hac animi fortitudine Episcopus in magno periculo salutis versabitur; nam sola prudentia non sufficit; ad eam inducunt.

Primò verba Hieremiæ primo. vbi ostendens Dominus fortitudinem, qua suffultum esse oportet Episcopum, ita inquit: Ecce ego dedi te hodiè in ciuitatem munitam, in columnam ferream, & murum æneum super omnem terram Regibus Iuda, & principibus eius, bellabunt aduersum te, & non præualebunt, quia ego sum tecum.& Ezechiel. 3. Ecce dedi frontem tuam valentiorem eorum, vt adamantem, & silicem dedi faciem tuam. Item Iosuæ dixit Deus: Ego ero tecum & nullus poterit resistere vobis cunctis diebus vitæ tuæ. Iosuæ cap. 1.

2 Et Prælatus dicitur ferrum, quia sicut ferrum est forte, ita Prelatus debet esse fortis. c. ferrum. dist. 50. Vbi Archid. Nec in vltimo vitæ spiritu liberabunt Episcopum potentes, qui illum errare fecerunt. Solus Episcopus strictissimam rationem reddet: non enim debebat Episcopatum procurare. Salomon nec matri propriæ iniustè quid petenti assentiri voluit 3. Regum c. 2. Et dicit Paulus: Si hominibus complacerem, Christi seruus non essem c. fin. dist. 47.

3 Secundò, exempla Sanctorum accendere debent Episcopum, quorum innumeri in faciem principibus restiterunt; & eos intrepidè increparunt. De Samuele dicit scriptura quòd viriliter arguit Saul: Et cognouerunt omnes quòd fidelis Samuel Propheta esset Domini. 1. Reg. c. 28. S. Chrysostomus nouiter creatus Patriarcha Constantinopolitanus visitatus ab Imperatore Arcadio, aperta fronte illi dixit, quòd nisi Imperium cum omni rectitudine gubernasset, ipsum increpasset: vt Nathan Propheta Dauid; deinde non permisit, vt Eudoxia Im-

peratrix ingrederetur Ecclesiam; ex quo possessionem cuiusdam contra fas occupauerat, & ab ipso admonita reddere noluerat, ac prohibuit fieri ludos ante statuam dictæ Imperatricis, ne turbarentur diuina officia, cum fierent propè Ecclesiam, neuè induceretur Idolatria.

Sanctus Ambrosius, prohibuit ingressum Ecclesiæ Theodosio Imperatori, ex quo plures innocentes in Thessalonica occidi mandauerat, & aliàs à Presbyterio illum expulit dicens. Quod purpura non facit Sacerdotes. Eundem iterum acriter reprehendit circa Iudæorum Synagogam Constantinopoli, à Christianis incendio absumptam, & ab Imperatore reædificari iussam, effecitque, vt contrario mandato nullam Iudæis Synagogam permitteret, & in omnibus Imperator fuit obediens. Idem Valentiniano iuniori Imperatori Ecclesia pro Arianis cōstantissimè negauit; habetur in c.conuenior 23.q.8.

In Concilio Ariminensi scriptum erat decretum contra Arianos, illudq. ad custodiendum traditum fuit Eusebio Episcopo Samosetano: Constantius Imperator Arianus, mittit ad Eusebium, vt decretum ad eum trasmittat; negat id facturum Episcopus sine Patrum consensu: iratus Imperator, iterum mittit, minitans dexteram ei præscindere, nisi reddat, Episcopus: lecta Epistola porrigit nuntio vtramque manum dicens: Vtramque potius præscinde, hoc decretum non tradam Augusto: & laudauit Imperator Episcopi constantiam.

Sanctus Nicolaus Episcopus Myrensis, contra Tyrannos persequentes eius subditos, nimio zelo insurrexit, eos acriter reprehendens: ob id fuit in exilium eiectus. Tres iuuenes iniustè ad mortem damnatos ductos ad locum supplicij proprijs manibus dissoluit, & liberos dimisit, ensem de manu speculatoris extorquens.

Sanctus Dustanus Archiepiscopus Cantuariæ, Ediganem Angliæ Regem adulterantem, publicè coercuit.

Sanctus Lambertus Pipinum Austriæ ducem in Alpaide publicè eius coniugale violantem, redarguit vsque ad mortem.

Sanctus Stanislaus Cracouiensis Episcopus Boleslaum Po-

loniæ Regem simili scelere pollutum vsque ad sanguinis effusionem increpauit.

Sanctus Antoninus nulla vi per terrebatur, quin Ecclesiasticã libertatem vsq. ad dignitatis, & vitæ pericula tutatus fuerit, octo Iudices excommunicauit, ex quo duos Sacerdotes, noctu deprehensos cum ignominia, clangentibus tubis ad eũ remiserant, nec absoluit, nisi ante fores Ecclesiæ zona collo imposita, & verberatos terga. Aliàs audiuit Quæstorem à Summo Pontifice Florentiæ missum, se à Magistratu, tamquam obsidem captum, & cum abesset, properè Florentiam reuersus est, acribus verbis Magistratum minitans, nisi liberaret eum. Iterum cum Magistratus aliquid tentasset contra ius, & deinde missæ sacrificio adstaret, Antoninus iubet Sacerdotem à sacris abstinere, & clerum omnem à choro protinus discedere, eum grauiter increpans: & cum quidam Magistratus dixisset Antonino, quòd nisi latrare cessaret, è prætorijs fenestris proiceretur. Respondit Antoninus, se non esse tanti, vt Martyrium mereretur, sed si dignitate priuaretur, nil sibi gratius, & adhuc habere clauem cellæ in Monasterio.

Iam verò commemorare libet admirabilem constantiam S. Thomæ Archiepiscopi Cantuarien. variè tentatam. Henricus secundus Angliæ Rex imperauerat S. Thomæ & alijs Episcopis Regni, vt consuetudines, & leges, quas sanxisset auus eius, quasque ipse propositurus esset, confirmarent, & obseruarent, quippe quæ essent pacis tuendæ causa promulgatæ: cui Archiepiscopus, & Episcopi responderunt: se nullius velle parere legibus, quæ cum diuinis pugnarent: erant enim contra libertatem Ecclesiæ, nempè. Quòd non liceat Archiepiscopo, & Episcopo exire de Regno & venire ad vocationem Domini Papæ sine licentia Regis. Quòd non liceat Episcopo excommunicare aliquẽ, qui teneatur de Rege in capite sine licentiâ Regis; vel terram illius, vel officialium suorum sub interdicto ponere. Quòd non liceat Episcopo coercere aliquem de periurio, vel læsa fide. Quòd Clerici trahantur ad secularia Iudicia. Quòd Laici, seu Rex, aut alij tractent causas de decimis, vel Ecclesijs. Cumque vrgeret Rex iratus, vt tales leges seruarentur,

rentur, tandem alij Episcopi persuasi à Rege, ei adhæserunt; non tamen potuit, nec præcibus, nec minis flecti Diuus Thomas, qui inter medios hostium cuneos festinabat ad palmam Martyrij. Quot autem habuerit lites, quantas à Rege, & Ministris eius pertulerit iniurias ob Ecclesiasticæ libertatis defensionem, incredibile est. Multa tùm in Clerum fiebant, contra Canonum præscripta. Sed Diuus Thomas viriliter Ecclesiæ iura tuebatur. Duo Episcopi, & duo Consiliarij Regis persuadebant Sancto, vt misereretur Ecclesiæ suæ, & suorum curam gereret; Ipse verò immotus permanens noluit assentiri. Postremo eò Rex deuenit, vt necesse fuerit se à Regno absentare, fuere etiam omnes eius cognati à Regno expulsi.

4 Inter alia obijciebat Rex coram alijs sub auo ipsius Sanctos Archiepiscopos, & Episcopos, permisisse Clericos facinorosos puniri à Iudicibus Sæcularibus: & Archiepiscopus prudentissimè respondit: Quòd dicis auum tuum, aut alium in Clericorum sæuisse necem: nos quidem subita quadam temeritate semel id factum cognouimus. Sed valde absurdum est, ab illis petere exempla iustitiæ, qui quicquid suaptè voluntate egissent pro legibus ducebant. Ego vero qui diuina dispensatione ad id assumptus sum, vt Dei Ecclesiam, & Clerum tuear, in ea voluntate, dum spiritus hos regit artus permanebo. Tum Rex valde excandescens: Comprimam (inquit) Archiepiscopi superbiam. Demum prætermissis innumeris ærumnis, quas Sanctus passus fuit pro defensione iurium Ecclesiæ Martyrio coronatus fuit.

5 Sed non prætereamus quid Summus Pontifex dixerit, de alijs Episcopis qui Tyranno Regi adhæserant, obiecit illis, quod quasi arietes non habentes cornua abijssent, absque fortitudine ante faciem subsequentis. Idem Sanctus cuidam Episcopo, qui ei scripserat, vt melius cum Rege ageret, respondit: Clauum teneo, & ad somnum me vocas. Nec non cum ageret exilium, per litteras redarguit omnes Episcopos Angliæ, quòd Regi pro Ecclesiæ contradicere non auderent. Hæc & alia de eius constantia, & fortitudine diffusius exarata inueniuntur apud Laurentium Surium in eius vita, quæ nos breui-

tatis causa omittimus.

Praeclarum, etiam teste eodem Surio fuit fortitudinis Encomium S. Annonis Archiepiscopi Coloniensis. Inter alia Imperator exegerat ab eo non praecibus quidem, vt oportebat, sed imperiosa quadam auctoritate, vt Coloniensibus admissae cuiusdam in se temeritatis veniam daret, excommunicatosque Ecclesiae reconciliaret, praeterea vt ad firmamentum conseruandae erga se in perpetuum fidei, sex sibi ex militibus suis obsides daret: vtrumque ille cum magna constantia negauit, nec obsides dare, nec excommunicatos sine Ecclesiae satisfactione absoluere, cum leges Ecclesiae id vitarent: & quamuis Rex instaret vehementer, comminans omnia incomoda se illaturum, & cuncta quae illius sint ferro, & igne demoliturum: perstabat Sanctus fixus in proposito, dicens se mori paratum. Postremo euictus Rex abijs quorum consilijs plurimum tribuebat. Nexit sententiam, & ait: Malle se cum eo beneficijs certare, quàm damnis, & inimicitijs, & si eum fidum, sibique deuotum in causis Reipublicae reperiret, primum deinceps inter amicos habiturum.

6 Non est silentio inuoluendum, quòd Sancti Episcopi censuerunt Principes esse antè alios corripiendos; exemplum perhibet Sanctus Federicus Episcopus Traiecti, qui prima die, qua in Cathedra Pontificali collocatus fuit, redarguit Imperatorem de incestu, placidissimis, & suauissimis verbis: verebatur, enim Imperator, Sancti praesentiam, vt liberius concubina frueretur, ipsumque deprecabatur, vt ad quendam locum Dioecesis se conferret ad corrigendos peccatores, quorum multitudo illic coalescebat: quem Sanctus non sine magna admiratione adstantium Episcoporum, interrogauit: si piscis erat prius commedendum caput, vel cauda? Respondit Imperator, à capite esse incipiendum. Subiunxit Sanctus? itaque prius Princeps debet corripi. & derelinquere peccatum, deinceps alij: nàm correcto Principe alij facile corriguntur. & sic Imperatorem sapienter, & benigne redarguit. Experientia etiam id comprobat, sanè legitur in vitis Sanctorum, quòd quando Princeps, vel patres familias, eorum miraculis & prae-

dicatione conuertebantur ad fidem, confestim subditi,& omnes de familia suscipiebant baptismum: correctio autem est prudenter facienda, ne potius exasperet, nec debet dedignari Princeps, cùm Episcopi dicantur Regum, & Principum patres, & Magistri, c. quis dubitet. dist. 96. & in c. si Imperator, eadem dist. habetur: Si Imperator Catholicus est, filius est, non Præsul Ecclesiæ.

Nunc autem ne lectorem tædio afficiamus, prætermissis priscorum Sanctorum exemplis, sermonem conuertamus ad modernos Pontifices, quorum satis erit lucidissimum specimen Beatum Carolum Borromeum in medium proferre.

7 Erat Beatus Carolus in Regis Hispaniarum ditione natus, ipseq. ac suis Regibus multis retro temporibus fidelissimi, sed non potuit humana fidelitas eum infidelem Deo reddere: euenit quòd Senatores Mediolanen. prætẽdentes Episcopum non posse habere familiam armatam, quemdam familiarem Beati Caroli Archiepiscopi repertum cum armis prohibitis ab eorum legibus, ictibus torturæ affecerunt, & ad triremes damnauerunt. Quòd in Ecclesiæ libertatis offensionem perpetratum, conspiciens Beatus Carolus, illos publicè excommunicauit, nec absoluit, nisi præmissa satisfactione, & ante fores Ecclesiæ coram populo. Rursus Gubernatorem Mediolani ob iura Ecclesiæ violata anathemate perculsit; quòd molestè ferens Gubernator multa aduersus Carolum moliebatur, totaq. Ciuitas metu suspensa tenebatur, ne aliquod graue facinus subboriretur; Caroli vero constantia magis elucescebat. Cumq. in ipsis periculis eum domi mansurum omnes existimarent, exibat paucis comitibus, quemadmodum modestiæ gratia solebat semper, & ad Cœlestium patronorum corpora visitanda se conferebat, vt fecisse Sanctum Ambrosium in suis periculis legerat. Quàm plura alia fortitudinis exempla præstitit, quæ in eius vita videri poterunt; non Principum, nec consanguineorum, nec vitæ, aut aliorum temporalium timore perterritus; ea nos omittimus, ne lectorem in longum protrahamus. Obseruatione tamen dignissima quædam verba referemus, quæ Beatus Carolus dicere solebat, animi fortitudinem patefacientia,

facientia: dicebat eum se ferre acerbius, si Præsbyter, aut Clericus vitio aliquo ageretur, Clerique disciplinam turbaret, quàm si Principes multos haberet infensos.

8 Aliqui Episcopi animo deijciuntur propter consanguineos, quos Magistratus temporales minantur bandire, vt contingit S. Thomæ Cantuarien. quorum calamitas illis per quàm acerba fuit, cum videret ex opulentis repentè factos planè inopes, nec haberet vnde illorum inopiam subleuaret; Sed Deus nec deseruit eos: Mouit enim Franciæ Regem, Regnique proceres, vt liberaliter ei suppeditarent, quod & ipsi, & omnibus cognatis eius sufficeret. Quin etiam plures ex eis, qui erant pauperes in Anglia effecti sunt diuites in alienis regionibus. Et de his satis, quo ad hoc caput: alia Sanctorum exempla videri possunt apud Laurentium Surium, Cardinalem Baronium, & alios.

Dicit Greg. in Past. in 1. 2. c. 4. quod Episcopi, qui liberè Tyrannis non contradicunt, dicuntur illi Prophetæ, qui non ascendunt ex aduerso, neque opponunt murum pro Domo Israel: vt habetur Ezechiel. c. 13. Væ Prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: quasi vulpes in desertis Prophetæ tui Israel, non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro Domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini.

SVMMARIVM.

1 *Tribulationes innumeras Episcopum non adoriri difficile esse probatur.*

2 *Episcopi missi ad laborem, non ad quietem.*

3 *Episcopi de facili infamantur, et odio habentur propter Iustitiã.*

4 *Episcopi à principio omnia tranquilla, quousque morum reformationem agressi fuerint.*

5 *Piscatores, & Pastores cur Deus in Prælatos elegerit.*

6 *Exempla adducuntur aliquorum Pontificum, qui innumeris tribulationum procellis concussi sunt.*

7 *Episcopi non debent contristari, si non omnia prosperè illis succedant.*

CAPI-

CAPITVLVM. VII.

De fortitudine Episcopi in perferendis aduersitatibus.

1 ALia fortitudinis species, consistit in deferendis aduersitatibus, quas Episcopum necesse est tolerare, si rectè velit fungi officio suo: est enim impossibile propemodum, Episcopum probum, non perpeti tribulationes, quod auctoritatibus, & exemplis demonstratur.

Primò, si iuxta Salomonis dictum, quilibet fidelis præparare debet cor suum ad tentationes, cum accedit ad seruitutẽ Dei, multo magis Episcopus, qui tamquam Capitaneus pugnat contra dæmones, pro se, & ouibus suis, & pro populo interpellat, eiusque peccata comedit, cum suis precibus, & orationibus ea debeat, & consumat, Idcirco magis vexatur test. not. in c. nulli dubium. 3. q. 1. & c. suggestum. vbi Archid. 7. q. 1. Multa enim malignatur inimicus in Sancto. Psal. 73. aliqui exponunt de subditis contra Episcopos.

2 Secundò, Episcopi dicuntur missi ad laborem, non ad quietem c. in nouo dist. 21. Conc. Trid. c. 1. sess. 25. de reform. Et Bernardus ad Eugenium lib. 2. c. 5. Agnosce, inquit, hæreditatem tuam in Christi Cruce, in laboribus multis. Diuus Paul. ad Cor. 2. c. 3. Omnem tribulationem passi sumus, foris pugnæ, intus timores, Christo confixus sum Cruci; viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus. ad Galat. 2.

3 Tertiò, dicit Innocentius Tertius, in c. qualiter, & quando 2. de accusation. Prælatos non posse omnibus complacere, cum ex officio suo non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnunquàm verò ligare debeat; & ideo frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Chrysost. in initio Episcopatus incepit ouium suarum vitã corrigere cum maximo ardore, propterea Clericis asper,

& plu-

& pluribus exosus erat, ac velut furiosum vniuersi illum declinabant, in tantum quod Serapio Diaconus eius, præsentibus Clericis hæc protulit verba: Nunquam poteris, ô Episcope, hos corrigere, nisi baculo percusseris omnes. Quia tamen Ioannes primo Clericorum vitia arguebat, Clericis erat inuisus, sed non populo, cùm vero plures procerum obiurgare cæpisset, inuidia contra eum maior accensa est.

4 Sic etiam omissis alijs contigit Carolo Boromeo, cui à principio omnia placida erant, & tranquilla, cùm vero morum reformationem aggressus est, omnia turbida, & plena amaritudine. Et dicit Abb. in d. c. Qualiter. quod Episcopi de facili infamantur sine iusta causa, cum incurrant odium multorum propter executionem officij, & ideo ad inquirendum contra Prælatum non sufficit sola fama sicut contra subditum, sed debet esse cum periculo, vel scandalo, vt in d c.

Quartò, dixit Christus Apostolis suis, quorum vices repræsentant Episcopi: Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum: & Apostolus misit nos tamquam morti destinatos: facti sumus omnium peripsema.

5 Quintò, mirabili mysterio factum est, quòd in duces populi sui Deus elegerit Pastores, quales Moysem, & Dauid, in Prælatos, piscatores, quia Pastor non dormit, sed fermè continuo vigilat, vix vestitur, maleque vescitur: Sic etiam piscatores in laboribus, & periculis, & vigilijs semper sunt, vt Prælati scirent, se non ad quietem, sed ad labores, sudores, & vigilias pro grege sibi commisso vocatos esse. Ita Philippus Diez in summa prædicantium, verbo, Prælati vigilantia. Sic etiam vngitur Eliseus in Prophetam arans terram solus cum duodecim iugis boum 3. Reg. c. 19. & Amos armentarius c. 1. Amos.

Sextò, dicit notabiliter Chrysostomus de Sacerdotio lib. 2. esse discrimen inter Pastorem brutorum, & gregis Christi, nã lupi qui gregem perdere quærunt. contenti sunt ipsarum pecudum raptu, nec quærunt fugientem Pastorem; sed lupi infernales si vniuersum gregem cæperint, non sunt contenti, nec abstinent à præda, nisi Episcopum supplantauerint.

6 Septimò, exempla Sanctorum Episcoporum sunt innumera, quorum

quorum aliqua referemus. S. Athanasius in exilium missus, per sex annos in cisterna delituit, pluribus mensibus in sepulchro, fuit falsò accusatus de fornicatione,& homicidio.

Sanctus Chrysostomus bis in exilium eiectus, vbi plura passus fuit.

Sanctus Nicolaus Episcopus pariter effectus extorris.

Sanctus Cyprianus Episcopus post multos labores tandem Martyrio coronatus fuit, qui speculatori viginti aureos dedit pro mercede.

Sancti Gregorij Thaumaturgi Episcopatus semper fuit in certamine.

Sanctus Eusebius Episcopus compulsus fuit à Constantio Imperatore abire in exilium, cum constanter aduersus Arrianos prædicaret.

Sanctus Ambrosius varijs tribulationibus tentatus, inter alias, quædam Damicella Iustinæ Imperatricis Arrianæ virginalis modestiæ oblita, Ambonis gradus conscendens, apprehensa veste Pontificis, illum deorsum inter alias eiusdem sectæ mulieres attrahere conabatur, quòd ab illis cæsus insigni notaretur infamia; ad quam ille vultu placido: Et si; inquit, ego indignus sum tanto Sacerdotio, tamen nec te, nec tuam professionem decet in qualemcunqueSacerdotem manus iniicere, vnde vereri debes iudicium Dei, ne quid tibi contingat: Quæ sequenti die exspirauit: hæc illa egerat, quia Ambrosius Catholicum Episcopum Sirmiæ præfecerat contra voluntatem Imperatricis quæ fuerat conata, vt Arrianus crearetur; cui pro viribus Ambrosius restitit. Hæc tentatio fuit vna inter alias quæ innumeræ sunt.

Sanctus Syluanus cùm oraret in Ecclesia, Diabolus eius formam assumens domum cuiusdam viduæ ingressus eam ad turpia tentauit. Vnde totus populus commotus, Syluanum credens, acclamabat eum morte dignum: cuius fortitudine aliquantulum à Deo probata, miraculo Diui Hieronymi eius innocentia ostensa fuit. Nàm spiritus ille malignus intrauit in corpus cuiusdam mulieris, & Diuus Hieronymus visibiliter coram populo apparens, mandauit dæmoni vt ex ea exiret, &

quæ

quæ in Syluanum commiserat propalaret, protinus Diabolus discessit ab illa fæmina in forma, & habitu Syluani, & cuncta quæ contra Syluanum commiserat, enarrauit.

Sanctus Anno Archiepiscopus Coloniensis mirabiles aduersitates perpessus fuit: celebrauerat Archiepiscopus Pascha Coloniæ, eratque cum eo alius Episcopus ad communicanda tantæ solemnitatis gaudia familiaris amicitiæ obtentu euocatus, cùmque exactis ex parte ferijs Pascalibus abscedere parares, familiares Archiepiscopi iubentur ad euectionem eius nauim idoneam prouidere, qui lustratis prospectisque omnibus, vnam mercatoris nauim occupant; eamque eiectis mercibus quas habebat, ocius expediri iubent, negantibus famulis, qui nauim seruandam susceperant, vim nisi mature iussa capessant, minitantur. Illi citato cursu ad Dominum nauis rem deferũt, quid facto opus sit consulunt, filius Domini audacia, & viribus excellens, ob merita sua, & generis affinitatem, primoribus Ciuitatis maximè charus, & acceptus, assumptis famulis, & alijs iuuenibus, ministros Archiepiscopi acriter cum iniuria expellit: Exinde etiam populus commotus non Episcopum expellere, sed per omnes cruciatus trucidare cogitat, Archiepiscopum cùm memorato Episcopo cænantem adoriuntur, tela torquent, saxa iaciunt, nonnullos ex assistentibus interficiunt, cæteros plagis, & vulneribus confectos in fugam vertunt: quamplurimi conspicati fuerunt talium furiarum incentorem Dæmonem præcurrere insæuienti populo galeatum, loricatum, igneo mucrone terribiliter fulgurantem. nec vlli quã sibi similiorem. Inter hostium cuneos nubemque iaculorum, quidam Archiepiscopum in templum arripiunt, forésque nonmodo seris, & vectibus sed admotis etiam magnis molibus obfirmant; Sæuit foris populus, palatium Episcopi ingrediuntur, thesauros diripiunt, omnia confringunt, Clericum occidunt, occultantem se in angulo altaris præ timore, putantes Archiepiscopum: cumque Archiepiscopus media nocte aufugisset, & eum in Ecclesia inuenire non potuissent, hominem innoxium de turba super portam vrbis ad ignominiam Episcopi suspendunt, alteri crura succiderunt, mulierem etiam quandam de

ſummitate murorum præcipitant, fractiſque ceruicibus interficiunt, vt latius in eius vita apud Surium.

Sanctus Antoninus non nihil paſſus fuit, inter alia quidam Sergius presbyter citatus ab eo pro quodam delicto, diſtricto gladio tentauit eius caput præcidere, ſed gratia Dei enſis ſolum tetigit ſedem, in qua Archiepiſcopus aſſidebat; Ille vero credens eum interfeciſſe, aufugit.

Sanctus Thomas Cantuarien. & alij infinitas aduerſitates incurrerunt, quas omnes nobis tranſcribere non fuit viſum, ne prolixitas faſtidium legenti offerat, & quia diffuſius, & magis concinnè habentur in Laurentio Surio, Cardinali Baronio, & alijs. Non tamen præteribo quid noſter modernus Carolus Boromæus tolerare coactus fuit. Tentauit fratres ordinis Humiliatorum, ad melioris vitæ inſtituta dirigere, qui ictu ſcopli ipſum immaniter vulnerauerunt, ſed miraculoſe ſeruatus fuit, & alia innumera ſuſtinuit. Sapiens Eccleſia. 38. hortatur Prælatos ad laborandum pro populo plurimis ſingularibus exemplis quem vide.

7 Aliqui Epiſcopi fortes, non timentes aduerſariorum bella laborant & fortiter ſe gerunt, ſed quando res non ex ſententia eueniunt, contriſtantur; quibus reſpondit Chryſoſtomus de Sacerd. libr. 6. fieri omnino nequaquàm poſſe, vt qui homo ipſe ſit, vbique eundem ſe præſtet, ac quicquid tentauerit, id omne proſperè illi ſuccedat. De confidentia in Deo habenda, & deſpicientia temporalium propter Deum inferius agemus.

SVMMARIVM.

1 *Confidentia Epiſcopi in Deo potiſſimum collocanda.*

2 *Gregorij Nazianzeni, Martini, & aliorum ſingularis confidentia in Deo.*

3 *Exempla memoranda afferuntur, qualiter Deus Epiſcopos à periculis eruerit.*

CAPI-

CAPITVLVM. VII.

De confidentia Episcopi in Deo habenda.

1 QVid inter aduersitates Episcopum facere oporteat; pro viribus, demonstrabimus, hoc tantũ contenti, vt omnem eius spem in Deo collocet, idque & auctoritates & Sanctorum exempla comprobant.

Primò, cum Eliseus pro lege Dei laboraret, & hostes per montem illum perquirerent vt occiderent, famulo suo timore perculso dixit, ne timeret, nam plures erant secum superantes hostium multitudinem: Et oratione facta ad Deum, vt famuli mentem, & oculos illuminare dignaretur, famulus vidit montem plenum equis, & curribus igneis, & Eliseus orauit pro inimicis, nec fuit ab illis offensus 4. Regum cap. 6. Colligitur sanè Episcopum probum plures adiutores, quàm hostes assecuturum.

Secundò, ex Hieremia Episcopum repræsentante, cui Dominus dixit. Ne formides à facie eorum, ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum super omnem terram Regibus Iuda, Principibus eius, & Sacerdotibus, & populo terræ, & bellabunt aduersum te, & non præualebunt, quia ego tecum sum, dicit Dominus, vt liberem te.

Tertiò, Christus in Apocalypsi. c. 2. dicit Angelo Smirnæ siue Episcopo: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuã, sed diues es, blasphemaris ab his, qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed Synagogæ Satanæ; nihil eorum timeas, quæ passus es: Ecce Diabolus missurus est aliquos ex vobis in carcerem, vt tentemini, & habebitis tribulationem diebus decẽ: esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Quartò, Beatissima Virgo in visione Cælesti ad Sanctã Brigidam dixit: Quicumque Episcopus pro reformatione Ecclesiæ voluerit laborare, seque ad hoc insufficientem esse cognouerit,

uerit, Ego Regina Angelorum cum omnibus Choris Angelorum ei in auxilium volo venire.

2 Quintò, transeamus ad exempla Sanctorum. Gregorius Nazianzenus post multos labores in fidei propagatione exanclatos, ab hæreticis, tamquam seditiosus in iudicium trahitur; at vero ipse in Domino confidens, sic loquebatur: Propter nomen tuum Christe, etiam si ambulauero in medio vmbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es. atque à iudice sine verberibus, & tormentis liber dimissus fuit.

Sanctus Martinus à latronibus captus, & librata in eius caput securi, sed altero latrone ictum retrahente seruatus, rogatus postea, an tunc timeret? Respondit, nunquam se tàm fuisse securum, quia sciebat misericordiam Dei adfuturam.

Sanctus Hugo Lingonensis Episcopus, cum nocte quadam grauibus curis distractus, & infestatus, eas excutere non valeret, ideoque turbari animo cæpisset, ad se reuersus grauiter ingemuit, & primo mane confessarium accessit, confitens quod non iactasset omnem curam ad Dominum, sicut decet hominem Christianum, ac si proprijs adinuentionibus fidendum illi esset. Huc accedunt omnia dicta in capitulo sexto de fortitudine Episcopi circa rectam sui muneris exequutionem: enimvero, vnde Chrysostomo talis ausus vt Eudoxiæ Imperatrici Ecclesiæ aditum impediat, & Ambrosio, vt Theodosiũ Imperatorem Ecclesiam ingredi volentem prohibeat, cumq. militibus stipatum solus coram populo de scelere in Thessalonica perpetrato redarguat, & aliis Sanctis, qui in faciem principibus restiterunt, non vtique aliunde permanat, quàm ex sola confidentia in Deo, qua Sancti velut muro inexpugnabili circumsepti omnium inimicorum tela deriserunt.

3 Sed non alienum fortasse à nostro instituto erit intexere, quomodo mirabiliter Deus Sanctos Episcopos à periculis eruerit. Refert Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in Epistola ad Augustinum de miraculis Diui Hieronymi, illustre, & nunquam è memoria excidendum miraculum: asserebat Sabinianus Hæresiarcha duas in Christo esse voluntates. quadam die Dominica cũ Cyrillo, & eius Suffraganeis longa disputatione

tione habita, Hæresiarcha ad falsitatis comprobationem adducebat opusculum falsò ab ipso compositum sub nomine Diui Hieronymi Episcopi. Constanter negabant esse opus Hieronymi, cum paulo ante eius obitum Epistolam Augustino super huius erroris destructione edidisset. Postremo Syluanus Archiepiscopus Nazareth, qui inter alios fortiter contra hæreticum egerat, conuenit cum eo, quòd si in sequentis diei horam nonam, Diuus Hieronymus hoc opus falso compositum euidenter ostenderet, Hæresiarcha capite puniretur; sin autem non, Archiepiscopus, & ita singuli ad propria remearunt. Statuta die, & hora, cùm nil miraculi appareret, sæuire cæpit Hæresiarcha canina rabie, vt Syluanus quod promiserat iam expleret. Igitur ad locum, quo decollandus erat Syluanus gaudens, & intrepidus venit, lacrymantes Episcopos, & omnes alios Catholicos his confortans verbis: Nolite, Charissimi, contristari, quoniam non derelinquit Deus sperantes in se, si non exaudiar, plus meis iã perpetratis merui peccatis. Posthæc spiculatori collum præbuit, eleuat spiculator ensem. Adest subito Hieronymus gloriosus cunctis cernentibus manu extensa tenens ensem, Syluano imperans vt exurgat, deinde Hæresiarcham increpat, scripturas falsò compositas dicens, eique minans ab omnium euanuit oculis. Confestim, vt gloriosus Hieronymus disparuit, Hæresiarchæ caput terram petijt à corpore detruncatum, tamquàm si ense illud spiculator amputasset: quod tàm mirabile cuncti videntes, qui aderant illicò stupefacti Deo gratias egerunt, & Beato Hieronymo, ac ad veritatis tramitem Hæresiarchæ discipuli rediere.

Cum Chrysostomus ob præclusum Ecclesiæ aditum Eudoxiæ Imperatrici fuisset in exilium eiectus, terremotus magni post breue tempus fuere Constantinopoli, vt magna pars palatij Imperatricis corruisset, quæ verita iram Dei, procurauit vt ab exilio reuocaretur; idque effectum est. plerique etiam vt memoratæ Imperatrici morem gererent, tentauerunt Ioannẽ occidere, sed non potuerunt, idque alijs insinuauerunt.

Iustina Imperatrix Arriana pollicebatur diuersas dignitates ijs qui Ambrosium de Ecclesia raptum ad exilium perduxissent;

xissent; quod cùm multi facere conarentur, sed Deo fauente perficere non valerent, vnus infelicior cæteris nomine Euthymius tanto furore exagitatus est, vt iuxta Ecclesiam sibi domum pararet, atque in eadem currum constituerat, quo facilius raptum ad exilium perduceret; sed iniquitas eius in verticem ipsius descendit: post annum etenim eodem die quo Ambrosium rapere arbitrabatur, eodem curru impositus de eadem domo ipse ad exilium destinatus est, repetens sibi iusto iudicio Dei id in se esse conuersum, vt in eodem curru dirigeretur ad exilium, quem ipse parauerat Pontifici: cui non minimum solatii Ambrosius præbuit dando sumptus, vel alia quæ erant necessaria. Aliàs quidam improbus ad cubiculum vsque peruenit, vt interficeret Ambrosium, sed cum eleuasset manum districto gladio dextera obrigente remansit, tunc se missum à Iustina confessus est, & post confessionem brachium pristinæ incolumitati redditum est.

Sed ne cum iniuria reticeamus, quonam modo Beato Carolo Borromeo fluctibus tribulationum vehementer agitato, ac penè absorpto Clementissimus Deus dexteram porrexit, inopinatamque victoriam concesserit, age candide lector; Magistratus temporales iurisdictionis Ecclesiasticæ non minimã partem vsurpauerant, Canonici Scalensis Collegij Mediolanensis Carolo visitationis causa collegium adeunti impudenter obstiterant, militesque conduxerant, qui districtis gladijs eidem sese opposuerant. Postremò cum molitus esset Carolus fratres ordinis Humiliatorum ad melioris vitæ rationem redigere, ab eisdem tormenti ictu vulneratus, sed Deo adiuuante incolumis seruatus, cùm nec vindictam expeteret, atque humano auxilio destitutus videretur, in tot tribulationum procellis inflexit Deus, Philippi Regis Hispaniarum animum, qui ex se hæc mandata Duci Mediolani iniunxit, vt Ecclesiasticam iurisdictionem protinus restitueret, ac improbans tumultum Scalensem, vt temerarios illos, qui gladijs abreptis Carolo restiterant diligenter inquireret supplicioque afficeret, maximè nefarium illum hominem Humiliatorum, qui exacrabile facinus commiserat. Ecce quomodo res Caroli in maiori

angustia

angustia meliori loco fuere. Quid plura? Iudex, & duo alij qui contra Ecclesiæ iura certauerant, modico temporis spatio interiecto miserè interierunt. Et de his satis. planè omnes historiæ testatum faciunt quàm miro modo Deus Episcopos pro Ecclesia desudantes protexerit, & qualiter eorum aduersarios profligauerit, illorumque familias euerterit; atque ita extinxerit, vt in hominum memoria, nō nisi cum ignominia habeantur: quod si innumeros Episcopos Martyrio perfunctos legimus, quid fœlicius illis euenire potuit? Ipsi enim perpetuò in cœlis triumphant, & eorum hostes cum superbo Lucifero flammis interminabilibus concremantur.

SVMMARIVM.

1 *Contemptus omniū temporalium summopere Episcopo conuenit.*
2 *Turpe est Episcopum incumbere suppellectili.*
3 *Cura domus Episcopi debet alijs committi.*
4 *Chrysostomus, & alij pro nihilo habebant iacturā temporaliū.*
5 *Caroli Borromei mira constantia circa amissionem temporaliū.*

CAPITVLVM. IX.

De fortitudine Episcopi circa contemptum omnium propter Deum.

1 FOrtitudo Episcopi complectitur etiam contemptum omnium præter Deum, vt despiciat honores, voluptates, diuitias, patrimonij iacturam, maledicta, & omnes humanos casus sub se habeat, vt ijs aut nihil moueatur, aut certè non perturbetur, testante Ambrosio lib. 1. de off. c. 36. his verbis: Considera, inquit, quemadmodum eos, qui ad officia Ecclesiæ accedunt, despicientiam rerum humanarum habere deceat; Si enim mortui estis cum Christo ab elementis mundi huius, quid adhuc viuen-

tes de hoc mundo decernitis.

2 Bernardus de consider. lib. 4. c. 9. ita inquit. Quid Episcopo turpius, quàm incumbere suppellectili, & substantiolæ suæ scrutari omnia, sciscitari de singulis, moueri ad quæque perdita, vel neglecta. S. Tho. pulcrè 2. 2. q. 87. art. 2.

3 Sacri Canones, hanc ob rem decreuerunt, debere Episcopos curam domus alijs committere, vt principalius vacent curæ Pastorali c. Episcopus. dist. 88. nisi necessitas manifesta aliud requirat. Turrecrem. ibi, nec non debet Ecclesiæ constituere œconomum Clericum non Laicum c. indicatum dist. 91. Augustinus domus curam, omnemque substantiam alijs commisit. S. Ambrosius ad Episcopale munus assumptus rerum domesticarum curam Satyro fratri reliquit, & ipse spiritualibus functionibus incumbebat.

4 Exempla Sanctorum aliqua referemus. Chrysostomus in homilia vndecima dum expelleretur à Costantinopoli his verbis, eius subditos compellauit: Ego exilium non timeo cum Domini sit terra, & orbis terrarum, nec mortem, quippe sciam quòd mihi viuere Christus est, & mori lucrum, nec bona temporalia, cùm nihil in hunc mundum intulerim.

Ambrosius etiam tempore quo Episcopus ordinatus est, aurum omne atque argentum, quod habere poterat, Ecclesiæ & pauperibus contulit, prædia etiam quæ habebat reseruato vsufructu germanæ suæ donauit Ecclesiæ, nihil sibi quod his suũ diceret relinquens, vt nudus atque expeditus miles Christum Dominum sequeretur, qui cum diues esset propter nos pauper factus est.

5 Beatus Carolus Borromeus ita mundanas opes contemnebat, vt ad quæuis perdita nullatenus turbaretur, cum iter faceret per Heluetios casuque stabulum hospitij igne conflagrasset, & in eo omnes eius equi, mulæ, iumenta, consumpta essent, nihil commotus est, ac si nihil omnino accidisset: insuper hospiti centum aureos ad resarciendum incendij damnum sine sua, vel suorum culpa exortum elargitus est. Aliàs etiam cum aurigæ inscitia in profundam foueam incidisset currus, & ipse totus cæno immersus esset, quin etiam bracchium eius

læsum

læsum fuisset, nullum impatientiæ, aut iracundiæ signũ ostendit, nihil questus, nihil locutus est, immo suos in aurigam eius causa furentes compescuit. Quid amplius? beneficia quamplurima amplissimos redditus habentia in manibus Pontificis liberè dimisit. Præterea lis illata erat eius nomine Cardinali de nobili Abbatia annuorum aureorum circiter duodecim millium, cùmque accepisset sine dubio se se causam obtenturum, sponte cessit liti, ac præter omnium opinionem remisit quicquid ex ea re consequi posset, motus, vt aiebat, 1
quòd neque negotijs eiusmodi volebat suum à rebus diuinis animum distrahi, neque cum collega disceptare, nec litem vllam, quæ ad se priuatim pertineret; in qua esset actor prosequi, apud se constitutum habebat. Pecuniam adeo abhorruit, vt cum aurei quadraginta millia ex his quæ in Regno Neapolitano vendiderat, allata essent ad eius cubiculum, vbi acceptæ pecuniæ testimonium, ipsa præsente pecunia conficiendũ erat, ita eam detestari visus est, ac si anguis fuisset adductus, & vix actu perfecto, mandauit auferri, eamq. paulo post in pios vsus erogauit: & alij plerique Sancti fecerunt. 2

SVMMARIVM.

1 *Peccat Episcopus non retinens grauitatem.*
2 *Episcopus non debet sine necessitate exercere quædam officia spiritualia humilia, vt mundare Ecclesiam, eijcere canes de ea, seruire in missa.*
3 *Vultus Episcopi debet esse serenus, verba seria.*
4 *Episcopus non frequentet aulam Principum.*
5 *Episcopus pluribus stipatus incedat.*
6 *Episcopus non debet occurrere Principi ciuitatem adeunti.*
7 *Episcopus in conspectu mulierum non ostendat vultum hilarem.*
8 *Episcopus dum tractat spiritualia, quæuis negotia abijciat.*
9 *Sacerdotibus an liceat sedere coram Episcopo, vel discumbere cum eo?*
10 *Episcopus an possit vti paramentis, & vasis pretiosis?*
11 *Iucunda verba soliti dicere Episcopi Sancti.*
12 *Audientia Episcopi gratissima esse debet.*

13 *Episcopus deberet commorari in locis insignibus.*
14 *Grauitas mira Sancti Cypriani Episcopi.*
15 *Ambrosius non ordinauit, quosdā leuiter in incessu se habentes.*

CAPITVLVM. X.

De grauitate ab Episcopo retinenda.

1 Grauitatem ab omnibus Magistratibus esse retinendam ne eorum vilescat auctoritas, Canones, & Leges censuerunt c. qualiter.el primo de accusationibus l. obseruandum ff. de off. præsidis. Sed in Episcopo adeo esse necessariam, quòd si eam non seruauerit, peccabit iuxta Tostatum secundò Regum c. 6. q. 19. nam minueretur eius auctoritas contra Apostolum dicentem: In omnibus exhibentes nosmetipsos, ne vituperetur ministerium nostrum.

2 Subdit etiam quòd nec quædam officia humilia quamuis spiritualia facere debet sine necessitate, vt seruire Sacerdotibus in missa, mundare Ecclesiam, eijcere canes de ea, aut similia, sed humilitas Episcopi debet consistere in animo: itaq. habeat animum paratum humiliandi se in quibuscumque rebus, etiā minimis, quamuis essent ministeria ancillaria, quando oportuerit pro salute gregis, prout fecit S. Paulinus. Vnde aliqui dicunt quòd Dauid, qui ante arcam Domini dimissis regalibus vestibus saltauit, erat repræhendendus, cùm non retinuerit grauitatem; sed alij illum excusant propter feruorem Religionis; & quia populus non scandalizabatur, sed magis putabat dignum honore, quia coram Deo se humiliabat, & Dauid erat Dominus temporalis in quo non requiritur tanta grauitas iuxta Tostatum, sicut in Prælatis Ecclesiasticis: Neque obstat quod Diuus Paulus proprijs manibus sibi victū quærebat, id enim, vel necessitate cogente fecit, vel ad tollendum scandalum, quod eo primitiuo tempore conuersionis hominum forsan ortum fuisset, ne aliena appetere videretur,

quodque hodie cessat. Si vero vellet Episcopus mundare Ecclesiam clausis ianuis ob particularem deuotionem, & ad humilitatem exercendam non videtur illicitum, quemadmodum si disciplina corpus secreto castigaret, etenim dum in secreto hæc agit, se humiliat, & retinet grauitatem.

3 Chrysostomus de Sacerd. lib. 3. de hac grauitate loquens: Nam & grauem, inquit, illum esse oportet, sed minime fastuosum, terrificum, sed humanum, & visenda maiestate Principem, sed omnibus tamen appellandum comem, eundemque integrum, officiosum, humilem, sed minime seruilem, acrem quoque, ac vehementem esse conuenit, sed tamen, & mansuetum.

Bernardus ad Eugenium lib. 4. Austeritatem, inquit, tibi non suadeo, sed grauitatem, illa infirmiores fugat, illa reprimit leuiores, illa si adsit odibilem, hæc si desit contemptibilem reddit: Ego nec seuerius velim, nec dissolutius, qui hac mediocritate gratiùs, vt non de seueritate sis oneri, nec de familiaritate contemptui; ille conuenientior habitus si tu actu quidem seuerus sis, vultu serenus, verbo serius. Hæc Bernardus, & ante omnes Diuus Paulus in Epistola ad Titum. c. 1. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate, Danieli dixit Angelus: Sta in gradu tuo. Daniel. 10. Ista grauitas plura docet Episcopos.

4 Primò, vt Episcopi tàm in Ecclesia quàm foris suum gradum, & ordinem præ oculis habentes vbique se Patres, & Pastores esse meminerint, & Regum Ministris, Regulis, & Baronibus non se subijciant, nec loco cedant. Concil. Trid. c. 17. sess. 25. de reform. Illustre exemplum præbuit Gregorius Nazianzenus, licet enim ab Imperatore Theodosio ardēter amaretur, qui eius consuetudine delectabatur, eumque pro parente colebat, non tamen frequenter in eius aula versabatur, sed raró, illud Prouerbiorum rectè, congruèque præmeditatus. Rarò pedem tuum infer ad amicũ, ne forte satiatus oderit te.

5 Secundò, quòd Episcopus pluribus stipatus incedat per Ciuitatem, & diœcesim. Et non cum vno vel duobus tantũ Clericis,

ricis, de quo à Beato Gregorio fuit reprælienſus Paſchaſius Epiſcopus Neapolitanus, tradit Cardinalis Baronius Tom. 8. fol. 169.

6 Tertiò, quòd Epiſcopus non debet occurrere Principibus ſæculi ad Ciuitatem vel alia loca accedentibus; ita egit S. Lupus Epiſcopus Senonenſis qui noluit obuiam ire Regi Ciuitatem adeunti, & ob hanc cauſam fuit à Rege effectus extorris, aduertit etiam Baronius Tom. 8. fol. 301.

7 Quartò, quòd Epiſcopus in conſpectu mulierum faciem hilarem non oſtendat, ſicut admonet Sapiens: Filiæ tibi ſunt, noli faciem hilarem ad eas oſtendere. Bernardus loco citato.

Quintò, quòd Epiſcopus ob hanc cauſam non debet habere nimiam familiaritatem cum domeſticis, neq; cum conſanguineis, ne contemnatur. diſt. 34. in ſumma, & c. 1.

8 Sextò, quòd Epiſcopus quando vacat ſpiritualibus omnia alia negotia abijciat, etiam ſi eſſent tractanda cum Regibus. Leuitic. 22. habetur quòd Pontifex indutus ſacris veſtibus caput ſuum non diſcoperiat. Exemplum memorabile præſtitit Sanctus Ludgerus Epiſcopus: hic dum die quadam diuinum officium perſolueret, ter vocatus à Carolo Imperatore recuſauit ire, donec officium abſoluiſſet, cui deinde aduenienti Imperator dixit; cur ad eius Imperium venire contempſiſſet? at ille vultu intrepido reſpondit: Ego Imperator tuum præceptum ſemper in omnibus exequendum putaui, vt tamen Deũ vbique tibi præferendum eſſe cenſerem, quare Deo prius debitum exſoluere, quàm tibi curaui. Qua reſponſione audita Rex: Gratias, inquit, tibi ago Epiſcope, quia, qualem te eſſe credidi, ſemper talem te nunc eſſe expertus ſum; nam aliqui dixerunt te in contemptum meum hoc feciſſe, quos tanquam tuæ ſanctitati inuidos minus deinceps gratos habebo, & nullius de cetero contra te accuſationem auditurum, me Deo volente repromitto, tù vt hactenus feciſti, ſemper Dei operare voluntatem, & ſimul nobis deuotus, & fidelis pro noſtro Imperio orare memento. Vnde Laurentius Surius ſic inquit: O quàm imitabile vel in Sacerdote Sacerdotibus, vel in Rege regibus exemplum. diſcant in Sacerdote Sacerdotes, Regibus

honorem

honorem deferre non cedere, discant illis ita obsequi, vt diuinum seruitium non negligant, discant Reges in Rege nemini suum officium exequenti irasci, nec Sacerdotibus præcepta Dei seruantibus contraire, Sacerdotes liberè de testimonijs Dei in conspectu Regum loquantur,& nõ confundantur;Regibus in causa Dei libertas placeat Sacerdotum. Hanc grauitatem in diuinis officijs summopere colebat Beatus Carolus Borromeus.

9 Sed quæritur, An debeat Episcopus permittere vt Sacerdotes in eius domo coram se non stent sed sedeant tex.in c. Episcopus 95. dist. Obligat Episcopum ad concedendam sessionem, sed praxis plurimorum Episcoporum huius tempestatis est in contrarium,allegant quòd subditi deinceps contemnunt Episcopum, & diminuitur grauitas. Dicerem nulli dubium esse hominum improbitatem nimium hoc sæculo adoleuisse, vt plerique Clerici honorem illis ab Episcopis impensum in dominium conuertant, & parui faciant de cætero Episcopum, quare arbitror Episcopum teneri cohonestare Presbyteros aliquos virtutibus ornatos, præsertim senes ob caniciei venerationem, eisque poterit sedem assignare, alijs vero non. Nec obstat d. c. Episcopus. Nam procedit, vt honorentur Sacerdotes salua grauitate Episcopi, & sine iactura Pontificalis dignitatis, aliter contineret absurdum, & ego huius rei periculum feci, & ita se habere comperi.

Aliud est dubium, An possit Episcopus sine detrimento grauitatis subditos Sacerdotes in eius mensa excipere? & idem arbitror, quod in præcedenti casu, considerata qualitate personarum: non tamen prætereamus, quid olim, & hodie aliqui Episcopi seruauerint, Augustinus, Thomas Cantuarien. Beatus Carolus Borromeus ad eandem mensam cum Sacerdotibus, & Clericis domesticis accumbebant, id ipsum hodie seruant Illustrissimi,& per quam sapientissimi, quorum fama vbique magnificè personat, Cardinalis Baronius, & Bellarminius Archiepiscopus Capuanus.

10 Ex hoc diffluit alia quæstio de velarijs, alijsque paramentis in domo habendis, ac vasis aureis, & argenteis, & si consi-

derentur

derentur verba textus in c. Episcopus vilem. dist. 41. ab huiusmodi profectò abstinendum esset: dicit enim; Episcopus vilem suppellectilem, pauperem victum, & mensam habeat: Idē paucis mutatis habetur in Conc. Trid. c. 1. sess. 25. de reformar. Sanè res argenteæ, & aureæ non dicuntur viles, sed pretiosæ, nec pauperes vtuntur velarijs in domibus. Conferunt aliorum exempla. S. Augustinus solum coclearibus argenteis vtebatur, cætera vasa mēsæ erant testea vel lignea, aut marmorea. S. Ludouicus Episcopus Tholosanus idem seruabat quoad se, & vix ad aliorum preces vasis argenteis vtebatur pro exteris. Beatus Carolus Boromeus supellectili sua pretiosissima planeque Regia se spoliauit distribuens Ecclesijs, & pauperibus velaria, lectorum conopæa, peristromata, vmbracula, etiam adiecit, quæ solent amplitudinis causa in aulis haberi, instrumenta, vasaque argentea, & statuas, nec domum pictam habere voluit, quamuis quondam in parietibus vsus fuerit simplicibus velarijs ex paramento lineo sine textili pictura: Id ipsum nostra tempestate, seruat Illustrissimus & Reuerendissimus Paulus Sfondratus S. R. E. Cardinalis, tit. Sanctæ Ciciliæ cunctarum virtutum exemplar, præsertim humilitatis, abstinentiæ, diuini cultus: eleemosynæ, & hospitalitatis erga exteros, vt ego expertus fui, ij planè, & plerique alij considerantes dignitatis decorem in fide, & vitæ meritis consistere, hæc omnia ex animo auersati sunt, potissimè, quia grauitatem vitæ sanctitate, doctrina, alijsque rationibus continebant: non tamen increpandi erunt Episcopi, qui ne vilipendantur, honestis paramentis modestè vtuntur.

11 Sed non dissonabit à grauitate aliqua iucunda verba animi gratia pronuntiare, vt seruabat S. Martinus, qui crebrò ea proferre solebat, non sine fructu aliorum. Die quadam videns ouem tonsam dixit comitibus: Hoc animal adimpleuit præceptum Euangelicum, nam habens duas vestes, vnam non habenti dedit, sic nos facere deberemus. S. Thomas iucunda verba sæpe proferebat. S. Ambrosius erat hilaris facie, ridebat, & gaudebat cum gaudentibus, & flebat cum flentibus.

12 Nunc aliqua dicamus de grauitate simul cum affabilitate

in au-

in audientia seruandis, idque exemplis impensius dilucidabimus. S Chrysostomus erat grauis, & affabilis, & libentissime audiebat ad se accurrentes. S. Ambrosij in negotijs obeundis, ac præsertim in hominum quærelis, & consultationibus audiendis summa fuit humanitas, & patientia, facillimus ad eum aditus, etiam infimis, nullus ingredi à ianitoribus vetabatur, omnes ad se venientes benignè excipiebat; immodestos, aut insolentes homines si qui adirent, æquo animo ita ferebat, vt neque increparet, neque abire iubebat, neque omnino quicquàm faceret, vnde perturbatus videretur, sed tantum quod iustum esset respondebat, aut etiam modestè monebat. Tempore pestis mirabilis fuit Caroli mansuetudo, vt quilibet ex infimis hominibus libere eum alloqueretur, eius se præcibus domumque suam commendaret, & tamquam patri, quæ sibi opus essent, quæque vellet familiariter exponerent. Prædicta astruit memorabilis sententia S. Ignatij. Episcopum non tam sui ipsius esse quàm aliorum, refert Damascenus in paralell. lib. 2. c. 26.

13 Ad grauitatem quoque pertinet, vt Episcopus in locis insignibus commoretur, vnde Canones statuerunt Episcopatum non esse constituendum in modicis ciuitatibus, ne vilescat auctoritas Pontificalis c. Episcopi. dist. 80. Nec non quòd Episcopi teneantur residere in Ciuitate. c. Episcopus. de cons. dist. 3. in glos. nisi necessitas aut vtilitas aliud suadeat.

14 De grauitate in vultu præclarum exemplum præstitit. S. Cyprianus Episcopus: habebat enim semper vultum hilarem, sed grauem, vt non internosceretur, an potius esset amandus, vel timendus, quamuis vtrumq. mereretur. Dicit S. Gregorius super illis verbis Iob. c. 31. Si quando ridebam ad eos, non credebant. Quòd Prælatus debet procurare vt ametur & timeatur, & pro tempore sic se grauē exhibeat, vt non reddat odiosum, sic hilarem, vt non faciat vilem. In Iob, non fuit risus dissolutus & propter maturitatem præcedentem quando ridebat non credebant. Quòd superior debet esse in vultu hilaris, habetur Prouer. c. 28. Aufer impietatem de vultu regis & firmabitur iustitia, & thronus. Dicit Glosa, quòd hi, qui præsunt

ſunt, ſemper hilaritate & gratia vultum plenum exhibeant.

15 De grauitate in inceſſu illuſtre exemplum præbuit S. Ambroſius, qui noluit ordinibus inſignire duos iuuenes, ex quo in inceſſu leuiter ſe habebant. His igitur paucis ad hoc caput pro noſtrarum virium modulo collectis, vt illi coronidem imponamus. Exoramus Reuerendiſſimos Antiſtites cominiſci debere, in vultu, in inceſſu, in verbis grauitatem retinere, non tamen affabilitatem ablegare; enimvero plerique decipiuntur, qui vel austeritate odio habentur, vel nimia affabilitate contemnuntur.

SVMMARIVM.

1 *Oratio Epiſcopo neceſſaria.*
2 *Miſſa ab Epiſcopo poteſt celebrari ante auroram.*
3 *Epiſcopus debet communicare cum Deo negotia ſua.*
4 *Exempla Sanctorum Epiſcoporum, qui orationis ſtudioſiſſimi fuerunt.*
5 *Epiſcopi aliqui oratione Clerum reformauerunt.*

CAPITVLVM. XI.

De oratione Epiſcopi.

1 ORatio, & Miſſæ ſacrificium debent eſſe peculiare refugium Epiſcopi, ad eam inducunt.

Primò, Hieron. in Epiſt. 1. ad Titum dicit Epiſcopum debere quotidie pro ſuis populique peccatis illibatas Deo victimas offerre.

2 Secundo, dicit tex. in c. fin. de Priuilegijs in 6. quòd Epiſcopus ſingulis diebus vel celebret, vel audiat miſſam, & poteſt eam celebrare ante auroram ex priuilegio. Gloſ. in d. c. fin. Hoſt. & alij in c. 1. de celebrat. Miſſ. Nauarr. in c. 25. num. 85.

Tertiò. vt Epiſcopus ſit aptior orationi, debet habere domum prope Eccleſiam c. Epiſcopus. diſt. 41.

Quartò

Quartò, Bernardus ad Eugen. lib. 1. c. 3. inquit: Si quod viuis, & quod sapis, totum das actioni, considerationi nihil; laudo te, in hoc non laudo, & quid me vis facere, inquis? facilius Cathedræ valedicere posse; rectè diceres, si rumpere, & non magis interrumpere hortarer, si totus vis esse omnium, & omnes te habent, esto etiam tu ex habentibus vnus. Vocat etiam Bernardus occupationes Curiæ maledictas c. 2.

3 Quintò, debet Episcopus communicare cum Deo omnia negotia exemplo Moysis, qui querelas populi tabernaculum ingressus ad Dominum referebat, vt secundum eius Imperium iudicaret, ita dicit Innoc. 4. in c. cum æterni. de sent. & re iudic. in 6. Si enim ad negotia bene gerenda iuuat consilium alicuius periti consiliarij, qui interdum magno pretio conduci solet, quis magnus, & sapientior consiliarius, quàm Deus ipse? quis non videt nullam posse esse tantam hominis prudentiam, quæ non sæpe aberret, nisi à Deo rogatur. Et Bernard. de consider. lib. 4. cap. 6. dicit de omni re orationi plus fidendum, quàm suæ industriæ vel labori.

Sextò, dicit S. Thomas, quòd Episcopus ob sarcinam pastoralem non debet deserere delectationem contemplationis 2. 2. q. 135. art. 2. poterit tamen eam postponere quandoque pro lucro animarum c. In scripturis 8. q. 1.

Septimò, dicit Dionysius de regim. Episcoporum art. 44. Christus dicit; Sine me nihil potestis facere. & Apostolus. Non sumus sufficientes cogitare aliquid boni ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, & reuersus: Deus est qui operatur in nobis, velle perficere & operari. Cum ergo homo non valeat seipsum regere absque auxilio Dei, multo minus poterit alios gubernare, & acceptos Deo facere. & in Psal. Nisi Dominus custodierit Ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vndè Salomon petit à Deo sapientiam pro regimine populi 3. Reg. c. 3.

4 Octauò, exempla Sanctorum sunt innumera; Rogat populus Samuelem vt oret pro eis ad Deum, Respondit Samuel: Absit à me hoc peccatum in Domino, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam. Et nota, quòd populus

pulus spreuerat Samuelem & voluerat Regem. lib. 1. Regum. cap. 12. & Colos. 1. Non cessamus pro vobis orantes, nam & si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum. Legitur de S. Hugone Episcopo Gratianopolitano, quòd factus Episcopus cum inuenisset Clerum miro modo collapsum, ita quod Sacerdotes ducebant vxores publicè in facie Ecclesiæ, videns suis viribus non posse illos reformare, ad Deum confugit, die, ac nocte inuocans eum, prostratus in terram non parcens sibi in laboribus, ieiunijs, disciplinis, lacrymis, & vigilijs, & intra breue tempus mirabilem fructum fecit in populo, & Clerum magnifice reformauit. idem legitur de S. Lupo Episcopo Senensi, qui suis orationibus induxit Clerum ad continentiam. Et Prouerb. 11. Benedictione iustorum exaltabitur Ciuitas, idest oratione. Glos. Sic toto spatio vitæ Iudith, quæ vacabat orationi, non fuit, qui perturbaret Israel, & post mortem eius annis multis. Iudith. 18.

Sanctus Ambrosius maiorem partem noctis orationibus insumebat, & mira suis precibus fuit assecutus, nonnullos ad fidem conuertit, pluribus infirmis sanitatem impetrauit, alios ab immundis spiritibus liberauit. Sic S. Martinus suis orationibus mirabilia operatus fuit.

Sanctus Basilius Episcopus Cæsarien. adeo fuit in oratione assiduus, vt aliquando ab occasu solis vsque ad ortum continuò oraret, semel suis, & suorum præcibus clausas Ecclesiæ Nicænæ ianuas reserauit, frustra hoc orantibus Arrianis, & oratione saluauit Ciuitatem suam à Iuliano Apostata. De Moyse, Iosue, & alijs in Sacra scriptura clarum est.

Sanctus Iuuenalis Episcopus oratione hostes à Ciuitatis obsidione fugauit.

5 S. Malachias Episcopus, cuius vitam scribit Bernardus inter alia eius opera precipuè oratione Ecclesiam reformauit.

Arnulphus Episcopus Turonensis videns animam cuiusdam defuncti à Dæmonibus deferri ad inferos, humiliter deprecatus est Deũ, vt illius animæ misereretur, & statim anima fuit vnita corpori, vt pœnitentiam ageret.

Anselmus Episcopus sola oratione liberauit quemdam morientem

rientem valdè territum, & contristatum à visione duorum rapacissimorum luporum, qui post orationem Episcopi aufugerunt, videntes flammas ignis exire ab ore Episcopi orantis, vt idem infirmus postea confessus fuit, refert Marcus Marulus.

Albinus Episcopus Andegauensis, cùm non potuisset obtinere liberationem quorũdam carceratorum à Iudice, incepit amarissimè flere & orare Deum pro illis, & statim paries ex se aperitur, & omnes carcerati discesserunt. Similiter legitur de Magnibriono Episcopo Turonensi, qui cùm non posset impetrare liberationem carceratorum à Iudice, ad orationem confugit, & statim portæ carcerum apertæ sunt, compedes confracti, & carcerati discesserunt.

Lupus Episcopus Trecassinen. sola oratione compescuit furorem Attilæ eius ciuitatem cum exercitu aggredientis, qui per eam transiuit tamquam per solitudinem, in qua nemo habitaret, & nil nocuit. Et quidnam Sancti Episcopi orationibus non sunt assecuti?

Sed alijs prætermissis noster modernus Carolus Borromeus Deum orandi, diuinaque meditandi studiosissimus fuit, noctes ipsas præcando consumebat, bis in anno in solitaria loca, vt contemplationi vacaret, secedebat, à rebus nouis nunciandis vel audiendis abhorrebat, nè à contemplatione distraheretur, dum iter agebat, nisi interim quis esset audiendus, vel cum aliquo esset colloquendum, in rebus diuinis semper animum defigebat, atque ita rapiebatur, vt penè sensuum [inter]mitterentur officia: dum noctu iter densissimis tenebris faceret, & in foueas quasdam delapsus esset, mula super eum iacente comitibus visus est, ita permansisse in meditatione sua, vt nè de exitu quidem cogitaret, donec comites accensis facibus eum nihil querentem, aut dicentem extraherent, interdum ita mula offendebat, vt procumberet, ipse vero nisi corrueret, penitus nihil plerùmque animaduertebat.

Bernardus super Cantica serm. 76. Boni Pastores, inquit, dormientibus subditis peruigilant tanquam rationem reddituri pro animabus eorum, pernoctant in oratione, hostium vigilias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium,

D deprehen-

deprehendunt laqueos, cor suum tradunt ad vigilandum diluculo ad dominum qui fecit illos, cognoscentes suam insufficientiam in custodienda ciuitate.

SVMMARIVM.

1 *Missam quoties teneatur celebrare Episcopus.*
2 *Missam Episcopus debet frequenter celebrare.*
3 *Exempla Sanctorum qui raro missæ sacrum quotidie facere omittebant.*
4 *Iob cunctis diebus offerebat sacrificia pro filijs suis, ne peccarent.*

CAPITVLVM. XII.

De obligatione Episcopi celebrandi missam.

1 PRimò quæritur, quoties Episcopus teneatur celebrare Missam? & videtur quod non plusquam alij Sacerdotes, saltē quater in anno in præcipuis festis, in quibus populus solet communicare. S.Tho. in 3. par. q. 82. Siluester in verb. Missa. 2. c. dolentes, de celebrat. Missæ. Secundò, quia in c. fin. de priuilegijs in 6. ponitur consiliũ, quod Episcopus singulis diebus dicat, vel audiat Missam.
2 Tertiò non videtur obstare quòd Parochi tenentur singulis festis celebrare, & tam frequenter quòd muneri suo satisfaciant. Conc. Trid. sess. 23. de reformation. c. 14. quia adest ratio ex quo populus tenetur illis diebus audire Missam. Nauar. c. 25. num. 135. & propter alia onera officij, vt latius dicemus in cap. A quibus est exemptus Episcopus. Præterea Conc. Trid. de modo viuendi in Concilio hortatur Episcopos ad celebrandum saltim omnibus Dominicis, & non astringit eos: nihilominus censeo Episcopos peccare, si frequenter data comoditate ac honestate seruata pro suis ouibus sacrificium non offerant, quod probo.

Primò

Primò, nam Episcopus præcepto diuino tenetur sacrificium offerre pro ouibus suis Conc. Trid. c. 1. sess. 23. de reformat. D. Paulus ad Hebræos. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Sed præcepta affirmatiua licet non obligent ad semper, tamen obligant data opportunitate. D. Thomas. 2. 2. q. 33. art. 2 ergo Episcopus tenetur iuxta opportunitatem, & possibilitatem celebrare pro ouibus suis.

Secundò, quia Episcopus tenetur de leuissima culpa. Innoc. Abb. in c. ea quæ, de officio Archidiaconi, & dicemus in c. 13. Et sic tenetur adhibere exactissimam diligentiam tamquam quilibet diligentissimus paterfamilias. Doctores in l. quod Nerua ff. depositi. sed quilibet diligentissimus Curatus, quinimo mediocriter diligens sæpissimè celebraret pro ouibus suis, propter vtilitatem sacrificij: dicit enim Augustinus, quòd homo homini maius donum donare non potest quàm Missam, & quantum ad remissionẽ pœnæ debitæ pro peccatis, & quantum ad liberationem à diuersis malis, refert Siluester in verbo Missa 1. §. 8.

Tertiò, ex Diuo Hieronymo loc. cit. qui expressè dicit Episcopum debere quotidie, pro suis, populique peccatis celebrare: quod intelligitur salua honestate.

Quartò, quia Episcopus est constitutus aduocatus apud Deum, & intercessor pro peccatis populi, & ideo necesse est, vt aduocatum agat offerendo quicquid commodè potest pro fragilitate humana sacrificando, orando, etiam si per alios id posset præstare; & hoc argumento vtitur, quo ad omnes Curatos Petrus de Soto de officio animarum.

3 Quintò, exempla Sanctorum mouere debent, qui rarissimè, & ex grauissima causa celebrare omittebant.

S. Cassius Episcopus Narnien. teste Greg. in Dialogis quotidie sacrificabat, & per visionem est illi diuinitus dictum; Age, quod agis, operare, quod operaris.

Sanctus Ambrosius singulis diebus celebrabat non præpro-

perè, ſed ſumma diligentia adhibita, magnaque cum animi præparatione, & præmeditatione ſanctiſſimi myſterij.

S. Thomas Cantuar. idem ſeruabat ſingulis diebus celebrans ad galli cantum. S. Ludouicus pariter celebrabat ſingulis diebus, & alij Sancti. Sed ex modernis Beatus Carolus Borromeus Miſſæ ſacrum facere quotidie nunquam omiſit, niſi morbi neceſſitate, eaque non quauis, ſed graui coactus eſſet, alioſque ad hanc conſuetudinem eius exemplo induxerat, vt cum fœmina quædam alium Epiſcopum alterius Sacerdotis Miſſæ frequenter intereſſe vidiſſet, percunctata fuerit, num ille Epiſcopus à celebratione Miſſæ eſſet interdictus.

4. Singulare exemplum præſtitit Iob. licet in figura, qui mane ſurgens cunctis diebus offerebat holocauſta pro filijs ſuis ne peccarent. Inſuper difficile eſt Epiſcopum negotiorum mole obſitum ſine Euchariſtiæ Sacramento poſſe rectè gubernare: dicit enim Cyprianus: Mens deficit quam accepta Euchariſtia non reficit.

Non obſtat tex. in c. fin. quia loquitur de ſingulis diebus anni, & non de frequenti celebratione, & nihilominus deſiderat, vt quando Epiſcopus non dicit Miſſam, audiat illam.

Neque obſtat quòd id per alios fieri poteſt, nam vltra quod præcepto diuino non ſatis fit, nec aduocati officio conſtat, quòd cum ipſe ſit conſtitutus Pontifex à Deo ad intercedendum pro populo eius preces particulares recitatæ in Miſſa magnam efficaciam habeant, exemplo Moyſis, qui dum perſonaliter orabat, populus vincebat. Et regula, poteſt quis per alium in 6. non procedit, quando negotium non poteſt ita benè per alium exemplari. Sic Epiſcopus poſſet facere alium reſidere pro ſe, aut mittere ad prædicandum, quod Conc. non permittit ſine cauſa propter maiorem vtilitatem, vt in c. 1. ſeſſ. 23. de reform. & c. 4. ſeſſ. 24. Neque obſtat Concilium de modo viuendi, quia vltra quod poteſt ratio aſſignari, cur in Concilio Epiſcopi non eſſent compellendi ad celebrandum ſingulis ſaltim Dominicis propter alias occupationes ſtudiorum, tamen non loquitur de Epiſcopo, qui per menſes, & longum tempus nollet celebrare. Ex his omnibus arbitror Epiſcopum

peccare,

peccare, qui sine causa saltim bis, vel ter in mense celebrare omittit; & si aliquis dicat supradicta magis de consilio, quàm de præcepto concludere, negari non potest, saltim Episcopum rarissimè celebrantem, præbere alijs suspitionem malæ vitæ, quam euitare debet, ac mali exempli, alijs Sacerdotibus; quos nescio qua fronte poterit hortari ad sæpe celebrandum, si ipse non celebrat.

SVMMARIVM.

1 *Abstinentia in Episcopo multipliciter commendatur.*
2 *Peccat Episcopus excedens in victu & vestitu.*
3 *Notabilia verba contra gulam.*
4 *Exempla abstinentiæ Sanctorum Episcoporum.*
5 *Ieiunauit Moyses propter peccata populi.*
6 *Detractiones in mensa quomodo vitabat Augustinus.*
7 *Conuiuia Sancti detestati sunt.*
8 *Exempla vestitus Sanctorum Episcoporum.*
9 *Domus Episcopi dicitur locus publicus.*
10 *Exempla duo terribilia contra Prælatos excedentes in victu, & vestitu.*

CAPITVLVM. XIII.

De abstinentia Episcopi, vestitu, & corporis castigatione.

1 ABstinentia Episcopo per quàm necessaria est, ad eam inducunt.

Primò formidabilia verba tex. in c. Ecclesiæ Principes dist. 35. Ecclesiæ Principes, qui delitijs affluunt, & inter epulas atque lasciuias pudicitiam seruare se credunt, propheticus sermo describit, quòd eijciendi sunt de spatiosis domibus, lautisque conuiuijs, & multo labore epulis conquisitis, & si vis scire quò eijciendi sunt propter malas cogitationes, & opera sua (Euangelium

lege) in tenebras. ſ. exteriores, vbi erit fletus, & ſtridor dentium: An vero confuſio, & ignominia eſt Ieſum Crucifixum pauperem, & eſurientem fartis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinam rubentes buccas tumentiaque ora proferre, ſi in Apoſtolorum loco ſumus, non ſolum ſermonem eorum imitemur, ſed etiam conuerſationem, & abſtinentiam. Hæc ſunt verba textus. & Hyeron. quæ continent opprobrium, in dignitatem, impudicitiam,& pœnas infernales Prælatorũ deditorum crapulæ; menſa enim Epiſcopi debet eſſe frugalis c. Epiſcopus. diſt. 41. Conc. Trid.

Secundò, dicit Thomas. 2. 2.q. 189. art. 4. Epiſcopis, & alijs Miniſtris Eccleſiæ, qui mente deuota debent ſpiritualibus officijs inſiſtere,& Regibus qui per ſapientiam debent populum ſubditum gubernare, debere ſpecialiter ſobrietatem indici.Iob. c. 28. Non inuenitur ſapientia in terra ſuauiter viuentium, id eſt,in hominibus vacantibus epulis,& delitijs huius mundi.

2 Tertio, dicit Medina de Pœnit. lib. 1.c.16. §. 2. quòd Epiſcopus grauiter peccat, ſi excedit in victu, veſtitu, domo, & familia.

3 Quartò, notabilia ſunt verba Gloſæ ſuper Matth. 4. In pugna Chriſti, prius contra gulam agitur, quia niſi hæc refrænetur,fruſtrà contra alia vitia laboratur. Et alia Gloſ. ibidem dicit, quòd Diabolus victus de gula non tentat de libidine.

4 Quintò, mouent exempla Sanctorum: Diuus Paulus caſtigabat corpus ſuũ,& in ſeruitutem redigebat, ne fortè, dicens, cum alijs prædicauero ipſe reprobus efficiar. 1. Cor.9. S.Ioannes Chryſoſt.vno tantum ferculo hordei quotidie veſcebatur, vllum amicum ſecum diſcumbere patiebatur, propter tempus quod in comedendo conſumi ſolet: dicebat enim medietatem vnius horæ ſufficere ad refectionem corporis: non comedebat carnes, nec bibebat vinum.

Baſilius contentus erat pane, & aqua.

Ambroſius ſingulis diebus ieiunabat, præterquam in Sabbato, & die Dominico, atque in natalitijs celeberrimorum Martyrum.

Augu-

Auguſtinus ſolum comedebat herbas,& legumina, bibebat vinum temperatè propter ſtomachum iux. Apoſtol.

Sanctus Thomas Cantuarien. nobiliſſimus, quamuis in initio ſui Epiſcopatus, delicatis cibis vteretur, & non ſemel Regem habuerit in eius menſa; quamuis de omnibus parciſſimè ſumeret; poſt Regis perſecutionem leguminibus tantum contentus erat, & pauperes ſecum diſcumbere faciebat quotidie. Quid de admirabili abſtinentia S. Nicolai Epiſcopi? Quid de S. Martino? Qui ſuis diſcipulis abſtinentiam à vino iniunxit? ac de innumeris alijs, quos numerare nimis longum eſſet. Et ex modernis Beatus Carolus Borromeus quotidianis pœnitentiæ incrementis, eò tandem peruenit, vt quotidie pane, & aqua ieiunaret,exceptis Dominicis,& feſtis diebus,in qua ſeueritate vſque ad extremum vitæ diem durauit. Immo paulo ante eius obitum etiam diebus feſtis ſe reſtrinxerat,comedens tantum legumina, olera, fructuſque arborum; cùm diſcumberet cum nobilibus hoſpitibus, nihilominus idem ſeruabat, ſed ita diſſimulanter, vt ſæpe non modo hoſpites, ſed ne familiares quidem plerique animaduerterent: cibum, ac potum ita ſumebat, vt nihil guſtare videretur, nec conquerebatur vnquam, ſi aliquid daretur quod nollet, ac ſecus factum, ac vellet: ad ea quæ in menſa legebantur attentus maxime fuit, vt exteros cum eo diſcumbentes ad eandem attentionem excitaret; cùm in Religioſis locis deuotionis cauſa degebat, vel ſolus vel vno Miniſtro contentus erat,nihilque ſibi præter cæteros volebat apponi. Non prætereamus, quod de Pio Secundo Pontifice legitur,mediocri cibo vti ſolitum eſſe,non lauto, non delicato, eoque ſemper fuiſſe contentum, quod apponeretur, quodcunque eſſet, vino vero parciſſimè vſum, & eo bene diluto. Hæc omnia ſaltem inducere debent Epiſcopum ad temperatè in cibo, & potu ſe habendum.

5 De ieiunio propter peccata populi ad auertendam irã Dei illuſtre exemplum præſtitit Moyſes,qui bis ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, non commedens panem, nec bibens aquam propter peccata populi, nè Deus deleret eos. Deuteron. c. 9.

6 Ad eandem temperantiam pertinet, vt in mensa nil indecorum dicatur, vel agatur, præsertim ne alijs detrahatur. S. Augustinus, qui cum Clericis discumbebat, & alios ad mēsam admittere solebat, hos versus in pariete describi fecit:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

Et cum die quadam aliqui Prælati in eius mensa incæpissent alijs detrahere, dixit Augustinus: Aut deleantur isti versus, aut sermo mutetur, quando neutrum fiet, ego discedam à mensa.

7 Debet Episcopus cauere à conuiuijs, tamquam à peste, c. multi. distin. 44. maxime in domibus Clericorum, quo nihil peius in Episcopo considerari potest propter contemptum, murmur, & scandalum; discurrendo tamen per diœcesim vrgente necessitate liceret. Exemplum præbent. S. Ioannes Chrysost. qui ad aliorum conuiuia nunquam vocatus accessit. Idem August. seruabat vt in eius patria ad aliorum mensas non accumberet, rationem ipse afferebat, nè temperantiæ modum amitteret. Dicunt aliqui quòd videtur inhumanus Episcopus qui non vult aliorum conuiuijs interesse, consideret ipse post conuiuium quot sentit incendia carnis, cum Diuus Hyeronimus post tot ieiunia, & studia non esset liber ab illis. ad tollendum vero scandalùm, & ex alijs iustis causis liceret Episcopo; hæc enim generaliter intelliguntur.

8 Iam vero de vestibus aliqua exempla afferamus, nam Episcopus excedens in vestitu peccat. Med. de pœnit. lib. 1. cap. 16. §. 1.

Sanctus Nicolaus cum Episcopus creatus esset, cæpit vti veste viliori, & neglectiori, quàm antea soleret, in qua nullus omnino esset nitor, aut fastus. sed castigatæ potius humilitatis, & modestiæ significatio.

S. Augustini vestis, calciamenta, & lectualia, ex moderato, & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta plurimum; quoniam dicebat plerumque homines his vel iactare se insolenter, vel abijcere.

9 Beatus Carolus nullum sericum vestimentum deferebat, vestibus externis vtebatur quidem, vt Cardinalis, interioribus

vero ex simplici panno, & tela, & cubicularis amictus erat ex panno cinericio rudi, & crasso; quam vestem quattuordecim annis nunquam mutauit, & suam vestem vocabat, nec suorum opera in excundo vel vestiendo corpus vtebatur; Roccheto lineo semper domi indutus erat, ad personæ dignitatem seruandam: dicebat enim domicilium suum esse locum publicum, suosque ita volebat, vt in publico versari. Quid plura? innumeri Sancti vltra parcitatem in victu, & vestitu, alias seueritates circa corpus exercebant. S. Martinus dormiebat super nudam terram, innumeri Sancti deferebant cilicia, adhibebant sæpe flagella: Beati Caroli stratum erat paleæ saccus, & sæpe super nudis tabulis lecti cubabat, in somno parcissimus fuit, cilicium quoque deferebat; in regione valde frigida, neque die, neque nocte igne calefiebat, in angusto loco in suis sedibus consistebat, nullas corporis recreationes admittebat, foris cùm necessariæ occupationis gratia moraretur, incommoda eligebat loca, neque dolens vnquàm, neque aliquod leuamentum quærens, si aquæ vel horti essent, nec aspiciebat, nec ambulabat per ea loca, vt omnes eius misererentur conditionem.

10 Refert Cyrillus in Epistola ad Augustinum de miraculis Diui Hyeronimi, quendam Cardinalem defunctum, dum exequiæ celebrarentur in Ecclesia coram Summo Pontifice, Clero, & populo; emissis vlulatibus, & crebris gemitibus à feretro surrexisse, cunctis stupentibus, ac velut amentibus effectis, cumq. à Romano Pontifice interrogaretur quid esset? Respondit, dum starem diuino examini iudicandus, etiam per vestiũ, & ciborum nimiam superfluitatem tartareis cruciatibus condemnarer, D. Hyeronimus, cuius deuotus fueram, flexis genibus impetrauit à Iudice animam meam corpori iungi, vt pœnitentiam agerem, & ita factum est. Idem Cyrillus refert Episcopum quendam Anconitanum ob superfluitatem vestium, & ciborum ad infernum condemnatum fuisse. Sed de his satis cum innumeræ sint historiæ, quæ ad satietatem lectorem explere possunt, concludimus tamen satis esse si Episcopi viuant iuxta præscriptum Sacri Conc. Trid. in c. 1. sess. 25. de reform.

nempe

nempe vt modesta ſuppellectili,& menſa,ac frugali victu contenti ſint, & in reliquo vitæ genere,ac tota eius domo caueāt, nè quid appareat, quod à Sancto hoc inſtituto ſit alienum, quodque non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum, præſeferat.

SVMMARIVM.

1 *Humilitas Epiſcopi commendatur.*
2 *Humilitas ſplendidior gemma in ornatu Pontificis.*
3 *Exempla Sanctorum Epiſcoporum circa humilitatem.*
4 *Epiſcopus non debet tractare Clericos vt vaſallos, aut more ſeruili.*
5 *Epiſcopus non debet gloriari in dignitate.*
6 *Inanis gloria eſt peſtilentiſſimum Epiſcopi virus.*

CAPITVLVM. XIIII.

De humilitate Epiſcopi & inani gloria fugienda.

1 HVmilitas in Epiſcopo ſummopere commendatur.

Primò, exemplum præbet Ieſus Chriſtus, cuius vices gerit Epiſcopus, qui inter alia humilitatis exempla, cum eſſet Dominus,& magiſter, lauit pedes diſcipulorum; eiſdem Epiſcopos repreſentantibus, intendens dare exemplum: quin etiam illis dixit: Reges gentium dominantur, vos autem non ſic. Et D. Petrus: Non dominantes in Clero, ſed forma facti gregis cap. eſto. diſt. 95. & Ioannis 8. Ego autem non quæro gloriam meam.

2 Secundò, de humilitate Epiſcopi dicitur, quòd humilitas, eſt ſplendidior gemma in ornatu Pontificis c. contra morem diſt. 100. Bernardus de conſi. lib. 2. c. 6.

3 Tertiò, exempla Sanctorum, accendere debent Epiſcopum.

Baſilius

Basilius magnus leprosos osculabatur, eisque proprijs manibus alimenta præbebat.

S. Martini humilitas fuit magna, nàm peregrinorum pedes lauabat, & quàmuis post Episcopatum mortuum resuscitasset, aliasque præclaras actiones egisset, ob eius profundam humilitatē dicebat, quòd melior erat ante Episcopatū quàm post.

Sanctus Ludouicus Episcopus Tholosanus filius Regis solitus fuit quotidie alere vigintiquinque pauperes in eius domo, quorum manibus lauandis aquam ipse fundebat flexis genibus, præscindebat panem, & in sabbato tribus illorum miserrimis lauabat pedes, & extergebat proprijs manibus.

Sanctus Thomas Cantuarien. singulis diebus tredecim pauperibus ministrabat victum proprijs manibus, & lauabat aliquando pedes.

Beatus Carolus Borromeus, pariter peregrinorum pedes lauabat: idem eius exemplo excitati quamplures optimates faciebant, atque ita innumeri alij Episcopi obseruauerunt.

4 Ex quibus sequitur quòd erubescere debeant Episcopi, si qui essent, qui Clericos vocant vassallos, vnde Abbas in c. 1. de excess. Prælat. dicit Episcopum non debere tractare Clericos vt vassallos, sed vt fratres d. cap. esto. Nec posset Episcopus compellere Clericos ad seruiendum sibi more seruili cap. Placuit 10. q. 3.

5 Pariter non debet Episcopus gloriari in dignitate, quam accepit ad ædificationem, non ad destructionē, vt in eius consecratione dicitur, & tradit Bernard. ad Eugenium lib. 2. c. 5. Et Gregorius: Mercenarius, quippe est, qui impensa sibi ab hominibus reuerentia lætatur, sed considerans oneris grauitatem, in timore, & tremore viuere cum Apostolo debet: memorabilia sunt verba Bernardi ad Eugen. d. lib. 2. c. 8. Glorieris in testimonio conscientiæ, sed non minus, vt eodem ipso humilieris, rara vox; nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, si summum te putas, qui summus Pontifex infimus es, non enim dignitates sunt virtutes. Ita planè de Episcopo dici potest, non quia Episcopus ideo perfectus, sed quia Episcopus ad perfectionem tendere debet, & idcirco

in ti-

in timore viuere.

6 De inani gloria ab Episcopo vitanda, memoranda censui verba Chrysostomi egregie de ea loquentis. de Sacerdot. lib. 6. inquit enim: Inter fluctus Episcopi animum concutientes, omnium pestilentissimus est inanis gloria, ex ea enim prouenit, quòd Episcopus frequẽter excandescit in minime noxios; delectatur ex ministerio ineptè, atque indecenter ab alijs ministrato, & dolet si cui prosperè muneris sui functio cesserit; ex ea fluunt laudum appetentia; honoris desiderium, doctrinæ voluptatem, non vtilitatem captans, illiberales adulationes; palpationes minime generose diuitum cultus, nulla ratione impensi, gratiarum, munerumque largitiones damnosè periculum parientes tàm largientibus quàm accipientibus, timor seruilis, ac non nisi pessimis quibusque mancipijs conueniens, increpandi procul reiecta facultas, & vt verum dicatur contra inopes, increpatio modum nullum seruans: at contra eos qui potentia aliqua prædici sunt, ne diducere quidam labia quisquam audet; tales Episcopi in tantam seruitutem rediguntur, vt plerumque dùm mulieribus placere, atque obsecundare student, necessario committant quæ nec eloqui quidem honestum est. Hæc & alia Chrysost. quæ Episcopi animum ab inani gloria diuertere prorsus deberent, ista vero humilitas debet cum grauitate temperari, ne contemptibilis reddatur Episcopus.

SVMMARIVM.

1 *Ira sedulo ab Episcopo vitanda.*
2 *Iracundiæ refrænatio vtilis est ad continentiam.*
3 *Exempla Sanctorum Episcoporum circa detestationem iræ.*

CAPI-

CAPITVLVM XV.

De ira ab Episcopo fugienda.

1 VLtra Apostolum dicentem Episcopum non debere esse iracundum, sic loquitur Chrysost. de Sacerd. lib. 3. Episcopus debet iram fugere, nihil enim sic ingenij perspicuitatem, nihil sic mentis aciem hebetat; vt ira; nullum ordinem seruans quasi in nocturna pugna obtenebratus animi oculus, non internoscit amicos ab aduersarijs, nec nobiles ab ignobilibus, sic Episcopus iracundus. Et in sermone de mansuetudine inquit: Qui facile in iram erumpit, ridiculus apparebit, si quando exasperatos alios placare attentet. Vnde Prouer. c. 19. habetur. Doctrina viri per patientiam noscitur: sic veritas Apostolorum & aliorum doctorum Ecclesiæ apparebat per eorum patientiã, quia non reformidabant mori pro ipso, & sufferre quaslibet aduersitates. Et Prouer. c. 14. dicitur: Qui patiens est, multa gubernatur sapientia, qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. & alia pleraque mala ponunt, quæ ex ira oriuntur. Chrysost. loco cit. Et Episcopus Perald. in sum. vitiorum & vir. De ira.

2 Ioannes Cassianus de spiritu iræ & collat. 12. de castitate c. 6. inquit, refrænationem iræ extinguere ardorem fornicationis, & apprimè conferre ad continentiam.

3 Exempla Sanctorum rem patefaciunt.

Sanctus Martinus nunquam fuit visus irasci ob quamlibet causam, nec ridere dissolutè.

Sanctus Antoninus pariter nunquam à suis domesticis fuit visus irasci.

Beatus Ioannes de Tusignano, non irascebatur ob quamlibet offensam.

Beatus Carolus Borromeus contra iram fortiter dimicabat, cum se maximè stimulari ira sentiret, tenebat se se, & comprimebat nè vllum verbum efferret, donec motus ille resedisset:

solebat

ſolebat autem interea anulum verſare, quem digito gerebat: quod cum aduertiſſent domeſtici, hoc ipſum erat eis inditio, quod vim ſibi faceret iuxta illud Prophetæ: Turbatus ſum, & non ſum locutus. Et alij innumeri Sancti, ſtrenuè contra iram decertarunt.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtitia Epiſcopi commendatur.*
2 *Fatuus dicitur Epiſcopus, qui omnibus vult parcere.*
3 *Iuſtitia Epiſcopi, differt à Iuſtitia Laicorum, & in quo.*
4 *Peccat mortaliter Epiſcopus non corrigens ſubditos.*
5 *Ex non correctione ſubditorum infamatur Eccleſia, & ipſe Epiſcopus quiſolet decedere morte repetina, et alia mala oriutur.*
6 *Exempla Sanctorum, qui peccatores debitis pœnis affecerunt.*
7 *Iuſtitiæ adminiſtratio facit timeri Epiſcopum.*
8 *Compoſitio non debet fieri niſi in leuibus delictis.*
9 *Epiſcopus non poteſt diſpenſare ſine cauſa in delictis, & ſi diſpenſat ſucceſſor poteſt venire contra.*
10 *Iuſtitia an ſit exercenda quando eſt timor, ne punitus efficiatur deterior.*
11 *Munera quæ poteſt accipere Epiſcopus.*
12 *Exempla Prælatorum, qui munera renuerunt.*

CAPITVLVM. XVI.

De Iuſtitia Epiſcopi.

1 NOn ſunt laudandi Epiſcopi, qui omnibus delinquentibus parcere volunt, ſed grauiter arguendi, quia tenentur facere iuſtitiam, ſine qua non poteſt regi reſpublica c. ſana 24. q. 1. Ex Auguſtino; ad eam inducunt.

2 Primò, inquit Chryſoſt. homilia 46. ſuper c. 23. Matth. quòd miſericordia ſine iuſtitia non eſt miſericordia, ſed fatuitas, & dicitur iniqua miſeratio, ſicut iuſtitia ſine miſericordia non eſt iuſtitia, ſed crudelitas c. eſt iniuſta. 23. q. 4.

23. q. 4. & c. sed illud dist. 45. fatuus itaque vocabitur Episcopus qui omnibus intendit parcere. & Prouer. c. 20. Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet? Glosa exponit: Multi vocantur misericordes, quia dimittunt vitia impunita, sed in veritate sunt pusillanimes, sed fideles in correctione vitiorum pauci sunt, & c. 21. Facere misericordiam & iudicium magis placet Domino, quàm victimæ id est, facere opera misericordiæ egenis, & iustitiam oppressis. & c. 24. habetur: Cognoscere personam in iudicio non est bonum, idest amicitia vel alia causa declinare à iustitia.

2 Secundò, inquit Gregorius: Qui non corrigit resecanda, committit, & facientis culpam habet, qui potest corrigere, si negligit emendare c. error. cap. consentire dist. 83. & Bernard. de consid. lib. 2. c. 12. Non eris innocens, si aut punias eum, cui forte parcendum esset, aut parcas ei, qui fuerat puniendus. & Iudex reum puniendo reddit bonum pro malo cap. ex differentia 23. q. 3.

3 Tertiò, Hier. in Epistola 1. ad Tit. dicit: Inter iustitiam Episcopi, & Laici hoc interesse; quod Laicus potest apparere iustus in paucis, Episcopus vero in tot exercere iustitiam debet, quod & subditos habet.

4 Quartò correctio Clericorum dicitur proprium munus Episcopi. Conc. Trid. c. 1. sess. 24. de reform. Archidiac. in cap. non est Canonice, de consuetud. in 6. quæ si deseratur, Episcopus peccabit mortaliter. Omnes in Clem. vnica de off. ordin. In qua id districtè præcipitur, & Episcopus debet deponi c. si quis Episcopus dist. 33.

5 Et solet à Deo puniri etiam pœna temporaliter, & morte violenta, exemplo Heli Sacerdotis, qui licet in se esset bonus, tamen quia filios suos non correxit, morte violenta interijt. c. licet Heli, de Simonia. Vbi hoc notat Abbas, infamatur ipse Episcopus c. Si fama. 2. q. 5. Infamatur Ecclesia, dicta Clem. vnic. descendit ira Dei in populum. Si Episcopus timens peccatorum linguas, illos non corripit, d. c. Sed illud, dist. 45. oriuntur grauia scandala, datur alijs materia delinquendi, ex non punitione, dicta Clem. vnica.

6 Quintò,

6 Quinto, exempla Sanctorum mouere debent. S. Ioannes Chrysost. ardenter amabat personas deuotas, maxime Sacerdotes, illos autem, qui non viuebant iuxta constitutiones Ecclesiasticas cũ rigore puniebat, quos ab Ecclesijs eijciebat, & aliquando excõmunicabat, ob id odio habebatur à pluribus dicentibus esse virum terribilem, & implacabilem.

S. Cyprianus Episcopus, erat pijssimus cum humilibus, & cum superbis austerus.

S. Ludouicus Episcopus acriter delicta puniebat. S. Thomæ Cantuar. zelus Iustitiæ fuit maximus, vt nulli quantacumque dignitate is præditus esset, parceret, si quid contra Iustitiam attentasset: & omnes Episcopi Sancti iustitiam exercuerunt.

7 Episcopus administrans Iustitiam timetur à populo; dicit enim scriptura de Salomone lib. 3. Reg. c. 3. quòd cùm fecisset iudicium inter illas mulieres de filio, hoc audiens populus, timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse cum eo ad faciendum iudicium, & tempore Salomonis vnusquisque habitabat sine timore sub vite suâ & ficu suâ. c. 4. sic iustus Episcopus conseruat pacem: idem Salomon in principio sui regiminis purgauit ciuitatem malis hominibus d. lib. 3. c. 2.

8 Ex prædictis infertur] valde ingemiscendum esse, si Episcopus audiens delicta Clericorum, quod Deus auertat, arrigeret aures, an posset lucrari aliquid nõ puniendo delicta: quid prius considerari posset, non esset aliud iux. Turrecrem. in d. cap. si quis Episcopus, quàm accipere pecuniam pro offensis Dei, & damnatione animarum.

Secundò, infertur compositionem non debere fieri nisi in delictis leuibus iuxta Glos. in c. Si primates 5. q. 2. per quam dicit Paulus cons. 348. vol. 2. quòd Episcopus delinqueret pœnam depositionis in pecuniarum trasmutandò, & hoc casu peccare dicit Bertacch. de Episc. lib. 4. par. 4. q. 28. addens Episcopum sine causa hoc facere non posse ex Innoc. in c. diuersis fallacijs, de Cler. coniug.

9 In quo loco dicit dispensationem Episcopi in delictis sine causa non valere, & successorem posse venire contrà, & dicunt Paulus, & Bertacch. loco citato, quòd Episcopus potest venire

contra

contra compositionem factam cum Vicario suo de pœna depositionis in pecuniariam commutata, & quòd si Episcopus concedit licentiam Vicario componendi, intelligitur de delictis leuibus, in quibus pœna est arbitraria, non in grauibus, in quibus pœna est à iure taxata:& dicit Host. in summa de offic. Ordin.quòd Episcopus cauere debet à frequentibus pœnis pecuniarijs, quia non sunt res quæ delinquunt, sed personæ, & ideo ipsæ sunt puniendæ: inter alios Clerici, qui sub prætextu Clericatus deferunt arma, & committunt delicta, sunt acrius cæteris puniendi d.Clem.vnica de officio ord.Est etiam menti tenendum quòd quando Clerici committunt plura homicidia,vel aliquod delictum scandalosum,pro quo secundum Canon. non potest Episcopus illos tradere Curiæ sæculari, debet referre delicta Summo Pontifici iuxta c.maiores de Baptismo, qui solet mandare,quòd Clericus tradatur Curiæ sæculari, & sic consulitur rei publicæ.

10 Sed quæritur, an Iustitia sit administranda contra iniquos, si sit timor quòd punitus efficiatur deterior? & dicendum est quòd sic, quia si incorrigibilis sit, prouidetur bono communi dum seruatur ordo Iustitiæ,& vnius exemplo alij deterrentur, Ita S. Thom. 2. 2. q.33. art.6. qui limitat in correctione fraterna, quæ non debet fieri quando efficeretur deterior: Idem Archid. in c. si peccauerit 2. q. 1. si tamen Clericus non posset puniri sine scandalo,erit supersedendũ c. per tuas,de simonia. Felin.in c. nihil,de præscriptione:& diximus supra c.5.

11 Iustitiam subuertere solent munera iuxta illud 1. Regum 8. de filijs Samuelis. Declinauerunt post auaritiam, acceperunt munera,peruerterunt Iustitiam.

12 Memorabile exemplum refert Bernard. de consider, lib. 4. c.8. quòd suis oculis conspexit; Episcopus quidam Carnotensis qui legationem in partibus Aquitaniæ, per plures annos proprijs sumptibus strenuè administrauerat, cùm à quodam presbytero præsentatus fuisset illi piscis, quem vulgo vocant sturgionem, percunctatus fuit quanti emerit; non accipio, inquit, nisi receperis pretium: & resignauit solidos quinque inuito,& verecundo. Eidem Episcopo domina cuiusdam oppidi

obtulit pro deuotione, cum manutergio duas vel tres paropsides pulchras, ligneas tamen, quas aliquandiù intuens homo ſcrupuloſæ conſcientiæ, laudauit eas, ſed non acquieuit accipere; quando argenteas accepiſſet, qui ligneas refutauit? Idem Bernardus ibidem refert, aliud ſingulare exemplum de quodã Cardinali Presbytero Martino qui aliquando legatione functus in Datia, tàm pauper remeauit, vt penè expenſis, & equis deficientibus vix perueniret Florentiam, vbi Epiſcopus loci donauit ei equum, quo Piſas peruectus eſt: poſt triduum ſequutus Epiſcopus Martinũ, eius fauorem requiſiuit: erat enim illi cauſa cum aduerſario, & agendi aderat dies, fiducia erat maior in illo, qui non poſſet immemor eſſe recepti beneficij. Tunc Martinus; decepiſti me (inquit) neſciebam tibi imminere negotium, tolle equum tuum, ecce in ſtabulo eſt; & eadem hora illi reſignauit. Hæc exempla valde admiratur, & laudat Bernardus loc. cit. Beatus Carolus Borromeus poma tantum, aut eiuſmodi munuſcula ſolebat accipere eaq. ferè à Religioſis viris. In hac materia latè à Doctoribus pertractata, traditur illa pulchra regula legis, ſolent. ff. de officio Proconſ. quód nihil accipere nimis durum eſt, ſicut paſſim accipere viliſſimum eſt. Ab inquiſitis aliquid accipere deteſtabile Epiſcopis videtur, necnon cum apparet dona quorumcunque eò tendere, vt animum deliniant, eòque inclinent, quò non decet, ſunt conſtantiſſimè repudianda, etiam ſi auri montes offerantur.

SVMMARIVM.

1 *Clementia in Epiſcopo valde commendatur.*
2 *Sententia debet ferri cum charitate.*
3 *Epiſcopus nimium ſeuerus ſolet incidere in peiora peccata.*
4 *Ambroſius quomodo corripiebat peccatores.*
5 *Epiſcopus non ſit facilis ad carcerandum, vel citandũ Clericos.*
6 *Accuſatio grauat opinionem hominis.*

CAPI-

CAPITVLVM. XVII.

De clementia Episcopi.

1 IVstitiæ Episcopi debet esse vnita clementia, aliàs dicitur crudelitas, vt diximus in c. præcedenti, ad hanc clementiam inducunt.

Primò, Diuus Paulus ad Galatas c. 6. ibi, Vos qui spirituales estis instruite in spiritu lenitatis. Gregorius inquit Episcopum punientem debere assimilari patri, qui filium flagellat, & tamen omnia bona sua ei seruat, & eum heredem habere desiderat.

In Conc. Trid. c. 1. sess. 13. de reform. habetur: Episcopum debere esse memorem se Pastorem, non percussorem, & rigorē cum mansuetudine, iudicium cum misericordia, seueritatem cum lenitate seruare debere: est enim proprium Prælatorum compati infirmitatibus aliorum c. quæ dignior 24. q. 1.

2 Notabilia sunt verba textus in c. primo semper. 2. q. 1. Vbi Papa Melchiades dat modum ferendi sententiam his verbis. Primò semper ante omnia diligenter inquirite, vt cum iustitia, & charitate diffiniatis, neminem condemnetis ante verū, & iustum iudicium, nullum iudicetis suspitionis arbitrio, sed primum probate, & postea charitatiuam sententiam proferte, & quòd vultis non vobis fieri, alteri facere nolite.

3 Inordinatus zelus ad emendandum subditum facit interdū cadere Prælatum in deterius peccatum c. non in perpetuū. 24. q. 3. Boni enim Pastores ex sua infirmitate, aliorum infirmitates pensantes magis per mansuetudinem student peccantes reuocare, quàm per austeritatem c. recedite 45. dist.

4 Ambrosius in milleloquio dicit Episcopum debere in iudicio magis declinare ad misericordiam quàm ad rigorem: idem S. Ambrosius delicta aliorum omni diligentia secretè corripiebat, & frequēter sequebatur emendatio partim eius exhortationibus, partim oratione, quos vero paterna, & Pastoralis admonitio nō cohibebat, grauiori cēsura coercebat. De Moyse

dicit scriptura, quòd erat vir mitissimus. Numer.c.12.& c.11. dixit Dominus Moysi. Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iuraui patribus eorum. ex quo patet cum quanta benignitate debet Episcopus regere populum. Noui quendam Prælatum, qui in condemnatione, vel tortura semper aliquam partem pœnæ, vel tormenti reo condonabat; dicebat enim aliquam partem vel minimam esse Deo reseruandam.

5 Sequitur ex prædictis quòd Episcopus non debet esse promptus ad carcerandum Clericos, nisi re maturè pensata, quia apud graues personas carcer infamat, Paulus, Iason. in l.4.§. condemnatum.ff.de re iudic. Quomodo autem debeat procedere diximus in praxi. c. 33. nec sit facilis ad citandum Clericos pro leui inditio, nam inquisitio nocet Clericis quo ad promotionem c. Omnipotens Deus, de accusat.

6 Quin etiam hominis opinio sola accusatione grauatur. Archid. in c. tantis dist. 81.

SVMMARIVM.

1 *Eleemosynarum largitio in Episcopo valde comendatur.*
2 *Eleemosyna facit Episcopum populo carum.*
3 *Pauperes possunt clamare ad domum Episcopi; da nobis nostra, scilicet reditus Ecclesiæ.*
4 *Episcopi eleemosynarij magis abundant.*
5 *Episcopi nomen non meretur qui non est eleemosynarius.*
6 *Episcopus qui non dat substantiam pro ouibus, quomodo dabit animam.*
7 *Ianuæ Episcopi omni tempore debent esse apertæ pauperibus.*
8 *Exempla S. Episcoporum eleemosynariorum.*
9 *Pro sustentatione pauperum Ecclesia iubet vendi sacra vasa.*

CAPITVLVM. XVIII.

De eleemosyna Episcopi.

1 LArgitio eleemosynarum inter præcipuas virtutes Episcopi relucere debet, ad eam inducunt.

2 Primò, quòd nihil est quod populi gratiã, & charitatem Episcopo magis comparare possit, quàm eleemosynarum liberalis dispensatio, & parit sanctitatis opinionem in populo, qui vtilitatis suæ studiosus non alios putat esse bonos quàm beneficos.

3 Secundò, dicit Gregorius Epist. 21. lib. 2. Pauperes posse vociferari ad valuas domus Episcopi, immo vsque ad secretum cubiculum dicentes: da nobis nostra, alioquin contra te vociferabimur rerum tuæ dispensationi commissarum dicentes, Domine non vult dare nobis, quæ illi vt nobis daret, dedisti. Non enim Episcopus est Dominus, sed dispensator bonorum Ecclesiæ, quæ iuxta. S. Vrbanum sunt patrimonia pauperum, & pretia peccatorum. & dicit Chrysost. de Sacerd. lib. 3. quòd Episcopus debet diuitijs abundare ob multas eelemosynas, quas hospitibus ægris, viduis, pauperibus dare debet. & Ezechiel. c. 34. dicitur. Væ Pastoribus Israel qui pascebant semetipsos nõ nè greges à Pastoribus pascuntur, lac comedebatis & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, ecce ego ipse super Pastores requiram gregem de manu eorum, & cessare eos faciam, vt vltrà non pascant gregem, nec pascant Pastores amplius semetipsos: nota pœnam contrà tales Pastores.

4 Tertiò, quia Episcopi eleemosynarij magis abundant temporalibus, vltra meritum vitæ æternæ. 42. dist. in sum. ex Diuo Hyer. idem dicit Ambros. & de experientia testatur de officijs lib. 2. c. 16. legitur de S. Ioanne Eleemosynario, qui iussit dari pauperi quindecim aureos, œconomus id nimium esse arbitratus dedit quinque; eodem die nobilis quædam matrona obtulit Sancto in vsum Ecclesiæ quingentos aureos, quos ille

accipiẽs dixit: Dic mihi domina, an ſolos quingentos dare voluiſti? Reſpondit illa, verè mi Domine volebam mille, & quingentos dare & ita in carta ſcripſiſſe putabam, aperiens autem hodie cartam vt iuxta illam pecunias acciperem, inueni tantum quingentos ſcriptos, & ideo nec plus attuli, neſciens qua Dei prouidentia numerus imminutus fuerit: conuerſus Sanctus Ioannes ad œconomũ dixit: Ecce tua auaritia mille nobis aureos perdidit, Apud Surium.

S. Germano Epiſcopo Antiſſiodorenſi occurrunt in via pauperes petentes eleemoſynam, conſulit ille Diaconum, quantùm eſſet in ſumptibus? Reſpondit tres tantum aureos eſſe, quos ſtatim Epiſcopus præcipit erogari. Ad hæc Diaconus; vnde victuri hodie ſumus? Reſpondit ille: paſcet Deus pauperes ſuos, tu quod habes præſta pauperibus. Diaconus duos ærogat reſeruat vnum, dùmque agerent iter cæptum veniunt poſt eos equitẽs à quodam ſpectabili viro miſſi, qui ducentorum ſolidorum munus obtulerunt Epiſcopo, conuerſus Epiſcopus ad Diaconum ait; Accipe quæ traduntur, ſcias te fraudem feciſſe pauperibus, nàm ſi totum quod dedi indigentibus contuliſſes, remunerator noſter trecentos hodie redidiſſet. Apud Surium legimus in Scriptura Sacra de Elia, cui dixit Deus, vt eat in torrentem, nam præcepi coruis, vt paſcant te, & poſtea miſit eum in Sareptam dicens; præcepi mulieri viduæ, vt paſcat te. 3. Reg. c. 17. hinc patet prouidentia Dei circa Epiſcopos ſuo munere fungentes, & Chriſtus quando miſit eos ſine ſacculo.

5 Quartò, non meretur nomen Epiſcopi qui non eſt eleemoſynarius c. fratrem, diſt. 88. & gloria eſt Epiſcopi pauperum inopiæ prouidere c. gloria. 12. q. 2.

6 Et dicit notabiliter Gregorius, quòd Epiſcopus qui non dat ſubſtantiam ſuam pauperibus, quomodo dabit animã ſuã?

7 Quintò dicebat Chryſoſt. Ianuas Epiſcopi omni tempore debere eſſe apertas indigentibus, atque ita ſeruabat S. Cyprianus Epiſcopus, cum adhuc eſſet Sacerdos domum particularem pro indigentibus deſtinauerat, ad quam confugere poſſent.

8 Exempla Sanctorum sunt innumera. S. Ambrosius omnia bona sua tradidit pauperibus nihil sibi retinens. S. Cassianus Episcopus penè cuncta quæ habuit erogauit indigentibus. S. Nicolaus, quem exemplar misericordiæ appellat D. Thomas in opusc.de exposit. Salutationis Angelicæ. S Paulinus. S. Ioannes eleemosynarius ob ingentes eleemosynas sic cognominatus. S. Siluester. S. Gregorius. S. Martinus. S. Ludouicus. S. Antoninus qui mutuo recipiebat pecuniam, vt pauperibns subueniret. Beatus Ioannes de Tussignano Episcopus Ferrariensis, cùm aliquando aliud non haberet, pauperi petenti dedit partem vestis, quam supra pectus deferebat. Beatus Carolus Borromeus, quidquid suo familiæque necessario sumptui supererat, piè, ac religiosè donabat, præcipuè Sacerdotibus egentibus, & alij innumeri Episcopi fuerunt eleemosynæ ardentes amatores.

9 Postremò quia Ecclesia adeo diligit subuentionem pauperum, vt pro illis vasa sacra vendi iubeat, & vocat Episcopum patrem pauperum dist. 87. per totum. Hæc dicta sint de eleemosyna in genere, infra vero tractabimus, quando Episcopus peccet, & teneatur ad restitutionem non faciens eleemosynam, & de qua parte possit disponere ad libitum.

SVMMARIVM.

1 *Episcopi amor erga eius sponsam.*
2 *Callistus tertius quid dicebat de mutatione Episcopatus.*
3 *Episcopus appetens alium Episcopatum ratione maiorum redituum peccat.*

CAPITVLVM. XIX.

De Episcopi amore erga eius sponsam.

1 ETsi Episcopus, omnes supra relatas virtutes adeptus sit, incassum laborabit, nisi taliter amet sponsam suam, vt de ea die, ac nocte cogitet, ni studeat, quàm sponsæ decorem, & ornamentum. si enim amor diuidatur, quia aliam appetat propter auaritiam, vel ambitionem, aut ad alias occupationes conuertatur, nil proficiet. Vnde in c. sicut vir. 7. q. 1. habetur quòd Episcopus debet Ecclesiam suam sine intermissione docere, prudenter regere, & amare, vt à vitijs se abstineat, & salutem æternam consequi possit, & illa cum tanta reuerentia eius doctrinam suscipere debet, eumque amare, & diligere, vt legatum Dei, & præconem veritatis.

2 Callistus tertius vt habetur apud Platinam, dum esset Episcopus Valentiæ noluit alias Ecclesias oblatas acceptare, dicens, quòd vna sponsa, & quidem virgine contentus erat, hoc est Ecclesia Valentina, vt ius Pontificium mandat. Et hoc voluit significate Paulus in illis verbis, vnius vxoris virum, quæ licet intelligantur, quòd Episcopus non sit bigamus, tamen secundum alium sensum intelliguntur, quòd Episcopus vnam Ecclesiam eius sponsam amet, & non alias quærat, & ideo datur illi anulus in consecratione, ita Medina de pœnit. lib. 1. c. 16. §. 1.

3 Est etiam clarum quòd Episcopus cui reditus Episcopatus sufficiunt pro honesta substentatione, cuius aer est salubris, nec alia necessitas vrget, si desiderat vel procurat habere alium Episcopatum propter illius bona temporalia, peccat, quia est manifeste illicitum c. mutationes c. scias 7. q. 1. S. Thomas 2. 2. q. 188. art. 1. probat latè Nauar. de redit. Ecclesiar. q. 1. monit. 25. Episcopus etiam oues cognitas vtilius gubernare poterit quàm eas, quas nondum cognouit, nec scit quanto

tempore

tempore cognoſcet. Et experientia docet, quòd tales Epiſcopi auari, & ambitioſi cùm alium Epiſcopatum fuerint adepti innumeras aduerſitates patiuntur: & potius poſſunt vocari mercatores quàm Epiſcopi. Quod autem peccatum committant Medina loc. cit. putat eſſe mortale. Rodriguez in ſumma 2. parte cap. 10. dicit eſſe veniale. Quicquid ſit res eſt illicita, & non ſine ſcandalo, cùm Epiſcopus debeat eſſe exemplar perfectionis.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus debet amare ſuos ſubditos illum perſequentes.*
2 *Epiſcopi ſunt miſſi ad procurandam ſalutem inimicis ſuis.*
3 *Epiſcopi propter ingratitudinem ſubditorum non debent deſerere eorum officium.*

CAPITVLVM. XX.

Epiſcopus debet amare ſubditos, licet illi ipſum perſequantur.

1 MEmor eſſe debet Epiſcopus ne à Dæmone tentetur ad non exequendum eius officium propter ingratitudinem, & perſecutionem ſubditorum: equidem tot, & tantæ erunt aſſiduæ perſecutiones, detractiones, & ingratitudines ſubditorum, Clericorum, Laicorum, Dominorum temporalium, domeſticorum, conſanguineorum, quòd niſi hanc tentationem parui fecerit; nunquam erit locus, fungendi recte officio ſuo. ad hoc inducere debent Epiſcopum.

Primò, S. Thomas in opuſc. 18. c. 16. dicit Epiſcopos inimicis, & perſequentibus, dilectionis vices rependere debere, quia ſunt loco Apoſtolorum, qui in medio perſecutorum, eorum ſalutem procurabant, Vnde Dominus Matt. 10. Ecce ego mitto

mitto vos ſicut oues in medio luporum.& D.Paulus 1.ad Corinth. 4. Maledicimur, & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſubſtinemus. & dicit text. in c. fin. diſt. 47.conuitia perditorum, non debere mouere Epiſcopos à via recta.

2 Secundò, idem Paulus memorabile exemplum reliquit:nàm pro Iudæis qui ipſum lapidauerant, vt illos Chriſto lucrifaceret, anathema eſſe optauit ad Romanos. 9. ita Chryſoſt. de Sacerd. lib. 5. Moyſes oràuit pro eius obtrectatoribus, & perſecutoribus Numer.c.12.& 15.

3 Tertiò, Anacletus Papa in c. ſcimus diſt. 33. inquit, quòd Epiſcopus non debet ceſſare à prædicatione, & dilectione ſubditorum. quamuis illi ipſum perſequantur, quia beati qui perſecutionem patiuntur prapter Iuſtitiam.

Exempla aliorum Sanctorum ſunt manifeſta. S. Siluerius Papa agens exilium in Inſula Pontia, ſic ſcribit ad Amatorem Epiſcopum. Suſtentor pane tribulationis, & aqua anguſtiæ, nec tamen dimiſi, aut dimitto officium meum: ſed exemplum Ieſum Chriſti ſufficit, qui illum interficientibus, vitam dabat, ac pro illis orabat. Beatus Carolus Borromeus inter multas acerbitates, quos illi Laici, & Eccleſiaſtici inferebant, non deſiſtebat nouas quærere ſalutaris vitæ progreſſiones, & in animarum curam ardentius incumbere. Plura exempla vide infra in cap. proximo.

Debent tamen ſubditi obedire Epiſcopis, vt cum gaudio, & non gementes officium ſuum exerceant, hoc enim non expedit ſubditis ad Hebreos. 13.

SVMMARIVM.

1 *Otium ſedulo ab Epiſcopo vitandum.*
2 *Ambroſius omni conatu otium declinabat.*
3 *Ludouicus Epiſcopus hortum colebat vt ocium fugeret.*
4 *Viſitationes infructuoſas debet auerſari Epiſcopus.*
5 *Epiſcopus dicitur Deus Clericorum.*
6 *Epiſcopus quando poſſit venari.*

7 Epiſco-

7 *Episcopus, non debet alere canes venaticos, sed posset mastinos. & braccbettos.*
8 *Episcopus an possit esse tutor.*
9 *Episcopus principaliter vacet diuinis.*

CAPITVLVM. XXI.

De otio ab Episcopo vitando, & alijs superuacaneis occupationibus.

1 OTium, & voluptatem, quæ sunt arma antiqui hostis ad miseras animas captiuandas, detestari debere Episcopum, docet Innoc. tertius in c. nisi de renunt.& Bernardus ad Eugenium Fugienda,inquit,otiositas mater nugarum nouercha virtutum, inter sæculares nugæ sunt, in ore Sacerdotis blasphemiæ.

2 Sanctorum exempla pleraque sunt, sed pauca recolemus. Sancti Ambrosij in diuinis implendis talis erat labor, vt quòd solitus erat circa baptizandos solus implere, post eius mortem vix quinque Episcopi explerent, & in alijs negotijs obeundis, & consultationibus, & querelis audiendis summa fuit eius patientia, vt nulli fores essent clausæ etiam infimis hominibus. Idem eius exemplo seruabat B. Carolus Borromeus, qui diu noctuque occupabatur in scribendo, meditando, longissimas consultationes adhibendo, visitando, concionando, respondendo his qui consulebant, vt nulla daretur temporis intercapedo sine labore:& supra commemorauimus quàm acriter reprehenderit illum Episcopum, qui ei scripserat sibi parum esse negotij.

3 S. Ludouicus Episcopus, nè otio languesceret, proprijs manibus hortum colebat, & tunc aliquid diuinum meditabatur, vt ideo dicatur, quòd nunquàm fuerit minus otiosus, quàm cùm esset otiosus. Omitto Chrysostomum, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Augustinum,& alios innumeros Sanctos, qui tanquàm pestem otium detestati sunt.

4 Huc

4 Huc pertinet vt Episcopus abominetur crebras, & inutiles visitationes maximè Laicorũ, & infructuosas collocutiones, vt docet Ambrosius lib. 2. offic. c.20. Sancti Doctores arbitrantur lectionem librorum vtilium, & orationem esse meliorem occupationem ad vitandum otium.

5 Secundò, animaduertendum, quòd Episcopus dicitur Deus Clericorum. Innoc. tertius in cap. magnæ, de voto. & ideo tenetur arctius alijs Clericis seruare omnes Canones de vita, & honest. Cleric.

6 Tertiò, Episcopus non debet vacare venationibus c. Episcopum dist. 34. sed posset quandoq. causa recreationis. Archid. in c. qui venatoribus dist. 36.

7 Quartò, Episcopus non debet alere canes venaticos, accipitres, vel falcones c. omnibus dist. 34. Canes enim Episcopi sunt pau peres, qui ingredi, & egredi debent ab eius domo, ex quibus se venaturum speret Regnum Cœlorum.

8 Quintò, non debet Episcopus se immiscere negotijs sæcularibus; & quamuis sit dubium inter Doctores, an possit esse tutor, verior videtur opinio Bertac. quòd possit esse tutor volens, ita tradit in tract. de Episcopo. 1. parte 4. lib. per text. in c. peruenit. 86. dist.

9 Postremò Episcopus principaliter vacare debet diuinis, & circà alia constituere probos officiales, vt dixit, Iethro Moysi Exod. c. 18. & Paulus. 1. ad Corinth. c. 6. Sæcularia iudicia si habueritis contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

SVMMARIVM.

1 *Familia Episcopi qualis esse debeat.*
2 *Saeerdotes domestici Episcopi, aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus sunt.*
3 *Episcopus non debet esse vltimus ad sciendum vitia domus suæ.*
4 *Familia Episcopi ponitur in speculum aliorum.*
5 *Pueri non debent morari in domo Episcopi.*

6 Fami-

6 *Familiares Epiſcopi, non debent eſſe multi, ſed ſufficientes, & vtiles.*
7 *Cubicularij Epiſcopi debent eſſe Clerici.*
8 *Epiſcopus debet remunerare familiares benemeritos.*
9 *Epiſcopus malefacit expellens familiares ſuorum prædeceſſorum qui fideliter ſeruierunt.*
10 *Epiſcopus debet habere ſecum Clericos boni teſtimonij.*
11 *Famuli Giezitæ ab Epiſcopo expellendi.*
12 *Epiſcopus non permittat famulos tractare negotia.*
13 *Epiſcopus non debet habere nimiam familiaritatẽ cũ domeſticis.*
14 *Epiſcopus debet habere ſecum viros litteratos.*
15 *Epiſcopus expellat famulos adulatores.*
16 *Epiſcopus non debet eſſe nimis credulus, ad ea quæ de alijs audit.*
17 *Epiſcopus non oſtendat ſe habere maiorem familiaritatem cum vno famulo, quàm cum alijs.*
18 *Epiſcopus debet humaniter tractare famulos, & eis imperare.*
19 *Famuli S. Thomæ Cantuar. quibus rebus operam dabant.*
20 *Familia Caroli Borromei, quàm ſingulariter erat inſtituta.*

CAPITVLVM. XXII.

De familia Epiſcopi.

SI Epiſcopus domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam gubernabit, inquit Apoſtolus, proinde circa familiam Epiſcopi aliqua adnotanda cenſui.

Primò, verba Bernardi ad Eug. lib. 4. c. 10. quæ omnibus Epiſcopis ſcribi poſſunt. Domum Epiſcopi decet ſanctitudo, decet modeſtia, decet hone-ſtas, horum diſciplina cuſtos, Sacerdotes domeſtici aut cæte-is honeſtiores, aut fabula omnibus ſunt, ament te domeſtici, i non facito vt te timeant, alius alia diſpenſet, de diſciplina u prouide, illud nemini credas, pertinet ad te, vt hi, quos præ oculis habes quatenus totius honeſtatis, ac condecentiæ, peculum ſint, & forma: non licet tibi, vt vitia domus tuæ vl-imùm ſcias, ſi inſolentior ſermo coram te ſonuerit, ſi inde-cens habitus apparuerit, manus tua ſit ſuper huiuſmodi, tu vl-iſcere iniuriam Dei, in vultu, in habitu, in inceſſu, illorum, qui

qui tecum sunt, nil residere impudicum, vel indecens patiaris.

2 Et Antoninus parte 3. tit. 21. c. 2. dicit peccare Prælatos, si non prouident vt familia sit honesta, non vacans compotationibus, non obscœnitatibus, non rixis, aut inimicitijs.

3 Secundò, nisi Episcopus reformauerit familiam suam, non poterit alios corrigere. Archid. in c. 1. de cen. in 6. Vnde August. & Ambrosius dicunt: domus Episcopi quasi in specula ponitur, & est magistra publicæ disciplinæ, quicquid in ea agitur, id omnes putant sibi licere, idcirco necesse est, vt suos domesticos prius corripiat, tradit Dionis. Cartus. de Regim. Epis.

4 Quòd summopere notandum est, tùm propter scandalum aliorum, tùm etiam, quia vt experimento compertũ est, quàm plures Episcopi sine eorum culpa non modica infamia notati sunt, propter domesticos prauos, qui concubinas eorum ducebant ad domum Episcopi, & alij sugillabant Episcopum; aliqui Prælati ad hunc finem compellunt domesticos ad frequentanda Sacramenta pluries in anno; quod in Clericis videtur honestum, sed in Laicis aliquibus imperfectis, non videtur rationabile ipsos compellere propter periculum alicuius Sacrilegij, sed hortari, & persuadere, præterquam in Paschate: dicitur etiam in c. peruenit 2. q. 7. quòd Episcopus perseuerantes in peccato secum habere non debet.

5 Tertiò, non solum Episcopus familiaritatem fœminarum in eius domo detestari debet. Vnde August. nec cum propria sorore habitare voluit, propter illas quæ ad eam accedebant, dicens: quæ cum sorore mea sunt, sororis meæ non sunt. c. legitur dist. 81. Sed etiam pueros in eius domo habere non debet c. in omnibus. dist. 81. & Bernar. loc. cit. dicit: quòd Episcopus, nec comatulos pueros, comptosque adolescentulos secum habeat, certè inter mitratos non decet discurrere calamistratos.

6 Quartò, non multos famulos debet habere Episcopus, sed tantum necessarios iuxta temporum, & locorum qualitatem, nàm bona Episcopatus sunt pauperibus eroganda, non otiosis, & ebriosis: legitur de S. Antonino Archiepiscopo Florentino, quòd plures quàm sex eosq. frugi, ac temperatos domi

non

non habuit, qui vix sufficerent negotijs quibus erant præpositi, omni luxu in suo victu, & amictu, ac suorum resecato; & dicit Medin. de pœnit. lib. 1. c. 16. §. 1. Quòd Episcopus grauiter peccat, qui excedit in domo, & familia. Hæc autem omnia moderanda sunt arbitrio Episcopi iuxta quantitatem redituum, multitudinem negotiorum, indigentiam pauperum, & Ecclesiarum.

7 Quintò, Cubicularij Episcopi debent esse Clerici, cum Pastoris vita, exemplum debeat esse discipulis. cap. cum Pastoris. 2. q. 7.

8 Sextò, Episcopus debet probos familiares remunerare, nō tamen ordines conferre, vel beneficia loco remunerationis principaliter, quoniam peccaret. Hostien. de pœnit. in summa §. cui Episcopus, sed liceret principaliter ob merita, secundariò ob gratitudinem. Nauar. c. 23. num. 102. Nec puto Episcopum peccare, qui non soluit salarium Clerico, cui contulit beneficium, quòd salarium Clericus ob gratitudinem, & antidoralem obligationem non petit, nisi euidenter indigeret, & præ verecundia non peteret.

9 Septimò, Episcopus non debet expellere illos, qui prædecessoribus suis fideliter seruierunt, & quod deterius est, remuneratione seruitij, quam receperunt, spoliare c. hæc huius. 12. q. 2. c. illud. 16. q. 6. peccaret enim iuxta Hostien. loc. cit.

10 Octauò, Episcopus debet habere secum Clericos boni testimonij, & probatæ fidei, in testimonium suæ vitæ irrepræhensibilis c. Episcopus 2. q. 7.

11 Nonò, Episcopus debet expellere famulos Giezitos, & tales sunt qui ab exteris munera recipiunt, exemplum Giezi, famuli Elisei, qui contra eius voluntatem munera accepit à Naamam Syro, & statim lepra ei adhæsit 4. Reg. 5. ita Bernard. de consid. lib. 4. c. 6.

12 Proinde non permittat familiares tractare negotia, nec de eorum manibus recipiat memorialia, quia solent pecunia corrumpi, & subditi quandoque soluunt pecuniam famulis, pro illis, quæ ab Episcopo gratis reciperent, vt experientia docet.

13 Decimò, cauere debet Episcopus à nimia familiaritate cum domesticis, ne vilis & contemptibilis reddatur. dist. 34. in sum. & c. 1. Vbi Turrecremat. Sed grauitatem retineat, quod sedulo seruabat Carolus Borromeus, vt inferius dicetur.

14 Vndecimò, debet Episcopus habere secum viros litteratos vt glos. in c. esto dist. 95. & cum illis consuetudinem habere, exemplo Sanctorũ. Ludouicus Episcopus Tholosanus, cũ grauibus, & eruditis viris conuersabatur, & in consultorem habuit Iacobum Abosa iurisconsultum præstantissimum, qui postea fuit Papa Ioannes 22. & Riccardum à Mediauilla Theologum præclarissimum: id ipsum seruabat S. Martinus. Sancto Hugoni Episcopo Lincolinensi suscepto præsulatu, prima cura, & sollicitudo ei fuit vt viros sapientia, & scientia instructos, atque in timore Dei probatissimos suo lateri adhiberet; quorum consilio, & auxilio fretus pastorale munus per quàm strenuè executus est, homines etiam quieti, & pudici spiritus impensius amabat, nec alios suo gregi sciens, & prudens præficere voluit, quantalibet industriæ, aut litteraturæ prærogatiua pollerent. Beatus Carolus Borromeus viros eruditos amauit, & in honore habuit, eosque re, opera, commendatione, ad vitæ substentationem, ad studiorum adiumentum, ad honoris amplificationem, iuuit liberaliter, & tales apud se habere studuit. Consultores Episcopi debent esse doctissimi, & probatissimi, iuxta illud Ecclesiastici. c. 6. Multi pacifici sint tibi, sed consiliarius sit tibi vnus de mille, id est, multi amici sed pauci consiliarij, & probati.

15 Duodecimò, Episcopus tamquàm pestem fugiat adulatores, illosque à domo expellat: dicit enim tex. in c. nihil, dist. 83. nihil illo Pastore miserius, qui gloriatur luporum laudibus, quibus si placere voluerit, atque ab his amari elegerit, erit ouibus magna pernicies, nullus igitur Pastor, lupis, & ouibus placere potest: & ibi Turrecrem. enumerat plura mala quæ ex adulatione Prælatorum oriuntur. Antoninus etiam loc. cit. dicit Prælatos peccare, qui non curant vt familia adulationibus non vacet; dicit Salomon Prouer. 29. Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habebit impios.

Quod intelligit Glossa de Principe, qui delectatur adulatoribus.

16 Decimotertiò Episcopus, non debet esse nimis credulus, ad ea quæ de alijs familiaribus audit: nàm solent eorum aliqui, vt præ cæteris ab Episcopo amentur, referre falsò nonnulla de alijs. c. si quis verò dist. 86. Extrauag. vnica, de pœnit. Bernard. de consid. lib. 4. cap. 20. Ad Eugenium inquit, clandestinas denuntiationes aduersus aliquem non esse recipiendas, & esse suspectum illum, qui quod in aure loquitur, veretur palàm dicere: Sunt enim curiæ iniquitates notissimæ, vt diximus supra c. 5. Dicebat Pius secundus, quòd sicut in mare omnia flumina, sic omnia vitia in aulas magnas præsertim confluere solent. Et Bernard. Curia bonos facilius, magis recipere, quàm facere consueuit, & è conuersò, peccat Episcopus occultos peccatores publicando, Hostien. in sum. de off. Ord. §. ad quam pertinet.

17 Decimoquartò, Episcopus non ostendat se habere maiorem familiaritatem cum vno famulo quàm cum alijs; quamtumuis probus, & fidelis fuerit: hoc enim in aulis, multorum malorum seminarium esse solet, inuidiæ, æmulationis, delationum, iurgiorum, sermonum, qui non in eos modò, qui sic amantur, sed in ipsum Prælatum erumpunt, quoniam omnes indignè ferunt, vnum sibi præferri, vt aduertit Hieronymus Platus vir apprimè eruditus de dignit. Card. c. 23.

18 Decimoquintò, debet Episcopus humaniter tractare famulos, & eis discretè imperare: præclarum exemplum præstitit Beatus Carolus Borromeus, qui licet, in se ipsum esset seuerus, tamen in famulos omnem moderationem tenebat; Ita quòd cùm nocte ad sua studia surgebat, ne cuiquàm onerosus esset, ipse manu sua lumen accendebat ex lampade, quam ob hanc causam in suo cubiculo ardere perpetuò volebat.

19 Est etiam valdè honestum ac decens, vt familiares Episcopi otium vitent, & vacent vtilibus. Exemplum præstitit S. Thomas Cantuar. cuius domestici omnes operam dabant literis, vt adeuntes eius domum, non audirent nisi colloquia de Sacra Theologia, & alijs scientijs, & historijs, saltim à minimis ser-

uis. De Nabuchodonosor Rege Idololatra, dicit Scriptura Daniel. c. 4. Quòd mandauit introduci in eius domum pueros eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina qui possent stare in palatio regis, & discerent litteras, & linguam Chaldæorum: multò magis id seruare debet Episcopus.

20 Postremò libet instituta familiæ Beati Caroli Borromei moderni Archiepiscopi recensere, ab omnibus sanè laudanda, & imitanda.

Beatus Carolus domesticos suos elegit Clericos, vel eos qui ad Clericatum essent propensi, cum hominum probatæ fidei testimonio; vestitu Clericali, etiam qui Clerici non essent, omnes vti iussit prohibito serico; & ijs quæ proximè accedunt, homines nobilitate, scientia, vel spe aliqua inflatos non recipere solebat. Instituerat, vt familiares Sacerdotes quotidie Missam celebrarent, reliquis Sacramenta confessionis, & Eucharistiæ, certa tempora eaque frequentia præscripta erant, cuius rei testimonium vnusquisque afferebat, plerumque Carolus eos communicabat; Clerici, & alij minus occupati quotidie in sacello officium Beatæ Mariæ recitabant, rudiores Doctrina Christiana instruebantur, aderat etiam Magister Grammaticæ. Vesperi antequàm cubitum irent, conueniebant ad examen Conscientiæ, & Sacræ aquæ aspersionem à B. Carolo: cuius exempla imitati aliquando flagella sibi adhibebant, ad impetrandam veniam peccatorũ, & Christi flagellationis memoriam renouandam: omnes simul cum eo in eodem loco accumbebant, more Regularium, vno legente librum salutarem, à quo munere vix ipsi Iudices, & Vicarij propter occupationes excusabantur. Cibus constabat ex vno obsonio, & iurulento ferculo, cum pomorum, vel simili additamento altero ante, altero post reliquum cibum omnia vulgaria, nil delicatum aut exquisitum: Omnes etiam Vicarij accumbebant, & cuiquàm priuatim in proprio cubiculo cibum sumere interdictum erat: nullius facetias, leporesuè admittebat vnquàm, semper erat sermo de rebus serijs, quicquid otiosum esset, indignum Episcopo censebat: qui cum eo familiariter versabantur, ijs nunquam aditum apertum esse

volebat

volebat ad remittendam eam quæ personæ debetur reuerentiam, quæ cum familiaritate sæpe obsolescit: quod æquum decorumque putabat, & ad disciplinam conseruandam admodum vtile. Valetudinariam pro ægrotis domi constituit, quos sæpe ipse visitabat, certo præfecto illi muneri instituto; quamuis magnus esset numerus domesticorum propter plurimas occupationes, circiter centum, exibat plerumque paucis comitatus in Visitatione diœcesis, ita minuit numerum familiarium, vt non amplius quàm duodecim, vnumque mulum clitellarium duxerit.

SVMMARIVM.

1 Exercitium quotidianum Episcopi.
2 Episcopus debet deuotissimè recitare diuinum officium, & expedit vt illud diuidat.
3 Episcopi sæpe celebrantes magis illuminantur à Deo ad regendum.
4 Episcopi audientia grata & benigna esse debet.
5 Episcopo post prandium licebit aliquantulum recreari.
6 Colloquia Episcopi qualia esse debeant.
7 Studia Episcopi præcipua circa regimen animarum.
8 Promissio Episcopi in consecratione aliquando legenda ab Episcopo vel in eius mensa.
9 Mensa Episcopi debet benedici.
10 Episcopi non Regulares peccant non deferendo Rocchettum in publico.
11 Vestitus Episcopi debet esse modestus, aliàs peccat.

CAPITVLVM. XXIII.

De exercitio quotidiano Episcopi.

1 GAſpar Contarenus S.R.E.Cardinalis in tract. de officio Epiſcopi inſtruit Epiſcopum, quomodo ſe habere debeat ſingulis diebus: & requirit primò, quòd Epiſcopus recitet quotidie diuinum officium, magna in Deum animi attentione, & omni conatu nitatur, vt ea quæ verbis promit, intelligat, & quodam veluti animi guſtu, ſi fieri poſſit, attingat.

2 Quod comodius aſſequetur, ſi non totum diuinum officium ſimul dixerit, ſed per partes accommodatas horis diei, nam diuturnæ lectionis tædio mens affecta, potius faſtidio plerumque grauatur, ac deprimitur quàm ad ſublimiora tollatur, quod innuit Propheta in Pſal. Septies in die laudem dixi tibi: quamobrem vellet ipſe Cardinalis quòd Epiſcopus ante lucem ſurgeret è cubili, & matutini laudes caneret, nam illi horæ diei, hymni, ac preces matutini fuerunt accomodatæ, Propheta quoque dicit: Media nocte ſurgebam ad confitendũ tibi. & ſilentium nocturnum eſt aptum contemplationi; & iuxta Ariſtotelem in œconomicis, vigilia matutini prodeſt ſanitati,

Poſt matutini laudes cum aurora inſtat, Epiſcopus deberet vacare orationi mentali cum maxima humilitate. Nàm vt tradunt ſcripturæ: Qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria: ſi vero aliquando ſe ſenſerit ineptum orationi ad ſtudia ſe conferat, quæ vel ſint ſacrarum litterarum, vel alterius, quod ad ſacras litteras attineat.

3 Cum dies illuxerit Epiſcopus recitet Primam, & ſi voluerit Tertiã, & poſtea Miſſam celebret, vel ſaltim ab alio audiat; frequenter tñ ipſe celebrare debet, ne ſit Deo parũ gratus pro Sacerdotij dignitate, neuè intermiſſione tantę oblationis viuorũ, mortuo-

mortuorumque animas leuare cesset, vtque Dominicæ mortis memoriam colat, & tandem vt purgatissimũ animum habeat, & diuinam illuminationem recipiat: quod experientia compertum est in quibusdam Episcopis, qui ex frequenti huius Sacramenti vsu abstrussissima quæque scripturarum loca intelligebant, & efficaci prædicatione impellebant quemquàm ad suscipiendos vitam, & mores Christianos: nàm dicit Propheta in Psal. Memoriam suauitatis tuæ eructabunt.

4 His peractis quæ ad diuinum cultum, & animi erectionem faciunt, tertia diei hora instante conferat se Episcopus ad eos excipiendos atque audiendos, qui ipsum, vel tamquam Iudicem, vel tamquam consultorem, vel adiutorem adibunt, quibus se facilem benignumque præbeat, ita tamen, ne à grauitate recedat, & expediat statim, quæ rectè potest, nec ab hoc munere cesset, quousque omnes audierit, dimittat: verum quantum fieri potest omnes à se lætos, tristem nullum: quòd si non potest, conetur saltim humana, lenique oratione mitigare eorum tristitiam: poterit tamen aliquando virorum improborum ac peruicacium, quos si benigne tractes, magis exaspere, contumaciam retundere, asperis, grauibusque verbis quibusque parentes in filios, quos maxime amat, vti quandoque solent, & prædicta debet facere per se ipsum, & non per Vicarium, nisi fuerit infirmus, vel aliter occupatus.

Post peracta negotia iterum ad diuinas laudes reuertatur, & Sextam & Nonam dicat, & deindè si volet ad prandium se conferat, in quo sordes non laudantur, sed magnificus apparatus vasorum, ciborum, ministrorumque copia, & nimia lautitia summè vituperatur. Nam quid magis alienum à natura rerum, quàm Pastorem Christiani gregis, cui vita Christi tamquam exemplar proposita sit, epulis emancipatum videri, & facientem illa quæ in alijs corrigere debet, & quid magis indecens quàm redditus Episcopatus, quos probi viri legarunt ad diuinum cultum augendum, & ad leuandum egentium inopiam in magnis cænarum apparatibus, atque gulæ ingluuie profundi? erit ergo prandium Episcopi non sordidum, parcum tamen, vt magis naturæ necessitati, quàm gulæ consultum

videatur. Illo etiam tempore, seu maximæ parti diuina lectio adhibeatur, nàm erigitur animus, ne voluptate cibi præmatur, & cauetur nè fiat lapsus in scurriles iocos, quod interdum inter cœnandum accidere solet.

5 Post prandium licebit Episcopo honestè recreari aliquantulum cum familiaribus, dummodo recreatio in contumeliam alicuius, neque in obscœnitatem labatur, scurrilitas summopere vitanda, in oratione grauitas seruanda, risus immodicus cohibendus. aliquod musicæ genus non repræhenditur, dummodo non sit lasciuum: animi enim relaxatio illum alacriorem facit, ad negotia, & ad bonam valetudinem corporis deseruit.

6 Postquàm id tempus honestis recreationibus impensum fuerit, ad seria redeundum est, & si qua sunt negotia expedienda; si vero tempus supererit consuetudinibus amicorum, vel literarum studijs impendendum est: colloquia vero cum amicis sint de rebus Christianis, aut de re aliqua, quæ ad bonos mores, vel ad studia literarum pertineat, multa enim amicis eruditis, veluti ex viuis libris discimus.

Cùm dies inclinat in occasum, dicendæ sunt vespertinæ laudes, & si voluerit Episcopus potest dicere Completorium; quòd si voluerit differre post cœnam cum cubile petiturus est, tempestiuè id faciet.

A vesperis vsque ad cœnam, nisi aliud obstiterit, lectioni ac studijs impendi debet: in cœna idem mos seruetur, qui in prandio, vt sit parca, diuina lectio adhibeatur, vrbanitate concludatur, ac musica si placebit; valde proderit si maiori abstinentia cibi vtatur in cœna, quàm in prandio, nam somnus erit leuior, & alacrior Episcopus ad matutinam vigiliam, quorum vtrumque impedit stomacus nimio cibo grauatus. Hæc est vitæ series, quam præfatus Cardinalis Episcopus seruandam proponit; non tamen arbitratur, vt nunquam Episcopus ab hoc exercitio deflectere possit, sed vt plurimum id seruare debeat: nihil enim prohibet, si quando per aliquot dies rus accesserit recreandi animi causa, alium vitæ morem retineat; nàm fieri non potest, vt humanæ actiones in qualibet re certa, quadam regula concludantur, quin pro conditione tempo-

rum

rum, perſonarum, & negotiorum mutentur.

Ex Cardinali Borromeo hæc adduntur.

7 Quòd Epiſcopus quando confert beneficium Miſſam celebret, idem videtur dicendum quando agit alia negotia ardua, exemplo Moyſis, Dauid, qui Dominum conſulebant; ſic Apoſtoli ante electionem Matthiæ, & prædicationem Deum orant. Acta. Apoſt. c. 1. & 4. quòd ſtudia Epiſcopi præcipua verſentur circa regimen populorum: ipſe enim Sacræ ſcripturæ, ac Sacrorum Canonum ſtudio vacabit, nihil amplius prætendens ex eo quàm ſalutem gregis. Edidit etiam aliquos libros ſalutares, & alios ab alijs ad communem ſalutem componi curauit, viros etiam eruditos apud ſe habere voluit, quos amauit, ac re, opera, commendatione ad vitæ ſuſtentationem, ad ſtudiorum adiumentum, ad honoris amplificationem iuuit liberaliter. De ſtudio Sacræ ſcripturæ habetur Ioſuæ primo, dixit ei Dominus: Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus: & Auguſtinus in ſerm. 34. ad fratres de eremo dicit, quòd ſcriptura Sacra eſt vacatio Epiſcoporum.

Quòd in audientia infimos homines audiat, & ante omnes expediat.

Quòd Laicalia conuiuia fugiat.

Quòd à nimia Laicorum familiaritate abſtineat.

8 Quòd annis ſingulis legi faciat in menſa promiſſionem Epiſcopi in eius conſecratione ex Concil. Oxomienſ. S. ſtatuimus, & nonnulla alia ponit in Concilijs Prouincialibus Eccleſiæ Mediolanen. quæ tamquam non valde hic neceſſaria omittimus.

9 Aliqui Epiſcopi ſaltem tempore Quadrageſimæ cum dies inclinat, recitent Litanias cum ſuis familiaribus. Hoſtien. de pœnit. S. cui Epiſcopus, dicit Epiſcopum peccare, qui in menſa non adhibet Sacram lectionem ex c. pro reuerentia diſt. 44. ſed Conc. Trid. c. 1. ſeſſ. 2. hortatur tantum Epiſcopos, menſa Epiſcopi debet benedici, & in fine gratiarum actio fieri, & prandium non debet fieri ante Tertiam c. non liceat diſt. 44. nec in eius menſa debẽt fieri ludi, cantilenæ, plauſuſq. & riſus

inconditi, aut laruæ adesse ex c.nullus, de consf. dist. 5. Bertach. de Episcopo 1. par. 4. lib. q. 6.

10 Dicit etiam Host. vbi supra, quòd Episcopi qui non sunt Regulares, peccant si non deferunt Rocchettum in publico, vel habent pallia diffibulata ex cap. Clerici, de vita & honestate Cleric.

11 Et in vestitu debet esse modestus, & non debet excedere, aliàs peccat grauiter, Medina de pœnit. lib. 1. c. 16. §. 1. & demum Episcopus in vitæ genere, & domo cauere debet, ne quid appareat, quod non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præseferat Conc. Trid. c. 1. sess. 25. de reform.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus quid quotidie facere debet ex Beata Virgine.*
2 *Episcopus contempletur quotidie passionem Christi,*
3 *Episcopus quando vestitur de mane quid dicere poterit.*
4 *Mensa Episcopi dicitur insipida sine doctrina.*
5 *Episcopus deberet quotidie examinare conscientiam suam.*

CAPITVLVM. XXIIII.

Alia institutio quotidiana vitæ Christi.

1 Beatissima Virgo Maria dixit Beatæ Brigidæ in visione cœlesti: Si Episcopus proponit ire per arctam viam salutis deponat primò graue pondus deprimens eum, id est, omnem mundi cupiditatem, & exteriora mundi bona habeat solum ad necessitatem vitæ præsentis, secundum humilem status sui decentiam: secundò sit præcinctus ad viam, quia tenetur esse præcinctus cingulo iustitiæ, & charitatis diuinæ, paratus ire per illam viam per quã iuit Christus, qui dixit: Ego sum Pastor bonus qui pono animam meam pro ouibus meis; paratus sit loqui veritatem in omnibus, & facere iustitiam in se ipso, ac subditis, nec dimittat iu-

tat iustitiam propter minas, aut opprobrium hominum, nec propter amicitiam falsam, aut vanum timorem: tunc venient iusti ad eum, & sequentur doctrinam ipsius, & opera: tertiò, comedat cum Helia bucellam panis, id est, Deum super omnia diligat, quam bucellam inueniet ad caput suum. Quoniã ratio sua docebit eum quòd sit Deus super omnia, & præ omnibus diligendus, propter creationem, & redemptionem, & propter suam bonitatem, & patientiam, quamdiu, & piè expectauit ipsius Episcopi emendationem.

2 Deinde Episcopus bibat modicum aquæ, id est amaritudinem passionis Iesu Christi intimè cogitet, atque prima hora diei gratias agat Deo ex toto corde, solicitè recogitans actus suos, & petat gratiosum auxilium Dei ad faciendum voluntatem ipsius in omnibus.

3 Cum se verò induit, oret hoc modo: Cinis tenetur esse cum cinere, & terra cum terra, verumtamen quia ex prouidentia Dei Episcopus sum, induo te corpus meum vestibus quæ ex terra sunt, non propter pulchritudinem, neque superbiam, sed propter decentiam, ne nuditas tua appareat, nec curo vtrum indumentum sit melius, aut vilius, sed tantum, vt ad reuerentiam Dei, Episcopalis habitus agnoscatur, & ex habitu discernatur Episcopalis auctoritas ad informationem correctionemque aliorum. Ideo præcor te Deus pijssime, da mihi in animo stabilitatem, ne extollar de exteriori ornatu, sed in animo adorner omni virtute, vt decet Episcopum coram te. Deinde legat horas suas deuotè, atque distinctè; post celebrationem Missæ exerceat Episcopale officium, cauendo sollicitè, ne plus attendat ad corporalia, quàm ad spiritualia.

4 Cum vero accedit ad mensam dicat: O Domine Iesu Christe da mihi corpus meum ita reficere, vt non improbè contra animam insolescat ex ciborum, & potuum superfluitate, nec in obsequio tuo deficiat ex indiscreta parcitate: In mensa autem permittitur Episcopo moderata consolatio, & collocutio circumspecta, in qua vitetur omnis scurrilitas, omnisque vanitas, ne tale verbum proferatur, quo aliquis incitetur ad peccandum, sed omnia sint salubria, & honesta: quemadmodum,

enim in mensa corporali deficientibus pane, & potu omnia extant insipida; sic in mensa Episcopi deficiente bona doctrina, & exhortatione omnia quæ apponuntur insipida sunt. Ideoque vt euitetur vanitatum occasio, legatur, aut recitetur aliquid tale in mensa, quo ædificentur præsentes. completa refectione, & gratijs dictis, inquirat Episcopus de agendis, vel libros legat, ex quibus ad perfectionem virtutum trahatur, & omnes familiares, ac domesticos suos alliciat verbis, & factis ad timorem Dei, vt sit pater eorum per diuinam auctoritatẽ, & mater per spiritualem educationem. Si verò agnouerit aliquem illorum peccare mortaliter, nec ex sua doctrina resipiscere à peccatis, remoueat illum à se, quem si retinuerit apud se propter commodum temporale, non erit immunis à peccatis illius.

5 Pergens verò ad lectum suum, examinet diligenter qualiter diem expenderit, & quomodo, atque in quibus rebus deliquerit, & dicet: O Domine Deus, da mihi per gratiam tuam, vt ex omni abundantia in suo seruitio non tepescam, sed moderare somnum meum, & da mihi fortitudinem, vt Diabolus non inquietet me, nec abstrahat me à pietate, & gratia. Surgens vero à lecto diluat confessione, si quas negligentias caro passa est, nec somnus noctis sequentis oneretur delictis noctis præteritæ, Hæc refert Dionysius de regim. Episcoporum artic. 22. multæ aliæ virtutes in Episcopo requiruntur, vt bona intentio semper exequendi præcepta diuina, & ea quæ ad salutem animarum pertinent, prædicatio, quòd semper loquatur vtilia, sollicitudo, vigilantia, hospitalitas, & aliæ quæ copiosè recensentur in Pastorali Diui Gregorij, in Stimulo Pastorum, atque alijs tractatibus; nobis vero satis visum fuit, magis necessarias attingere, & de aliquibus earum deuenientes ad casus particulares diffusius infra tractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Episcopi munus præcipuum quod sit.*
2 *Episcopus dicitur speculator, & superintendens.*
3 *Cura animarum quid sit.*

CAPITVLVM. XXV.

De præcipuo munere Episcopi.

1 NOn leuis est altercatio inter scribentes, quod sit præcipuum munus Episcopi: aliqui dicunt esse prædicationem, quæ dicitur propriũ munus Episcoporum, Conc. Trid. c. 4. sess. 24. de reform. Alij dicunt esse correctionem morum subditorum, quod etiam dicitur proprium munus Episcoporum, Conc. Trid. c. 1. sess. 14. de Reformat. Doctores in Clem. vnica de officio Ordinarij, Alij dicunt illud consistere in assidua oratione, alij in celeri expeditione causarum, & negotiorum, alij in ædificandis Ecclesijs, & locis pijs, & alij in visitandis infirmis, aut largitione eleemosynarum, & alij in alijs. Cardinalis Palæottus in suo Archiepiscopali tenet præcipuum munus esse illud, quod ex Episcopi nomine desumitur, scilicet vigilantiam, & sollicitudinem super gregem sibi commissum, vt saluetur, & non pereat.

2 Episcopus enim Græcè, Latinè dicitur superintendens, & speculator, qui præpositus Ecclesiæ speculatur populorum mores, & vitam. c. Cleros 21. dist. Vnde Apostolus ad Timot. Tu verò vigila, in omnibus labora, ministerium tuum imple. & ad Rom. 12. Qui præest, in sollicitudine: & ad Hebræos 13. Obedite præpositis vestris, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris: & ad Cor. 2. c. 11. Instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum: & Prouerb. 6. Fili si spoponderis pro amico tuo, illaqueatus es verbo oris tui, discurre, festina, suscita amicum tuum. ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent pal-

tent palpebræ tuæ. quæ verba intelliguntur de Episcopo iuxta Gregorium in Pastor. part. 3. artic. 5. & S. Thomam 2. 2. q. 185. art. 5.

3 Et cura animarum dicitur vigil, onerosa, & diligens custodia animarum, ne pereant, sed saluentur. Host. in cap. omnis, de pœnit. quæ vigilantia complectitur omnia quæ cognouerit Episcopus expedire prō salute gregis; si enim opus fuerit eleemosyna, ædificatione templorum, aut alijs, Episcopus illis incumbet: nihilominus deueniendo ad munera particularia, posthabita sollicitudine, quæ est munus generale dicimus cum communi opinione, inter speciales sollicitudines prædicationem esse præcipuam, cum sit cibus animæ cap. inter cætera, de officio Ordinarij; post illam secundum locum sibi vendicare, ordinationem Clericorum, deinde visitationem Ecclesiarum, vt etiam considerauerunt Patres Concilij Coloniensis, in principio, in hoc libro tractabimus de vtilioribus negotijs super quibus Episcopus vigilare debet per diuersa Capitula.

SVMMARIVM.

1 *Negligentia Episcopi quod peccatum sit.*
2 *Episcopus de qua culpa teneatur, si de leui, vel leuissima.*
3 *Negligentia Episcopi quomodo puniatur.*
4 *Dissimulatio in Prælato est peccatum.*

CAPITVLVM. XXVI.

De negligentia Episcopi eiusque peccato.

Antequàm ad sollicitudines, & vigilantias Episcopi speciales, transeamus, cōuenienter quæritur quod peccatum committat Episcopus negligens, quantam diligentiam adhibere teneatur, & quomodo de negligentia puniatur.

1 Quo ad primum Glos. in c. ea quæ, de off. Archid. dicit negligentiam

gligentiam in Prælato esse peccatum mortale. Idem Abbas in c. nihil de præscript. & alij. Sed Caetanus in summa in verbo, Episcoporum peccata, dicit quædam peccata Episcopi esse in se mala, vt consecrare non virgines vt virgines, conferre ordines seu beneficia indignis, quæ negligentia, est manifestè mala, quia repugnat curæ animarum; quædam dicit esse mala propter mala, quæ inde oriri possunt, vt non residere, non visitare, non celebrare Synodum, & huiusmodi: hæc enim pro tanto sunt mala, pro quanto ex eis ouium pastus, aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur.

2 Priora quæ ex se mala sunt, dicit esse peccata mortalia, nisi propter imperfectionem actus, putà quia paruulus error circa fidelitatem, vel diligentiam interuenit; posteriora vero dicit esse peccata ex causa, & ex malo quòd sequitur, & ex bono quo priuantur oues. Pensandum est itaque secundum subiectā materiam, & qualitatem negligentiæ erit peccatum mortale, vel veniale. Circa secundū. Glos. d. c. Ea quæ, dicit, quòd Episcopus tenetur de dolo lato, & leui culpa, & de negligentia, & ibi Innoc. tenet, quòd etiam de leuissima culpa tenetur, & sequitur Abbas, quia qui pretium recipit pro custodia, tenetur de leuissima; Sed Prælatus recipit plusquam pretium, quia vltra redditus recipit dignitatem: sed istam opinionem aliqui credunt veram in eo, qui procurauit Episcopatum, secus si coactè suscepit, quia tunc satis videtur si teneatur de lata, ex dictis per Bart. in l. quòd Nerua. ff. depositi.

3 Quò ad tertium, Archidiaconus in c. quicquid. 1. q. 1. dicit, quòd negligentia Prælatorum diuersimodè in iure punitur, secundum diuersitatem, & qualitatem eorum, quæ negliguntur, aliquandò pœna depositionis, interdùm minori, de quo latè tractat Felin. c. 1. de tregua, & pace.

4 Notandum quòd iuxta Glos. in c. penult. de Immunit. Eccles. in 6. dissimulatio etiam in Prælato est peccatum mortale, vt quia simulat ignorare excessus Clericorum: quòd intellige iuxta supradicta de negligentia secundum qualitatem delictorum. Plura de Prælatorum negligentia tradit August. in serm. de Pastoribus. S. Antoninus in 2. parte summæ.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus ante omnia debet vigilare, vt saluet animam suam.*
2 *Episcopi diligentissime detestari debent peccata carnis.*
3 *Reuelationes aliquæ recensentur contra malos Prælatos.*
4 *Exempla quædam terribilia referuntur da malis Prælatis.*
5 *Sancti prædecessores malorum Episcoporum contra illos aliquando indignati.*
6 *Bernardus quid notabiliter dicat de malis Prælatis remissiuè.*
7 *Hugonis Episcopi modestia, & aliorum Sanctorum.*

CAPITVLVM. XXVII.

De præcipua sollicitudine Episcopi saluandi animam suam.

1 QVid proderit Episcopo si totum mundum saluet, & seipsum perdat? proinde principalis sollicitudo eius debet esse saluandi animam suam. Quod saluberrimè admonens Apostolus dicit. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei quam requisiuit sanguine suo. Imprimis admonet vt attendant sibimetipsis, ne perdant se ipsos, & si peccauerint, non differant emendare: & non existiment se posse omnipotenti Deo placere occupando se circa salutem aliorũ, nisi sint solliciti, ad emundandum, & custodiendum corda sua ab omni peccato, ad seruiendum Altissimo in sanctitate, & deinceps attendant gregi sibi commisso. Ita notabiliter Dionysius de regim. Episc. De Prælatis qui male viuunt dicitur Oseæ. c. 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognoui. Et Matth. c. 7. Multi dicent in illa die, Domine, Domine, nonnè in nomine tuo prophetauimus, dæmonia eijecimus, & virtutes multas fecimus, & tunc confitebor illis quia nunquam noui vos.

2 Inter

2 Inter vitia quæ debent Episcopi detestari, præcipuum est peccatum carnis, hoc enim illos valde deformat, & odibiles Deo facit, vt reuelationibus, & exemplis demonstrari potest.

3 Vnde Beatissimà Virgo Maria in visione cœlesti ad Sanctam Brigidam, de improbis Prælatis dixit: Episcopi, & Prælati, de quibus nunc loquor, meretriciam, & impiam ducunt vitam, & insatiabiles sunt ad cupiditatem tamquam vorago; bona quoque Ecclesiæ prodigaliter, & carnaliter consumunt, ac largiuntur pro voluptate immunda, ac pompa, quorum peccata ascendunt in cœlum abominabilia, coram Deo, & contra meam orationem, sicut teterrimæ nubes contra splendidum cœli arcum. Sicque Prælati, ac Præsules, qui pariter mecum placare deberent iram Dei, grauissimè contra se excitant, & perditionis occasio alijs fiunt; tales in Ecclesia Dei non deberent exaltari, sed deprimi, Et in alia visione Dominus & Saluator noster ad Sanctam Brigidam ait. Mali isti Prælati meretricibus conformantur;quid enim meretrix agit?procax est in verbis, leuis in moribus, instabilis corde, facie pulcra, vestimentis ornata, audax, & inuerecunda, turpibus affectibus plena, gulosa, & voluptatibus fœdis satiari non potest: tales sunt isti quorum os nunquàm aperitur ad prædicandum; nam tam carnales, leues, procaces, & vitiosi existunt, quòd etiàm sæculares homines inde verecundantur; & nec propria, nec subditorum peccata deplorant, immò in curiositatibus, vanitatibus, superfluitatibus,& voluptatibus suis maledictis se exultant.

4 Legitur in libro apum, quod in Theutoniæ partibus fuit quidam Episcopus carne illustris, sed vita, & moribus vilis, qui primò verecundè, & occultè, deinde inuerecundè, & apertissimè vacauit luxurijs, alijsque diuersis peccatis, quem dominus piè, ac multipliciter increpauit, sed ille in suis permansit sceleribus: Ideo cum in quandam villam venisset, de serò eadem nocte ibidem defunctus est subitanea, & infælicissima morte. Cumque eadem nocte alius Episcopus vir per omnia virtutibus ornatus, matutinas legisset, & resedisset ad studendum facturus sermonem in crastinum, repentè raptus

in spi-

in ſpiritu vidit Epiſcopum quendam infulis inſignitum, ad tribunal Iudicis rapi, & à malignis ſpiritibus de diuerſis vitijs acerrimè accuſari; tunc Iudex Sanctis aſſeſſoribus ſuis dixit: Ferte de iſto ſententiam; qui ſtatim iudicauerunt eum ęterna damnatione condignum. Quo facto nigerrimi, & atrociſſimi dæmones omnia Epiſcopalia ornamenta detraxerunt damnato, & nudum, ac vlulantem cum clamore traxerunt in tartarum; moxque aſſeſſores iudicis ſurrexerunt, & cecinerunt, dicentes: dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. His viſis præfatus venerabilis Pontifex ad ſe reuerſus, cæpit anxiè excogitare, quis nam eſſet infœlix ille Epiſcopus, de quo viderat iſta; & ecce quidam adueniens cum lacrymis recitauit prætactum vanum, & infœlicem Epiſcopum de veſpere ad proximam villam veniſſe, & ibi ſubito expiraſſe; Quo audito ille Antiſtes ex compaſſione amariſſimè fleuit.

Fuit, & alter Epiſcopus in Theutoniæ partibus turpiter viuens, qui infœliciſſima morte defunctus eſt, quem vir quidam Sanctiſſimæ vitæ vidit in ſpiritu condemnatũ, & animam eius à corpore miro cruciatu extractam, principi dæmoniorum in infernum adduci, & præſentari, quem Princeps tenebrarum ſollemniter ſalutauit, dicendo: Beneueneris domine Archipræſul, & confeſtim poculum ante ſe poſitũ obtulit ei, dicens; Bibe, ecce de poculo meo, quoniam longo tempore fideliter, & infatigabiliter mihi ſeruiuiſti, quem potum Archiepiſcopus recuſauit accipere, ſed à miniſtris Diaboli compulſus eſt eum guſtare, & ſtatim per os, aures, nares, & oculos Archiepiſcopi ſulphurea flãma erupit, & ita æterno incendio eſt immerſus.

Legitur in reuelationibus S. Brigidæ, quòd in quadam Ciuitate erat Epiſcopus pulcher, diues, ſæculari ſapientia prudens, quem multi laudabant, & honorabant tamquam circũſpectum, & virum idoneum; Ipſe vero de donis Dei, & de laudibus ſuis fuit Deo Creatori ſuo ingratus, atque in ſe ipſo inaniter gloriabatur; & pro laude quoque, & honore hominum acquirendis, multa largiter dedit, & vanè conſumpſit. Epiſcopus iſte habuit quendam deuotum & officioſum Canonicum,

nicum, qui ipsum feruenter admonuit ad dignam sui officij executionem; Episcopus vero non acquieuit, qui paulo post interijt. & diuino tribunali est præsentatus, quem Dæmones crudeliter accusauerunt. Iudex etiam examinauit eundē, cur, & qualiter Episcopatum assumpserat, quomodo animas subditorum edocuit, quam gratiarum actionem Deo pro suis beneficijs exsoluit. Cumque infœlix Episcopus respondere non posset, locutus est Iudex; Ponatur in capite eius fœx pro infula, in manibus autem pix pro chyrotecis, lutum quoque in pedibus eius pro sandalijs, & pro camisia, & linteo Episcopali pannum meretricalem recipiat, pro honore suscipiat confusionem, pro lata familia habeat seruientem Dæmonum turbam. Sicque Episcopus descendit in Infernum æternaliter condemnatus, à quo Iudex auertit oculos misericordiæ suæ, & omnes Sancti cum eo.

5 Legitur quòd in vrbe Turonensi fuit quidam Archiepiscopus malæ vitæ, contra quem Sanctissimus Præsul Martinus indignatus vltionem contra illum expetijt. Cumque in eadem vrbe vir quidam valde deuotus more solito iuisset ad matutinas maioris Ecclesiæ, & tempus matutinarum præueniens venisset ad fores Ecclesiæ, inuenit eas apertas, viditque lucem magnam in Ecclesia fusam, & Iudicem Christum sedentem ibi in throno: & ecce S. Martinus aduenit cum multis Sanctis Episcopis, & præfatum Archiepiscopum suum successorem indignum grauiter cœpit accusare; Archiepiscopus adductus mox venit Pontificalibus indutus, sedit in cathedra, & grauiter accusatus nihil potuit respondere. Tunc Iudex indignatus percussit cathedram eius, atque euertit, quo facto disparuit visio. Statim igitur vir ille deuotus venit ad Archiepiscopi domum, & excitata familia fecit videri, qualiter esset Archiepiscopo, & accedentes ad lectum eius inuenerunt eum repente, ac miserabiliter mortuum. Timeant ergo Episcopi male viuentes, ne Sancti Pontifices quibus succedunt, & in quorum cathedris sedent, indignentur aduersus eos, & vindictam expectant contra impietatem, carnalitatem, negligentiamque ipsorum. Notum est omnibus exemplum infœlicissimi illius

Vdonis Episcopi, qui rem habuit cum Moniali, & de nocte fuit ductus ad Ecclesiam, in qua coram Deo, & Sanctis fuit ei caput amputatum.

6 De malis Prælatis plura notabilissima dicit Bernard. super Cantica ser. 77. Postremò Sancta, & Innocentissima Virgo de Senis multa terribiliter scribit de his ex ore Omnipotẽtis, hoc est, de enormibus, & infinitis Ecclesiasticorum peccatis, & Prælatos, & Sacerdotes carnales, & negligentes vocàt sæpissimè dæmonia incarnata, eorumque concubinas vocat diabolos, per quos Prælatos, & Sacerdotes diabolus plures decipit, & ad inferos tradit, quàm per suos satellites dæmones tentatores: idcircò sunt odibilissimi Deo. Concil. Tolet. 8. potissimùm exarsit in Episcopos carnis inquinamento pollutos, quos absque spe veniæ ab altari repulit; præfatas reuelationes, & exempla refert Dionys. dicto tract. de Reg. Episc.

Quanti dæmones faciant peccatum carnis in Episcopo, ostenditur illo exemplo posito à Diuo Gregorio in eius Dialogis de Andrea Episcopo Fundano: Quidam in fano Idolorum de nocte magnam dæmonum cateruam vidit suo principi seruientium, & actorum rationem reddentium; vbi cum multi multos varijs hominibus fucos factos exponerent, vnum postremo indicasse tentationem Andreæ Fundano Episcopo iniectam, ita vt domesticæ mulieris amore tactus nutaret, quare principem illum qui reliquos nihil curauerat, hoc de Episcopo inhianter audisse, & quasi de grandi lucro gauisum esse.

7 Sanctus Vgo Episcopus Gratianopolitanus, cum per annos quinquaginta populum rexisset, nullam vnquam fœminam sic aspexit, vt si occurreret, ex consideratione vultus posset agnoscere.

Cum pulcherrima, & nobilissima fœmina Sanctum Vuolstanum Episcopum in Anglia, ad turpia prouocasset, ille audita voce fœminæ ingentem alapam ei impegit, tanto nisu, vt crepitus illisæ palmæ tota domo audiretur, verbisque seueris, & Episcopo dignis eam expulit, apud Surium.

S. Anto-

S. Antoninus nunquàm loquebatur cum mulieribus, nisi in confessione, aut ex grauissima causa.

SVMMARIVM.

1 *Obligatio Episcopi ponendi vitam pro ouibus suis, ad quid extendatur.*
2 *Mors Episcopi praclara pro salute ouium.*
3 *Episcopus debet procurare vtilia ouibus.*
4 *Episcopus debet ponere vitam pro defensione bonorum Ecclesia.*

CAPITVLVM. XXVIII.

De obligatione Episcopi ponendi vitam pro ouibus suis, & ad quid extendatur.

1 MEmor esse debet Episcopus, quòd Saluator noster sapientia patris, volens ostendere Pastoris officium, vnica conclusione demonstrauit, obligando illum ad ponendam vitam pro salute ouium, sub illis verbis; Bonus Pastor animam suam ponit pro ouibus suis. ac si diceret; Episcopus tenetur omnia facere, procurare, sustinere, pro salute animarum, etiam si fuerit necesse exponere periculo vitam propriam. Vnde notabiliter infert Caet. super D. Thoma 2. 2. q. 184. art. 5. Quòd si vitam, tanto magis labores, sudores, & quælibet bona temporalia, vt manifestè patet: proinde non possunt excusari aliqui Episcopi, qui omitterent procurare vtilia, dicentes non obligari à Sacris Canonibus, cùm Canonistæ Iesu Christi sit latissimus.

2 Sed ò fœlices labores, ò præclara mors pro subditis suis, quæ immortalitatem parit, vt inquit Chrysostomus in Homilia vndecima, dum expelleretur à Constantinopoli, subdens in

concione ad populum: Quid enim non patiar pro vobis? vos mihi ciues, vos mihi fratres? matres? filij? membra? lux? corona mea? diuitiæ meæ? thesaurus meus? ecce pro charitate vestra, corona mihi paratur in futuro sæculo, hoc mihi solis huius splendor præstare non poterit. Et Paulus ad Philipp. 4. Fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea. Et ad Thessalon. cap. 2. Vos enim estis gloria nostra, & gaudium.

3 Tenetur Episcopus non solum procurare necessaria saluti animarum, sed etiam valde vtilia. Suarez super 3. part. D. Thom. q. 72. disp. 38. sect. 2. & omnes. Quod apertè probatur: nam tenetur conferre Sacramentum confirmationis, quod non est necessarium ad salutem, quamuis vtilissimum sit; visitare singulis annis diœcesim; facere Synodum, & multa alia, quæ semper non sunt necessaria, sed summæ vtilitatis.

4 Tenetur etiam ponere vitam pro defensione bonorum Ecclesiæ, Glos. notab. in c. conuenior 23. q. 8.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus an teneatur ponere vitam pro ouibus suis sine extrema necessitate?*
2 *Episcopus an teneatur corripere Clericum, cum periculo vitæ.*
3 *Episcopus quid teneatur facere, quando pueri fiunt captiui ab Infidelibus, vel si virgines capiantur à bannitis.*

CAPI-

CAPITVLVM. XXIX.

An Episcopus teneatur ponere vitam pro ouibus suis, extra casum extremæ necessitatis.

1 Est dubium, An Episcopus teneatur ponere vitam pro ouibus suis, sine necessitate extrema ouium, sed graui tantum? Pro resolutione est animaduertendum, quòd necessitas spiritualis proximi duplex est. Vna extrema simpliciter, quando proximus est in periculo finiendi vitam in peccato mortali, vbi incurrit malum irreparabile in æternum. Alia est necessitas spiritualis non vltima,& extrema, sed grauis,secundum quam existens in peccato mortali, est minus reparabilis, sed habet tempus pœnitendi: hoc supposito sit prima conclusio, Pro necessitate spirituali proximi extrema, non solum Episcopus, sed quilibet priuatus tenetur exponere vitam temporalem periculo. Ita S. Thomas communiter receptus. opusc. 18. Vbi inquit; quòd si quis decipitur ab hæreticis, & trahitur in errorem contra fidem,tenetur is qui videt, si potest illi succurrere, docere illum, & admonere cum periculo vitæ: pariter si tempore pestis moriatur Episcopus, & Parochus, tenentur alij Sacerdotes, cum periculo vitæ ministrare Sacramenta infirmis, & sic de similibus.

2 Sed difficultas est quando necessitas non est extrema sed grauis, quia proximus valde indiget auxilio Episcopi, sed habet tempus pœnitendi,& si corrigatur, vita Episcopi versabitur in periculo. Dominicus Bannes super D. Thom. 2.2.q.33. art.2.dub.4.Concludit Episcopum teneri in graui tantum necessitate ad correctionem fratris cum periculo vitæ.

Primò, ex D. Thoma 2. 2. q. 185. art.5. Vbi inquit; quòd Episcopi se obligant ad exequendum Pastorale officium propter subditorum salutem; & ideo vbi subditorum salus exigit Pastoris præsentiam, vt quia Tyrannus persequitur gregem, non debet deserere illum.

Secundò, ex Ioanne 10. Bonus Pastor animam suam ponit pro ouibus suis: ex quo sumitur argumentum, quòd Episcopis maior obligatio inest ponendi animam pro ouibus suis, quàm alijs, & sic in alijs casibus, in quibus non tenentur alij; quod verificari debet saltim in graui necessitate.

Tertiò, quia Episcopi in sua consecratione obligant se ad specialem curam animarum, ergo aliquid amplius tenentur facere, quàm reliqui, & hanc opinionem dicit esse communem Bannes loc. cit. Sed intelligendum secundum prudentiam spiritus, quæ discitur exemplo Sanctorum, quos legimus aliquando persecutionem fugisse, & vitam saluasse latitando, quoniam eorum vita, maiori bono communi seruabatur, alij vero plurimi vitam exposuerunt periculo, quando iudicabant ad gloriam Christi, & Ecclesiæ ædificationem multum conferre, pati mortem; nihilominus nimis durum videtur quòd Episcopus teneatur subire mortem, quando damnum spirituale proximi est reparabile, cum possit expectari tempus. Vnde hanc necessitatem grauem subdiuiderem in magis grauem, quæ accedat aliquatenus ad extremam, & in minus grauem quo ad quam secundam arbitrarer non teneri Episcopum exponere vitam.

3 Sed ponè quòd pueri teneræ ætatis ducantur captiui ab Infidelibus, quos vt experientia docet, solent Infideles circumcidere, & inducere ad eorum fidem; ista est grauissima necessitas, & tenetur Episcopus exponere vitam, vt illos de eorum manu eripiat, si credit id fieri posse, sed si non credit, debet expendere omnia bona sua, vt illos redimat, vendendo si opus fuerit vasa Sacra, c. aurum. 12. q. 2. exemplo S. Paulini, quod valde deplorat Philippus Diez in sum. prædicantium verb. Prælatus, contra miseros Episcopos qui non curant captiuos redimere. Ezechiel c. 34. Quod perierat non quæsiuistis, & Hieron. dicit: Quod errare viderint Prælati, non reducunt, permittentes subditos ab hæreticis decipi. Item quando imminet periculum hæresis, tenetur Prælatus assistere iuxta communem. Et tempore pestis debet prouidere de ministris Sacramentorum, etiam si opus fuerit magnis expensis pro ministrorum

ſtrorum ſtipendio, Bannes vbi ſupra. Idem arbitror ſi virgines ducantur captiuæ à bannitis cum manifeſto periculo caſtitatis, vt teneatur Epiſcopus exponere bona, ne ducantur, & ſic de ſimilibus.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus in principio ſui regiminis plura obſeruare debet.*
2 *Debet ſe oſtendere benignum, & manſuetum.*
3 *Inimicum auaritiæ.*
4 *Non ſtatim mutet officiales antiquos.*
5 *Non permittat in eius ingreſſu fieri impenſas ſuperfluas à populo.*
6 *Non ſtatim velit reformare omnia.*

CAPITVLVM. XXX.

De obſeruandis ab Epiſcopo in principio ſui regiminis.

1 MEmor eſſe debet Epiſcopus in principio ſui regiminis aliqua ſeruare, ſine quibus difficile erit regere populum.

2 Primo procuret acquirere nomen clementis, & pij patris atque benigni Paſtoris apud ſubditos, quia prima apprehenſio eſt magni momenti: vnde dicit Iuriſconſultus cuiuſque rei potiſſima pars eſt principium l. 1. ff. de orig. iur. & quæ malo inchoantur principio, difficile eſt, vt bono peragantur exitu. c. Principatus. c. q. 1. quod aſſequetur oſtendendo ſe benignum; & manſuetum, Vnde Bernard. Diſcite, inquit, ò Prælati, potius vos eſſe matres ſubditorum, quàm dominos, potius amari, quàm timeri. Et Dauid dicebat ſuis ſubditis; Fratres mei vos, os meum, & caro mea. ſecundo Regum 19. Et Petrus Epiſtola 1. cap. 5. Seniores ergo qui in vobis ſunt, obſecro conſenior. Et ſolet dici nullum præſidium firmius, quàm

ciuium beneuolētia,& mansuetus, magis illuminabitur à Deō ad bene regendum, Vnde Psalt. 24. Diriget mansuetos in iudicio, & docebit mites vias suas. Et vt dicit Med. de pœnit. lib. 1. c. 16. §. 1. Semper Episcopus debet procedere cum subditis suis benigne,& eos amare tamquam genuisset ex proprijs visceribus,& emisset proprio sanguine. De Christo habetur Luc.c.9. quòd cum Samaritani noluissent eū hospitio excipere, dixerunt Iacobus & Ioannes: Domine vis dicamus, vt ignis descendat de cœlo & consumat illos. Et conuersus increpauit eos dicens: Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. & quo ad alias virtutes vtilissimum est à principio acquirere bonam famam, propter primam apprehensionem populi, vt sæpe celebrare, esse deuotus.

3 Secundò, omni diligentia existimari studeat inimicum auaritiæ, quia subditi hoc considerantes coguntur amare eum, sperantes ab illis bonum regimen: nam si Episcopus hoc non procuret, vocabitur non Episcopus, sed exactor, & mercator c. quia cognouimus. 10.q.3. Ideo debet manifestare suis subditis se venire ad subleuandum miserabiles personas, & liberandum ab oppressione, & in facto debet benefacere viduis, pauperibus, dotando virgines egenas cùm potuerit, Egid. de reg. Princip. 2. par. 3. lib.c.36. Mandando quòd bona hospitalium, aut aliorum piorum locorum pauperibus iuxta debitum vsum distribuantur. S.Thom. de reg. Princip. lib.2.c.15.

4 Tertiò, in ingressu, non statim mutet officiales antiquos, quia mutatio hæc repentina generat terrorem, & odium subditorum contra se, qui hoc videntes sibi persuasum habent, hunc Episcopum esse nimis rigidum, & terribilem, maximè si mutet eos qui fideliter seruierunt prædecessori, & sudauerunt pro seruitio Ecclesiæ contra cap. Hæc huius. 12.q. 2. & supra diximus in c. 22. Vnde debet sensim procedere in istis mutationibus, & interim se informare de officialibus, & sic bonos si vult cofirmet, & malos deponat: hoc etiam deseruit, quia officiales antiqui pro gratia Episcopi obtinenda, informant ipsum de moribus, & obseruantijs Ecclesiæ, & nonnullis necessarijs scitu; quod valde interest, sed non per hoc negatur,

quin

quin statim possit deponere ab officio illos, qui sunt odiosi populo, & omnem potestatem sibi vsurparunt, ita vt ipsi videantur domini, & similiter considerate procedat in mutandis statutis, & constitutionibus suorum prædecessorum: nam leges non sunt mutandæ sine magna vtilitate, vel necessitate. S. Tho. 1.2. q. 97. art. 2. Statuta vero illicita contra bonos mores & Ecclesiasticæ libertati contraria omni mora postposita rescindat, & annullet.

5 Quartò, non permittat, vt in eius ingressu ciues grauentur superfluis expensis in apparatu; nàm expensæ Vniuersitatum fiunt de pecunijs pauperum, quibus ipse debet subuenire. 87. dist. per totum; sed sufficiant aliqua signa lætitiæ cum modicis expensis, nec accipiat à subditis Laicis, vel Clericis munera magna, sed tantum leuia in signum affectionis. nàm nihil accipere valde durum est, & iniquum, sicut passim accipere valde vilissimum l. solent. ff. de off. Procons. Et si indiget, potest recipere à Beneficiatis charitatiuum subsidium pro bullis, de quo latius infra dicemus.

6 Quintò, Episcopus in ingressu non statim velit renouare, & reformare omnia simul, sed suauiter procedat, modò ad reformationem vnius rei, modò alterius, aliàs magnam in populo generabit confusionem, vt tradit S. Bernard. de consid. lib. 1. c. 8. Et experientia docet, nàm correctio fraterna potest differri, vt expectetur tempus magis congruum, & opportunum S. Thom. 2. 2. q. 39. art. 2. Archid. Turrecrem. in c. si peccauerit 2. q. 1.

SVMMARIVM.

1 *Hæreses, & alia mala ex non residentia Episcoporum oriuntur.*
2 *Episcopus dicitur Nymphagogus, & pronubus, qui non debet relinquere sponsam.*
3 *Causæ non residendi ex Conc. Trid. declarantur.*
4 *Episcopus an teneatur tempore pestis ministrare Sacramenta.*
5 *Prædicare an teneantur Episcopus tempore pestis.*
6 *Residentia Episcopi, debet fieri in loco Ecclesiæ Cathedralis.*

7 *Episco-*

7 *Episcopus non excusatur, quòd relinquat bonum Vicarium.*
8 *Christus dum fuit in terris, non commisit regimen ouiũ Petro.*
9 *Responsio Caroli Borromei cuidam Episcopo nolenti residere.*
10 *Vota quæ possit facere Episcopus, & an longæ peregrinationis.*
11 *Episcopus si vouit Religionem, ad quid teneatur.*
12 *Episcopus an possit fieri, qui vouit Religionem.*

CAPITVLVM. XXXI.

De residentia Episcopi.

1 EX non residentia Episcoporum nonnulla mala sequi manifestum est. nàm Clerici efficiuntur irreligiosi, sæculares irreuerentes, perit doctrinæ puritas, pauperes nimis patiuntur, & alia munera Pastoralia obiri nõ possunt. Con. Trid. c. 1. sess. 23. de reform. Et nonnullas hæreses ortas esse probat Alphon. de Castro de iusta Hæreticorum punitione lib. 3. c. 4. Nàm vt ait Saluator: Lupus rapit, & dispergit oues, quando non adest Pastor. Ioan. 10. & Lupi sunt Tyranni vel hæretici: Proinde præcipua vigilantia Episcopi debet versari circa residentiam.

2 Dicitur enim Episcopus Nymphagogus, & pronubus, atque ideo cum eis assiduè præsentialiter commorari debet, Greg. Nazianz. in Apolog. 1.

3 Vnde in Conc. Trid. c. 1. sess. 23. de reform. sub pœnis in eo contentis prohibetur Episcopis singulis annis vltra tres menses abesse, & dummodo ex causa rationabili, & sine gregis detrimento: quod an ita sit, conscientiæ Episcopi relinquitur, non tamen in Aduentu, Quadragesima, Natiuitate Domini, Resurrectione, Pentecostes, & festis Corporis Christi: vltra vero tres menses non liceat nisi vrgeat Christiana charitas, vrgens necessitas; euidens reipublicæ vtilitas, euidens Ecclesiæ vtilitas, & debita obedientia. Et licentia est concedenda in scriptis, & approbanda à Papa, aut Metropolitano, vel viciniori Episcopo, nisi causa sit notoria, & repentina,

cina, ita habetur in d. cap. primo.

Christiana charitas intelligitur proximorum vtilitas, vt si aliqua Ecclesia versatur in magno periculo hæresis, & Episcopi prædicatione posset succurrere, vel ob pacem magnatum componendã. Sed ista causa debet intelligi, dummodo in propria Ecclesia non sequatur notabile detrimentum, quia esset contra ordinem charitatis. Ita Cardinalis Toletus in instr. Sacerd. lib. 5. c. 4.

Vrgens necessitas intelligitur cum periculum imminet Episcopo, nisi ab Ecclesia discedat vel ob infirmitatem, vel ob persecutionem alicuius Tyranni: Et in hoc casu distinguitur, quòd si ob absentiam Episcopi non sequitur spirituale detrimentum gregis, vt quia Tyrannus persequitur solum Episcopum, & non gregem, vel quia tempore pestis adsunt alij Curati sufficientes ad Sacramentorum administrationem, & regimen animarum, tunc licet Episcopo deserere gregem, sed si ex eius absentia sequatur spirituale detrimentum gregis, quia Tyrannus vel Hæreticus studet nocere ouibus in spiritualibus, tunc debet potius mori, quàm deserere gregem. S. Thom. 2.2. q. 185. art. 4. c. aduersitas. 7. q. 1. c. sui, citatis eadem c. & q. Vbi Turrecrem. & communis.

4 Si vero tempore pestis Parochi moriantur, vel aufugerint tenetur Episcopus ministrare Sacramenta propter necessitatẽ S. Thom. quod lib. 1. art. 14. Suarez. de Sacram. extrem. vnct. disp. 44. sect. 3.

5 Illo tempore Episcopus non tenetur prædicare, tùm quia hoc per alios sufficienter fieri potest, tùm etiam quia eo tempore non expedit publicas, & pro toto populo conciones habere; ad priuatas autem exhortationes sufficiunt Parochi, loquimur de tempore pestis: nàm tempore persecutionis Tyrannorum, si illa est contra fidem, alia est ratio; dum Episcopus nõ residet tempore pestis, nè grex patiatur iacturam, debet commorari in aliquo loco vicino sue diœcesis, vel alterius, si verò vellet residere in loco pestis, laudabiliter facit, Suarez loc. cit. Et ita Sancti fecerunt, ac nostris temporibus Beatus Carolus Borromeus, qui peste grassante residentiam non deseruit,

ægrotos

ægrotos summa humanitate inuisens, Sacramenta ei ministrans, etiam confirmationis; angebatur enim scrupulo, ne aliqui sine eo perirent ex culpa sua; populum miro modo iuuit in spiritualibus, & temporalibus, eumque induxit ad publice vouendum ædificationem Ecclesiarum, festorum cultum, chorearum refutationem, & alia pia opera, supplicationes publicas sæpius habens, vt latius in eius vita continetur.

Euidens reipublicæ vtilitas intelligitur in vtilitatem totius Regni vel prouinciæ temporalem, & ista causa debet esse notoria, & cum necessitate, ex quo per alios id fieri non potest. Et si ista vtilitas est dubia, melius est, vt Episcopus in sua diœcesi resideat. Card. Tol. in loc. cit.

Euidens Ecclesiæ vtilitas, vt cum propria Ecclesia indiget Episcopi absentia ad aliquid pro ea procurandum; similiter in vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ, vt cum Concilium generale, vel Prouinciale congregatur, aut cum Episcopus fungitur aliqua legatione in beneficiũ totius Ecclesiæ, vel alia vtilitas.

Debita obedientia, id est, cum Papa imponit aliquod graue negotium Episcopo. Cardin. Tol. pulchrè prædictas causas declarat, vbi supra.

6 Residentia Episcopi debet fieri in Cathedrali, id est, in loco vbi est ipsa Ecclesia Cathedralis, c. Episcopus si, de consecr. dist. 3. in Glos. Nec debet per diœcesim vagari, nisi forte causa visitationis, vel alia, c. placuit 7. q. 1. Bertacch. de Epist. lib. 4. 1. par. q. 4. Nihilominus putant aliqui Episcopi doctrina, & vitæ integritate, ac experimento præclari, expedire aliquando Episcopum ab eadem ciuitate, ad alia loca diœcesis se conferre: adducunt rationem, quòd illa continua habitatio in eodem loco inducit quandam familiaritatem cũ Episcopo, & quasi contemptum; & è contrà quando Episcopus reuertitur quasi nouus Episcopus à subditis recipitur, & ardentius amatur; exemplo patris, qui aliquando absens à filijs, magis desideratur, & cum maiori obsequio excipitur. Et ita sæpe egisse Carolum Borromeum accepi à bonæ memoriæ Berardino Morra Episcopo Auersano olim eius Officiali generali, viro sanè ob vitæ sanctitatem, Dei zelum, & morum reforma-

formationem, perennibus laudibus digno.

7 Non poterit se excusare Episcopus, quòd dereliquerit idoneum Vicarium; est enim mercenarius. Nec iste Vicarius erit maior Aaron, quem Israelitæ non timentes, dum Moyses esset in monte Synai, confecerunt vitulum aureum, eumque adorauerunt derelicto vero Deo.

8 Et Saluator noster nunquã, dum super terra vixit, oues suas 1 Petro, aut alteri commendauit, ne Episcopis exemplum daret, vt per alios regerent oues; Sed postquam surrexit à mortuis, & non ante, dixit Petro: Pasces oues meas, Ioan. 12. Quamuis ante mortem promiserit se daturum claues Petro, eas tamen non nisi post mortem dedit, quando iam prope erat, vt corporali visibilique forma à nobis ad Patrem recessurus esset.

9 Beatus Carolus Borromeus, non solum ipse residebat, sed vt Episcopi in suis Ecclesijs residerent totis viribus nitebatur eisque persuadere conabatur. Cùm quidam Episcopus se excusaret, quòd non magnam Ecclesiam habens, eam potius deberet aliena opera administrare: Respondit, ne dum multa millia, sed animam solam, cuiusuis amplissimi Antistitis præsentia custodiauè esse dignam.

10 Successiuè quæritur, An Episcopus possit vouere peregrinationem quæ est contraria residentiæ? Respondetur, quòd non potest vouere longam peregrinationem, nec alia vota, per quæ dirimitur vinculum, quo est obligatus Ecclesiæ; nec quippiam vouere, quod in graue Ecclesiæ detrimentum cedat: alia vero vota facere potest, vt dandi eleemosynas, seruandi ieiunia, precationes adhibendi, & similia. Ita deducitur ex cap. nisi, de renuntiationibus, c. licet, de regularibus, c. magnæ, de voto, vbi Innoc. Hostien. Ioannes And. Abb.

11 Secundo quæritur, si Episcopus votum Religionis emiserit, an illud seruare teneatur, quantum in se est, petendo à Papa facultatẽ abdicandi se à munere Episcopali? Palud. & Siluest. eum secutus in verbo, votum 3. q. 1. Et in verbo, Religio. 2. q. 8. aiunt teneri hanc facultatem petere, ita idem tenet Ioannes Azorius in 1. par. institut. moral. lib. 11. c. 16.

Tertio quæritur, An si Episcopus longinquæ peregrinationis votum fecerit, teneatur ad aliquid faciendum ipsius voti obligatione? Siluest. & Azor. loc. cit. dicunt oportere soluere expensas quas inter eundum, commorandum, & redeundum fecisset, laborem verò peregrinationis cum vigilijs, precibus, ieiunijs, & alijs pietatis officijs commutare debere.

12 Quarto quæritur, An qui vouit Religionem possit fieri Episcopus non adimpleto voto? Tex. in c. per duas, de voto. dicit, quòd prius debet adimplere votum; sed verus intellectus dicti capituli est, quòd procedat de consilio.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus peccat mortaliter non prædicans, & quando teneatur prædicare.*
2 *Episcopus vtiliter ageret, si componeret libros per salute ouium.*
3 *Prædicatio Episcopi qualis esse debeat.*
4 *Prædicatio S. Ioannis Chrysostomi.*
5 *Turpe est Episcopum prædicare ob lucrum temporale.*
6 *Episcopus prædicans in peccato mortali, quando peccet.*
7 *Missæ priuatæ non debent dici ante Missam Parochialem.*
8 *Episcopus an salua grauitate possit legere casus Conscientiæ.*
9 *Episcopus sub peccato mortali tenetur instruere promouendos Sacerdotes per se, vel alios.*
10 *Episcopus peccat mortaliter non eligens idoneos Prædicatores.*
11 *Hæreses ortæ ex non prædicatione Episcoporum.*
12 *Libri vtiles ab Episcopo dispensandi per diœcesim.*

CAPI-

CAPITVLVM. XXXII.

De onere Episcopi prædicandi.

1 LAborare summoperè debet Episcopus, vt quando potest prædicet, aliàs sciat se non esse immunem à peccato mortali: ipsa enim prædicatio verbi Dei est cibus animarum, quæ si deficiat nil peius; nam Pastor qui delinquentes non arguit, ipsos tacendo occidit c. Epheseis dist. 43. & vt dicit Hier. & habetur 44. dist. in sum. Non tantum prodest conuersatio innocentis exemplo, quantum silentio nocet; nàm latratu canum, & baculo pastorum lupi sunt arcendi. & in c. Audacter 8. q. 1. dicitur, quòd fames panis, & sitis aquæ populi non tàm extinguenda est, quàm fames verbi Dei. Vnde Amos c. 8. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & emittam famem in terram, non famem panis, neq. sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Et Prælati non prædicantes dicuntur canes muti, nescientes latrare, Isaiæ c. 56. Et audient illud. Ezechielis. Si non fueris loquutus, vt custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem vero eius de manu tua requiram. & in c. dispensatio dist. 43. habetur. Nobis commissa est diuini seminis dispensatio, væ si non sparserimus, væ si tacuerimus. Paulus 1. ad Corinth. c. 9. Væ enim mihi est si non Euangelizauero: & ex pluribus auctoritatibus Sacræ scripturæ relatis à Greg. in c. si Rector d. dist. probatur Episcopum non prædicantem peccare mortaliter, & ibi id probat Turrecrem. & dicit Glos. in S. Criminis, in num. plus tacet, dist. 25. quòd taciturnitas in Prælato est peccatum mortale, quod hodie expressè probatur in Conc. Trid. c. 2. sess. 5. reform. ibi, districtæ subiaceant vltioni, & propter præceptum ibi positum. Anton. in c. inter cætera, de off. Ordin. in quo tex. adsunt similia verba. Dicunt aliqui, quòd sufficit, quòd prædicent per alios, sed hoc est falsum, quia poterunt per alios quando sunt impediti, aliàs non. vt in d. Conc. habetur

betur sess. 24. de reform. c. 4. nam vox mercenarij non ita penetrat, sicut vox patris, Medin. de pœnitent. lib. 1. c. 16. §. 1. Ioannis 10. Oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius, & est potestatem habentis. Vnde de Christo: Erat docens sicut potestatem habens. Matth. 7. & Prouer. 37. dicit Salomon. Vir sapiens plebem suam erudit.

2 Hortatur etiam rectores ad scribendum libros pro salute gregis c. 38. Scribe sapientiam in tempore vacuitatis. Moyses scripsit vniuersos sermones Domini. Exod. 24. Iosue scripsit Deuteronomium super lapides, vt populo innotesceret. Iosuæ. c. 10. & Ephesiorum 3. Eadem vobis scribere mihi quidē non pigrum, vobis autem necessarium. & in d. Epist. c. 1. Omnē solli citudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute.

De tempore obligationis prædicandi non loquitur Conc. in d. c. 7. Sed postea in c. 4. declarans d. cap. 2. dicit Episcopos debere prædicare singulis saltem diebus Dominicis, & festis, & tempore Aduentus, & Quadragesimæ singulis diebus saltim tribus in hebdomada, si ita oportere duxerit: si enim Parochi qui sunt minus idonei, tenentur prædicare singulis festis d. c. 2. tanto magis Episcopi, qui necessariò debent esse Doctores, & præsumuntur magis idonei. Beatus Ambrosius quolibet die Dominico publicè in Ecclesia Dei prædicabat. Non omitto quòd Chrysost. de Sacerd. lib. 6. dicit: Episcopum necesse est in singulos dies, vt sic dicā, sementem facere, vt ipsa saltem assuetudine doctrinæ auditorum animi sermonem retinere possint. quod debet intelligi secundum prudentiam: nàm sicut aqua suo tempore cadens inducit fertilitatem, sic si quotidie pluat sterilitatem, & Episcopus non solum publica concione, sed etiam priuatis exhortationibus instruere debet plebem suam, Dom. Sotus de Iust. & Iur. lib. 10. q. 3. art. 1. Isaias c. 62. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die, & nocte non tacebunt. & Paulus: Per triennium nocte, & die non cessaui monere vnumquemque vestrum cum lacrymis. Acta Apostol. c. 20. & c. 5. Apostoli omni die non cessabant in templo, & circa domos docentes, & Luc. 19. Et erat docens quotidiè in templo.

3 Prædicatio Episcopi vt in eius consecratione dicitur non debet consistere in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed ostensione spiritus virtutis; qua de re opprobrium est Episcopum qui redditurus est rationem, si non docuit viam salutis, & vitia non redarguit, prædicare conceptus inutiles, vt videatur hominibus sapiens. Vnde in c. cum multa. dist. 88. habetur graue nefandumque esse Episcopum prædicare simplicibus ea quæ non intelligunt; & qui talia prædicat, dicitur prædicare ad sui ostentationem. Ibidem, dicit Paulus. 1. ad Corinth. c. 14. In Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam, quàm decem millia verborum in lingua. Et de Christo dicitur Marc. 4. Loquebatur eis verbum pro vt poterant audire. Et Ioannes. 7. Clamabat Iesus in templo docens: quia cum vehementia sunt redarguenda vitia.

4 S. Ioan. Chrysost. primo die quo in Pontificali cathedra Patriarchatus Constantinopolitani præsente Imperatore Archadio multisque Episcopis summo cum honore collocatus fuit, sic sequentē ad eos sermonem exorsus est: Nos, qui ineffabilibus Dei rationibus ideo ad vos venimus, vt voluntatē eius testificemur, hoc primum verbum à Christo, & diuino eius Præcursore accipientes vobis annuntiamus, & suademus; Pœnitentiam agite, prope est regnum Cœlorum. hoc autem non dubitabo vobis assiduè reuocare in memoriam, hæc neminem reuerentes, neq. dies timentes ad vos loquemur. Apud Suriū.

5 Turpissimum videretur si Episcopus in sua diœcesi propter temporale interesse prædicaret: legitur enim de S. Greg. Nazianz. quòd ex quo sine interesse prædicabat, quòd assequebatur vt ardentius amaretur, atque ex ardentiori amore libentius audiretur pluresque ad Deum adduceret.

Episcopus debet prædicare etiam si currat inter infamiam, & bonam famam, vt quia aliqui illi detrahant: nam permittit hoc Deus, vt si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Hinc Doctor gentium testatur se in prædicatione currere inter infamiam, & bonam famam, vti seductores, & veraces. Ita Greg. in c. sunt plurimi 6. q. 1. Item debet prædicare, etiam si pauci sint qui auscultent.

Chryſ.de Lazaro concio.1. exemplo Ieremiæ, qui conquæritur ſe eſſe in deriſum ob verbũ Dei,dicentis: Factus ſum in deriſum tota die, omnes ſubſannant me;& nihilominus prædicat dicẽs:factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuãs Ierem.c.20.

6 Sed an Epiſcopus prædicans in peccato mortali peccet mortaliter, aut ſi alios corrigat in eodem ſtatu? S. Thomas in 4. diſt. 16. q.2. art.2. quæſtione 2. ad quar. dicit quòd ſic, ſed contrarium ſe retractans dicit 2.2.q.33.art. 5. Sotus in 4.diſt. 1.q.5. art.6. Medina c.de pœnit.tractatu 1.q.5. Suarez ſuper D. Thoma in 3. par. quæſt. 64. art. 10. diſp. 16. ſect. 3. & eſt communis, niſi ratione ſcandali, vt ſi peccatum Epiſcopi eſt publicum ratione cuius verbum Dei fit contemptibile; nàm exempla plus mouent, quàm verba. Vnde Ioann. 9. dixerunt cæco nato: In peccatis natus es totus,& tu doces nos? vel ratione contemptus, vt ſi quis ex contemptu verbi Dei, pro nihilo ducat in eo ſtatu prædicare, vel quando peccatũ influit in ipſum actum prædicationis vtendo concione tamquã profana declaratione,Caet.late tom.2.Opuſc. tract.10.Suarez loc.cit.

Ad doctrinam Epiſcopi pertinet, vt ſit diligens in erectione Seminarij iux. Conc.Trid. ſi Eccleſia eſt pauper,debet eligi Magiſter Scholæ, qui gratis pauperes Grammaticã doceat, & in Cathedralibus debet inſtitui præbenda Theologalis d.c. 1.ſeſſ.5. de refor. c. de quibuſdam diſt.38. c. quia nonnulli, de magiſtris. Beatus Carolus Borromeus cum adhuc ex Eccleſiaſticis redditibus Seminario ſumptus ſuppeditari nequirent, ex ſuis redditibus dari iubet.

7 Tenetur Epiſcopus compellere Parochos ad prædicandum Dominicis diebus, & feſtis d.c.2.ſeſſ.5.& propterea ante Miſſam Parochialem ſunt prohibendæ aliæ Miſſæ priuatæ, vt populus audiat concionem c.& hoc attendendum,de conſ.diſt.1. Debet etiam vigilare vt Parochi doceant pueros doctrinam Chriſtianam in diebus feſtis iuxta Conc.Trid. d.c.4. Vtile eſt etiam, quando de mane congregantur pauperes in domo Epiſcopi pro eleemoſyna habenda,mandare vt recitent ſalutationem Angelicam,orationem Dominicalem,Symbolum fidei,in vulgari ſermone,Salue Regina, & doctrinam Chriſtianam, ſicut à

cut à pluribus Episcopis fieri vidi.

8 Sed an Episcopus possit salua grauitate, legere Clericis casus conscientiæ? aliqui dicebant quòd non, sed insania mera est tale quid asserere, immo hoc est præcipua pars prædicationis docere Clericos qui habent regere animas aliorum. Probatur in c. placuit 10.q.3. expresse promittitur ab Episcopo in consecratione, nempe Decretales Epistolas reuerenter suscipere, seruare,& docere, nec grauitas minuitur, sed augetur, dū munus Episcopale impletur; prouenit etiam vtilitas magna ex tali lectione Episcopi: nam Clerici audientes Canones, detegūt omnes defectus diœcesis Episcopo, quibus prouidere potest; & ita ego expertus sum, vt arbitratus fuerim, lectionem casuum conscientiæ esse summè necessariam, ac inter præcipuas Episcopi sollicitudines.

9 Quinimmò sub peccato mortali præcipitur Episcopis quòd promouendos in Sacerdotes per se ipsos, vel alios idoneos instruant in Sacramentis,& diuinis officijs c. cum sit, de ætat. & qualitat. quod nos seruauimus.

10 Peccat Episcopus mortaliter non eligens idoneos Prædicatores ex c. inter cætera, de officio Ordinarij. & ideo non statim debet promittere conciones, nisi habita informatione de eorū idonitate. Vtile est per plures menses ante Quadragesimam illos eligere, & instruere, vt prædicent vtilia,& non vana, quia illos admonere in fine Canispriuij videtur inutile; cùm composuerint conciones.

11 Ex non prædicatione Episcoporum nonnullas hęreses ortas esse tradit Alphōsus de Cast. de Iust. hæret pun. lib. 3. c. 4. si n. Episcopi Germaniæ laborassent,& restitissent Lutero, verisimile est Principes ipsius hæresibus non subscripsisse,& Hussitarū hæresis fertur fuisse causā Pragēsis Archiepiscopi negligentiā.

12 Vtilissimum dispensare, & donare Clericis diœcesis libros casuum conscientiæ, & alios spirituales, & vtiles; nàm valde ædificant, sicut è conuerso libri hæreticorum destruunt. Dixi donare, quia non omnes Clerici habent facultatem emendi, & Diabolus ponit plura impedimenta. Ita seruabat Beatus Carolus Borromeus, qui Laicis ętiam illos donabat.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur interesse diuinis officijs diebus Dominicis & festis solemnibus.*
2 *Episcopus an conuenienter possit quotidie interesse choro, & cum Canonicis psallere.*
3 *Episcopus quando tenetur interesse choro an teneatur psallere.*

CAPITVLVM. XXXIII.

De obligatione Episcopi conueniendi in choro cum Canonicis.

1 MEmor esse debet Episcopus, vt dum residet singulis Dominicis anni intersit diuinis officijs cum Canonicis c.Episcopus, de Consec. dist.3. quod de alijs solemnibus festis intelligitur, Turrecrem. ibi, Abbas in c.magnæ, de voto, aliàs peccat, nisi in infirmitate, vel alio legitimo impedimento fuerit legitimè detentus. Caet. in sum. in verbo, Episcoporum peccata.

2 Sest est dubium, an conuenienter Episcopus possit quotidie interesse choro, & cũ Canonicis psallere? Tost. lib.2. Reg.c.6.q. 19. dicit Episcopum hoc casu peccare mortaliter, quia perderet grauitatem quam seruare tenetur: Sed re vera eius opinio non placet. Nã licet in Episcopo grauitas requiratur, nõ amittitur canendo in choro; si enim hoc esset indignum, non permisissent Canones posse Episcopum esse Canonicum in eadẽ Ecclesia, & debere fungi iure Canonicali. c.Postulastis, de cõcess. præbendæ c. à collatione, de appell. in 6. c. cum in Ecclesia, de præben. eod. lib. cum alijs, & clarum est Canonicos teneri psallere. Præterea Episcopus in Ecclesia sedet in eminentiori loco c.Episcopus. dist.95. & sic grauitatem retinet, secus, si cũ alijs sederet æqualiter. Id etiam reseruauerunt Sancti, vt legitur de Sancto Antonino apud Surium, quòd quotidie psallebat cum cæteris in choro: idem seruauerunt Sanctus Anselmus Episcopus, S. Nicolaus Episcopus Myrensis, S. Ambrosius, S. Thomas

S. Thomas Cantuarienſis, Beatus Carolus Borromeus, diebus feſtis in Eccleſia diuinis officijs aſſiſtebat cum cæteris, altè recitans ſeu canens, ac Sacerdotis chorum ducentis partes ſemper ipſe agebat, & ita plerique alij ſeruauerunt. Quando vero prædicatio impeditur non licet Epiſcopo intereſſe choro, S. Thomas 2. 2. q. 91. art. 2. ad 3. Turrecrem. in c. in ſancta. diſt. 92. nec etiam liceret canere cantu figurato, quia grauitas minueretur, Turrecrem. ibidem.

3 Sed an quando Epiſcopus tenetur intereſſe diuinis officijs ſit obligatus ad canendum voce, vel ſufficiat aſſiſtere? Caetanus in verbo, horæ Canonicæ, in ſumma S. 4. dicit, maiores in choro non debere cantare, ſed meditari, quæ ab inferioribus cantantur: quod puto verum, ſaltim ex conſuetudine, non autem quando Epiſcopus eſſet Canonicus, vt poſſit lucrari fructus ex Bulla Pij v. de diuinis officijs. Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 12.

SVMMARIVM.

1 *Peccat Epiſcopus non viſitans diœceſim.*
2 *Epiſcopus qui accipit pecuniam, vt non viſitet, debet deponi.*
3 *Peccat Epiſcopus non prædicans in Viſitatione.*
4 *Articulos fidei tenetur quilibet ſcire explicitè de neceſſitate ſalutis.*
5 *Peccat Epiſcopus non ſeruans Canones de Viſitatione.*
6 *Peccat Epiſcopus reprehendẽs Clericos in Viſitatione coram Laicis, maxime Curatos.*
7 *Peccat Epiſcopus non procedens cum charitate in Viſitatione.*
8 *Epiſcopus in Viſitatione debet inſtruere Clericos in Sacramentis, & diuinis officijs.*
9 *Peccat Epiſcopus circa denuntiationem peccatorum in Viſitatione, & quando.*
10 *Epiſcopus pluries in anno viſitans, quot procurationes recipiat.*

CAPITVLVM. XXXIIII.

De peccatis Episcopi in Visitatione.

Visitationis dioecesis vtilitas; liquet ex Conc. Trid. c. 3. sess. 24. de reform. dum finis eius est, sanam Orthodoxamque doctrinam, expulsis hæresibus inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populum cohortationibus, & admonitionibus, ad religionem, pacem, innocentiamque accendere. Et in Pontificali ponuntur causæ Visitationis, nempè, ad absoluendas animas defunctorum, ad inquirendum de regimine Ecclesiarum, de cultu diuino, de vita ministrorum, ad corrigenda adulteria, sacrilegia, diuinationes, & alia delicta, ad absoluendum à casibus reseruatis, ad conferendum Sacramentum confirmationis, ad prædicandum populo pœnitentiam, ad instruendum in Sacramentis.

1 Ex quibus deducitur, Episcopum grauiter peccare, si singulis annis, vel quolibet biennio (si dioecesis est ampla) per se, vel si fuerit legitimè impeditus, per alium, dioecesim non visitauerit iuxta c. decernimus, c. Episcopum, c. placuit. 10. q. 3. Conc. Trid. d. c. 3. Medina de pœnit. lib. 1. c. 16. §. 1. Accendi debet Episcopus illo viuo exẽplo, & instructione Saluatoris nostri, qui cùm esset Pastor bonus, circuibat omnes ciuitates, & castella, docens in Synagogis eorum, prædicans Euangelium regni, curans omnem languorem, & infirmitatem, videbat turbas, & miserebatur eis, quia erant vexati, & iacentes sicut oues non habentes Pastorem. Matt. c. 4. & c. 9. Quæ Christi actio est nostra instructio, vt discurrentes per dioecesim animarum saluti incumbamus; Beatus Carolus Borromeus, quanquam grauissimis negotijs iurisdictionis esset occupatus propter Senatores ab ipso excommunicatos, pastoralia munera non omittebat, & dioecesim visitabat discurrens personaliter per loca aspera, & montium altitudines, lacry-

mas sæpe fundens ob Clericorum flagitia, malos mores, irreuerentiam circa cultum diuinum, maxime circa Sanctissimam Eucharistiam.

2 Secundò, Episcopus qui accipit pecuniam, vt non visitet, peccat grauissimè, & debet deponi, quia est pecuniam accipere pro offensis Dei non puniendis c. si quis Episcopus, dist. 83. vbi Turrecrem.

3 Tertiò, peccat Episcopus, qui in Visitatione non prædicat populo, & relinquit monita salutis. Caet. in summa, in verb. Episcoporum peccata. probatur in d. c. placuit, in c. Romana. §. sanè, de censib. in 6. Abb. in c. inter cætera, de off. Ordin. Turrecrem. in c. cauendum. 10.q.1. Bertacch. de Episcopis 2. part. q. 97. Personis simplicibus, & rusticis hæc monita vtilia esse censui, & expertus sum.

4 Primùm, vt omnes credant articulos fidei explicitè, quia hoc est de necessitate salutis, alias verò quæstiones sufficit credere implicitè, dicens: credo quod credit sancta mater Ecclesia. S. Thomas 2. 2. q. 2. art. 8. communiter receptus, quàmuis esset veniale graue non ediscere, & memoriæ mandare Symbolum Apostolicum, & orationem Dominicam Latine vel alia lingua. Nauar. c. 11. num. 22.

Secundùm, deberent Episcopi docere contritionẽ peccatorum, vt in aliquo periculo subditi constituti conentur dolere de peccatis propter offensam Dei summè dilecti, cum proposito abstinendi in futurum, & confitendi tempore debito, vt possint saluari, notificans illis, quòd sola attritio sine absolutione Sacramentali eos non saluabit.

Tertiùm, vt fugiant tamquam pestem excõmunicationem, qua nihil in hoc mundo formidabilius iuxta S. Augustinum in c. nihil. 11.q.3. qui solebat dicere grauius esse homini excommunicari, quàm si feriretur gladio, si à feris deuoraretur, si in flammis vreretur, vt ibi refert Turrecrem. adducens aliqua exempla de quibus in c. 58. vbi latius.

Quartùm, quòd caueant ab occupatione bonorum Ecclesiæ quæ dicuntur patrimonium Crucifixi c. cum secundum, de præben. c. cum ex eo, de elect. in 6. propter maledictionem

cum desolatione familiarum, de quo agemus in c. 66. vbi ponemus aliqua exempla.

Quintùm, vt vitent omnem vsuram, & signanter illam, quæ committitur in accipiendo plus propter dilatam solutionem, vel minus propter anticipatam c. in ciuitate, de vsuris, quæ est frequens, & ignoratur à simplicibus.

Sextùm, vt vitent testimonia falsa, notificando illis, quòd quando simul plures concurrunt principaliter ad falsum deponendum, quilibet tenetur insolidum ad interesse: & si deposuerint contra innocentem, debent se manifestare Iudici cum periculo vitæ, quando innocens est in eodem periculo, cum melior sit conditio innocentis iuxta communem.

Præterea vt abstineant ab alijs peccatis maximè à superstitionibus, sint deuoti Beatissimæ Virginis, misericordes animarum in Purgatorio existentium, comitentur Sanctissimum Sacramentum dùm defertur, corpora defunctorum, sint reuerentes erga parentes, ne à Deo maledicantur, & alia monita, prout magis expedire Episcopus iudicauerit.

5 Quartò, peccat Episcopus qui non seruat Canones de Visitatione, & specialiter formam capituli. Romana, de censibus in 6. Caetan. in verb. Prælat. in d. c. in fine est præceptum, & ideo mortale, nisi quatenus fuerit reformatum à Conc. Trid.

6 Quintò, peccat Episcopus qui inconsideratè in Visitatione reprehendit Clericos in præsentia Laicorum, quos semper Clericis fuisse valdè infestos tradit antiquitas c. vt iuxta, vbi Glos. de off. Ordin. c. Clericis, de immunitate Ecclesiæ in 6. maximè Parochos, quia populus debitam obedientiam, & reuerentiam non exhiberet: exemplo Moysis, qui Aaron coram populo noluit reprehendere, vt considerat Philippus Diarez in sum. prædicantiũ, in verbo, Prælatus, & ideo non potest Episcopus facere edictũ, nec publicè monere populum ad denuntiandum delictà Rectoris, vel aliorum Clericorum, nec procedere per occultas cartulas contra illos oblatas, sed ab aliquibus personis fide dignis poterit se informare de eorum vita, & officio secretè. Specul. de inquisit. §. Quando. Socin. de Visit. lib. 10. q. 1.

7 Sextò,

7 Sextò, peccat Episcopus, non procedens in Visitatione cũ charitate circa Clericos, sed statim illos suspendit, si non inuenerit benè instructos.

8 Nam debet illos instruere circa Sacramentorum administrationem, & diuina officia peragenda, vt dicit text. in d. c. Placuit, & ibi Glosa notat contra Prælatos, qui statim suspendunt: & si reperit defectus in titulis beneficiorum, poterit concedere terminum ad impetrandum dispensationem à Papa: nec potest in Visitatione imponere pœnam ordinariam, quando procedit non compilato processu, sed ad morum correctionem, vt declarauit Sacra Congregatio, & diximus in praxi Archiepiscopali cap. 21. Et quando proceditur per inquisitionem, imponitur mitior pœna. Abb. in c. qualiter, & quando, de accusationibus.

9 Septimò, peccat Episcopus qui in Visitatione nõ mãdat sub pœna excommunicationis, vt denuntientur quæ sint corrigenda iux. dictum capitulum. Romana. S. sanè, & alia delicta publica, vt superstitiones, concubinatus, vsuræ, & similia, quod facere debet, & potest sub pœna excommunicationis, licet non exigere iuramentum iuxta dictum S. sane, & ibi Innocen. Archidiac. Ioannes Monac. & diximus latius in praxi d.c.21. & postea non monet populum, vt non denuntient peccata occulta, ita Nauarr. in c. inter verba 11. q. 3. Coroll. 47. quòd ego limito in peccatis, quæ tendunt in perniciem publicam, quæ sunt denuntianda etiam Iudici Laico ad finem puniendi, & talia committunt hæretici, necromantici, striges, assassinij, proditores ciuitatis, grassatores viarum, falsantes monetas, & similes, qui sunt denuntiandi etiam si sint occulti S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. ibi Caet. Vannes, Petrus de Aragon. Salon. nisi pro certo sciatur tales personas esse emendatas iux. S. Thomam ibidem: qua de re benefacit Episcopus monendo, vt non denuntientur delicta, quando personæ sunt certò emendatæ: possunt etiam denuntiari quælibet delicta occulta Episcopo, si denuntiantur tamquàm patri, & personæ quæ possunt prodesse, & non obesse, Sylu. in verb. familia. Sotus de ratione tegendi, membr. 2. q. 2. Nauarrus vbi supra num. 783. & latius

limi-

limitando diximus in Praxi Archiepiscopali cap. 2.

10 Propter vtilitatem Visitationis, benefaceret Episcopus, si pluries in anno ex improuiso visitaret diœcesim, vel aliquas Ecclesias curatas, quamuis non posset accipere, nisi semel in anno procurationem; sed si ex culpa Clericorum essent Ecclesiæ visitandæ sæpius, quia indigent reformatione, & correctione, posset pluries exigi procuratio; non debet ipsis Clericis imputari, qui tales se reddunt. Ita Archid. & Præpositus in cap. Episcopum 10. q. 1.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus in Visitatione non debet quærere quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, & debet seruare grauitatem & auaritiam fugere.*

2 *Episcopus in Visitatione, præter procurationem ab Ecclesiis nil muneris accipere potest.*

3 *Episcopus si receperit procurationem in pecunia quæ illi superfit pro victu, an quod superest teneatur restituere.*

4 *Episcopus visitans an possit recipere munera à Laicis Syndicis, vel Rectoribus vniuersitatum.*

5 *Episcopus finita Visitatione, an possit aliquid recipere à Clericis.*

6 *Episcopus Visitans an possit fragmenta, quæ remanent in mensa ad domum portare, saltim pro facienda eleemosyna.*

7 *Episcopus visitans an possit recipere munuscula comestibilia.*

8 *Episcopus an possit recipere munera à Clericis personaliter visitatis qui veniunt ad eius domum.*

9 *An procurationem ab Ecclesiis ciuitatis, an à Laicis, an ab hospitalibus, an vecturas, & ferraturas equorum.*

10 *Quot euectiones secum ducere possit.*

11 *Prandium eius quale esse debeat.*

12 *Procuratio, quando Episcopo debeatur, & quanta.*

13 *Visitati si elegerint vno anno procurare Episcopum in pecunia, an possint compelli anno sequenti.*

14 *Notarius Visitationis quid possit accipere.*

15 *Episcopus visitans Monasteria Monialium debet habere secum duos Canonicos Cathedralis.*

16 *Episcopus accedens ad Ecclesias diœcesis causa confirmationis tantum, an dicatur visitare, & possit recipere procurationem.*

17 *Episcopus quando visitat per alium quid possit exigere.*

CAPI-

CAPITVLVM. XXXV.

De scandalo, & alijs peccatis ab Episcopo vitandis in Visitatione.

1 Vigilare debet Episcopus ne in Visitatione magis destruat, quàm ædificet, scandalizando populum: quod de facili eueniet, si grauitatem non seruabit, vacando magis conuiuijs, ludis (quod Deus auertat) & si auaritiam sectetur, quærens quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, cum filij non debeant thesaurizare parentibus, sed è contra: & D. Paulus Episcoporum exemplar, cùm ad prædicandum ibat, ne alijs molestus esset, proprijs manibus laborabat, c. cognouimus, c. cauendum. 10. q.3. c. cum Apostolus. c. procurationes, de censibus. c. 1. §. procurationes in 6. eodem tit. Extrauag. vas electionis, de cēsibus, & Paul. 2. ad Cor. 12. Nō enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Et Prælatus quærens quæ sua sunt, id est commoda temporalia, dicitur mercenarius c. sunt in Eccclesia 8. q. 1.

2 Vnde Episcopus in Visitatione præter procurationem ab Ecclesijs nihil muneris accipere potest, non ipse, nec quisquā suorum sub quouis nomine sub pœna maledictionis, & restituendi duplum infra mensem, & post mensem interdicti ingressus Ecclesiæ non obstante remissione partium d. §. procurationes, & c. exigit, eodem tit. & lib. quod innouatur à Conc. Trid. c. 3. sess. 24. de reform. sed pro maiori declaratione.

3 Primò quæritur, si visitati elegerint præstare procurationē in pecunia quæ supersit pro victu Episcopi, an quod superest, debeat restitui ab Episcopo? Et dicendum est quòd sic. Primò quia pecunia succedit loco victualium: ergo eandem naturam sortiri debet. l. 1. c. de rei vxor. act. sed victualia quæ supersunt non possunt ad domum portari, neque fragmenta. Clem. 2. de censi. vbi DD. & infra dicemus. Secundò quia pecunia potest licitè accipi pro sumptibus tantum moderatis faciendis

c. fœ-

c. fœlicis de censib. in 6.ergo quod superest, est restituendum: facit quod not. Ioan.And. in addit.ad Specul.de testibus, dicit qualiter, quòd si testis pro expensis faciendis in itinere habuit à parte quæ tenetur ad id, decem solidos, & quinque expenderit, debet alios restituere;idem Paul.& com.in l.quoniam c.de testibus, & dicit Dyn.in l.Lutius ff.de legat.2.quòd Ambasciator qui recipit pecuniã pro sumptibus pro vno mense, si expediat se ante mensem, debet residuum pecuniæ restituere, & sic concludo Episcopum non restituentem, non euitare pœnas recipientis aliquid vltra procurationem: Canones enim tollunt omnem fraudem, quo ad hoc d. §. procurationes.

4 Secundò quæritur, An Episcopus possit recipere munera non à Clericis,sed à Laicis Syndicis,& Rectoribus Vniuersitatum, & videtur quòd non, sine incursæ pœnæ supradictæ. Si quidem dict. §. procurationes prohibet recipi munera à visitatis; sed Episcopus non solum visitat Clericos.sed etiam Laicos, & eos visitare tenetur dum diœcesim visitat c. 1. in principio,& §. 1. de censibus in sexto.Præterea receptio munerum prohibetur,ne Episcopus videatur quærere quæ sua sunt dict. §.procurationes,quæ ratio militat tam in visitatione Clericorum quàm Laicorum. In contrarium facit tex. in dict. c. exigit, vbi dicitur restitutionem muneris faciendam esse Ecclesiæ à qua fuit receptum; ex quo induci videtur esse prohibitam receptionem munerum ab Ecclesijs. Arbitrarer, Episcopum non posse recipere munera ab Vniuersitate, quia donare non potest. l. ambitiosa. ff.de decret.ab ordin. faciend.& licet aliqua munera posset donare Legatis, & Ambasciatoribus venientibus ad eam iuxta Bart. ibid. Tamen nefas est Episcopo accipere dicta munera, cum sint bona pauperum, quibus ipse debet subuenire, si tamen vellet aliquod munus accipere, & statim donare infirmis, aut alijs pauperibus illius loci, laudabile esset; si verò vellet leuia munera secum deferre, posset. l. solent. ff. de offic. Proconſ.

5 Tertiò quæritur, An possit Episcopus finita Visitatione dũ discedit à locis visitatis recipere munera? Aliqui dicunt, quòd

sic, cum

sic, cum non agatur amplius de Visitatione. Sed verum non videtur, nàm si Episcopus non potest fragmenta, quæ remanent in mensa finita Visitatione ad domum portare, vt supra diximus, tanto minus alia munera: prӕterea fieret fraus legi, eo magis quòd munera solent donari Episcopo in discessu, & omnis fraus est sublata circa munera recipienda. d. §. Procurationes, ibi. Volumus enim in his fraudem aliquam penitus euitari. & sic censeo esse locum pœnæ d. cap. exigit.

6 Quartò quæritur, an possit Episcopus fragmenta notabilia ad domum portare pro erogando pauperibus? Et dicendum est quòd non, sed tantum quæ remanent potest Episcopus erogare pauperibus illius loci, quem visitat, & non alijs. d. Clem. 2. vbi omnes.

7 Quintò quæritur, an possint recipi munuscula comestibilia, & alia leuia? Et placet opinio Ioann. And. & Dom. in d. §. procurationes; quòd non licet recipere esculenta, & poculenta ad domum portanda, sed tantum ibidem comedenda, facit quia nec fragmenta deferri possunt.

8 Sextò quæritur, an possint recipi munera à Clericis visitatis personaliter, qui accedunt ad domum Episcopi? Et quamuis in dicto cap. exigit, colligatur munera non posse recipi, quando visitantur Ecclesiæ: tamen propter generalitatem textus in d. c. 1. §. caueat, & Conc. Trid. d. c. 3. & ad tollendum scandalum, & propter honestatem, & vt Clericorũ correctio liberè fieri possit, dicerem esse abstinendum: si tamen Episcopus ministraret victum Clerico, posset recipere munus, & cõpensare.

9 Septimò quæritur, an possit recipi procuratio ab Ecclesijs ciuitatis? De iure antiquo omnes concludunt quòd sic, & cap. cum Venerabili, de censib. etiam quòd Episcopus completa Visitatione pooſſet redire ad domum, quia procuratio non solum debetur ratione interesse, sed pro officio, & in signũ subiectionis. Hostien. Abbas, & alij in d. c. cum Venerabili. Sed post Conc. Trid. d. c. 3. per illa verba, pro temporis tantum necessitate, & non vltra, videtur dicendum contrarium, quando Episcopus posset redire ad domum, & quàmuis dicta verba possint intelligi pro necessitate temporis, id est, pro diebus quibus sit

bus fit Visitatio, & non vltra, iuxt. c. fœlicis de censib. in 6. tutius est abstinere.

Octauò quæritur, an procuratio à Laicis exigi possit quando visitantur loca pia quæ ab ipsis administrantur? Et verior est opinio, quòd sic per text. in c. cauendum 10. q. 3. Socin. de Visitat. lib. 11. q. 5. Nisi consuetudo esset in contrarium quæ seruanda est. Conc. Trid. in d. c. 3.

Nonò quæritur, an procuratio possit recipi ab hospitalibus? magis communis opinio est, quòd non, sunt enim bona talium locorum instituta, vt deseruiant pro sustentatione pauperum tantum. ita Lapus in tract. de hospit. 96. num. Bonifac, Card. Imol. in Clem. quia contingit. de Religiosis domibus.

Decimò quæritur, an Episcopus possit exigere vecturas, etiã ferraturas equorum, & alias impensas, quas fecit in via? DD. in d. §. procurationes, communiter concludunt, quòd non, sed tantum victualia pro equis, de ferraturis est. tex. in Clem. 2. de censib.

10 Vndecimò quæritur, quot euectiones Episcopus secum ducere possit? Conc. Trid. d. c. 3. dicit debere esse modestũ equitatum: itaque arbitrio Episcopi remittitur, qui considerata locorum distantia, paupertate, & alijs arbitrabitur. Communiter in quouis Episcopatu deberet esse contentus Episcopus, sex equis, Vicarij tribus, cum aliquibus pedes tribus, vt habetur in Concilio Prouinciali Senens. de Visit. c. 3. sed B. Carolus, vt supra commemorauimus, in amplissima diœcesi Mediolani, non amplius quàm duodecim, vnumque clitellarium, mulum secum ducebat.

11 Duodecimò, prandium Episcopi in Visitatione sufficit mediocre c. illud 10. q. 3. & propterea aliqui Episcopi notificant Rectori cibos quos præparare habet, mandantes quòd nihil aliud præparet, ne Rector faciat magnum conuiuium timore Episcopi, ne forte indignetur: & procuratio est recipienda ab Episcopo cum charitate c. cauendum 10. q. 3.

12 Decimotertiò, notandum, quòd Episcopus non potest recipere procurationem; nisi in duobus casibus, videlicet Visitatione, & consecratione Ecclesiæ, c. cum sit Romana, de Simon.

vbi,

vbi, DD. & non debetur, nisi vnica procuratio vna die, etiam si visitentur plures Ecclesiæ, quarum quælibet posset præstare procurationem c. fœlicis. de censib. in 6. & pauperes non tenentur ad procurationem. Glos. & Abb. in c. cum instantia, eod. tit. & cum plures Ecclesiæ sint pauperes, plures coniunguntur in vnam d. c. procurationes, & procuratio non debetur nisi illis diebus, quibus visitatio fit, & non alijs d. c. fœlicis, & Episcopus debet quanto citius se expedire, & vna die si potest. Abb. in d. c. procurationes; & si Episcopus tempore Visitationis, fiat infirmus, non debet habere procurationem: Bonifac. in Clem. Ad nostram, de censibus n. 87. & Episcopus visitans, non debet secum ducere canes venaticos, accipitres, & falcones c. cum Apostolus, de censib.

13 Decimoquartò, quæritur, si visitati vno anno procurauerint Episcopum in pecunia, an possint compelli anno sequenti? Dicendum est quòd non, sed possunt variare. Ioann. Andr. in d. c. fœlicis.

14 Decimoquintò, quæritur, quid possit accipere Notarius Visitationis? communis resolutio est in d. §. procurationes, quòd Notarius, Scriptor, vel Secretarius, si non habent salarium de publico, possunt aliquid accipere, aliàs nõ; & animaduertere debet Episcopus ne plusquam ipsis debetur accipiant: quia aliqui pro reuisione rationum alicuius Confraternitatis cum modico labore legendi paruum quinternum, solent exigere viginti vel triginta Iulios, quod tolerari non debet; Nauar. verò in cons. 1. de censibus, dicit, quòd si Notarius esset de familia Episcopi, non potest aliquid accipere, per Concil. Trid. d. c. 3. sed eius opinio non placet.

15 Decimosextò, notandum, quòd Episcopns visitans Monasteria Monialium, pro maiori honestate, & pro euitando scandalo debet habere secum duos Canonicos Ecclesiæ Cathedralis. Clem. Attendentes. de stat. monac. non Ecclesiæ inferioris, vt ibi notat Bonifac. contra Glos.

16 Decimoseptimò, notandum, quòd Episcopus dicitur visitare, etiamsi accedat causa Confirmationis tantum, vel consecrationis Ecclesiæ, siue pro quocumque alio negotio communi-

muni. Innocent. in c. 1. de censib. in 6. Archid. Præpos. Turrecrem. in c. cauendum 10. q. 3. Socin. de Visit. lib. 11. q. 5. & sic poterit recipere procurationem. Sed an pro reconciliatione Ecclesiæ, vide infra.

17 Quid si Episcopus visitat per alium, an possit exigere procurationem in pecunia conuenta pro se? Dicendum est, quòd non, sed tantum pro procuratione Vicarij, qui visitat, Glos. in d. c. fœlicis.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesiam vel Cappellam patronatam quis teneatur reparare, & paramentis instruere.*
2 *Rector Ecclesiæ quando teneatur impendere omnes redditus in eius reparationem.*
3 *Peccat mortaliter Clericus non reparans Ecclesiam.*
4 *Fundans Ecclesiã, & non perficiens potest ab Episcopo compelli.*
5 *Tempus ad perficiendum Ecclesiam quod sit.*
6 *Dos Ecclesiæ quanta esse debeat.*
7 *Episcopus an possit redditus beneficiorum vacantium applicare fabricæ Ecclesiæ Cathedralis.*
8 *Episcopus an possit redditus vnius Ecclesiæ diuitis assignare alteri Ecclesiæ pauperi.*

CAPITVLVM. XXXVI.

De sollicitudine Episcopi circa reparationem Ecclesiarum.

1 VIgilare summoperè debet Episcopus præcipuè in Visitatione circa Ecclesiarum, & Cappellarum reparationem, dotationem earumque paramenta, & alia necessaria c. Episcopum. 10 q. 1. exemplum singulare præstitit Dauid qui dixit Nathan Prophetę: Ecce ego habito in domo cedrina, arca autem Domini sub pellibus est; & proposuit ædificare templum. Quod debent considerare omnes diuites

diuites, sed præcipuè Episcopi. 1. Paralipomenon c. 16. Hinc oritur dubium, si Ecclesia vel Cappella est de iure patronatus qui tenentur eam reparare, & instruere paramentis, alijsque necessarijs dicendum est, quòd si patronus non dedit dotem sufficientem pro victu Sacerdotis, pro luminaribus, & alijs necessarijs ipse tenetur ad ista, quia fundans Ecclesiam tenetur prædicta præstare, c. nemo, de Consecrat. dist. prima. Nam eo ipso quòd fundat Ecclesiam, videtur se obligare ad omnia necessaria. Præpos. Turrecrem. in c. placuit, q. 2. & si Ecclesia fuit fundata authoritate Episcopi sine assignatione dotis, & necessariorum, poterit adhuc patronus compelli per Episcopum; & in eius defectum tenetur Episcopùs, glos. in d. c. nemo, & in d. c. placuit, & sic poterit in Visitatione fieri præceptum patrono, vt infra competentem terminum prouideat de necessarijs, sub pœna priuationis Iurispatronatus, & cappellæ; Non obstat, cap. 1. & c. de His, de Ecclesijs ædificandis, in quibus locis dicitur Rectorem teneri, intelligitur quandò Rector recipit portionem pro fabrica, vt dicit ibi Innocentius in casu sequenti.

2 Secundo, solet dubitari, pone quòd Ecclesia non sit patronata, & Rector non percipit ex ea fructus sufficientes pro victu suo, nec pro fabrica, vel fundator est pauper, & Ecclesia indiget reparatione, vel paramentis, quid agendum? Et dicendum est, quod Rector tenetur eam reparare, & instruere, & expendere omnes redditus, ita Innocent. & Abb. in d. c. De his, talis etiam præsumitur intentio fundatoris, quòd Ecclesia non debet corruere, sed ex eisdem redditibus reparari, & si fuisset interrogatus ita respondisset, arg. glos. in l. tale pactum. ff. de pactis.

3 Felin. in c. per tuas, el terzo, de simonia dicit, quòd clericus omittens reparare Ecclesiã ruentem peccat mortaliter, nec eum excusat tenuitas redditũum Ecclesię, quia tenetur de proprio patrimonio, nisi esset pauper, allegat S. Thom. post Innocent. vbi supra, sed Abbas intelligit patrimonium, idest partem sibi debitã ex fructibus beneficij, & interim cessabunt onera: & prædicta intelligo, qñ redditus sufficiunt pro repara-

tione infra breue tempus, sed si essent adeo tenuis, vt Ecclesia reparari non posset, nisi post longũ tempus, & difficiliter tunc facienda esset translatio, ex Conc. Trident. c. 7. sess. 21. de reformat. Et sic poterit Episcopus in Visitatione sequestrare fructus beneficiorum, vel partem illorum pro paramentis, & alijs necessarijs. Idem censeo quando Ecclesia est de Iure patronatus, sed patronus est pauper ex prædictis.

4 Tertio solet dubitari in Visitatione, quia aliquæ Ecclesiæ reperiuntur fundatæ, & non perfectæ, vel perfectæ, & non dotatæ; & dicendum est hoc casu fundatores compellendos esse ab Episcopo ad perficiendum, & dotandum, glos. in d. c. nemo, tex. in c. sicut, de Consecrat. Ecclesiæ, vel altaris, & ibi Abbas.

5 Tempus autem ad perficiendum est annus, c. nos quidem, de testamentis, & vltra, arbitrio Episcopi, quando opus non potest perfici intra annum, iuxta omnes ibi.

6 Dos verò Ecclesiæ quanta esse debeat, sufficit, si potest sustentari vnus sacerdos cum vno ministro, & si est Collegiata secundum qualitatem Collegij, & quantitatem Collegiatorum, Abb. notat in dicto c. cum sicut.

7 Sed an Episcopus possit redditus benificiorum vacantium applicare fabricæ Ecclesiæ Cathedralis? Dicendum est quod sic, ad tempus, si redditus Episcopi, & Canonicorum non sufficiunt accedentibus Canonicis, Ita Abbas in c. 1. de Ecclesijs ædific. post Ioannem Andream in c. si propter, de rescript. in 6. & est cõmunis, de qua testatur Felin. in c. cum accessissent, de constitut. dummodo alteri non competãt fructus primi anni, & sic limitatur Clem. si vna, de reb. Ecclesiæ non alien.

8 An autem Episcopus possit de fructibus fabricæ vnius Ecclesiæ superfluis, assignare fabricæ alterius Ecclesiæ pauperis, Anton. de Burg. in c. quæ in Ecclesiarum, de constit. num. 272. tenet quòd sic per glos. in c. constitutus, de Relig. domibus, & glos. in c. 1. de rebus Ecclesiæ, in sexto. Idem tenet Nauar. cons. 11. de rebus Ecclesiæ alienan. ex pluribus, præsertim ex notatis per Abbatem in cap. expoluisti, de præben. sed ad tollẽda scãdala consulit in praxi, vt obtineatur licẽtia à Papa.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus conferens beneficium indigno peccat, & tenetur ad restitutionem, sed si confert digno, ommisso digniori, solùm peccat.*
2 *Dignitas in beneficijs quando consideranda.*
3 *Scientia quæ requiratur in obtinente beneficium simplex, vel curatum.*
4 *Restitutio cui facienda ab Episcopo ob collationem beneficiorum factam indigno.*
5 *Episcopus an teneatur ad restitutionem digniori, cui non contulit parrochiam.*
6 *Episcopus conferens beneficium indignis, quomodo puniatur.*
7 *Collatio beneficij facta penitus illiterato est nulla.*

CAPITVLVM. XXXVI.

De vigilantia Episcopi circa collationem beneficiorum.

VIGILARE debet Episcopus circa collationem beneficiorum, & officiorum spiritualiũ, super qua multipliciter peccare potest: proinde aduertendum, quòd iuxta S. Thomam 2.2.q.63.art.2. Episcopus non est dominus, vt possit ministeria Ecclesiastica pro libito dare, sed dispensator secundum illud 1. ad Corint. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Et ideo tenetur fideliter dispensare, aliàs non esset fidelis seruus.

1 Quo circa magis communiter concludunt Doctores, quòd

si Episcopus confert beneficium digno omisso digniori, peccat mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem, si verò eligit indignum, tenetur etiam ad restitutionem. S. Thomas loco cit. vbi Caetan. Sotus de iustitia, & iure lib. 3.q 6. art. 2. Salon super d. art. 2. diui Thomæ. Tolet. in instruct. Sacerdot. lib. 5. c. 14.

2 Dignitas autem consideranda est, iux. S. Thom. & alios, non simpliciter secundum personam, sed secundum finem boni communis. Vnde habita ratione ad bonum commune poterit esse minus sciens, magis dignus, puta, quia erit sufficiens ad euellendum hæreticos, vel ad cogendum potentes clericos vt seruent, quæ sunt de vit. & honest. clericorum. S. Thom. vbi supra, & ibi Caet. ponit exemplum in eo qui vtilior esset ad temporalia bona, sine quibus propter imfirmitatem nostram spiritualia subsistere non possunt, tunc cæteris paribus præponeretur; sed quando cætera non sunt paria, puta quia pro temporalibus est diligens, sed spiritualia negligit, præferenda est vtilitas spirituali; temporali, quia illa est finis, quoniam temporalia data sunt Ecclesiæ propter spiritualia; & ista cõmuniter tenentur, regulariter autem dignitas consistit, vt beneficiarius sit moribus, & virtutibus ornatus, secundò prudentia, & scientia præditus, habeat ætatem, & alia requisita à sacris Canonibus.

3 Et scientia in beneficio simplici videtur sufficiens, si quis sciat legere, canere, & construere, iux. glos. in clem. vnic. de concess. præbendæ communiter receptam. In curato id non sufficit, sed necesse est, vt possit conferre Sacramenta, prædicare, iux. clem. dudum, de sepult. & conc. Trid. c. 2. sess. 5. de reform. & alia facere, quæ pertinent ad curam animarum, quæ ponit Host. in c. omnis, de pœnit.

4 Quando vero restitutio est facienda propter promotionem indigni, verior est opinio, quòd sit facienda Ecclesiæ cui nocuit. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. Nauarr. de redditibus q. 2. monit. 23. Salon super d. q. 63. art. 4. controuers. 3. conclus. 1. qui testatur de communi.

5 An autem quando Beneficium ex statuto vel ordinatione testatoris debet dari digniori, maximè per concursum, & oppositionem, Episcopus conferens digno teneatur ad restitutionem faciendam digniori. Salon d. art. 4. concl. 3. & 4. nititur probare restitutionem hoc casu esse faciendam digno: nihilominus contrarium censeo verius, nam vt considerat Sot. d. art. 3. quòd beneficia debentur dignioribus, hoc non est propter ipsos, sed propter Ecclesias, quibus ministeria debentur. limito hanc conclusionem, vt non procedat in beneficijs curatis, quæ non solum sunt conferenda dignioribus, sed digniores habent ius ad rem perfectum, quod si reijciantur, possunt appellare ex bulla Pij V. In conferendis, & nulla est differentia inter istos, & legatarios habentes ius petendi legatũ, quibus si non præstetur, clarum est esse locum restitutioni. Faciunt tradita per Nauarr. in c. 17. nu. 74. qui concludit ius ad rem perfectum, tribuens facultatem petendi in beneficijs quæ dantur per concursum obligare ad restitutionem impedientẽ, & in beneficijs considerantur seruitium, Ecclesiæ vtilitas, & honor obtinentium, quæ duo vltima, potuerunt etiam mouere Pontificem ad concedendum ius ad rem perfectum cum potestate appellandi: & de iure ius in re, & ius ad rem perfectum pari passu ambulant. Ita quod sicut Papa in rescriptis non intendit derogare iuri alteri quæsito in re, sic, nec ad rem, quod quis habet ex electione, vel collatione, vt tradunt Gomes. Rebuff. in regula de non tollendo iure quæsito, sed restitutio debet fieri arbitrio boni viri, tam digniori omisso quàm Ecclesiæ læsæ.

6 Insuper notandum, quòd Episcopus conferens beneficia indignis vltra peccatum mortale, punitur pluribus pœnis relatis per Rebuff. in praxi de pœn. contra collatores.

7 Præterea animaduertendum quòd collatio beneficij facta penitus illiterato, est ipso iure nulla, Innoc. Abb. & alij in c. cum nostris, de concess. præben. Felinus in c. per tuas, el 1. de Simonia. quod non procedit in eo, qui post collationem fuit oblitus, vel in eo qui antequàm declaretur priuatus, laborat, vt ediscat litteras. Nauarr. in c. 2. de rescript. except. 2. Circa

collationem vigilare debet Episcopus ne boues arent, & asinæ pascantur, iux. Iob. c. 1. Boues arabant, & asinæ pasceban tur: boues dicuntur viri laborantes, asinæ pigri.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiũ quando possit conferri minus digno, omisso digniori.*
2 *Beneficium an sit conferendum digno de gremio Ecclesiæ omisso digniori.*
3 *Idoneus de genere fundatoris an sit præferendus magis idoneo extraneo in beneficijs.*
4 *Ciuis an præferatur extero in beneficijs.*
5 *Consanguineus Episcopi an sit præferendus alijs in beneficijs.*
6 *Episcopus an debeat instituere præsentatum idoneum, si magis idoneus non præsentetur.*

CAPITVLVM XXXVIII.

An liceat aliquando conferre beneficia digno, omisso digniori.

SVNT aliqui casus, quibus licet conferre beneficium digno, omisso digniori, sine peccato; pro quorum notitia notandum est.

1 Primò, quòd cæteris paribus semper est peccatum mortale eligere ad curam animarum dignum, omisso digniori; hæc est cõmunis opinio, de qua testatur, ac pluribus illam probat Salon super D. Thom. 2.2. q. 63. art. 2. controu. 3. concl. 1. probatur in Conc. Trid. cap. 1. sess. 24. de reform. & c. 28. præter restitutionem, vt supra dixi.

Secundò, animaduertendum, communem DD. Conclusionem esse, de qua testatur idem Salon. d. contr. 3. in princ. electionem digni excluso digniori, esse tantũ peccatum veniale ex leuitate materiæ. Idque in tribus casibus, primò, quando est exiguus excessus inter ipsa beneficia, licet sit excessus

nota-

notabilis inter personas; vt conferre beneficium centum digno, & digniori sexagintaquinque: Secundò, quando est exiguus excessus inter personas, etiā si sit excessus inter beneficia; vt si conferatur Petro digno beneficium centum, & Ioanni Paulo digniori sexagintaquinque. Tertiò quando eligitur dignus omisso digniori, sed beneficium vel munus est exigui momenti in Ecclesia.

2 Tertiò, notandum, quòd idoneus de gremio Ecclesiæ debet præferri cæteris paribus magis idoneo extero, iuxta Abb. in c. Constitutus, de appellationibus, & S. Thomas d. art. 2. Secundò, dicit valere statuta Ecclesiæ, eligendi aliquem de gremio omissis alijs, quia ille qui de gremio Ecclesiæ assumitur, vt in pluribus consueuit vtilior esse, quantum ad bonum commune, nam magis diligit Ecclesiam in qua est nutritus, probat in c. nullus, & c. obitum. 61. dist. c. Metropolitano. dist. 63. quod vtinàm seruaretur, vt beneficia semper illis, qui sunt de Ecclesiæ gremio conferrentur, maius enim seruitium Deo præstarent illi, qui videntes se in gradu minimo, pro certo haberent ad maiora esse promouendos, si bene se gesserint; est enim valde rationi congruum, quòd qui in Ecclesia laborauit, in ea maiora beneficia consequatur.

3 Quartò, Idoneus de genere fundatoris debet præferri extraneo. glos. in c. neminem, dist. 71. quod ampliat Lambertinus, de iure patronatus lib. 2. part. 3. art. 6. quint. 9. princ. etiam si extraneus esset magis idoneus, quod non credo verum, sed tantum cæteris paribus, ex dictis per D. Thomam d. art. 2. & in quodlibet. 4. q. 8. art. 15.

4 Quinto, Idoneus de eadem Ciuitate, debet præferri forensi, glos. in d. cap. neminem, quod pariter intelligo, cæteris paribus, quicquid dicat Lambert. d. q. 5. art. 5.

5 Sexto, consanguineus Episcopi idoneus, iuxta ordinem charitatis debet præferri alteri æquè idoneo, sed non magis idoneo, neque alteri quando adesset scandalum, si Prælatus conferret consanguineis, quia alij sumerent malum exemplum conferendi, etiam non idoneis, tunc Episcopus non debet conferre consaguineis æquè idoneis. S. Thomas d. q. 63. art. 2.

& d. quolibet. 4.q.8. art.15.dicit tamen Host. quem sequitur Antonius in c. Tuam, de ætat. & qualit. quòd Episcopus posset conferre beneficium simplex consanguineo indigenti omisso dignlori, non autem curatum, quod est notandum, nec S. Thomas loquitur quando consanguineus est pauper, Salon vero super d.q.63. art.4. concl.4. dicit, quòd si Episcopus haberet in animo semper conferendi beneficia cæteris paribus, consanguineis; esset in periculo peccandi mortaliter, quia habens hunc animum, & affectum sæpè merita imparia ob talem effectum, qui facile iudicium perturbat, iudicabit paria: sicut ille Iudex, qui habet propositum cæteris paribus semper ferendi sententiam pro amicis. Idem dicit Medina de pænit.lib. primo, c.16. §.1.

6 Vltimò, Episcopus non debet inquirere magis idoneum, quando habet confirmare electum, aut præsentatum, quia sufficit quòd sit dignus, nec potest compellere, vt præsentetur magis dignus. D.Thomas d. art.2. Caet. in Summa, in verbo beneficia Ecclesiastica. Eligentes verò, vel præsentantes minus dignum, in conscientia peccant, licet in foro exteriori valeat electio. S. Thomas loco citato.

SVMMARIVM.

1 *Peccat Episcopus, conferens plura beneficia vni.*
2 *Peccat Episcopus promittens beneficia vacatura.*
3 *Peccat Episcopus instituens præsentatos à patronis sine probatione tituli.*
4 *Episcopus non potest mutare qualitates appositas in beneficijs.*
5 *Peccat Episcopus nolens admittere ad examen per concursum volentes concurrere, nisi sint notoriè inhabiles.*

CAPI-

CAPITVLVM. XXXIX.

De alijs peccatis Episcopi circa collationem Beneficiorum.

PECCAT Episcopus conferens plura beneficia vni. Host.in Summ.de pœnit.§.cui Episcop.per c.singuli, dist.89. Conc. Trid.c. 17. sess.24. de reform. sed habenti vnum non sufficiens ad victum, potest aliud simplex sufficiens conferre. d.c.17. Nisi Papæ dispensatio accedat, cuius est dispensare supra Canones, non Episcopi, nisi ei reperiatur expresse concessum. Innoc.Abb. in c. Cum ad Monasterium, de statu Monachorum, quicquid dicat Salon super D. Thom. 2.2. q.63.art. 2. controu.5.conclus. 2. qui dicit posse Episcopum dispensare hoc casu in beneficijs simplicibus.

2 Secundo peccat Episcopus mortaliter promittens beneficia vacatura, quia inducitur votum captandæ mortis c. detestanda, de concess. præben. in 6. Vbi Archid. & Ioan. And. Proinde poterit se excusare cum impertinentibus petentibus tales promissiones.

3 Tertiò, peccat Episcopus grauiter instituens præsentatos à patronis absque probatione tituli, iuxta Conc. Trid. c. 9. sess. 25. de reform. cum tractetur de re graui, de redigendo beneficium liberum in seruitutem. Iuxta Caier. in Summa, in verbo, Episcoporum peccata: quocirca Episcopus debet esse fortis quando petuntur institutiones à Dominis locorum, & alijs potentibus, vt faciat probari titulum, & sibi constituat Deum esse præferendum cunctis hominibus: & notandum, quòd potest Episcopus compellere patronum non obstante quasi possessione, & institutione ad ostendendum titulum, Feder. cons. 113. quod aptius fit in Visitatione. 1

4 Præterea quàmuis iuxta Cõmunem in c.cum accessissent, de constitution. possit Episcopus pro vna vice cum consensu hæredis tollere qualitatem beneficij, nempe vt Cappellania sa-

cerdotalis conferatur non sacerdoti, tamen post Concilium Tridentinum c. 5. sess. 25. de reform. non potest. Si vero redditus essent impotentes, ad illas qualitates, vtique potest. Rocchus de Iure patronatus. vers. pro eo, nu. 31. per c. nos quidem, de testamentis, faciunt not. infra.

5 Quinto peccat Episcopus nolens admittere ad examen volentes cõcurrere, ita Belluc. in speculo Princ. rub. 11. §. Præstat nu. 5. facit Conc. Trid. c. 19. sess. 24. de refor. Quia agitur de præiuditio Ecclesiæ, quod credo verum, nisi aliqui sint notoriè inhabiles, nàm tales neque describendi in concursu.

SVMMARIVM.

1 *Oeconomus debet constitui, quando vacat iuspatronatus.*
2 *Oeconomus non debet esse electus, vel præsentatus.*
3 *Patroni si contendunt quando Episcopus ponit Rectorem.*

CAPITVLVM XXXX.

De sollicitudine Episcopi circa beneficia vacantia.

1 VIGILARE debet Episcopus quando vacat Ius patronatus, & non potest statim prouideri Ecclesia, quia est lis inter patronos, vel inter ipsum Episcopum, & patronos, nè animæ existentes in purgatorio patiantur detrimentum ex non celebratione missarum, & clament cõtra Episcopum apud Deum; debet quàm primum constituere Oeconomum qui celebret Missas, & percipiat fructus, c. cum vos, de officio ordinarij.

2 Et iste Oeconomus, non debet esse aliquis ex præsentatis, vel electis, quia postea non posset obtinere beneficium, c. cum auaritiæ de elect. in 6. vbi omnes.

3 Et notandum, quòd quando constat Ecclesiam esse patronatam, & patroni infra quatuor menses non se concordant, prætendentes

tendentes vnumquemque eorum habere iuspatronatus, Episcopus elapsis quatuor mensibus debet prouidere Ecclesiæ de Rectore: ita quod institutus repræsentetur ab eo, qui iuspatronatus obtinuerit, cap. si vero, de Iure patronatus. Sed quando non constat de iure patronatus, quia lis est inter Episcopum, & patronum, non procedit textus ille, quia poterit poni Oeconomus, semper tamen Episcopus debet quamprimùm prouidere Ecclesijs vacantibus, nè iacturam patiantur, & expedire celeriter causas iurium patronatuum, quæ solent durare per plures annos ex incuria Officialium Episcopi.

SVMMARIVM.

1 *Peccat Episcopus committens officia Ecclesiastica non idoneis.*
2 *Episcopus tenetur eligere digniores ad officia Ecclesiastica.*
3 *Episcopus tenetur de facto sui Vicarij.*
4 *Episcopus tenetur de facto Examinatorum.*
5 *Peccat mortaliter Episcopus non eligens idoneos prædicatores.*
6 *Episcopus debet regere per Vicarium homines alterius linguæ, quam non intelligit.*

CAPITVLVM XXXXI.

De onere Episcopi eligendi bonos ministros.

1 VIGILARE summopere debet Episcopus, vt eligat bonos ministros, tàm in foro exteriori, quàm interiori, aliàs in hoc deficere, esset graue peccatum. Card. Caiet. in Summa, in verb. Episcoporum peccata. Medin. de pœnit. lib. 1. cap. 16. §. 1. Card. Toletus in institutione Sacerd. lib. 5. cap. 4. vt sunt Vicarij, Assessores, Notarij, Oeconomi, & alij. quæ officia consanguineis committere non potest, cap. Decenter 89. dist. nisi essent idonei, sicut cæteri, quia tunc alijs essent

sent

ſent præferendi iuxta ordinem charitatis. S.Thom.in quodlibet.4.q.8. art.15.

2 Quinimo probat Salon ſuper D.Thom. 2. 2.q.68. art. 2. controu. 9. concluſ. 3. Epiſcopum teneri ſub peccato mortali eligere digniores ad officia, quæ continent gubernationem, vt ſunt Iudices, Fiſcales, quia non minus refert ad vtilitatem Eccleſiæ eligere idoneos ad iſtà officia,quàm ad Beneficia Eccleſiaſtica, cum pertineat ad regimen publicum animarum,ad alia verò minora ſufficit eligere dignos,ideſt probos, diligentes, & fideles.

3 Et Epiſcopus tenetur de facto ſui Vicarij ad damnum, & intereſſe, niſi quamprimùm ſciuerit, correxerit, quia ſibi debet imputari quòd non elegit idoneum, Bald. in margar. in verbo,Epiſcopus, verſ. 9. Innoc. in c. ad hæc, de officio Archid. Rot. Biſig. de officio Vicarij deciſ. 1. proinde caueat Epiſcopus, ne auaritiæ cauſa conſtituat Vicarium ciuem ignarum, ſine ſalario, quia tenebitur de facto ſuo: eſt enim impoſſibile habere bonos miniſtros ſine ſalario, quia ſaltem erunt negligentes, vt meis oculis vidi.

4 Item Epiſcopus tenetur de facto Examinatorum promouendorum ad ordines, ſi fuerint delinquentes, vel negligentes, Archid.in cap.quando,diſt.24. Idem poteſt intelligi de alijs Examinatoribus, idem in malis Viſitatoribus,quia ſi cõmittunt extorſiones per Diœceſim ipſe tenetur, Archid. in cap.5. Epiſcopus,de officio Ordinarij in 6.

5 Pariter peccat mortaliter Epiſcopus non eligens idoneos prædicatores, cap. inter cetera, de officio Ordinarij, vbi eſt præceptum, & ibi Antonius: item peccat non eligens idoneos ad adminiſtranda Sacracramenta, ex eodem cap. inter cetera,de quo infra.

6 Item Epiſcopus debet per Vicarium regere populum, cuius idioma non intelligit, cap. quoniam, de officio Vicarij, & ſic dicendum de alijs miniſtris, vt plus,vel minus peccent,iuxta qualitatem negotiorum quæ tractabunt.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Officia sæcularia quando vendi possunt.*
2 *Episcopus an possit vendere officia temporalia cum administratione iustitiæ.*
3 *Episcopus debet exigere emolumenta ex sigillo, iurisdictione multo magis moderatè, quàm Iudex sæcularis.*
4 *Episcopus debet taxare officialibus pretia moderata, quando est diues deberet gratis inscribere scripturas, & apponere sigillũ.*
5 *Episcopus an possit dicere Vicario: da mihi partem de eo quod lucratus fueris ex Vicariatu.*
6 *Episcopus potest vendere emolumenta iurisdictionis, sed non exercentis eam.*

CAPITVLVM. XXXXII.

De Episcopo, an possit aliquid exigere pro collatione officiorum.

1 SANCTVS Thomas in opusc. 21. ad Ducissam Brabantiæ, dicit officia temporalia posse vendi à Principe personis dignis, & prætio moderato, ne iniustitias committant, sed non expedire, quòd officia sint venalia: quia quando venduntur, vt plurimum ambitiosi, imperiti, auari, peiores Ciuitatis solent assumi, non habetur ratio virtutis, committuntur iniustitiæ, rapinæ; nàm emptores volunt extorquere à subditis pretium, quod soluerunt, vnde dicunt Caet. in Summa, verbo, officiorum venalitas, & Sot. de Iustitia, & iure lib. 3. sess. 6. art. 4. non posse ista officia vendi à Principe sine peccato: aliqui limitant quando concurrerent aliquæ circumstantiæ. Prima, vt venditio fiat ex magna necessitate Reipublicæ, vel Regis, cui non possit alia commodiori via subueniri: Secunda, vt vendantur digno, ea lege, vt quamprimum ipsi, vel filij eius non bene se gesserint, cesset

venditio.

venditio. Tertia, vt vendatur pretio moderatissimo, quod facile possit ex stipendijs statutis recuperare pretium, cum quo illud emit sine extorsione ciuium, ita Salon super 2.2. D. Thom.q.63. art. 2. controuer. 8. concl. 2. & prædicta procedunt in Principe, vel alio, qui non recognoscit superiorem, quia inferiores nunquam possunt vendere officia concernentia administrationem Iustitiæ, vel gubernationem, neque tabellionis officium, vt in Auth. vt Iudices sine suffragio. l. hæc lex. ff. ad leg. Iul. de ambitu. De officijs vero, quæ nec gubernationem, nec administrationem Iustitiæ habent, non reperitur prohibita venditio, vt officium Sigilli, Ostiarij Ciuitatis, Ministri Senatus, & alia minora, Bart. in d. l. hæc lex. Not. Salon loc. cit. Priuata vero persona ex licentia Regis expressa potest vendere omnia officia pretio moderato, & dignis. Quòd si tantùm haberet licentiam ad transferendum, non posset illa vendere. Sot. Salon vbi supra. Conc. 4.

2 His suppositis pro cognitione, sit prima conclusio. Et si illicitum sit Principi sæcularia officia vendere, tamen ab Episcopis id multo magis iniustissimè, ac fœdissimè fieret; nam præter absurda, quæ superius annumerata sunt, scandalo Christianos oculos offenderet; gratis enim acceperunt, gratis dent, non solum spiritualia, sed etiam sæcularia, quæ ad custodiam sæcularium instituta sunt, ita dicit Sot. loc. cit. conclus. 5. Salon controuer. 9. concl. 2. qui affert aliam rationem, quia cum horum officiorum non sint domini, nec possint ea vendere, nec locare.

3 Addentes ambo, quòd emolumenta quæ exigit Episcopus pro sigillo, vel iurisdictione, iuxta clem. Statutum, de electione, debent esse moderatissima, & alia quæ à litigantibus solent exigi; debent esse multo magis moderata, quàm in foro sæculari.

4 Et Officialibus debet Episcopus taxare prętia moderata: & addit etiã Sot. quod quando redditus Episcopatus sunt pingues, deberet Episcopus gratuitò præstare sigilla, & subscriptiones; Beatus Carolus gratis decreta fieri, & subscribi mandauit, excepta moderata mercede pro Notario. In officijs

vero

vero fęcularibus, quæ habet Epifcopus ex iurifdictione temporali, eft procedendum iuxta diftinctionem fupradictarum, an in illa iurifdictone recognofcant fuperiorem, vel non.

5 Secunda conclufio Epifcopus vendens Vicariatum, vel alia officia habētia adminiftrationem fpiritualem, eft fimoniacus, & debet puniri, c. 1. 2. ne prælati vices fuas, fed an Epifcopus poffit dicere Vicario fuo: Da mihi partem de eo quod lucratus fueris. Refpondetur quòd non, fed tantum poffet dicere, Conftituo tibi falarium, & quidquid lucratus fueris da mihi, Hoftien. & Innoc. in d. c. 2. ne Prælati vices fuas.

SVMMARIVM.

1 *Epifcopus non laborans, vt extinguantur inimicitiæ, peccat mortaliter.*
2 *Et debet deponi ipfe, & Epifcopi vicini, qui eum non adiuuant.*
3 *Offenfus non tenetur remittere actionem iniuriarum, fed rancorem.*
4 *Offendens fi petat veniam, tenetur offenfus eum gratè recipere.*
5 *Epifcopus laborare debet, vt offenfi remittant actionem iniuriarum.*
6 *Remiffio querelæ fieri non debet, quando timetur maius malum.*
7 *Epifcopus deberet inftruere focietatem pacis in Diœcefi.*
8 *Epifcopus an poffit remittere iniuriam fibi illatam, vel reftitutionem fuæ famæ.*
9 *Exempla Sanctorum Epifcoporum remiffionis iniuriæ.*
10 *Verba fingularia Gregorij Nazianzeni dilectionis inimicorũ.*
11 *Epifcopus non confulat vt beneficia ab alijs poffeffa impetrentur certo modo.*
12 *Epifcopus quare dicat, Pax vobis.*
13 *Epifcopus fub peccato mortali debet excommunicare violatores pacis.*
14 *Epifcopus poteft compellere ad treguam fubditos.*

CAPI-

CAPITVLVM XXXXIII.

De obligatione Episcopi extinguendi inimicitias.

1 VIGILARE debet Episcopus, circa inimicitias quæ nascuntur in Diœcesi, ex quibus sæpè perditio corporum, & animarum prouenit; quia nisi studeat eas componere, peccabit mortaliter, glos. not. in c. Vnum, in verbo Neglexerit. dist. 25. ex c. Præcipimus. c. studendum c. diffidentes, dist. 90. Probat Felin. in c. 1. n. 5. de treg. & pace.

2 Quinimò Episcopus, & Episcopi vicini, qui ipsum non adiuuant ad extinguendas inimicitias, debet deponi, d. c. Præcipimus, & discordijs est celeriter obuiandum. Clem. Papæ. S. Dudum de iure iurando, & melius est ante tempus preuenire. Cardinalis ibi, sic Episcopi sancti fecerunt. S. Theodorus Episcopus Cantuariensis, teste Surio, pacis reconciliator fuit inter Reges. Sancti Mauritij Episcopi Andegauensis maximum studium fuit ad pacem inter discordes reformandam. Item Sancti Nicolai Episcopi. S. Martini, qui etiam morti propinquus iter suscepit reformandę pacis studio. S. Hugonis Episcopi Lincolmensis. S. Bernardus, quamuis non esset Episcopus, inimicitas composuit inter Regem Franciæ, & Comitem Gaufridum. Legitur de Sancto Vbaldo Episcopo Eugubiensi singulare exemplum, quod dum aliquando seditio dura orta esset in Ciuitate, illùc, vt pugnam sędaret festinauit, quam, dùm nullo modo sedare se posse perpendit, ex industria inter enses, & lapides se in terram deiecit; nec inde surrexit, donec ciues Episcopum ex vulnere mortuum existimantes, à seditione cessauerunt. Episcopi multi, composuerunt pacem inter Reges Ludouicum, Carolum, atque Lotharium. Sed ante istos Moyses vacat reconciliationi inimicorum, Exod. 2.

3 Est autem notandum, quòd iuxta glossam communiter receptam in c. si quis contristatus, dist. 90. offensus tenetur remittere rancorem, etiam non petente illo qui offendit; quia neminem licet odio habere; sed non tenetur remittere actionem iniuriarum. Vnde Episcopus non posset aliquem compellere ad cassandum querelam, sed tantum ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ de comunicando in Paschate.

4 Si autem offendens peteret veniam, tenetur offensus illum grato animo recipere, d. c. si quis contristatus. Caet. 2. p. q. 38. art. 8. Corduba decis. cas. conscient. 68. Rodriguez in Summa parte prima, c. 17. n. 3. & quia raro accidit, vt pars prosequens in iudicio querelam, remittat rancorem: vnde dicit Bannes super D. Thoma 2. 2. q. 25. art. 9. difficile est valde, & vix moraliter loquendo, vsu veniet, quòd quis nolit condonare pœnam corporalem abscissionis manus, & capitis, & quòd careat odio, & appetitu vindictæ: at verò casus esse posset, vbi id liceret. V. g. si familia offensi maneret infamis, nisi puniatur inimicus secundū leges: sed quando aut nullum, aut leue damnū sequitur, ex tali condonatione, Ego non crederem talem hominem esse in bono statu, nisi condonet quantum in se est, talem pœnam, hæc Bannes; idem ibidem Arag. Rodriguez loco citato, vel in casu sequenti.

5 Vigilare debet Episcopus & laborare, vt inter inimicos componatur pax, etiam quoad remissionem querelæ, quod sola prædicatione, & admonitione facere poterit, aut medio superiorum, & etiam prohibendo absolutionem confessarijs, quando offensi sunt homines valde imperfecti, quos clarè patet appetere vindictam; & si id non sufficit, ipse Episcopus ieiunet, sacrificium sæpius offerat, faciat largas eleemosynas, & visitet corpora Sanctorum pro reconciliatione à Deo obtinenda, exemplo Sanctorum. Memorabile exemplum nobis reliquit S. Gregorius Thaumaturgus Episcopus, cùm enim duo fratres diuisissent inter eos hæreditatem, & contenderent super quodam lacu pisces innumeros producente, quem quilibet possidere desiderabat, & iam essent parati negotium armis terminare, S. Episcopus, videns suis exhortationibus nihil

hil proficere, nocte ad Deum confugit in oratione prostratus. Mira res: eadem nocte aqua lacus absorpta est, & arentē campum frugibus copiosum, ac vtiliorem germanis diuidendum dereliquit, vt non remanserit vestigium lacus: qua occasione remota, ac miraculo viso fratres conciliati sunt.

6 Sed caueat Episcopus, ne consulat cassari querelam, quando offendens esset persona solita delinquere, de qua esset præsumptio, quòd propter impunitatem, vel mitiorem pœnam magis delinqueret, cum damno eius animæ, & reipublicæ, quia peccaret: etenim hoc casu etiam offensus peccat, si facit remissionem. Nauar. c. 14. n. 25. & cōmunis, de qua testatur Rodriguez loco citato num. 1. sed tunc horretur ad remouendum rancorem.

7 In aliquibus Ciuitatibus est erecta societas virorum principalium vrbis, qui componunt pacem inter diffidentes, & in Vrbe Romana dicuntur, vulgò, li Pacieri, quæ in omnibus diœcesibus institui deberet.

8 Episcopus verò laudabiliter facit, si iniuriam sibi illatam remittat, exemplo Sanctorum Episcoporum, quorum aliqua referemus.

9 Sanctus Cyprianus Episcopus, & Martyr, vt supra commemorauimus, quamuis acceptasset Episcopatum, non defuerunt, qui multa mala de illo dicerent, quibus post Episcopatum adeò affabilem, & benignum se præbuit, vt omnibus admirationi esset.

Sanctus Ioannes Chrysostomus, cum quidam improbus tentasset eum occidere, traditus fuit ad supplicium à Præfecto, sed ipse, ne perimeretur, eripuit eum.

Sanctus Martinus Episcopus arguebat offensas alijs factas, non sibi.

10 Sanctus Gregorius Naziāzenus cuidam iuueni Ariano, qui deliberauerat eum interficere, & postea pœnitentia ductus, veniam petierat, libentissimè pepercit dicens: Parcat tibi Deus, sicut ego ex toto corde remitto, dūmodò errores Arij non sequaris: & hæc aurea verba dicere solebat: Mihi enim aduersus eos qui iniuriam intulerunt, satis grauis pœna est referendæ in-

dæ iniurię poteſtas.

Sanctus Ambroſius quandam defunctam famulam Iuſtinæ Imperatricis Arrianæ,quæ in eum violentas manus iniecerat, & ob hanc cauſam miraculosè ſequenti die expirauerat, cum dolore cordis, & fletu honorificè ſepeliri curauit,aſſocians cadauer, gratiam pro contumelia rependens.

Sanctus Vbaldus Epiſcopus præfatus,tanta patientia præditus fuit, vt etiam à ſuis familiaribus iniurias perpeſſus, patientiſſimè toleraret: nàm, & à ſuo Ianitore aliquando excluſus ab oſtio,atque in fronte percuſſus,nullam vindictam excogitauit; dum quoſdam ad inſtantiam ciuium iniuſtè excõmunicare nollet, prohibiti ſunt omnes Clerici ſibi miniſtrare, adeò vt aliquando etiam ad Miſſam celebrandam vnicum miniſtrum habere non poſſet, & patienter tulit. Inſuper cum ciues murum vrbis iuxta vineam Epiſcopi repararẽt, & cloacã facerent in vineã infundentem, Vbaldus prohibere volens,cũ iniuria in cæmento liquido iactatus, & ſordidatus, benignè ſupportauit, quoſdam eius affines iniuriam vlciſci volentes, omnino prohibuit.

Alexander Patriarcha Hieroſolymitanus Notarium ſuum à ſe fugientem, ac multa furatum, poſtea captiuum ab alijs effectum,octuaginta numiſmatibus redemit. Vnde in eà ciuitate tunc dici ſolebat: Nihil vtilius,quàm Alexandro malefacere.

Sanctus Ioannes Eleemoſynarius fuit patientiſſimus, cum eius nepos conquereretùr de iniurijs ſibi illatis à colono ruris, Epiſcopus promiſit vendicaturum iniurias,& colonum accerſitum ab omni cenſu liberauit, quem ſingulis annis pręſtare ſolebat, docens nepotem hoc modo vlciſci iniurias,reddendo bonum pro malò. S. Lupus Epiſcopus Senonenſis ad detractiones aliorum non mouebatur, memor Apoſtoli quòd Epiſcopi currunt inter infamiã,& bonam famam, vti ſeductores, & veraces.

Sabinus Epiſcopus Aſſiſij, cui manus fuerant amputatæ à Tyranno propter confeſſionem Fidei,ab eodem Tyranno ocu-

lorũ lumine orbato, vocatus vt pro illo oraret, confeſtim, ac ſi ei fuiſſet obligatus pro aliquo magno beneficio, Deũ orauit, & ſanitatem corporis, & animæ impetrauit.

Mira fuit Beati Caroli manſuetudo, charitas, & patientia erga obtrectatores, & aduerſarios, quos neque accuſabat, neque beneficiorum, quæ illis contulerat, mentionem faciebat. Dùm controuerſiæ publicæ ortæ eſſent, ex familiaribus quidam venit, libellumque offert publico loco affixum, in quo multa in Carolum erant maledicta, quem vix aſpectum, Carolus nullo facto verbo reiecit. Amicus quidam, Roma veniens Carolo nonnulla narrabat, inter alia nuper ibi actum, de longinqua, grauiſſimaque legatione ipſi danda, hominem verò magnæ auctoritatis, maximis olim beneficijs à Carolo ornatum abſtitiſſe, & eum vti balbutientem improbaſſe. Tùm Carolus placidè, Verè, inquit, locutus eſt.

Vnum ex familiaribus moleſtum, odioſum, qui nemini parceret, quotieſcũque iracundia, vel perturbatione aliqua efferueſceret, qui in ipſum Carolum maledictis neſciret abſtinere, eidem ſæpè contradiceret, atque reſiſteret, benignè, ac diù pertulit, eumque excuſabat, ac vitio natura inſito magis, quàm voluntati tribuebat.

Euenit interdum, vt ad ipſa ſacrã obeunda, negligentia miniſtrorum aliquid deeſſet, quod ille non mediocri temporis ſpatio in ipſo loco ſacro, tam quietè, tanquam ſine vllo motu expectauit, vt tamquam exemplar patientiæ, adſtantes omnes eum intuerentur.

Non ſemel ſummo Põtifici ſupplicari fecit pro illo Ordinis Humiliatorũ, qui ictu tormẽti eum vulnerauerat, atque complicibus: cui Papa gratificari noluit, neque quod ad vnum ex complicibus minus culpabilem, referens illa verba: Numquid Aethiops poteſt mutare pellem ſuam.

In omnibus mira fuit eius patientia, morbos, & labores patientiſſimè tolerauit, ac dicere ſolebat, eos voluptatis loco habere. In quadam ſupplicatione tempore peſtis nudis pedibus ſanctum Crucis clauum ferens, clathrum ferreum vnguẽ

maioris

maioris digiti pedis ita submouit, vt tota via quæ multa restabat, abundè sanguinem funderet, neque tamen ob doloris sensum, qui ea parte vehemens esse solebat, de incessu quicquam remisit. In rebus gerendis tanta virtus, & patientia erat, cùm nullius errato nec molestia commotus quicquam faceret, scriberet, aut diceret in quemquam contumeliosum: & alij Sancti ita fecerunt, quorum vitę legi possunt.

Sed non potest Episcopus remittere iniuriam sibi illatam, quando concernit Ecclesiam. Innocen. & Abb. in c. Olim, de iniurijs & damno dato: nec etiam posset condonare alicui restitutionem suæ famæ, cum sit persona publica, cuius infamia nocet reipublicæ. Nauarr. c. 18. n. 46. & communis.

11 Cauere autem summopere debet Episcopus, nè alicui consulat, vt impetret beneficia ab alio detenta certo modo, sed potius moneat, & notificet obtinenti defectum, ad finem impetrandi dispensationem: etenim experimento compertum est ex dictis impetrationibus oriri inter Clericos, & eorū consanguineos odia, inimicitias capitales, & innumera homicidia, quorum non debet esse causa Episcopus, & quando sine eius consilio, aut fauore fiunt tales impetrationes, laboret vt eos concordet, vel conferendo impetrantibus alia beneficia, vel omni meliori modo, & semper aduertat, vt non sit causa discordiæ.

12 Ideo enim Episcopus dicit in missa, Pax vobis, vt ostendat se esse Vicarium Christi, qui venit mittere pacem in terra; & hæc fuit prima vox eius ad discipulos post Resurrectionem, glos. in c. Hoc quoque, de Consecr. dist. 1.

13 Notandum etiam, quòd violatores pacis possunt ab Episcopo excommunicari, etiam de iure Ciuili; qui id facere debet sub peccato mortali. c. primo, de treg. & pace. c. 1. § Episcopos, de pace tenenda in vsibus feud.

14 Item Episcopus potest compellere ad treguam Laicos ex causa. Abb. in c. primo de treg. & pace. Fel. in d. rubrica, n. 9.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus non faciens eleemosynas, quando teneatur ad restitutionem.*
2 *Episcopus quando non teneatur ad fabricam Ecclesiæ, & an possit partem fabricæ dare pauperibus.*

CAPITVLVM XXXXIIII.

De obligatione Episcopi faciendi eleemosynam.

NVNC sequitur videre in specie, quando Episcopus teneatur sub peccato mortali facere eleemosynas, quod per claras conclusiones demonstrabimus.

Sit itaque prima conclusio. Secundum Canones c. quatuor. 12.q.2. de redditib. Ecclesiæ debent fieri quatuor partes, vna Episcopo, alia Clericis, alia fabricæ Ecclesiæ, & alia pauperibus.

Secunda conclusio, vbi est facta ista diuisio redditum, Episcopus adhuc tenetur de portione sua, sub pœna peccati mortalis quod superest dare pauperibus, dũmodò sit notabilis superfluitas, secus si modica; quia non potest homo in talibus punctualiter accipere illud quod fieri debet, non tamen tenetur ad restitutionem. Ita S. Thomas 2.2.q.185.art.7. vbi Caet. & omnes. Nauar. de redditibus Ecclesiæ q. 1. monit. 49.

1 Tertia conclusio. Si redditus non sunt diuisi, tunc Episcopus retinendo, & non destribuendo partem pauperibus, non solum peccat, sed tenetur ad restitutionem. S. Thomas, & alij supra cit. Tolet. in Instruct. Sacerd. lib. 5. c. 4.

2 Quarta conclusio. Si redditus Episcopatus sunt tenues, vel mediocres, ita quod sufficiant tantum pro sustentatione Episcopi, & parum abundant, non tenetur Episcopus facere partem fabricæ, vel pauperibus; si verò sunt abundantes notabiliter

biliter supra id quod necessarium est ad sustentationem Episcopi, ita vt in sapientis animo cadere non possit, quòd sint assignati pro eius sustentatione tantum, sed tanquam patri pauperum, tenetur Episcopus facere partem fabricæ, & pauperibus, quamuis Clerici habeant suam portionem separatam. Quia bona Episcopalia remanent affecta dispositioni iuris antiqui, & consuetudo contraria est corruptela. Caet. super loc. cit. qui tenet hoc casu pro parte pauperum Episcopum teneri ad restitutionem: idem alij, quos refert Molin. de iust. & iure, disput. 144. qui non credit hoc esse argumentum tàm vrgens pro pauperibus, quando à principio redditus Episcopatus erant tenues, ex temporis beneficio adaucti. Contrariam opinionē, quòd vbi non est facta diuisio bonorum pro pauperibus, Episcopi non teneantur ex lege iustitiæ facere partem pauperibus, sed tantum misericordiæ; & proinde ad nullam restitutionem sint obligati, efficaciter probat Sotus de Iust. & Iur. lib. 10. q. 4. art. 3. sequitur Bannes super D. Thom. q. 31. art. 6. dubio vltimo. Greg. de Valent. de statu Episcopi, disput. 10. q. 3. quæ opinio æquior, & verior videtur.

Quinta conclusio. Si ex statuto vel consuetudine onus fabricæ spectaret ad alium, quàm ad Episcopum, Episcopus non teneretur. Abb. & communis in c. 1. de Ecclesijs ædifican.

Sexta conclusio. Si Ecclesia non indigeret fabrica, posset Episcopus portionem debitam Ecclesiæ pauperibus dispensare, stante necessitate, quia pauperes sunt fabricæ viuæ, ad quas intentio iuris refertur. c. Aurum 12. q. 1. Caet. loc. cit. Ponemus alias conclusiones in sequenti capitulo.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus quando possit conseruare redditus superfluos.*

2 *Episcopus habens iurisdictionem temporalem, quomodo habeat erogare redditus Ecclesiæ.*

3 *Episcopus si se restringat, potest quod superest in quosuis vsus expendere.*

4 Sancti qui vendiderunt vasa sacra pro subuentione pauperum.
5 Status Episcopi, qualis esse debeat.

CAPITVLVM XXXXV.

De eadem materia.

1 SEPTIMA conclusio: si Episcopus necessitate non imminente prouidendi pauperibus; de his quæ supersunt ex prouētu Ecclesiæ, possessiones emat, vel in thesauro reponat in futurum, pro vtilitate Ecclesiæ, & necessitatibus pauperum laudabiliter facit. Si vero necessitas immineat erogandi pauperibus, superflua cura est, & inordinata, vt aliquid in futurum conseruet, quod Dominus prohibet Matth. 6. dicens: Nolite solliciti esse in crastino. Ita S. Thomas 2.2.q.185.art.7. & dicit Alex. de Ales 2. par. 142. q. quamuis Rex possit ad tuitionem sui Regni congregare multa, non sic Episcopus pro tuitione suæ Ecclesiæ, sed debet res Ecclesiæ conuertere in vsus pauperum.

2 Octaua cōclusio: Si redditus magni debentur Episcopo ex dominio temporali, quia Episcopus est dominus in temporalibus alicuius Ciuitatis, vel oppidi, tunc oportet, quod non solum, vt Episcopus, sed vt dominus expendat, tenendo exercitum pro defensione patriæ, & habendo thesaurum, ne impugnetur patria. Ita quod tunc dexter oculus respicere debet ad bonum commune patriæ, sinister ad pauperes, quoniam temporale dominium datum est Ecclesiæ principaliter ad honorem eius, & auctoritatem, post honorem Dei, sed propter bonum commune ipsius dominij, sicut datum erat domino sæculari: & secundariò, vt exinde fiant eleemosynæ pauperibus. Vnde Episcopus illis casibus tenetur ad distributionem, in quibus domini sæculares tenerentur. Ita not. Caet. super d. art. 7. D. Thom.

3 Nona conclusio: Si Episcopus ex his, quæ ad decentem statum pertinent, aliqua subtraheret se restringendo, possit in quosuis

quosuis vsus honestos expendere. S.Thom. Caet. vbi sup. Tolet. in Instr. sacerd. lib. 5. c. 4.

4 Decima conclusio: Pro redemptione captiuorum, & subuentione pauperum possunt, & debent pignorari, & vendi vasa sacra, & ita faciebat S. Augustinus c. Aurum 12.q.2. Ita S. Ambrosius, vt ipse testatur in c. Pulchra 86. distin. Item S. Achatius, & alij.

5 Vndecima conclusio: Status Episcopi, qualis esse debeat habetur in Conc. Carrag. c. Episcopus. dist.41. In hæc verba: Episcopus vilem suppellectilem, mensam, & victum pauperem habeat, & dignitatis suæ decorem in fide, & vitæ meritis quærat. Idem paucis mutatis habetur in Conc. Trid. c. 1. sess. 25. de reformat. quod facit ad intelligendum, quid posit Episcopus expendere pro statu suo, & in illo continetur ornatus domus, quicquid domesticis, vel consanguineis indigentibus erogatur, de quibus in sequenti cap. Card. Tolet. loc. cit.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus quid possit dare consanguineis de redditibus Ecclesiæ.*
2 *Status consanguineorum Episcopi, quomodo considerandus.*
3 *Consanguinei Episcopi, qui receperunt superflua Ecclesiæ, an teneantur ad restitutionem.*
4 *Consanguinei solent peruertere Episcopum.*
5 *Episcopus peccat construendo magna palatia ex redditibus Ecclesiæ.*

CAPI-

CAPITVLVM XXXXVI.

De eleemosyna danda ab Episcopo consanguineis.

1 SANCTVS Ambrosius in lib. de officio, & habetur in c. est probanda, dist. 86. dicit, eleemosynam esse faciendam consanguineis; ne despiciamus proximos seminis nostri, S. Thomas 2. 2. q. 185. art. 7. ad secundum dicit, quòd si de eo quod vsui Episcopi est deputatum; velit Episcopus aliquid sibi subtrahere, & consanguineis dare, non peccat, dummodo illud faciat moderatè, ita vt non indigeant, non vt ditiores fiant, & ibi Caetanus distinguit, sed Conc. Trid. c. 1. sess. 25. de refor. generaliter dicit, quòd si consanguinei, aut domestici sunt pauperes, potest Episcopus illis vti pauperibus, redditus Ecclesiæ distribuere, sed non augere, vel ditare.

2 Nauarr. de redditibus Ecclesiæ q. 1. mon. 27. dicit esse considerandam necessitatem consanguineorum, non solum pro vita conseruanda, sed pro sustentatione, iuxta qualitatem status, esse considerandam post promotionem consanguinei; quia dignitas efficit, vt status consanguineorum augeatur, & maiorem necessitatem habeant, quàm antea, & consulit Prælatis, vt vtantur ministerio consanguineorum in negotijs, & officijs, in quibus lucri facientes id quod extranei lucrarentur, honestè vitam agant; quòd si id facere nollent, possent eis denegare subuentionem: consanguinei vero sunt alijs præferendi, nisi extraneus esset multò sanctior, magis indigens, & magis vtilis ad cõmune bonum, tunc est danda illi eleemosyna, non personæ propinquiori, maximè si non sit multum coniuncta, cuius cura specialis nobis immineat, & si magnam necessitatem non patiatur. Ita S. Thomas 2. 2. q. 33. art. 9.

3 Vnum est menti tenendum, quòd qui non indiget, si aliquid acci-

accipit à beneficiato ex donatione, aut alia causa lucratiuà quem scit nihil habere, quàm id quod pauperibus erogare tenetur, debet qui accipit restituere pauperibus, prout tenebatur beneficiatus, & sufficit restituere illi beneficiato, aut Ecclesiæ, aut pauperibus, nisi beneficiarius ipse restituerit. Ita Nauarrus de redditibus q. 2. monit. 27. quod est notandum pro consanguineis Episcopi ditatis de redditibus Ecclesiæ; quia tenentur ad restitutionem. Ludouicus Lopez in instruct. lib. 2. c. 47. sed hoc est intelligendum, quando Episcopus ex lege iustitiæ tenebatur erogare pauperibus eorum portionem, secus si ex lege misericordiæ, quia tunc consanguinei ad nihilum tenentur: ita notabiliter Sotus de Iustitia, & iure lib. 10. q. 4. art. 3. post Adrianum, qui ponit exemplum in diuite nolente succurrere pauperi existenti in extrema necessitate, sed donante bona diuitibus: nam nec ipse, nec diuites tenentur ad restitutionem; quicquid tamen sit caueant Episcopi à nimio amore consanguineorum, quia saltem malè dispergendo bona Ecclesiæ non euitabunt maledictionem Dei, c. Indignè 12. q. 2. & experientia docet, quòd consanguinei sic ditati miserè viuunt; & intereunt, & in eis sæpè verificatur: Quod non capit Christus, capit fiscus, c. maiores 16. q. 7.

S. Enghelbertus Coloniensis Archiepiscopus, cum ditasset feudis Ecclesijs duos eius fratres, & nollet in omnibus eis gratificari, illi ex pauperibus diuites effecti in superbiam elati, in via publica ipsum Sanctum interfici fecerunt. Apud Surium.

Clemens Quartus Summus Pontifex, vir ante sacerdotium coniugatus, cũ duæ eius filiæ adhuc innuptæ, dotem ab illo peterent præsenti dignitati paternæ conuenientem, Respondit: Papam non habere filias, sufficere illis debere patrimonium totum eis relictum, atque ita inanes illustri exemplo dimisit, quæ monasterium sanctimonialium ingressæ, noluerunt matrimonio iungi.

Laurentius Iustinianus Patriarcha Venetus, rogatus à consanguineo suo, non ita paupere, vt pecunia eum iuuaret in dotanda filia, sapienter respondit: Considera, quæso frater, si parum dedero, non est quo opus habes: si multum, defrauda-

uero

uero multos, vt vni satisfaciam: quicquid enim habeo ad cibos potius pauperum, quàm ad intortos crines, vt margaritas ab Ecclesia traditum est. Apud Surium.

Sanctus Vdalricus Episcopus Augustanus, vir alioqui sanctissimus, tamen per Purgatorij ignem transire debuit, hoc solo, quòd nepotem suum sibi adhuc viuenti, successorem in Episcopatu constituerat. Apud Surium.

Beatus Carolus Borromeus curauit, vt ad Episcopatum non promoueretur quidam eius affinis, ex quo fortasse necessaria ad tale munus in eo non cognoscebat: cumque coniuncti quererentur, liberè causas aperuit, quibus eam rem impedire deberet.

4 Prælati, qui consanguineos ditare volunt, æquiparantur cæcis, qui manu ducuntur ab aliquo puero filio, vel nepote; tales enim cæci, sæpè paruulo in via ad voluptates obiectas diuagãte, de recta via deflectere, & aliquando in lutum, & saxa cadere coguntur. Hi Prælati carnales, propinquos sequentes, ab eorum affectibus seducti, in mille pericula incidunt, ipsumque damnationem æternam propter eorum peccata, quos ditarunt, & ditando ad multa peccata induxerunt.

Dicit Gerson de vita cõtemplatiua, quòd sicut delinquens quandiù in loco sacro moratur à ministris Iustitiæ non apprehenditur, sed si egrediatur, statim à potestate sæculari capitur, ita bona Ecclesiæ quæ sunt bona peccatorum ab ipsis Deo oblata in remissionem peccatorũ suorum, hæc sacris, & pijs vsibus applicata intra Ecclesiam tutò manent; at vbi profanari incipiunt data consanguineis impensa profanis vsibus, excitat Deus Dominos temporales, qui vel ex necessitate, vel ex auaritia ea diripiunt; vident enim illa locũ sacrum egressa. Multi Episcopi, permittente Deo, moriuntur, diuitijs congregatis nemini relictis; & semper caueat Episcopus à nimio amore cõsanguineorum, quia peruertent illum: æquiparãtur enim fratribus Dauid, qui impediebant eum, nè iret ad singulare certamen cum Goliath, 1. Reg. 16. & dicũt Canones, quòd Episcopus debet abstinere à nimia familiaritate cum consanguineis, dist. 34. in Summa & c. 1.

5 Item Episcopus, qui de redditibus Ecclesiæ ædificat sumptuosa palatia pro conseruanda memoria, peccat grauiter, quia debet esse magister perfectionis, & humilitatis. Vnde Canones antiqui dixerũt, quòd Episcopus hospitium habeat propè Ecclesiam, & non palatium regale, c. Episcopus, dist. 41. Ita Medin. de Pœnit. lib. 1. c. 6. §. 1.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus an teneatur facere eleemosynam Diœcesanis tantum, vel possit etiam exteris.*

2 *Eleemosyna eroganda pauperibus per Episcopum, potest dispensari locis pijs.*

3 *Episcopus debet subuenire Clericis pauperibus plusquam alijs.*

CAPITVLVM XXXXVII.

An Episcopus teneatur facere eleemosynam Diœcesanis tantum.

1 DVBIVM est, An satisfaciat Episcopus obligationi dandi eleemosynã, erogando redditus Ecclesiæ exteris, vel sit obligatus dispensare diœcesanis tantum? Text. in l. si quis ad declinandam, c. de Episcopis, & clericis dicit, quòd Episcopus executor legatorum piorum, debet distribuere prius pauperibus loci; idem in quolibet executore testamenti, dicit glossa in cap. si Pater, de testament. in 6. Nauarrus verò de redditibus quæstione prima, monit. 27. tenet contrarium in quolibet beneficiario, cùm nullus textus id dicat, & consuetudo sit in contrarium, communis opinio in d. cap. si Pater, est contra glossam, quod testamentarius executor, cui pauperum electio commissa est, potest eligere illos, qui non sunt de loco, & quia Sancta Mater Ecclesia cunctos mundi fideles suos reputat filios, c.

Alma mater, de sententia excommunicationis, in 6. Clem. prima, de summa Trinitate. Consulit tantum ipse quòd redditus dispensentur ciuibus, & non exteris. Cuius opinio etsi possit procedere in alijs beneficiarijs, in Episcopo credo contrarium, quòd teneatur facere eleemosynam diœcesanis tantùm, siue pauperibus commorantibus in sua diœcesi, & non satisfaciat erogando pauperibus alterius loci, siue resideat, siue non, quod apertè probatur in c. Concesso, & in c. Sancimus. 12. q. 2. in quibus locis portio pauperum facienda ab Episcopo, ponitur separata à portione aduenarum, & peregrinorum, & ibi Archid. dicit, quod Episcopus de portione sibi contingente, debet dare aduenis, & sic pauperes intelligũtur diœcesani. Id etiam suadet ratio, quòd quilibet Episcopus habeat protectionem suorum pauperum. Verisimilis intentio eorum, qui legarunt bona: id etiam tenet Cardin. Contarenus de officio Episcopi, lib. 2. vbi refert, quendam Episcopum Patauinum dispensasse redditus Episcopatus, potius ciuibus Patauinis egenis, quã suis consanguineis Venetis, ac dicentem talem esse præsumendam mentem eorum, qui redditus Episcopatui reliquerunt, vt ciues pauperes exinde alerentur. Ita quòd ego non auderem facere contrarium; & prædicta intelligo de portione competente pauperibus, non de eo quod superest Episcopo de portione sua, quod concedimus pro libito quibuslibet pauperibus erogare posse.

2 Pauperum appellatione veniunt Ecclesiæ. Monasteria, loca pia, ornamentis, luminaribus, ædificijs, & alijs necessarijs indigentia, iuxta Ioan. Andr. cõmuniter receptum in c. 1. de testamentis, in 6. est etiam bene impensum, quod erogatur hospitãdo aliquos nobiles Iurisconsultos per diœcesim transeuntes, aut in eam animi gratia sese recipientes per aliquot dies, cùm tales possint fauere iura Ecclesiæ, & non sit mera liberalitas, sed artificium acquirendi voluntates eorum, dũmodo ita fiat, vt absit crapula, c. Ecclesiæ principes, distin. 35. ita singulariter Nauarrus dist. q. 1. monit. 29.

3 Clericis pauperibus plusquam alijs debet Episcopus subuenire. Turrecrem. in c. Quatuor 12. q. 2. Abbas in c. Exposuisti,

fuisti, de præbendis,& in Canon. Apost. 58. habetur: Quod si quis Episcopus,vel Presbyter, Clerico inopia laboranti necessaria non suppeditauerit,à cõmunione reijciatur,& si perseuerauerit deponatur, tamquam qui fratrem suum occiderit: ita seruabat Beatus Carolus Borromeus.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus an teneatur facere eleemosynam publicè.*
2 *Episcopus non satisfacit officio, nisi sit publicus benefactor.*

CAPITVLVM XXXXVIII.

An Episcopus teneatur facere eleemosynam publicè.

1 TEXTVS in c.4.12.q.2.dicit,q̃ sic, nàm scriptũ est: Vos estis lux mundi, sal terræ, ciuitas supra montem, lucerna super candelabrum; sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra, & ibi Archid. generaliter loquens dicit, quòd Episcopus opera pietatis non debet clàm facere, quia tenetur docere verbo, & exemplo.

2 Bannes super diuo Thoma q.33.art6..dub. vltimo, ex prædictis infert, quòd non sufficit Episcopo, quòd sit egregius doctor, elegans prædicator, quòd non sit peccator publicus. Sed requiritur, quòd sit publicus benefactor, vt seipsum bonorum operum exemplum præbeat. Tostatus idem dicit super Matth c. 6.q. 17. sed declarat quando Episcopus esset infirmus propter vanam gloriam, quia tunc melius est,vt in secreto faciat,nè perdat bonum opus ex inani gloria:similiter in secreto faciat,quando ex opere bono sumunt occasionem alij detrahendi Episcopis, quòd sint inanis gloriæ cupidi, & nemini debent hanc occasionem dare. 2.ad Corinth.6.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur iure singulari ad eleemosynarum largitionem.*
2 *Episcopus debet inquirere pauperes, vt illis eleemosynam det.*
3 *Sanctus Siluester, & S. Gregorius retinebant scripta nomina pauperum, & alij Sancti.*
4 *Episcopus deberet erigere congregationem pauperum.*

CAPITVLVM XXXXIX.

De obligatione Episcopi inquirendi pauperes Diœcesis.

1 AN Episcopus satisfaciat præcepto eleemosynæ, si eam faciat illis, qui sibi occurrunt, vel teneatur inquirere pauperes Diœcesis. Pro resolutione animaduertendum, Episcopos teneri singulari iure præ sæcularibus ad largitionem eleemosynarum, cùm sint patres, & protectores pauperum, viduarum, orphanorum; & ex egestate viduarum honestas, & virginum pudor facilè periclitentur, & famem patientes sint expositi multis periculis, furandi, peierandi, decipiendi. Vnde Salomon, nec diuitias, nec paupertatem desiderabat: Sot. de Iust. & iure lib. 10. q. 4. art. 4. & proinde communis Doctorum conclusio se habet, quòd non habens curam animarum satisfacit præcepto eleemosynæ, erogando pauperibus, qui sibi occurrunt.

2 Sed Episcopus, & alij habentes curam animarum, tenentur inquirere pauperes, aliàs non satisfaciunt, quod est notandum, quia magnum est onus Episcopi. Archid. in cap. Si peccauerit 2. q. 1. Nauarr. Concl. 24. num. 53. Bannes super D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 6. dub. vlt. vers. sequitur. Card. Tolet. in instruct. Sacerd. lib. 7. cap. 36.

3 Sic faciebant Siluester Papa, S.Gregorius, qui viduarum, orphanorum, & aliorum egenorum nomina scripta habebant. S. Ioannes Eleemosynarius, qui etiam pauperes vocabat suos dominos, & adiutores in Episcopatu propter eorũ orationes.

4 Et ad hunc effectum satis videtur, si Episcopus faciat sibi à Parochis dari notam pauperum ad eũdem finem subuentionis pauperum deberet quilibet Episcopus mandare, sicut Romæ seruatur in insigni Ecclesia S. Laurentij in Damaso, in qua ego consecratus fui Episcopus, vt in vnaquaque parochia adesset congregatio pauperum, quæ regatur à sæcularibus, & in Ecclesia adesset capsa pro eleemosynis pauperũ Parochiæ, quæ in fine mensis poterunt distribui, & vtile est dictam congregationem regi à Laicis: siquidem quàmuis Parochus habeat notitiam paupertatis parochianorum, nesciunt eam omnes laici, quæ cum dicta congregatione perueniet ad eorum scientiã, & sic eleemosynas faciliùs largientur, & vbi nõ adsunt hospitalia, montes pietatis, & alia loca pia, debet Episcopus laborare vt erigantur. S. Thomas de reg.princ. lib.2.c.15.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur de proprio patrimonio facere eleemosynam, si redditibus Episcopatus non sufficiunt.*

2 *Episcopus est illuminatiuus aliorum.*

CAPITVLVM. XXXXX.

De Episcopo cui redditus non sufficiunt, an teneantur de patrimonio suo eleemosynam dare imminente necessitate.

1 CONCLVSIO videtur affirmatiua, quoniam si tenetur pro salute gregis exponere vitã propriã periculo in pluribus casibus necessitatis, in quibus alij Christiani nõ tenẽtur, & ad id se obligat in consecratione, vt diximus cũ S. Thom. in c. 1. tanto magis temporalia, ma-

ximè, quòd ex egestate viduarum honestas, & virginum pudor periclitantur, & detur occasio furandi, periurandi, & committendi alia peccata, cui malo tenetur Episcopus obuiare, ita Caet. super D. Thoma 2.2. q. 184. art. 5. probat efficaciter Vannes super D. Thoma 2.2. q.32. art.6. Dicens Episcopum ex propria ratione status, & officij teneri pascere gregem sibi commissum, non solum verbo, & doctrina, sed & ad omnē virtutem proprio exemplo exhibere. D. Thomas 2.2. q. 185. art. 5.

2 Vnde Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia c. 5. dicit, quòd Episcopus est illuminatiuus aliorum, & dicuntur Episcopi supremi magistri Doctrinæ Christianæ, & proinde vt eorum magisterio satisfaciant, tenentur præbere seipsos gregi exēplar singulare totius virtutis, & maximè misericordiæ & charitatis erga proximos. Et ex his liquet, q̄ deciperentur Episcopi, qui abstinerent ab eleemosynis, dicentes redditus Ecclesiæ non sufficere pro victu, & de patrimonio non teneri plusquam laici, vt tenet S.Thom. q. 185. art. 7. in corpore q. saltem non videtur posse negari, quin Episcopi magis excitari, & inflammari debeant ad faciendum eleemosynas de eorum patrimonio. Vnum est certum ex diuo Hierony. dist.42. in Sum. & Ambrosio de officio, quòd Episcopi eleemosynarij vltra meritum vitæ æternæ, magis abundant temporalibus, vt commemorauimus in c. 18. adducentes aliqua exempla.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus pauper tenetur petere eleemosynam à diuitibus, & erogare pauperibus.*

2 *Exemplar Sanctorum Episcoporum, qui pauperes sustentarunt tempore penuriæ, procurantes eleemosynas à diuitibus.*

3 *Episcopus, an possit conseruare borrea plena tritico, vt vendat cariùs in aliud tempus.*

4 *Episcopi debent esse memores illius tam exactæ curæ pauperum, quam babebant Apostoli.*

5 *Episcopi, qui non faciunt largas eleemosynas, versantur in magno*

magno periculo salutis.

6 *Episcopus non debet desistere ab eleemosynis propter importunitatem pauperum.*

CAPITVLVM XXXXXI.

De Episcopo paupere, an teneatur petere eleemosynam à diuitibus, & erogare pauperibus.

1 DICIT sanctus Ioannes Chrysostomus de Sacerdot. lib. 3. Quod Episcopus debet eos, qui bonis abundant animare ad certatim bona sua erogāda pauperibus; sed Dominicus Bannes super D. Thoma 2.2. q. 32. art. 6. magis particulariter probat, quòd Episcopus pauper tenetur petere eleemosynam à diuitibus, & dare pauperibus, cùm succedat in locum Apostolorum, qui hanc curam habebant, vnde 2. ad Corint. c. 8. Apostolus sollicitudinem suam ostendit in colligendis eleemosynis, vt deferrentur à Macedonia, & à Corintho ad pauperes, qui erant in Hierusalem, neque putabat Apostolus, alienum esse ab Apostolatu, pauperum curam gerere, & necessaria illis procurare: Immo hoc ipsum in salutem animarum pauperum, & diuitum cedere existimabat, & hanc sollicitudinem pro pauperibus qui erant in Hierusalem, quasi in mandatis accepit à Petro, & Ioanne, vt ipse refert, ad Galatas secundo, vbi inquit, Qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ, &c. tantum, vt pauperum memores essemus. Item Apostolus primo ad Timoth. 4. ipsi Timotheo dicit: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conseruatione, in charitate, in fide, in castitate; & paulò antea dixerat: Exerce te ipsum ad pietatem. Præterea inquit Apostolus ibidem c. 6. Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundè affluenter, bene agere, diuites

fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant vitam verã. Vnde Bannes: Quomodo hæc prædicabit Episcopus, qui habet horrea plena tritico, seruans illud in tempus quo cariùs possit vendi, qui abundat thesauris, & pecunijs, qui magnificas ædes, pro aliquo consanguineo hærede opulentissimo relinquendo construit?

3 Exempla Sanctorum, etiam rem apertam faciunt. Sanctus Basilius Episcopus Cæsariensis, tempore magnæ penuriæ mira diligentia vsus fuit in petendo eleemosynam à diuitibus, & erogando pauperibus. Necnon pro fratribus lepræ lue infectis, amplissimas ædes extruxit, annuis prouentibus constitutis, quos à diuitibus, & copiosis hominibus, prudenti oratione impulsis collegerat, ægrotosq; omnes in vnum collegit, pauperũ gymnasia hæc loca appellans. Idem seruabat S. Nicolaus Episcopus Myrensis, qui ad quosdam diuites amicos recurrebat, vt pauperibus succurreret; Gregorius Nazianzenus multis laudibus exornat pietatem quorundã Aegyptiorũ Episcoporum, qui aduecto frumento plebem Constantinopolitanam in annonæ caritate leuauerant, in Orat. 24.

3 Quoad illud, quòd dicit Bannes, crederem, quòd si non adesset pauperum necessitas, nec damnum publicum, & Episcopus esset pauper, non esset illicitum Episcopo conseruare victualia vendenda tempore, quo cariùs valent, sed si posset alio modo viuere, res est mali exempli in Episcopo. Dicit etiã Sotus de Iustitia, & iure lib. 10. q. 4. quòd quamuis propter collabentem Clericorum vitam, facta sit illa diuisio, qua cuique sua portio adiudicata est.

4 Nihilominus Episcopi exuere non debent antiquam illam Ecclesiæ pulchritudinem, quæ subsidio pauperum elucebat, quando Apostoli Diaconorum ministerio tam impensè viduarum, orphanorum, indigentiumque curam gerebant. Quæ omnia sunt menti tenenda, & si attentè considerentur, otiosa videtur illa quæstio à Doctoribus ventilata, Episcopi sint Domini rerum Ecclesiasticarum, vel non.

5 Concludit etiam Bannes loc. cit. & existimat neminem Episcopo-

ſcoporum eſſe in ſtatu ſalutis, niſi notabiles eleemoſynas faciat pro facultate ſubſtantiæ.

6 Vnum putaui non tradendum obliuioni, ne Epiſcopus ceſſet ab eleemoſyna propter importunitatem aliquorum pauperum, qui ipſum quotidie infeſtant, cùm non propter pauperes, ſed propter Deum faciat eleemoſynam; memor ſancti Gregorij, qui vni eidem pauperi, eadem die tres largas eleemoſynas fecit, & poſteà fuit reuelatum illum pauperem fuiſſe Angelum, & multo minùs debet exaſperare pauperes importunè petentes eleemoſynam, aut permittere, quòd domeſtici illos exaſperent, quia hoc in omnibus eſt peccatum, multò magis in Epiſcopo, c. Vnum, diſt. 21. S. Ioannes eleemoſynarius reprehendebat eius famulos, qui ſubtiliter interrogabant pauperes de eorum ſtatu, dicens: Ego non præpoſui vos, vt examinaretis pauperes, ſed vt eleemoſynas diſtribueretis. S. Ioannes Chryſoſtomus, facit pulchrum tractatum, ne ſcrutemur pauperes curioſè.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus peccat mortaliter non protegens pauperes.*
2 *Epiſcopus defendat pauperes, ne fraudentur eleemoſynis.*
3 *Epiſcopus poteſt excommunicare diuites non facientes eleemoſynas.*
4 *Epiſcopus excommunicat nolentes vendere victualia tempore penuriæ.*
5 *Clerici occultantes frumentum tempore penuriæ grauiter puniendi.*
6 *Penuria ex tribus caſibus permittitur à Deo.*
7 *Epiſcopi poſſunt inducere Populo ieiunium.*

CAPITVLVM. XXXXXII.

De protectione pauperum, ne fraudentur eleemosynis, maximè tempore penuriæ.

1 PECCAT mortaliter Episcopus, si pauperum, miserabilium personarum, & oppressorum ab alijs protectionem neglexerit. Turrecrem. in Summa dist. 84. per illum textum; & non solùm Canones, sed etiam leges sæculares dicunt, Episcoporum verum cultum esse adiuuare pauperes, & positos in necessitate, l.1.C.de Episcopis, & clericis. Vnde Episcopus non solùm debet pauperibus eleemosynas facere, sed curare, vt eleemosynis sibi debitis ab alijs non fraudentur. Tempore Apostolorum nullus egens erat inter illos, Act. c.4. Idem possumus credere tempore Moysis, dum mandat vt nullus egenus, aut mēdicus sit in populo. Deuter. c. 15.

2 Quapropter, quia multi sine necessitate quærunt eleemosynas, fraudantes verè pauperes eleemosynis, cum peccato mortali, c. Pastor, 2.q.1. poterit Episcopus, vbi est talis abusus, illos excommunicare; dicit enim glossa in Summa, & c.1. dist. 82. quod Ecclesia potentibus laborare prouidere nō debet, de alij s mendicantibus sine necessitate, vide in Praxi, c.59.

Secundò, tanto magis animaduertere debet contra prauos eleemosynarum quæstores, qui publicant indulgentias, miracula, dant imagines, seu medaglias, ipsos fustigando, & mittendo ad triremes, ex c. Cum ex eo, de pœnit. Clem. abusionibus eodem tit. Conc. Trid. c. 2. sess. 5. de reform. & c.9. sess. 25. de reformat. Abbas in c. tuarum, de priuileg.

3 Tertiò, tempore caritatis annonæ poterit excōmunicare ex officio omnes diuites, qui nolunt facere eleemosynas, aut hospitari peregrinos, vel non exercere alia opera charitatis.

4 Vel si nolunt vendere victualia illo tempore, vel si vendunt

cariùs

cariùs peregrinis,quàm ciuibus quouis tempore, c. 1. vbi Abbas, & cōmun. de empt. & vend. Aufrer. in clem. 1. de officio Ord. & de poteſtate Eccleſiæ ſuper laicos,nu.3.& tanto magis poterit cōpellere Clericos habētes beneficia,quæ ad opus pietatis principaliter ſunt inſtituta. c. Videntes 12. q. 1. Abbas vbi ſupra, & in neceſſitate pauperum peccat Clericus habens patrimonium, qui conſeruat fructus beneficij. S. Tho. 2.2.q. 185. ar.1. ad 3.

5 Quartò, ſi Clerici tempore caritatis occultarent triticum conſanguineorum laicorum, dicentes eſſe ſuum, ne cogantur vendere à Curia ſæculari,quæ laicos compellit, debet Epiſcopus acriter punire Clericos, vt ſint alijs in exemplum: hoc enim eſt peccatum grauiſſimum, impedire victum pauperum tempore penuriæ, quo infiniti fame pereunt, iuxta illud: Si non pauiſti, occidiſti. c. paſce, diſt. 86.

6 Quintò,tēpore penuriæ & ſemper deberet Epiſcopus admonere populū,quòd penuria tribus ex cauſis permittitur à Deo; prima quando pauperes fraudantur eleemoſyna; ſecunda quando non ſoluuntur decimæ, ex oblationibus ſacerdotibus; tertia quando diuites non agunt gratias Deo de diuitijs. Diuus Hieronymus in c. reuertimini, c.6.q.1. In iſtis calamitatibus, ac tempore peſtis, vel belli, aut alijs, ſoliti fuerunt Epiſcopi indicere populo Ieiunium, quod poſſunt. Tertull. de Ieiunio. S. Thomas 2.2.q.147.art.3. Cardinalis Baronius, tom. 2.fol.184.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus poteſt exercere negotiationem pro ſubuentione pauperum.*

CAPITVLVM XXXXXIII.

De Episcopo, an possit exercere negotiationem pro subuentione pauperum.

PVLCRVM est dubium, An Episcopus pro subuentione pupillorum, viduarum, & aliorum pauperum possit exercere negotiationem simplicem, non mutata forma, aliàs Clericis prohibitam, dist. 88. per totum, & quamuis si ipse est pauper possit pro pauperum subuentione illam exercere, vt tenet Archidiaconus, & Turrecr. in c. consequens dist. 86. tamen ne Episcopus reputetur negotiator, posset data reali eius paupertate, & pauperum egentia, dare curam negotiationis alicui viro bono, qui fideliter lucrum dispenset, & in domum Episcopi nil lucri intret; de alijs operibus misericordiæ infra tractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentum Confirmationis, quàm sit vtile.*
2 *Peccat Episcopus negligens confirmare.*
3 *Pueri in qua ætate confirmandi.*
4 *Amentes quando confirmandi.*
5 *Infirmi interrogandi, si sint confirmati.*
6 *Patrinus, quot possit tenere in Confirmatione.*
7 *Episcopus, an peccet confirmando alienos.*
8 *Confirmatio debet fieri cum signo Crucis.*
9 *Episcopus peccat confirmans ex veteri Chrismate.*
10 *Adulti qui confirmantur debent priùs confiteri sua peccata, & quare.*

CAPI-

CAPITVLVM XXXXXIIII.

De sollicitudine Episcopi circa Sacramentum Confirmationis.

1 CVM Sacramentum Confirmationis sit adeò vtilissimum, vt DD. Sancti dicant, certo modo, nō esse perfectè Christianū, qui non est confirmatus, & quia in eo descendit septiformis gratia Spiritus Sancti, cum omni plenitudine sanctitatis, scientiæ, & virtutis, & anima maiorem perfectionē, & gratiam recipit, S. Thomas in 3. part. q. 72. art. 11. de consecrat. dist. quinta, in Summa, & quia semel in vita recipi potest, & quia, vt experientia docet, cōtingit vt aliqui homines pessimi solent esse nō confirmati, & si confirmentur, vel efficiuntur boni, vel forsitan non erunt adèo mali: cumque Episcopus teneatur omnia necessaria, & valde vtilia saluti animarum procurare, debet omni studio sollicitus esse super hoc Sacramento, super quo aliqua annotanda censui.

2 Primò, peccat Eps grauiter, si multo tempore negligenter omitteret Confirmare. Angel. in verbo, Confirmationis sacramentum. Siluest. in verbo, Confirmationis. Tolet. in instruct. Sacerd. lib. 5. c. 4. Suarez super 3. part. D. Thom. q. 72. art. 2. disput. 38. sect. 2.

3 Secundò, pueri, & si ex vsu Ecclesiæ, non sint confirmandi antequam incipiant habere vsum rationis, tamen ob aliquam grauem causam conueniens esse posset præuenire, vt si diuturna absentia Episcopi timeretur, aut si infans esset in periculo mortis. Cùm enim pueri ex hoc sacramento maiorem gratiā recipiant, & consequantur maiorem gloriam. S. Thomas d. q. 72. art. 8. ad 4. non debent priuari tanto bono.

Tertiò, si Episcopus ex sola beneuolentia infantem nimis

paruulum

paruulum confirmaret, Suarez loco citato putat non multum peccare. Ego arbitror (quia hodie malitia multum creuit) & quia omnes confirmati solent describi, quòd possent pueri trium annorum Confirmari, dummodo scribantur nomina, tantò magis in locis remotis, in quibus non frequenter solent Episcopi conferre Sacramentum: nam scriptum supplet memoriam, ne forte moriantur sine hoc Sacramento; olim post Baptismum statim tradebatur hoc Sacramentum, vt pluribus auctoritatibus probat Petrus de Soto de sacramento Confirmationis.

4 Quartò, hoc sacramentum debet conferri amentibus, quos non cõstat tempore amentiæ notoriè fuisse in peccati mortalis statu; sed amentibus à natiuitate non est negandum, nec differendum, sicut in paruulis, quia non expectatur status, in quo possint melius disponi, nec sunt priuandi tantæ gratiæ perfectione, Henriquez de Confirmat. cap. 5. Suarez loco cit. & alij.

5 Quintò, propter vtilitatem huius Sacramenti deberet Episcopus vigilare, ne aliquis decedat sine illo, & præcipere Parochis, vt morituros interrogent si fuerint Confirmati, etsi non ipsos Confirmare valeat, licet enim non sit morituris cõferendum ad pugnam, iuuat ad augumentum gratiæ, iuxta S. Thomam d. q. 72. art. 8. ad 4. & magis communem, de qua testatur Henriquez loc. cit. cap. 1. Ita seruabat Beatus Carolus, vt supra diximus.

6 Sextò, Etsi vnus non possit tenere vltra duos eadem die Confirmationis, vt in Pontificali, tamen quando verè constat volentem tenere, esse aliquem virum probum, maximè curatum, aut senem, in quo iudicio Episcopi cessat præsumpta malitia, & voluntas contrahendi cum filia spirituali, vel eius matre propter imparem conditionem, arbitror Episcopum non peccare, si permittat tenere vltra duos; nàm lex fundata in præsumptione non obligat in foro conscientiæ. Abbas in c. Quia plerique, de immunitate Ecclesiarum, Alphonsus de Castro de lege pœnali lib. 1. c. 5. docum. 3.

7 Septimò, Episcopus peccat Confirmans alienos ad eum occurren-

occurrentes, ex cap. 1. de religiosis dom. iuxta Silu. confirmatio q. 5. Suarez loc. cit. verum ex tacita voluntate Episcopi, siuè præsumpta ratihabitione credo non peccare, maximè quando Episcopus proprius est absens, vel non ministrat hoc Sacramentum; facilius enim potest præsumi ratihabitio in hoc Sacramento, quàm in Sacramento Pœnitentiæ, & tamen peregrini possunt vbique confiteri, & ita tenet Henriquez vbi supra, c. 6.

8 Octauò, Episcopus debet vnctionem facere ad modum Crucis, aliàs non conferret Sacramentum. D. Thomas art. 4. ad 3. dist. q. 72. c. Nunquid. de conf. dist. 3. Henriquez loc. cit. c. 2. & communis.

9 Nonò Episcopus peccat, si confirmat ex veteri Chrismate, & non ex nouo illius anni, ex c. si quis de alio, de conf. dist. 4. Suarez vbi supra.

Vlterius non confirmet Episcopus sine patrino, quia est de præcepto Ecclesiæ, nec admittat in patrinos nō Confirmatos, ex c. in Baptismate, de conf. dist. 4. quia peccaret mortaliter, iuxta aliquos, & multi dicunt, quod non Confirmati tenentes, non contraherent cognationem spiritualem, quos refert Henriquez loc. cit. c. 3.

10 Debet etiam laborare monendo populum, vt Confirmandi, adulti sint confessi peccata, non quod sola contritio non sufficeret, sed quia difficiliter quidem homines conantur habere illam in illo instanti Confirmationis, vel saltim contriti, & vtile est admonere populum ante Confirmationem, de contentis in Pontificali, alia possunt videri apud Summistas; satis sit hæc pauca memorasse.

SVMMARIVM.

1 *Peccat mortaliter Episcopus ordinans indignos.*
2 *Episcopus ordinans sine examine debet deponi.*
3 *Exemplum S. Leonis Papæ circa ordinationem indignorum.*
4 *Homines malæ vitæ sunt ordinandi, vbi nullus ordo inhabitat.*

5 *Hæreses, & alia mala numerantur, quæ ex ordinatione indignorum proueniunt.*
6 *Ordinari non debent indigni, nec propter penuriam aliorum.*
7 *Peccat Episcopus non instruens promouendos ad ordines per se, vel alium.*
8 *Episcopus ordinans illitteratos suspenditur.*
9 *Examinari ab Episcopo ordinante, an debeant aliqui subditi.*
10 *Sacerdotes idiotæ, an possint tolerari ab Episcopo.*
11 *Peccat Episcopus ordinans sine titulo.*
12 *Episcopus Italus non ordinet Vltramontanos.*

CAPITVLVM XXXXXV.

De vigilantia Episcopi circa Ordines conferendos.

1 MEMOR esse debet Episcopus, ne conferat Ordines indignis, præbens occasionẽ tanti mali in republica Christiana, etenim nil peius considerari potest, eum auertere debent.

Primò, dictum Apostoli ad Timotheum 1. cap. 5. Nemini citò manus imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.

2 Secundò, Episcopus admittens ad ordines ignorantes, aut homines malæ vitæ, nullamque in hoc, aut paruam faciens diligentiam, peccat mortaliter. c. penultimo de ætat. & qualitate, Archidiaconus in cap. si qui, 1. q. 1. Cardinalis Toletus in instruct. Sacerd. lib. 5. c. 4. & etiam ordinati peccant, d. c. penultimo, & Episcopus ordinans sine examine, debet deponi; d.c. si qui.

3 Tertiò, Terribile est exemplum Sancti Leonis Papæ, de quo legitur, quòd dum precaretur à Deo veniam peccatorum, habuit reponsum omnia peccata ei fuisse dimissa, præter peccatum manuum impositionis, pro quo maiorem pœnitentiam agere deberet. In sacra Scriptura habetur exemplum de Ieroboam impio, qui constituebat sacerdotes de nouissimis populi, & quoscunque intercedente pecunia, lib. 3. Reg. c. 13. qui fuit grauiter à Deo punitus: & de Iuda Machabæo, qui elegerat sa-

rat sa-

rat sacerdotes sine macula, & erat miles. Machab. c.3.

4 Quartò dicit Bernardus de Considerat. lib. 3. c. vltimo: Homines malæ vitæ non sunt hic ordinandi, sed vbi nullus ordo, & sempiternus horror inhabitat. S. Ambrosius noluit ordinare quosdam iuuenes in incessu leuiter se habentes, vt supra commemorauimus. Beatus Carolus viros graues cum dignitate, ac genere præstãtes qui interdum prouecta ætate ad Ecclesiasticum ordinem transibant, compellebat ad humilis clerici munera exequenda, in custodienda, ac mundanda Ecclesia, campana pulsanda, seruiendo presbyteris in Missa. Si Nabuchdonosor Rex mãdauit introduci in eius domum pueros eruditos omni sapientia, vt possent stare in palatio Regis. Daniel c. 1. quales debet ordinare Episcopus, qui possint stare in palatio Dei.

5 Quintò, incredibile est quot mala oriuntur, ex ordinatione indignorum: sæpe hæreses ortas esse tradit Alphonsus de Castro de iust. hæretic. punit. lib. 3. c. 5. Nàm Hussitarum hæresis initia enarrans Aeneas Siluius lib. de orig. Bohemorum c. 5. ait: Sequebãtur Ioannem Hus Clerici ferè omnes ære alieno grauati, sceleribus, ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur: refert idem Alphonsus, delicta quæ committuntur à Clericis, qui ad hunc finem suscipiunt vt sint exempti à foro sæculari sunt innumerabilia, quod ex negligentia Episcoporũ, qui idiotas, & facinorosos passim ordinant, sine aliqua diligentia, euenire dicit, & deplorat Aluarez in Spec. Sum. Rom. Pontif. c. 55. §. 9. Vidi quamplures idiotas Sacerdotes ex ignorantia tandem deuenisse ad conuersationem cum banditis, & miserè interfectos fuisse, cuius rei causa fuit, quod cùm essent idiotæ non considerabant sacerdotalem dignitatem, & omnium malorum causa Episcopi, qui diligentiam in conferendo ordines non adhibuerant. S. Ludouicus Episcopus Tholosanus, non nisi probatos, & ab ipsomet examinatos ad ordines admittebat.

6 Dicunt aliqui quòd propter penuriam aliorum, possunt non tam idonei ordinari? Quibus respondetur, quod nunquã ignari, aut alij inhabiles sunt promouẽdi, neque propter penuriam alio-

rum, Archid. ind. c.si qui nàm. Sanctius est ordinare paucos bonos, quàm multos malos, c. Tales, dist. 23. & d.c.pen.de ætat. & qualitat. quia Episcopi sub peccato mortali tenētur promouendos instruere, d. c. penult. & Episcopus ordinans illiteratos est suspensus per annum à collatione ordinum, c. Nullus, de tempor.ord. in 6.

7 Ego audio Sixtum V. declarasse, quòd ordinans alienos, debet examinare de doctrina, sed quicquid sit de iure, nos videmus, & manibus tangimus, quòd istæ dimissoriæ cum approbatione doctrinæ quotidie extorquentur à Vicarijs Episcoporum ab idiotis, qui neque legere sciunt, ad quid defendere peccata sub clypeo, quod Doctores ita dicunt, cum magno dāno reipublicæ, maximè Episcopos, qui præ alijs debent obuiare damno publico, & non fouere malitias aliorum: si verò Episcopus dimittens, esset doctrina, & morum probitate insignis, aliud est dicendum, & ex his apparet quòd Episcopi debent ante ordinationem adhibere magnam diligentiam, si Clerici sint inquisiti, si sint debitores, si frequentant Sacramenta, & alia requisita à Sacro Concilio Trid. seruare, vt videantur non iudicij sæcularis fugiendi causa, sed ex diuina inspiratione hoc vitæ genus elegisse.

Si verò Episcopus successor inuenerit aliquos illiteratos ordinatos Sacerdotes, poterit ipsos benè instructos tolerare, si sciūt legere Missam, & facere officium. Archid. in c. Si qui p.q. 7. vel saltim ad dicēdas aliquas Missas faciles, vt de Requiem, vel de Sancta Maria. Legitur in vita S. Thomæ Cantuariensis, quòd suspendit quendam Sacerdotem idiotam, solitum celebrare Missam de sancta Maria, & Beata Virgo miraculosè fecit illum rehabilitari ad Missam.

8 Peccat Episcopus ordinans sacris sine titulo. Host. in Sum. de pænit. §. Cùm Episcopus, & c. Neminem, & c. Sanctorum, 71. dist. & c. Episcopus, de præben. & debet illos alere d.c. Episcopus.

9 Sed vtile esset, quod Clerici qui ordinantur cum ficto titulo per Constitutiones Synodales suspenderentur, vt olim erat statutum in d. c. Neminem, & c. Sanctorum.

10 Siquidem, vt experientia docet, Sacerdotes solent deuenire in ætate senili, ad mendicitatem, quando Episcopi sunt mortui, quorum bona non reperiuntur, aliqui Clerici deferunt donationes à parentibus, qui nihil sibi relinquunt, quod fieri non potest, cum donator, & parens non possint conueniri vltra quam facere possunt, l. inter alias. ff. de re iudicata, & alij filij postea dicunt donationem inofficiosam, quia excedit legitimam.

11 Vnde Episcopus debet vigilare, vt donans reseruet sibi victum, & filijs suis.

12 Caueat Episcopus Citramontanus, nè ordinet Vltramontanos ex c. 1. de temporibus ordinationum, quia solent esse Apostatæ, excomunicati, irregolares, nisi de licentia Papæ, vel cum literis patentibus suorum Ordinariorum, in quibus exprimatur causa, quare per illos non ordinantur, & quia istæ solent esse falsæ, Episcopi cauti nunquam ordinēt eos. Alia peccata Episcopi, quoad ordines ponit Nauarrus c. 22. n. 18. Satis sit hæc memoriæ reduxisse quoad hoc caput.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus non excusatur si lupus oues comedit, & ipse nescit.*
2 *Episcopus debet certiorari de necessitatibus Diœcesis, de pauperibus, & infirmis, qui non possunt manibus proprijs laborare.*
3 *De infirmis in extremis laborantibus.*
4 *De peccatoribus publicis.*
5 *De inimicis capitalibus.*
6 *De defunctis pauperibus.*
7 *Episcopus debet cognoscere vultum ouium suarum.*
8 *Modus cognoscendi eos qui non communicauerunt in Paschate.*

CAPI-

CAPITVLVM XXXXXVI.

Quod Episcopus debet aſsiduè certiorari de nonnullis concernentibus regimen animarum.

1 FORMIDABILIS eſt Epiſcopis diſpoſitio textus in c. Quamuis, de regulis iuris, dicitur enim ibi: Non excuſatur paſtor, ſi lupus oues comedit, & ipſe neſcit. Vnde Epiſcopus dicitur ſpeculator, c. Cleros, diſt. 21. quaſi quod ſpeculatoris exemplo eius officium cõſiſtat in inquirendo, & diligentiſſimè ſcrutando neceſſitates ſubditorum, & inſidias diaboli contra eius gregem, & tenetur de leuiſſima culpa, vt ſupra diximus c. 14. Vndè dicit Habacuc: Super cuſtodiam meam ſtabo, c. 2. & de Epiſcopis non vigilantibus dicitur Iſaiæ c. 56. Speculatores eius cæci ſunt, canes muti neſcientes latrare, dormientes, & amantes ſomnia.

2 Quocirca cùm ignorantia non excuſet Epiſcopum, ſed teneatur adhibere exactiſſimã diligentiam, neceſſario cõcludendum eſt certiorari debere aſſiduè de neceſſitatibus occurrentibus pro ſalute animarum, quæ cum ſint innumeræ, & ſecundum varietatem locorum, & perſonarum iudicentur, remittendæ ſunt arbitrio ipſius, aliquas tamen neceſſarias, aut valdè vtiles ſubnectere decreuimus.

3 Primò deberet certiorari de omnibus pauperibus, & infirmis, qui ſuis manibus laborare non poſſunt, quibus ipſe tenetur ſubuenire, c. 1. diſt. 82. ac eos inquirere, vt ſupra diximus in c. 43. Exemplo Sancti Silueſtri, & Sancti Gregorij, Sancti Ioannis Eleemoſynarij, Sancti Nicolai Epiſcopi, qui pauperum nomina ſcripta habebant, & licet Epiſcopus ſit pauper, vtile ſt habere hanc notam, quia ſi non omnibus, ſaltim aliquibus poterit ſubuenire, & magis ſpecialem debet habere hanc curam viduarum & virginum pauperum, vt dicit Chryſoſtomus de

mus de Sacerd.libro. 3.

Secundò deberet certiorari de omnibus infirmis in extremis laborantibus siue pauperibus,siue diuitibus, vt possit data commoditate visitare illos per se, vel alios, concedere indulgentiam,benedictionem orare pro eis,mandare parochis, vt vigilent illos, non derelinquant decedentes maximè de nocte, & Parochis impeditis substituantur alij, vt eos confirmet si opus f rit, vt diximus in c.48. & in c. sequenti probauimus, Epi. opum non visitantem infirmos, grauiter peccare.

4 Tertiò peccat Episcopus, si non inquirit delinquentes publicos,seu peccatores in sua Diœcesi: Bānes super 22.D.Thomæ q. 32. art. 3. dub. 2. in c. sicut, de accusationibus, præcipitur Episcopis sub pœna suspensionis,quòd in Synodo constituant testes Synodales, qui inquirant delicta, & alia corrigenda, & Episcopo denuntient; Archid. in cap. si peccauerint 2.quæst. 1. & ita seruabat Sanctus Nicolaus prædictus, & signanter debet habere notitiam concubinariorum; & quia multi sub fide de contrahendo matrimonio perseuerant in peccato, & differunt contrahere sub nonnullis friuolis excusationibus, non solutæ dotis, & alijs, optimum remedium est ipsos monere, vt desistant vel matrimonium contrahant, & post monitionem si non obedierint, capere informationem contra illos, & citare super concubinatu; Quia experientia didici quòd statim contrahunt, nè in iudicium tamquam concubinarij trahantur in locis, in quibus post sponsalia de futuro sponsi coeunt, & differunt contrahere matrimonium, debet prohibere Parochis ne interueniant sponsalibus de futuro, sed procurent fieri matrimonium: & pariter debet certiorari de vsurarijs publicis, & contractibus vsurarijs compellendo, ad edendum instrumenta vsuraria.Clem.vnica de vsuris, & sic de alijs.

5 Quartò de omnibus inimicitijs capitalibus, quæ nascuntur quas componere tenetur Episcopus, vt diximus in c. 37.

6 Quintò deberet certiorari de omnibus defunctis pauperibus, qui non habent amicorum suffragia, vt pro eis celebrare

posſit, vel celebrari faciat. Turpe eſt .n. Epiſcopũ quotidie prædicare nõ eſſe pœnã in hoc mundo quæ æquetur minimè penæ Purgatorij: etiam mirabilia tormenta Martyrum, vt dicit Auguſtinus in c. Nullus. §. hic autẽ de pœnit. diſt. 7. hortati alios ad ſubueniendum defunctis, & poſtea non orare pro illis; ſi enim pater & Epiſcopus, qui debet eſſe præceteris plenus charitate non celebrat pro filijs ſuis, quis orabit pro eis? Eo magis quòd faciliter contingere poteſt, multos eſſe in purgatorio propter malum exemplum Prælati, vel quia eos non correxit, prout tenebatur.

7 Præterea tenetur Epiſcopus cognoſcere vultum ouium ſuarum, numerum, nomina, ſtatum, & conditionem. Prouerb. 27. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui: & Chriſtus paſtor vocat eas nominatim. Ioanis 10. Extrauag. Saluator, de Præben. Alphonſus de Caſtro, de iuſta hæreticorum punitione lib. 3. cap. 4. Petrus de Soto de officio animarum hoc pertinent omnia ſupradicta, & multa alia per Parochos obſeruanda, quos Epiſcopus compellere debet, nempè quod fiant libri baptizatorum, comfirmatorum, patrinorum, decedentium, liber inquiſitorum cognoſcantur excomunicati, dociles ad piætatis dogmata ſuſcipienda: extranei maxime, qui cum fœminis morantur dicentes eſſe coniugatos, qui non ſunt admittendi ad cohabitandum cum illis ſine teſtimonio Epiſcoporum, & inquiratur, an alibi ſint infames vel excomunicati; Item ſcandala, & occaſiones publicas peccatorum non debet Epiſcopus ignorare, aut Parochus vt Epiſcopo denuntiet, nempè compotationum, aut conuiuiorum, alearum, tabernarum, inhoneſtorum locorum, & ſimilium.

8 Et peculiaris debet haberi notitia illorum, qui præcepto Eccleſiæ de comunicando in Paſchate non ſatisfecerunt, vt poſſit illos compellere iuxta c. omnis, de pœnit. vtile eſt ſeruare, quod fit in Vrbe, nam Parochus intra Quadrageſimam deſcribit omnes habitantes in parochia cum ætate, ad cognoſcendum ſi ſunt apti ad comunionem, & poſtea in Paſchate dat communicantibus cedulam hoc modo inſcriptam: Communicatus anno tali in Eccleſia tali vel loco cędulæ poterit da

te sigillum, deinde post Octauam Paschatis ante Ascensionem, requirit cedulam ab omnibus discurrendo per domos parochiæ, si aliquis eam non tradit, signum est quod non communicauit, & nisi intra paruos dies satisfecerint, denuntiatur Curiæ, & compellitur; Aliqui Parochi auaritiæ causa tradunt Ecclesiasticæ sepulturæ illos qui prædicto præcepto non satisfecerunt, quod Episcopus ad aliorum exemplum tolerare non debet, & tandem informabit se Episcopus de alijs, quę expedire iudicauerit; prædicta omnia mandare poterit Curatis ad quos principaliter spectat, & testibus Synodalibus, vt denuntient, & sufficit quod Parochi denuntient per se vel si sunt absentes, per alios, quibus ipse Episcopus deberet aliquā mercede soluere pro labore itineris; supradicta de infirmis laborantibus in extremis, vt debeant notificari, possunt procedere in locis vicinis, non in remotis, quod remittitur arbitrio Episcopi qui considerans rationem, quam reddere tenetur; inueniet modum prouidendi, per se, vel alium, saltim pro absentibus infirmis deberet orare, & sacrificium sepè offerre.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus debet visitare infirmos.*
2 *Visitationis infirmorum facta ab Episcopo multæ vtilitates.*
3 *Exemplum Sancti Ludouici Episcopi visitantis infirmos.*
4 *Episcopus non visitans infirmos an peccet.*
5 *Peccat Episcopus non faciens seruari bullam Pij V. de Medicis visitantibus infirmos.*

CAPITVLVM. LVII.

De obligatione Episcopi visitandi infirmos.

1 VIGILARE omni studio debet Episcopus, vt quando maioribus negotijs non fuerit occupatus, visitet infirmos, maximè morientes, qua hora Diabolus totis viribus conatur illos seducere, & in Infernum pertrahere, ad quod inducere debent Episcopum.

2 Primò auctoritates Doctorum, ita enim affirmant S. Ioannes Chrisost. de Sacerd. li. 6. Hieron. in Epist. ad Nepotianũ. Ioannes Vitalis Cardinalis in speculo morali in verbo, Prælatus, vbi dicit, quod Prælati assimilantur Angelis ascẽdentibus & descẽdentibus per scalam Iacob, quia debent ascendere ad Deum per contemplationem, & orationem, & descendere ad subditos per custodiam, eruditionem, & circumspectionem si subditus infirmatur debent ei sedulam visitationem, si in tribulatione consolationem, si in crimine salutarem correctionem, si in penuria subuentionem, Dionysius Carthus. in libro de quatuor nouissimis de iudicio animæ art. 37. sic loquitur. Hora tantę necessitatis, ac periculositatis instantę, debet vnusquisque fidelis charitatem suam ad proximum migraturum tantò feruentius abundantiusque monstrare, quantò tunc maior est indigentia & præsertim omnis Prælatus, seu eius Vicarius ad sibi commissos, nè ex negligentia sua, ouis sibi credita ab infernalibus illis lupis, crudelissimisque prædonibus, & procacissimis ac fallacissimis hostibus deuoretur, decipiatur, ac omnium creatori saluatorique animarum æternaliter auferatur. Pastor ergo & custos, ac medicus animarum tunc præcipuè curet adesse migraturo, pro quo ipse coram Deo rationem reddere obligatur: Quòd si personaliter adesse nequiuerit, cũ diligentia summa disponat, vt deuotæ, & religiosæ, & prudentes personæ assistant illi quousq. exalauerit spiritum. Hæc Dionysius;

nysius. Idem tenet multa cumulans Petrus Crespet. in Summa Ecclesiastica, in verbo infirmorum cura.

2 Secundò, inducere debent Episcopũ vtilitates visitationis infirmorũ: est enim incredibile quã vtilissima sit infirmis præsentia Episcopi; nam infirmi si habent odium faciliter remittunt in gratiam Episcopi, cum maiori patientia sufferunt infirmitatem à suo patre consolati, exponunt ei melius suas necessitates, multi reperiuntur qui fame pereunt ob paupertatem, nec habent, qui id notificet Episcopo, & non valentes habere remedia solita, cũ sint imperfecti, quasi desperati decedunt, aliqui à Diabolo seducti nolunt cõfiteri sua peccata credentes non esse morituros, & consanguinei eorum ne illis timorem incutiant, non solum non hortantur ad sacramenta, sed etiã prohibent alios, nè hoc officiũ faciant: aliqui cum perditione animarum adhibent superstitiones, maleficia, & alia remedia prohibita: alij ex negligentia Parochorum non habuerunt Sacramenta, vel nõ commẽdantur eorum animæ Deo, multi decedunt læti sperantes in Episcopo, quẽ vident pium, quòd suis filijs pauperibus Orphanis subueniet, pro illis missas celebrabit, vel celebrari faciet, & aliæ permultæ vtilitates oriuntur, quæ manibus tanguntur.

3 Tertiò, exempla Sanctorum, quos infirmos temporaliter, & spiritualiter adiuuasse legitur. S. Augustinus solum pupillos, & viduas ægras & in tribulatione positas visitabat, non alios, memor dicti Apostoli. Gregorius Nazianzenus ægrotis inuisendis sedulò incũbebat. Notabile est exemplum S. Ludouici Epi Tholosani nobilissimi filij Regis, qui assiduè visitabat infirmos, & suis manibus illis cibũ porrigebat, & cum die quadã ex visitatione cuiusdã pauperis infirmæ ab eius domo discessisset, pediculis repletus, id læto animo accepit. Beatus Carolus Borromæus libentissimè visitabat infirmos, benedictionẽ illis impẽdebat, ac indulgẽtiã plenariam, quam à sũmo Pontifice obtinuerat. Et aliorum Sanctorum vitæ testantur quæ videri possunt. Sed exemplum Saluatoris nostri præ alijs ante oculos haberi debet, qui socrum Simonis visitare dignatus fuit, vt nobis relinqueret exemplum.

4 Sed an Episcopus non visitans infirmos morientes, quando commodè potest, peccet? & procul dubio censeo peccare.

Primò, quia Episcopus sub præcepto ponendi vitam pro ouibus suis tenetur ponere, multo magis labores, sudores, & omnia vtilia facere pro salute animarum, vt ex Caet. & alijs probauimus in c.15.& manifestæ sunt vtilitates visitationis infirmorum Episcopi, & pericula decedentium.

Secundò, qm̃ visitare tardius infirmos in quolibet est peccatũ veniale.c.Vnũ d.25.multo magis in Prælato, qui ex officio tenetur pauperũ necessitatibus subuenire, & à sacerdotio debet esse alienus, qui opera pietatis nõ exercet.d.42.in Sum.ex D.Hier.

Tertiò, facit textus in c.primo dist.82. vbi præcipitur Episcopis, quòd debeant infirmis pauperibus quantum eis possibile est temporaliter subuenire, tanto magis spiritualiter, cum anima sit multo pretiosior corpore.

Quartò, quia Curati tenentur visitare infirmos. c. Presbyter 91.dist.c. pro de celeb.miss. sed Episcopus est primus Curatus c. quæcunq. 10.q.1.nec per institutionẽ Parochi exoneratur, sed alleuiatur eius onus, & quando per Parochos aliquid fieri nõ potest, tenetur ipse, vt probabimus infra c. 54.& quamuis per Parochos id fieri possit, non cum tanta vtilitate, quãtam præsentia Episcopi affert in domo ouium infirmarum, maximè pauperum, quod experimento probatur, & non alio modo. Insuper non modicam curam habuerunt Canones antiqui visitationis infirmorum, competentis Episcopis, & Parochis, c. interdicimus 16.q. 1. facit etiam Epistola Innocentij ad Decentium, cuius verba hæc sunt: Episcopi occupationibus alijs impediti ad omnes languidos ire non possunt; cæterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum, & benedicere, & tangere Chrismate sine cunctatione potest: ex quibus verbis colligitur, quòd Episcopus, quando potest, debet visitare infirmos. Facit Ezechiel. c.34. Væ Pastoribus, qui quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ęgrotum non sanastis.

Præterea, & si nulla ratio id suaderet, solus timor reddendi rationem de animabus deberet Episcopum inducere ad visitandum infirmos, & videndum si bene exeant de hoc mundo, nè pro illis teneatur; nam negligentia Parochi illum non excusat, si potuit vigilare, & non vigilauit: Et dicemus in c. 54.

pauperes infirmi prius sunt visitandi, quàm diuites, quia isti habent multos consolatores, non pauperes.

5 Notandum præterea Episcopum peccare mortaliter si non facit seruari Bullam Pij V. de medicis visitantibus infirmos, quia in ea inponitur præceptum.

SVMMARIVM.

1 *Hospitalitas necessaria in Episcopo.*
2 *Domus Episcopi debet esse commune hospitium, & non sufficit vnum, aut duos recipere.*
3 *Canes non debent esse in domo Episcopi, ne pauperes mordeant.*
4 *Exempla Sanctorum, qui Christum, & Angelos hospitio receperunt.*

CAPITVLVM LVIII.

De hospitalitate Episcopi.

1 INDVCERE debent Episcopum ad hospitalitatem.

Primò quòd iuxta sacros Canones nemo ordinandus est Episcopus quē non constat esse hospitalē dist. 85. in sum. & c. 1. & dist. 42. in summ. habetur: Quomodo.n. alijs prædicabit opera pietatis si ipse ea non exercet & domū propriam hospitibus claudit.

2 Secundò Diuus Hieronymus in Epistola prima ad Titum sic loquitur: Domus Episcopi debet esse commune hospitium omnium: laicus enim vnum, aut duos, aut paucos recipiens, impleuit hospitalitatis officium, Episcopus nisi omnes receperit, inhumanus est. Et in Concilio Matiscon. 2o. dicitur, quòd domus Episcopalis adhoc est instituta, vt sine personarum acceptione omnes in hospitalitatem recipiat.

3 Et ideo non debet habere canes, quia non morsibus, & latratibus

tratibus canum, sed hymnis custodienda est domus eius, ne hi, qui confidunt ibi se inuenturos leuamen miseriarum, versa vice morsibus canum lanientur.

Tertiò facit c. Quiescamus, dist. 85. & ibi per totum probatur peccare Episcopum, qui peregrinos non suscipit.

4 Quartò exempla Sanctorum accendere debent Episcopum, nam Abraham, & Loth receperunt Angelos in domos suas, ex quo alios solebant hospitio recipere, d. c. Quiescamus. Beatus Gregorius semel Christum, alia vice Angelum hospitio recepit, & non solum exteros ad eum confugientes recipiebat, sed per plateas eos inquiri mandabat, & aliquando proprijs manibus in mensa ministrabat. Sanctus Guthbertus Episcopus Sindisfernensis hospitio pariter Angelum recepit, qui ei tres panes calidos reliquit, lilia, candore, rosas odore, & mel sapore præcedentes, vt in eius vita apud Surium. Sanctus Ludouicus Episcopus vigintiquinque pauperes quotidie alebat. Sancti Petri Archiepiscopi Tarentasij teste eodem Surio domus, omni tempore, Xenodochium fuit, maximè tamen ante messem, mensibus tribus, quando alimenta solent deficere habitantibus in montibus, & rupibus, singulis annis statuerat agapem fieri generalem; & quotidie multitudinem vndique concurrentium pane refici, & pulmento, & loca ad recipiendum peregrinos instituit. Sancti Eligij Episcopi Nouomiensis, tanta fuit humanitas erga peregrinos, & pauperes, vt pauperum multitudo, sicut apes ad aluearium vndique quotidie ad eum confluerent, in tantum, vt si quis peregrinus quempiam de domicilio Eligij interrogaret, tale recipiebat responsum; Vade in illam plateam, & vbi pauperũ coetum conspexeris, illic vtique, & Eligium reperies; rarò aut nunquam contingebat, vt cum eo pauperes minimè conuiuarentur; excepto tegumentó, & victu omne quod habebat pauperibus, & Ecclesijs dispersit. Beatus Carolus Borromeus, fuit hospitalitatis maximus cultor, & ita innumeri Sancti fecerunt, Proinde deberet Episcopus hospitalitati pro viribus incumbere, hospites quærendo, & compellendo, maximè Sacerdotes.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Episcopus debet habere curam expositorum.*
2 *Infantes expositi à quo sunt alendi.*
3 *Episcopus est defensor libertatis.*
4 *Serui Christiani si malè tractentur excitatur ira Dei in populos.*
5 *Seruos Christianos in facie signare abominabile est.*

CAPITVLVM LIX.

De protectione expositorum, languidorum, libertatis, & seruorum Christianorum ab Episcopo habenda.

1 AD protectionem pauperũ, & charitatis opus spectat, vt Episcopus habeat curam expositorum, & languidorum, quos defendere tenetur, Eccles. c.fin. 87.dist. l. Sancimus, C. de infant.qui si ante Ecclesiam exponantur, si sint filij fam. vel serui fiunt sui iuris, & exponentes debent tamquam homicidæ puniri, d.c.fin.& c.vnico, dẽ infantibus, & lang. isti expositi debent ali in hospitali si adest, glos.in d.c.fin.

2 Sed dubium est quando non adest hospitale, ad quem spectet alere? Abb.in d.c.vnico, videtur dicere quod teneatur Ecclesia, Thesaur. Pedemont. facit pulcram decisionem 116.in qua concludit, hoc onus spectare ad Rectorem Ecclesię cui exponitur infans, qui si sit impotens, tunc tenetur pro rata, Rector, Princeps, & communitas.

3 Libertatis etiam debet esse defensor Episcopus, c.libert.87. dist. & ideo debet defendere pueros natos Christianos liberos, qui effecti captiui tempore infantiæ, post plures annos

capti à Christianis tamquam Infideles alijs Christianis venduntur.

4 Et in l.Christianos,C.de Episcopis,& Clericis,dicitur quòd Episcopus debet defendere Christianos captiuos redemptos in bellis à Christianis, nè iniurijs afficiantur, & si domini male tractant seruos Christianos, debet Episcopus illos monere,quia iram Dei excitabunt super ipsos, & eorum patriam, vt fuit reuelatum Sanctæ Brigidæ per Beatissimam Virginem, & potest contingere permissione Dei, quod ipsi captiui efficiantur.

5 Pariter debet omnino prohibere, ne domini seruorum illos in facie signent, quod abhorrent leges sęculares, cum facies hominis similis cœlesti pulchritudini maculari non debet, l.si quis in metallum,C.de pœnit. & hodie Turcæ quando vident suos signari in facie, indignantur, & incidunt nares, & auriculas captiuis Christianis, & sic isti domini sunt causa tanti damni,cui malo speratur à Summo Pontifice prouidendum.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus debet excellenter vacare operibus misericordiæ spiritualibus, & corporalibus.*
2 *Episcoporum crudelitas demonstratur, qui non vacant operibus misericordiæ spiritualibus.*
3 *Sancti plures flebant cum audiebant confessiones.*
4 *Sancti Episcopi aliquando associabant cadauera ad sepulturas.*
5 *Exemplum Episcopi lambentis vlcus infirmi.*

CAPI-

CAPITVLVM LX.

Epiſcopus excellenter debet eſſe intentus omnibus operibus miſericordiæ ſpritualibus, & corporalibus.

1 DIONYSIVS Cartuſ. de Regimine Epiſcoporum c. 8. probat efficaciter periculum Epiſcoporum, qui non vacant operibus miſericordæ, præ alijs, maximè ſpiritualibus. Primò, quia ſicut teſtatur S. Ambroſius, ſumma, ideſt plenitudo, & perfectio totius religionis Chriſtianæ, conſiſtit in actibus miſericordię, & pietatis. Cum ergo in Epiſcopis, tamquam in ſummis Eccleſiarum Prælatis, & ſponſis, debeat maximè relucere Euangelicæ legis perfectio, conſtat quòd Epiſcopi debeant in operibus pietatis eminenter eſſe perfecti.

3 Secundò, ſi crudelis cenſeretur qui peregrinis rectam viam ignorantibus, & interrogantibus, nollet rectum iter oſtendere, ſed permittere ire per viam latronum, præſertim ſi ex debito teneretur illam bonam viam oſtendere, nonne crudelior eſt omnis paſtor, qui ſudditos ſibi commiſſos, ignaros, dubios, & vitijs obcæcatos, nolit operibus miſericordiæ ſpiritualibus adiuuare, hortando, conſulendo, informando, orando pro illis, eò magis, quòd annuatim ſtipendia recipit, pro eorũ cuſtodia; pariter ſi crudeliſſimus reputatur paterfamilias, qui domeſticos ſuos videat læthaliter vulneratos, infirmos, nec tamen condoleret; quanto magis omnis ſpirituali pietate careret Epiſcopus, qui tot millia ſubditorum ſuorum, videt impiè conuerſari, incontinenter, auarè, ſuperbè, ſcãdaloſeq. viuere, nec ipſis ex corde compatiatur, aut medeatur, præſertim, cum peccata incomparabiliter plus noceant homini, quàm quæcunque infirmitates, & damna corporalia.

2 Hinc Hieronymus, Daniel, Eſdras, & alij ſancti Prophetæ

peccata

peccata plebis amarissimè deplanxerunt. Sanctus Ambrosius, S. Vgo, S. Thomas, cum confessiones fidelium audiebant, amarissimè flebant, condolentes. Item si Episcopus ingnorauerit aliquem subditum ab alieno iudice detineri, carcerari, iudicari vehementissimè indignatur, & omni possibili modo nititur liberare; & si equus Episcopi caderet, aut læderetur, mox Episcopus subueniret diligenter, quid ergo responsurus erit coram tremendo Iudice animarum Creatore, & Redemptore, si eas, ab infernalibus prædonibus captas eruere diligentissime, non studeat. Et ex his, & alijs concludit, quòd Episcopi debent præ alijs excellenter pascere esurientes, potum tribuere sitientibus, nudos vestire, visitare infirmos, liberare captiuos, & quoad opera spiritualia debet cum omni diligentia docere ignorantes, consilium dubitantibus dare, consolari tristes, peccantes corripere, ignoscere offensoribus, imperfectos, & onerosos piè portare, & pro vniuersis etiam inimicis orare, ac totos esse cõuersos in effectum pietatis, & visceribus misericordiæ copiosissimè affluere, & quod per seipsos non possunt, faciant per alios. Hæc Dionysius, quæ tamquam notatu digna inserere volui.

4 Legitur in vita S. Eligij Episcopi, quòd ad sepulturam corpora defunctorum associabat: Idem seruabat S. Ambrosius, quòd licet hodie multi Episcopi alijs occupati non passim faciant, satis est si per alios deuotè fieri procurent, & orent pro eis.

5 Quidã Episcopus iuuenis, sed summæ pietatis leproso occurrenti, & petenti, vt eius lingua tergeret carunculam de naribus pendentem, magni horroris, & fœtoris, amore Christi libenter faciens, dùm lamberet, gemma pretiosissima lapsa est in os eius, & leprosus versus cœlum eleuatus est, vt ostenderet se fuisse Christum. Apud Cæsarium, qui refert aliud exemplum de altero Episcopo. Ex quibus liquet quàm accepta sint Christo opera misericordiæ Episcoporum, qui eos ad illa tentat. De Iob in lege naturæ dicitur; Oculus fui cœco, & pes claudo, pater eram pauperum, consolator merentiũ. Cor viduæ cõsolatus sum, liberabam pauperem vociferãtem, & pu-

& pupillum, cui non esset adiutor, Non comedi buccellam panis solus, quin pupillus non comederit ex eo; ostium meum peregrino patuit. Iob. c.29.30. & 31. hæc multo magis sunt seruanda ab Episcopo qui est verus pater pauperum.

SVMMARIVM.

1 *Cura animarum diœcesis principaliter est commissa Episcopo.*

2 *Episcopus per institutionem Parochi, non exoneratur, sed eius onus alleuiatur.*

3 *Episcopus an teneatur administrare Sacramenta.*

4 *Episcopus deberet facere collationem cum Parochis de necessitatibus parochiæ.*

5 *Parochi debent se exercere in studio Casuum conscientiæ.*

6 *Parochus debet in promptu habere resolutionem aliquorum Casuum conscientiæ.*

7 *Parochus tenetur visitare infirmos.*

8 *Parochus tempore pestis tenetur residere.*

9 *Parochis tempore pestis sunt ministranda antidota præseruatiua ab Episcopo, vel Communitate.*

10 *Parochi debent administrare Sacramenta petentibus ex deuotione.*

11 *Parochi grauiter puniendi, si aliquis decedat sine Sacramentis.*

12 *Parochus quoties teneatur celebrare.*

13 *Parochi dispensant in festo, & ieiunio absente Episcopo.*

14 *Nuptiæ secundæ quando possunt benedici.*

15 *Parochi tenentur inquirere pauperes parochiæ.*

16 *Parochi non absoluant nescientes doctrinam Christianam.*

17 *Parochus debet cognoscere vultum ouium suarum.*

18 *Parochus imploret brachium sæculare contra incorrigibiles.*

CAPI-

CAPITVLVM LXI.

De cura animarum ad Episcopum pertinente, & eius vigilantia super Parochos.

VIGILARE debet Episcopus circa curam animarum, vt Sacramenta fidelibus dispensentur,& alia quæ ad curam pertinent, non negligantur,quod vt diligentius fiat.

1 Primò,memor esse debet quòd ipsi Episcopo principaliter est commissa cura animarum omnium plebium suæ Diœcesis,c.quæcunque 10.q.1.c.Præcipimus 12.q.1. Caetanus super D.Thoma, 2. 2. q.100. art.5. dicit:Quòd Episcopus habet curam animarum simpliciter,Curati vero secundum quid, seu secundariò. Et Petrus de Soto de officio animarum, dicit,quòd Episcopus est sicut causa prima, Curatus sicut causa secunda.

2 Secundò,memor esse debet, quòd per institutionem Parochorum, Episcopus non exoneratur, sed eius onus alleuiatur, quia Parochi dantur Episcopis in coadiutores, cum soli onus populi ferre non possint: sicut septuaginta duo senes fuerunt dati Moysi in adiutorium. Num.12. S.Thomas quodlibet.3. art.17. Cardin. de Turrecrem. & Alexander in d. cap. quæcumq. Vnde ipse concurrit in cura, cum alijs,& quilibet inuito Parocho,potest adire Episcopum pro Sacramētis. Omnes in c.omnis,de pœnit.& in c.2.eodem tit. & quilibet Diœcesanus potest recipere Sacramenta in maiori Ecclesia, Glos. in c.officium,de offic. Archipresb.

3 Tertiò quæritur postquam Episcopus est Curatus an teneatur ministrare sacramenta, & facere alia pertinentia ad Parochos? Et dicendum est,quod non,nisi in aliquo casu imminente necessitate, sed solum ad ipsum spectat imperare, & disponere, qualiter Parochi suum exequantur officium, & ideo dicitur superintendens, quia tenetur superintendere. Vnde

Episco-

Episcopus assimilatur architecto, qui alijs imperat: Parochi verò operarijs manualibus, qui construunt ædificium. Et proinde melior est Episcopus Parocho, sicut architectus, qui disponit operarijs manualibus qui exequuntur.

Ex quibus sequitur, quòd tamquam architectus ædificij spiritualis, & superintendens debet vigilare super Parochos, vt suum exequantur officium, & principaliter super aliquibus.

4 Primò deberet Episcopus procurare vt semel in hebdomada, vel saltim bis in mense Parochi facerent collationem cum ipso de necessitatibus occurrentibus in Parochia, concernentibus salutem animarum, vt fieri vidi in quadam insigni Ciuitate. Vnde Bernard. ad Eug. lib. 4. c. 9. sic loquitur: De pretio escarum, & numero panum cum ministris, quotidiana discussio est; rara admodum cum Presbyteris celebratur collatio de peccatis: cadit Asina, nec est qui subleuet eam, perit anima, & nemo est qui reputet, nec mirum, cum nec nostros assiduè sentiamus defectus.

5 Secundò vigilare deberet Episcopus, vt Parochi se exerceant in studio casuum conscientiæ, nè per ignorantiam, vel obliuionem animæ patiantur detrimentum: optimum seruare esset, prout in Vrbe, nàm omnes curati compellũtur sub pœna pecuniaria bis in hebdomada accedere ad audiendam lectionem casum conscientiæ, & semel in mense habetur disputatio casuum conscientiæ, & vnus Curatus per gyrum, tenetur sustinere tres conclusiones, & tres alij deputantur ad argumentandum, & omnes Parochi debent interesse sub pœna, & hoc exercitij causa; Confessarij delegati qui non accedunt ad lectionem per tres vices, suspenduntur ab audientia confessionum.

6 Tertiò, vigilare deberet, vt Parochi in promptu habeant resolutiones aliquorum casuum conscientiæ, qui si ignorantur, & sit opus consilio, vel reuolutione librorum, periculum erit in mora. Exemplum, si aliquis audiat aliquem fuisse vulneratum ad mortem, debet statim ad illum se conferre, & si commodè potest, & absque mora ducere sacramentum Extremæ vnctionis, quia si vulneratus non poterit confiteri sua pecca-

ta, & non sit fama quòd sit notorius peccator, poterit illum vngere, & si est attritus virtute Sacramenti efficietur contritus, & liberatur eius anima ab inferno. Nauarr. c. 22. num. 13. & alij, & posset etiam dari Eucharistia. Medina de Pœnit. lib. 2. cap. 19.

Item, quo modo Parochus debeat se habere ad constitutos in articulo mortis, qui non possunt loqui; vide Tolet. lib. 9. cap. 8.

Item, quòd si dum confitetur infirmus, superuenit ei dolor, vel syncopa, vt non possit alia peccata confiteri, debet statim absolui, & non expectari, vt ad se redeat, & alia peccata confiteatur. Medin. de pœnit. lib. 2. cap. 19. Toletus d. lib. 3. c. 8.

Item, quòd amentibus non debet denegari Eucharistia, quando non sunt à natiuitate, & ante amentiam habuerunt deuotionem ad sanctissimum Sacramentum, & non adsit periculum vomitus, spuitionis, vel alterius irreuerentiæ, etiam si prius non petijssent propter præsumptam petitionem si casum mortis præuidissent. S. Thomas in 3. parte, q. 80. art. 9.

Item, quòd decedentibus ex hac vita consulant, quòd si possunt restituant quod debent, & non relinquant ab hærede restituen. quia si ipsi possunt rationabiliter, & non faciunt tamquam impœnitentes ducentur ad infernum, si debitum non sit clarum, & credant restitutionem melius faciendam per hæredem, vel non possint restituere, tunc satis est declarare debitum. Medin. loc. cit. Nauarr. cap. 17. num. 68. & sic de similibus.

7 Quartò, vigilare debet Episcopus, vt Parochi visitent infirmos, hortentur ad Sacramenta suscipienda, ad facienda testamenta, & alia Christiani opera, animas illorum commendent Deo, c. Præsbyter. dist. 91. c. 1. de celebratione missarum. Toletus lib. 5. c. 5. & non debent exire Ciuitatem, nisi prius visitent omnes Parochianos infirmos, ne moriantur sine Sacramentis. Abb. d. c. 1. & cum exiuerint debent alteri curam relinquere, qui in casu necessitatis Sacramenta administret, maximè quando moriuntur in nocte. Tobias cum periculo vitæ derelinquebat prandium, vt sepeliret mortuos. Tob. c. 2.

Quintò

8 Quintò, vigilare debet, vt Parochi tempore pestis, vel alterius infirmitatis contagiosæ resideant, prout tenentur, vt probat Ripa de pest. de pericul. nu. 147. Suarez. disp. 44. de extrema vnctione. sess. 3.

9 Vbi dicit, quòd si Parochus est pauper, tenetur Episcopus, Respublica, seu Communitas prouidere illi de antidotis, & remedijs necessarijs ad præseruationem.

10 Sextò, vt Parochi administrent Sacramenta petentibus non solum tempore obligationis, sed etiam cum volunt suscipere ex deuotione. Nauarr. c. 25. nu. 132. Tolet. d. c. 5.

11 Septimò debet acriter punire Parochos, si infirmi moriātur sine Sacramentis, quia sunt rei animarum illorum. Glos. in c. officium, de officio Archipresbyteri, c. Presbyter, 26. q. 6. & sic poterit considerata culpa, & negligentia suspendere, aut priuare, & etiam ad triremes mittere, hoc enim est peccatum grauissimum, propter periculum damnationis.

Octauò vigilare debet, vt Parochus celebret sæpe missam pro Parochianis, & illo tempore non recipiat eleemosynas ab alijs fraudando Parochianos tanto sacrificio. Sot. de Iust. & Iur. lib. 9. q. 3. art. 1. Petrus de Soto de officio animarum. Enriquez de sacrificio missæ, c. 22. num. 6. quamuis Suarez in 3. tom. q. 86. sect. 1. non affirmet: nam Parochus tenetur adhibere exactissimam diligentiam, cum pretium pro custodia animarum recipiat iuxta dicta à nobis supra in c. 14.

12 Sed est dubium, quoties Parochus teneatur celebrare pro ouibus suis? Dominicus Sotus loco citato tenet, quòd si habeat redditus sufficientes ad vitam, tenetur singulis diebus celebrare pro Parochianis, quòd si non sufficiunt, duobus, vel tribus in hebdomada arbitrio Episcopi, iuxta quantitatem redditũum; idem tenet Azorius in lib. 10. institut. moral. cap. 24. Nauarrus verò dicit de iure Parochum non teneri celebrare nisi in festis de præcepto, quibus populus tenetur audire missam: idem Rodriquez part. 1. c. 250. & magis communis, Tolet. d. c. 5. credit sufficere celebrare diebus festis, & aliquot etiam ex diebus hebdomadæ, sed non omnibus, sed præcipuè attendendum esse cõsuetudinem, vt etiam considerat Nauarr.

Ego arbitror Parochum teneri celebrare diebus festis,& extra tàm frequenter quod muneri suo satisfaciat, vt dicit Conciliũ Trid. c.14. sesion.23.de reformat. quod ego intelligo attenta consuetudine loci,vel quando occurrit missa celebranda, vt si cadauer sit sepeliendum cum missa, aut celebranda missa de sponso, aut renouandum sanctisimum Sacramentum. Cũ autem Parochus est impeditus,debet suis expensis alium substituere qui pro eo celebret. Tolet.loc.cit. Cùm vero in illa Parochia non celebrantur aliæ missæ, & Parochus est diues, & populus vult audire missam diebus ferialibus, censeo vna cum Soto posse ei iniungi, vt celebret per se,vel alium.

Nonò, vt Parochi prædicent singulis Dominicis, & festis, iuxta Conc.Trid. c.2.sess. 5. de reform. resideant in domo Ecclesiæ,vel saltim vicina,si haberi non potest, in Ecclesia sepeliant gratis defunctos pauperes, corrigant peccatores publicos, vel Episcopo manifestent, habeant notitiam eorum qui non communicauerunt in Paschate.

13 Non sint faciles ad dispensandum super festo, vel ieiunio, quandò ad eos pertinet,absente Episcopo,qui facile adiri non potest. Nauar.c.21.nu.18. Enriquez de Pœnit. c.10. in glos. Azor. in l.7.c.29.

14 Non benedicant secundas nuptias, nisi quãdo ducitur virgo,iuxta S.Thomam in 4.dist.42.q.3.in fine, vel quando omnes non fuerunt benedicti. Nauarr.c.22.nu.83.& latius diximus in Praxi c.72. non benedicant nuptias tempore prohibito à Conc.Trid.in Aduentu,& Quadragesima, nec eo tempore auaritiæ causa dicant solum missam,sine benedictione.

15 Pariter inquirant pauperes Parochiæ, vt eis subueniant. Nauarr. c.24. num.53. Tolet. lib.7. cap. 36. & diximus supra cap. 43.

16 Doceant pueros doctrinam Christianam c.4. sess.24.de reform. per se,vel per Clericum idoneum,c.vt quisque de vit. & honest.Clericorum,nec absoluant adultos qui illam ignorant. Medina 12. q. 76. art.2. quem refert, & sequitur Rodriguez. par. 1. cap. 88. nisi essent serui qui ex culpa dominorum non didicissent.

17 Tenetur Parochus cognoscere vultum ouium suarum; Petrus de Soto latè de officio animarum, ad hoc petinent omnia supradicta in c.51.

18 Contra incorrigibiles debet implorare brachium sæculare, si opus est. Hostien. in c. omnis, de Pœnit. & alia quæ ad eius officium pertinent, sedulo faciat. Multa ponit Hostien. loco cit. & animaduertere debet Episcopus circa prædicta, quia præcipua cura illius versatur circa vigilantiam Parochorum, qui sunt eius coadiutores: etenim clarum est non posse Episcopum præsentialiter adesse regimini totius diœcesis; vt autem Parochi facilius eorum exequantur officium, procurabit, vt alij Clerici illis reuerentiam exhibeant, & vtile est ad hunc finem constituere aliquos ex eis Vicarios foraneos.

SVMMARIVM.

1 *Episcopo an expediat audire confessiones fidelium.*
2 *Communicare fideles proprijs manibus sæpe deberet Episcopus.*
3 *Episcopus peccat nõ instituens idoneos Cõfessarios in Cathedralibus, & Collegiatis, & quid facere possit, vt tales habeat.*
4 *Confessarios exteros mittere per Diœcesim, vtile est.*
5 *Confessarij debent notificare Parochis infirmos.*
6 *Casus paucos debet Episcopus reseruare, & aliquando remittere.*

CAPITVLVM LXII.

De vigilantia Episcopi circa confessiones fidelium.

1 PRIMO quæritur, An expediat Episcopo audire confessiones fidelium sine necessitate, ex quo adest copia confessariorum? Etsi vitæ Sanctorum Episcoporum percurrantur, illos frequenter cum magna deuotione confessiones fidelium audiuisse comperitur; sicut de

Beato Ambrosio, & Sancto Vgone Episcopo legitur, quòd lachrymas fundebant, dum confessiones audiebant: sic Sanctus Antoninus. S. Ludouicus Episcopus, die quadam de sella equi descendit, ad audiendam confessionem cuiusdam pauperis, quamuis alij Sacerdotes præsto essent, dicens, sibi fuisse commissam curam animarum. Et ita cum magna patientia, & deuotione seruabat fe: record. Papa Clemens VIII. in Ecclesia Sancti Petri tempore Hebdomadæ sanctæ. Aliqui Episcopi, istis temporibus, quæ mala sunt, fuerunt experti, quòd dum passim omnium confessiones audiunt; multi, qui lites in foro exteriori habent; confitentur peccata in confessione, quæ licet Episcopi sciant extra confessionem, tamen non possunt cũ ea libertate procedere, prout per prius ante confessionem; Nã simplices scandalizantur quasi Episcopus reuelauerit confessionem. Facit conclusio DD. quòd confessarius qui scit aliquid in confessione, & extra, si est timor scandali non debet de ea re loqui, neque quatenus scit extra confessionem. Sanctus Thom. in suppl. q. 11. art. 5. Card. Turrecrem. in c. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. Tolet. in instruct. lib. 3. c. 16. & communis: vnde arbitrarer, quòd Episcopus posset fidelium confessiones audire, non omnium passim, sed considerata qualitate personarum, maximè si Episcopus non se implicet in administranda iustitia. Beatus Carolus Borromeus interdum Pœnitentiæ sacramentum ministrare, ab Episcopi officio alienum non putabat, & Episcopos qui id fecissent commendabat, non tamen ipse perfecit.

2 Vtilissimum esset si Episcopus sæpe communicaret fideles proprijs manibus, saltim qualibet prima Dominica mensis, vel in festis solemnibus; quia, vt experientia docet, faciliter ipsi communicant, ob deuotionem erga Episcopum; & ita Episcopi sancti fecerunt, vt de Sancto Eutichio, & Sancto Gregorio Episcopo Antiocheno, tradit Cardinalis Baronius tom. 7. fol. 569. & 633. Beatus Carolus Borromeus, sæpe populum proprijs manibus communicabat, & vltima Dominica carnisprivij, per sex horas continuas solum duobus Canonicis adiunctis, toti Populo Mediolanensi Eucharistiam præbuit.

Secun-

3 Secundò, peccat mortaliter Episcopus qui non eligit idoneos Confessarios in Cathedralibus,& Collegiatis, cap. Inter cetera, de officio Ordinarij. Etenim ab ignaris Confessarijs, quæuis mala procedunt; non fiunt restitutiones bonorum, famæ,oriuntur dissentiones inter Iudices Ecclesiasticos, & temporales; nàm Confessarij quando Episcopi aliquem excommunicauerunt, dicunt eorũ sententiam nullam non viso processu; hinc scandala,& rumores. Pro habendis idoneis Confessarijs, necessaria est lectio casuum conscientiæ, vel collatio semel in hebdomada; Lectori poterũt assignari redditus vnius præbendæ,vt in c.Quia nonnulli,de Magist. vel poterit imponi præbendæ vacanti per statutum onus lectionis casuum, arg. c. significatum, de præbendis, vbi DD. si ista deficiunt deberet Episcopus de suis redditibus soluere mercedem Lectori, quia adhoc fuerunt ei redditus assignati, c.cum ab omni, de vit. & honest. Cleric. & si non habet, deberet ipse legere, quia sic promisit in consecratione, decretales Epistolas docere. Confessarij sunt instruendi, & Parochi, etiam circa actum practicum, quia multi sunt docti, sed non sunt apti ad ministrandum Sacramenta. Vtile est illos instruere circa commendationem animarum decedentium, & earum consolationem. Optimus ad hunc effectũ est liber inscriptus, Methodus Polanchi adiuuandi eos qui moriuntur; vtilissima sunt quę tradit Medina de pœnit. lib. 2. c. 18. vt Confessarij non derelinquant studium casuum, laudabile est eos approbare ad tempus nisi essent valde periti.

4 Si in Diœcesi non sunt Regulares, nec Confessarij exteri, deberet Episcopus sæpius mittere aliquos confessarios exteros pro confessione integra facienda à simplicibus, ne aliqua peccata occultent, notis Presbyteris, sicut mandauit fieri Conc. Trid. in monasterijs Sanctimonialium, c. 10. sess. 25. de Regularibus.

5 Et Confessarij qui non sunt Parochi, quando audiunt confessiones infirmorum, debent notificare infirmos Parochis, & ad id compelli sub pœna.

6 Episcopus, non debet multos casus reseruare, sed magis fre-

quentes, & necessarios, iuxta l.Nam ad ea, ff. de legibus, Nā de iure pauci casus reseruatur, quos ponit Glos. in c.2. de pœnit. in sexto, & illos vidi remitti intra annum, vt fideles frequentent confesſionem, nempè illis, qui ante medietatem Quadragesimæ sua peccata confitentur, vel in festo Omnium Sanctorum, vt fideles cum maiori deuotione faciant eleemosynas pro defunctis; & hæc breuiter attigisse sufficiat quoad hoc caput.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus ministrans Sacramenta in peccato mortali, peccat mortaliter.*

2 *Episcopus consecrans Ecclesias, calices, virgines, benedicens vestes in peccato mortali an peccet.*

3 *Episcopus excommunicatus consecrans calices, vel benedicens vestes, an sit irregularis.*

4 *Episcopus benedicens in aliena Dioecesi per transitum an incurrat poenam.*

CAPITVLVM LXIII.

De Episcopo exercente ea quæ sunt ordinis Episcopalis in peccato mortali.

1 CLARVM est ministros Sacramentorum debere saltim esse contritos, dum illa administrant, & si volunt suscipere Eucharistiam, confessus, S.Thomas in 3.part. q.64. art. 6. & communis: Et ideo Episcopus confirmans non contritus peccat mortaliter.

2 Sed est dubium de Episcopo non conferente Sacramenta, sed consecrante Ecclesias, calices, Virgines, conficiente Chrisma, benedicente vestes, & similia, an peccet si non est contritus? Medin.c.de pœnit.tract.1.q.6. dicit peccare mor-

taliter Episcopum qui conficit Chrisma, benedicit oleum, aut consecrat Ecclesiam in peccato mortali, quia istæ actiones videntur graues, & duæ priores videntur quodammodo sacramentales, quatenus per eas sacratur materia sacramenti. Contrariam opinionem, & æquiorem tenet Suarez. Super 3. par. D. Thomæ, q. 64. art. 10. disp. 16. sect. 3. nisi ratione scandali, nam D. Thom. art. 6. solum de ministerio Sacramentorum, dicit esse peccatum mortale illud exercere in statu peccati, reddens rationem, quia illæ actiones sunt singulari modo consecratæ, & aliæ actiones, præter Sacramenta non sunt ad sanctificationem per gratiã, proximè ordinatæ, neque in eis se exhibet Sacerdos, vt minister Dei sanctificantis animam, proinde non est tam grauis causa, & ratio exigendi internam animi santificationem. Idem de alijs, quæ non sunt Sacramenta, vt corrigere, ministrare in missa Diaconos, & Subdiaconos, prædicare, tenet Suarez loco citato post Caetanum, tom. 2. opusc. tract. 10. Sotus in 4. dist. 1. q. 5. art. 6. & dist. 24. artic. 1. quæst. 4.

3 Sed hic quæritur, An Episcopus excommunicatus, suspensus, vel interdictus consecrans Ecclesias, altaria, benedicens mappas, vestes, sit irregularis? Dicendum est quod sic. Nauar. c. 27. nu. 177. Suarez de cens. disp. 12. sect. 2. Idem si benedicat solemniter cum vers. Adiutorium nostrum, &c. vel absoluat ab excommunicatione, cum precibus, & solemnitate, iux. cap. cum aliquis, 11. q. 3.

4 Secus si transiens per viam benedicat populum. Ancharanus in c. 1. §. Caueant, de senten. excommunicationis in sexto, quem defendit Suarez loco cit. Pariter nullam pœnam, aut culpam censeo incurrere Episcopum, qui transiens per alienam Diœcesim rogatus à personis deuotis, illas benedicit sine solemnitate, absque animo exercendi iurisdictionem.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis mala recensentur.*

2 *Episcopus quidam antequam excommunicaret flebat.*
3 *Excommunicatio, non est ferenda quando creditur nocitura.*
4 *Absolui ab excommunicatione, an, & quando debeat inuitus.*
5 *Excommunicatio pro rebus deperditis, quando ferenda.*
6 *Excommunicatio semper ferenda in subsidium.*
7 *Episcopus non debet esse promptus ad excommunicandum.*
8 *Episcopus non potest excommunicare propter iniuriam propriam, nisi iniuria concernat Ecclesiam.*
9 *Episcopus excommunicans iniustè, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem.*
10 *Episcopus an teneatur denunciare excommunicatos.*
11 *Fautores, an sint vitandi, si declaratur excommunicatus Petrus cum fautoribus.*

CAPITVLVM LXIV.

De maturitate Episcopi, in ferenda excommunicatione.

1 MEMOR esse debet Episcopus, vt excommunicationis gladio sobriè cum magna circũspectione vtatur, quia experientia docet si temere, aut ex leuibus causis incutiatur, magis contemni, quàm formidari, perniciem potius parere, quàm salutem. Conc. Trid. c. 3. sess. 25. de reform. Sunt enim incredibilia mala, quæ secum trahit excommunicatio, quorum satis sit referre. Quòd excommunicare, nihil aliud est, quàm tradere hominem Sathanæ, exemplo Apostoli, qui tradidit Sathanæ Corinthium fornicatorem, c. omnis Christianus, c. Audi, 11. q. 3. & licet hodie excommunicati non vexentur à Dæmone; hoc euenit, quia Dæmones nolunt hoc facere, nè homines timeant multum excommunicationem, & sic subtraheretur via lucrãdi animas multorum, per contemptum excommunicationis, vt tradit Turrecrem. in d. c. Audi. Secundò, excommunicatus dicitur possideri à Diabolo, qui vtitur eo tamquàm pecore suo. Glos. in d. c. Audi, citius moritur, c. Episcopi, 11. q. 3. Angelus Custos,

ftos non ita adiuuat illum,ficut prius. Abbas in Rubr. de fententia excommunicationis; eft ficut infidelis. Vnde D. Matthæus 18. Si Ecclefiam non audierit, fit tibi ficut Ethnicus,& Publicanus: dicitur homo valde infirmus, & folus,cum non habeat remedia Sacramentorum, priuatur communione fidelium, fuffragijs Ecclefiæ, quæ pro illo non orat, nec viuo, nec mortuo; c. quicumq. 11. q. 3. & ifta fuffragia feruiunt ad gratiam conferuandam, ad habendam protectionem Dei paternalem,& defenfionem ab hoftibus,quibus priuatur excommunicatus. Silueft. in verbo excommunicatio, §.1. & omiffis alijs effectibus nulla maior pœna eft in Ecclefia Dei excommunicatione. Et Sanctus Auguftinus in c. Nihil, 11. q.3. dicit Chriftianum nihil debere magis formidare, quàm excommunicationem, & ibi Turrecrem. referens eundem Auguftinum dicit grauius effe homini excommunicari,quàm fi feriretur gladio,fi à feris deuoraretur, fi flammis vreretur. Notiffima funt exempla Sancti Antonini, qui volens oftendere effectum excommunicationis, excommunicauit panem, & ftatim effectus eft niger, abfoluit poftea, & euafit albus. Sancti Bernardi,qui excommunicauit mufcas, quæ impediebant diuina officia in Ecclefia, & ftatim ceciderunt omnes mortuæ. Quidam Abbas excommunicauit quandam fyluam cum lacu, quam occupauerat quidam potens à quo recuperare eam non poterat, & fylua non amplius fructus protulit, nec lacus pifces. Quidam miles excommunicatus fedens in menfa porrigebat panem canibus,& illi nolebant accipere. E domo cuiufdam excommunicati ftatim Ciconiæ filios abftulerunt, & aliò tranftulerunt,quamuis animalia bruta, & arbores non poffunt excommunicari,fed maledici. Vide conf. Caffin. primum. Et ego vidi plura memorabilia exempla excommunicatorum, quorum aliqui poft breue tempus interfecti, alij fubitanea morte perempti funt.

2 Vnde dicit Card. Vgo in Epift. 1. ad Corinth. fuper cap. 5. Epifcopos debere cum fletu,& compaffione tollere per excommunicationem flagitiofos de medio Ecclefiæ; referens exemplum cuiufdam Epifcopi, qui femper flebat,quotiefcumque

excom-

excommunicabat aliquem, & ferè omnes citò corrigebantur per excommunicationem suam; & ex prædictis infertur.

3 Primò, quòd Episcopus non debet excommunicare, quando credit excommunicationem futuram inutilem, & in vilipendio. Ioan. And. in c. Romana, de sent. excommunic. in sexto. Ioan. Andr. & Dominicus in c. 1. eod. tit. & lib. 6. Felinus in c. Apostolicæ, de except. Et inuehit Hostien. contra quendam Legatum, qui exercitibus armatis, & volentibus iam congredi, præcepit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne congrederentur, nam spreto eius mandato perierunt multorum corpora.

4 Et si Delegatus videt turbatores suæ iurisdictionis adeo peruersos, quòd si excommunicarentur, peiora facerent, deberet suspendere, donec mutentur tempora, & Deus, vel Vicarius apponat consilium. Felin. in loc. cit. qui alios adducit. Quin imo dicit Sãctus Thomas in 4. dist. 18. q. fin. art. vlt. quòd Episcopus potest inuitum absoluere, & debet, si videat illius animæ expedire. Quam doctrinam Diui Thomæ intelligit Abbas in c. ab excommunicato, de rescriptis, quando sublata excommunicatione erit spes, quòd alio remedio emendabitur; secus si non sit spes, quia tunc non debet absolui. Felin. latè in d. cap. Apostolicæ, qui dicit in dubio, quando nescitur vtrum obstinatus in excommunicatione corrigetur, vel non, deberet absolui, sed esse necessarias claras coniecturas.

5 Secundò, Episcopus circa monitoria, quæ pro rebus deperditis concedi solent, maturè procedat, iuxta Conc. Trid. d. c. 3. sess. 25. vt non concedat ea nisi pro re graui, saltim continente summam ducatorum quinquaginta, sed pro minori possunt fieri monitiones tantum, nec quando veritas alio modo haberi potest, vt quia testes sunt in causa citati, vel monitoria petuntur in facto proprio, in quo non præsumitur ignorantia, nisi quando de iure præsumitur, vt tradit Socin. in fallent. 175. post Bart. in l. Non fatetur, ff. de confess. Abb. in d. c. ab excommunicato, nec si sunt infamatoria, aut continent criminalitatem, vt latè tradit Neuiz. in Sylua Nupt. in verbo, monitoriæ, prob. in cap. 2. de constitut. in sexto. Et nos latissimè

simè diximus in praxi, cap. primo.

6 Tertiò, ex Conc. Trid. d. c. 3. in omni causa, vti debet Episcopus excommunicatione in subsidium, quando exequutio realis, vel personalis fieri non potest, de quo vide in praxi cap. 77.

7 Quartò, Episcopus ex supradictis, non sit facilis ad faciendum plura statuta continentia excommunicationem, & semper non sit promptus ad excommunicationem, vt tradit Turrecrem. in c. si quis, 11. q. 3.

8 Quintò, vigilet Episcopus, nè excommunicationem in aliquem ferat propter iniuriam propriam, c. inter querelas 23. q. 4. quod intelligitur, quando iniuria concernit solum Episcopum, secus si redundat in dedecus Ecclesiæ, vel si excommunicet pro defensione sua, quia licet vim vi repellere, c. Dilecto, de sententia excommunicat. in sexto, vt declarat Turrecrem. in d. c. inter querelas, & vim vi repellendo pro defensione sua, vel iurium Ecclesiæ potest excommunicare nullo iuris ordine seruato. Innoc. in c. Venerabili, de censib.

9 Item animaduertendum, quòd Episcopus excommunicans iniustè sine scriptis, aut monitione, aut alias iniustè ex ignorantia crassa, vel supina, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, cum grauiter lædat proximum. Turrecrem. in c. Illud, 11. q. 3. Nauarr. c. 27. nu. 8. c. Sacro, de sententia excommunicationis.

10 Notandum præterea, quòd Episcopus tenetur denuntiare excommunicatos, vt resipiscant, & conuertantur aspicientes confusionem suam, dum ab alijs vitantur, & non potest dissimulare, cap. Curæ, 11. q. 3. Abbas, & DD. in cap. Pastoralis, §. Verum, de appellation. & denunciation.

11 Debet fieri nominatim, vnde si excommunicatus declaratur Petrus cum fautoribus, fautores non sunt vitandi, nisi essent notorij. Innoc. in c. in Lateranensi, de præbend.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Episcopus debet vigilare, vt excommunicatio non contemnatur, & remedia plura, ne excommunicatio contemnatur.*

2 *Excommunicatio contemnitur, quando fertur pro qualibet re leui.*

3 *Excommunicati publicè absoluendi, quando peccatum est publicum.*

4 *Sermo de censuris habendus ad populum, quando excommunicati absoluuntur.*

5 *Excommunicatus ante annum potest temporaliter puniri.*

6 *Statutum Episcopi valet, quod excommunicatus, quolibet mense soluat certam pecuniæ quantitatem.*

7 *Participantes cum excommunicatis, quando sint nominatim monendi.*

8 *Excommunicatus per longum tempus si moriatur cum pœnitentia an possit in pœnam sepeliri extra sacrum.*

9 *Declaratio excommunicationis, suspendi non debet sine graui causa.*

CAPITVLVM. LXV.

De sollicitudine Episcopi circa excommunicationem, vt postquam fieri lata non contemnatur.

1 MEMOR esse Episcopus, vt sicut debet esse discretus in ferenda excommunicatione, sic debet esse sollicitus, vt postquam eam tulerit obseruari faciat; dicitur enim excommunicatio mucro Episcopi, cap. Visis 16. q. 2. qui si contemnatur, nullum fructum faciet, & si timeatur, magnam vtilitatem affert; nam est medicina delinquentium, c. Cum medicinalis, de sent. excomm. in sexto. Remedia vero vt non contemnatur, aliqua afferri possunt.

Primum,

2 Primum, vt Episcopus rarò procedat ad excommunicationem, & cum magna maturitate, & graui causa, & nō pro qualibet re leui excommunicet, quia contemnetur, vt dicit Sac. Conc. Trid. c. 3. sess. 25. de reform. & diximus in præcedenti c. & experimento compertum est.

3 Secundum, si peccatum fuit publicum, & scandalosum, absolutio ab excōmunicatione, debet esse publica, iuxta Conc. c. 8. sess. 24. de refor. Glos. in c. Si quis autem 18. dist. Singulare est exemplum S. Antonini Archiepiscopi Florentini, qui vt supra diximus declarauit excōmunicatos octo Iudices Florentinos, ex quo remiserant ad eum duos Sacerdotes in crimine deprehensos, nocte à sallitibus captos cum ignominia clangentibus turbis, & postea illos absoluit publicè ante fores Ecclesiæ cum zona in collo, quæ res vix dici potest quantum omni ordini terrorem, præ sui magnitudine incusserit, & dicti Iudices habuerunt recursum ad Papam qui remisit eidē Archiepiscopo negotium, & sic illos prædicto modo absoluit. Ambrosius Theodosio Imperatori propter publicum peccatum pœnitentiam publicam indixit.

4 Beatus Carolus Borromeus Iudices quos excommunicauerat ob violata iura Ecclesiæ, publice ante fores templi absoluit, sermonem habens ad populum de Canonicis pœnis, quē sermonem eo tempore adhibere vtilissimum est.

Tertium remedium, excommunicatus post annum potest citari ad respondendum de fide, quomodo sentiat de censuris Ecclesiæ. Conc. Trid. c. 3.

5 Quartum remedium, excommunicatus ante annum potest temporaliter puniri, propter contemptum excōmunicationis. Ioann. de Anania. Felin. in c. Postulasti, de homicidio. Abb. in c. grauem, de pœnit.

6 Vnde valet statutū Episcopi, quòd perseuerans in excōmunicatione quolibet mense soluat certam pecuniæ quātitatem. Hostien. & Communis, in c. ad aures, de simonia, Felin. in c. irrefragabili, §. Ceterum, de officio Ordinarij.

Quintum remedium, potest Episcopus præcipere officialibus locorum, vt expellant excommunicatos. Franciscus, Marcus

cus,decis.60. Couarr. in c. Alma mater, de sent. excomunicat.in sexto, in prima parte relectionis §. 5. num. 5. & poterit precipere Iudicibus, nè excommunicatum recipiant c.Decernimus eodem tit. in sexto.

Sextum remedium,quãdo excõmunicatio est lata pro graui causa, potest sæpius aggrauari singulis diebus Dominicis, & festis pulsatis campanis,vt in Clem. 1. §.& quia,de pœnis, & Extrauag. vnica.de furto expedit etiam reipublicæ excomunicatos denuntiari, Ancharan.in d. §.& quia.

7 Septimum remedium,potest Episcopus excommunicare participantes cum excõmunicatis præcedente prius monitione nominatim facta c. statuimus el primo & el 2.& c.Cõstitutionem,de sent. excomunicat.in 6. quod intelligitur quando quis fuit excommunicatus ab eodem Episcopo, qui vult excomuuicare participantes, secus si ab alio Episcopo, vel fuit declaratus excomunicatus à Iure, quia tunc sufficit generaliter monere participantes, Ita Ioannes Andreas.Dom.& Franciscus in d. c. statuimus el primo, Abb. & Franc. in c. Peruenit,de appellat.

8 Octauum remedium, si aliquis inobediens perseuerauerit per longum tempus in excomunicatione, & posteà moriatur contritus, poterit in pœnam non obstante pœnitentia, & absolutione sepeliri extra sacrum, exemplo diui Gregorij, qui Monachum proprietarium, licet pœnitentem mandauit ad aliorum terrorem sepeliri extra Ecclesiam, vt in c. cum ad monasterium de stat.Monachorum, Idem de moriente in torneamentis habetur in c. 1.de torneam. Idem in c. 2. de raptorib. Idem tradit glos.in c. fin. dist. 77.

Præterea licet declaratio excomunicationis suspendi possit ad tempus,& non excommunicatio. Imol. Franch. in c.Dilectis de appell.id ex leui causa fieri non debet, quia contemneretur excommunicatio.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Episcopus conseruet pacem cum Domino temporali, & quid facere debet.*
2 *Episcopus non litiget cum Præfecto.*
3 *Clerici perturbantes rempublicam grauiter puniendi.*
4 *Remissio Clericorum, non passim petenda ab Episcopo.*
5 *Clericus an possit compelli, vt ascendat ad superiores ordines.*
6 *Clerici qui non gaudent priuilegio fori, non debent gaudere priuilegio immunitatis.*
7 *Episcopus qui ordinat Clericos cum cautione, de non soluendo collectas, an bene faciet.*
8 *Pretium legitimum victualibus Clericorum, Episcopus taxari faciat.*
9 *Clerici non sint procuratores Vniuersitatis, contra Baronem, nisi Vniuersitas non habeat defensorem.*
10 *Episcopus non introducat nouas exactiones.*
11 *Præscriptio decem annorum requiritur ad inducendam consuetudinem recipiendi aliquid pro collatione spiritualium.*
12 *Episcopus non debet permittere in Ecclesiis morari delinquentes.*
13 *Mitius agitur cum Principe, quàm cum alijs.*
14 *Episcopus quid facere debet, quando oritur controuersia inter ipsum, & Principem.*
15 *Episcoporum persequutores, & detractores maledicuntur à Deo, sunt infames, dicuntur persequi, & crucifigere Christum.*
16 *Defunctis Episcopis, detrahentes sunt puniendi.*

CAPI-

CAPITVLVM. LXVI.

De pace conseruanda inter Episcopum, & Dominum temporalem.

1 OMNI studio elaborandum est Episcopo, vt pacem, & amicitiam conseruet cum Domino temporali, nam gladij temporalis, & spiritualis consueuerunt se ad inuicem adiuuare, c. Dilecto, de sent. excomm. in sexto, & quòd non facit sacerdotalis potestas, aliquando facit regalis, c. Principes, 23. q. 5. Frequenter eueniet, quòd Episcopus indigebit auxilio bracchij sæcularis, & quamuis posset censuris compellere Principem ad illud præstandum, iuxta Innoc. & Communem in c. 1. de officio Ordinarij, vtilius est, vt inter eum conseruetur pax; nam bracchium præstabitur sine compulsione, & multorum malorum occasio tolletur. S. Nicolaus Episcopus Myrensis cum Magistratibus, & Iudicibus amicitiam conseruabat, qui cum haberet notitiam alicuius peccati publici, statim remediũ adhibebat. S. Ambrosius quãuis in arguendis magistratibus pro rerum, ac temporum ratione, magnam animi constantiam, & dicendi libertatem ostenderit, tamen cum alio potius remedio opus esse intelligeret, animos illorum demulcere, blandiri, conuiuio denique eosdem excipere consueuit. Beatus Carolus Principibus Laicis libellos optimos donare solebat ad eorum documentum accommodatos eosdem ad vespertinam domus suæ precationem spiritualem scholam inuitabat. Quibus sermonem iuxta vniuscuiusque vitam faciebat, ad mensam etiam excipiebat. Pro dicta pace conseruanda, aliqua adnotanda censui.

2 Primò, quòd Episcopus non litiget cum Præfecto, sed quàm citius litem dirimat per electionem virorum proborum; vt ostendit Gregorius, qui ad id monuit Ioannem Episcopum Calaritanum, tradit Cardinalis Baronius, tom. 8. fol. 138.

Secun-

3 Secundò, quòd Episcopus puniat seuerè Clericos perturbātes rempublicam, & Laicos infestantes, quem admodum ei præcipitur in Clem. vnic. de offic. Ordinar. & abstineat à frequentibus compositionibus, præterquàm in delictis leuibus, & sine scandalo, vt latius dicemus infra.

4 Tertiò, non petat remissionem Clericorum detentorum à iudice Laico, nisi sibi prius constet habere requisita, vt possint gaudere priuilegio fori, iuxta c. 6. sess. 23. de reformat. De quibus requisitis informet se ex officio, & non examinet testes à parte productos qui solent esse falsi, credentes sacrificium offerre Deo in liberando latronem vel homicidam à morte: nā quando impius occiditur, Christus dilatatur, quia abominatio aboletur, c. Nec his qui. 15. q. 1. Et quando ei remittuntur Clerici, quos cognoscit sub prætexu Clericatus deliquisse. acriter puniat, vt debet, ex dist. Clement. Vnic.

5 Quartò, quia plures Clerici ordinantur non ad alium finem quàm vt sint exempti à gabellis, & Dominus temporalis conqueritur, quòd non sunt digni Clericatu, quia ignari, & malæ vitæ, vigilet Episcopus ne ordinet, nisi habentes qualitates à Sacro Concilio Tridentino requisitas, & illos tantum, de quibus probabilis coniectura sit, eos non sęcularis iudicijs fugiendi gratia, sed vt Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse, c. 4. sess. 23. de reformat. Nec poterit Baro conqueri, quod fere omnes ciues fiant Clerici, quia si sunt digni non possunt impediri, etiam si non habeant animum ascendēdi ad alios ordines superiores, vt firmat Nauarr. c. 25. n. 104. tantum Beneficiati in Ecclesia possunt compelli, vt ad superiores ordines ascendant propter Ecclesiæ vtilitatem, vel priuentur beneficio, c. Quæris de ætat. & qualit.

6 Quintò, ritè ordinati minoribus si non habeant beneficia nec seruiunt in diuinis, quo casu non gaudent priuilegio fori, iux. c. 6. sess. 23. Conc. Trid. Episcopus nec faciat eos gaudere immunitate collectarū, nam facilius amittitur priuilegium immunitatis priuilegio fori c. Vnico, de Clericis coniugatis in 6. probat Antonius de Nigris super c. Regni q. 8. n. 3 & sic poterit mandare, quod pro illo mense vel anno, quo seruierūt

gaudeant immunitate, & non vltra.

7 Aliqui dicunt quòd si Episcopus ad euitandam fraudem eorum, qui fiunt Clerici, vt sint immunes à collectis, ordinaret eos præstitã cautione de restituendo collectas, si non ascenderint ad superiores ordines, vel cum cautione de soluendo collectas, benefaceret, & alij, qui id procurarent, essent excõmunicati in bulla Cenæ Domini; cum Clericus non teneatur ascendere ad superiores ordines, vt supra diximus, & satis est quòd Clericus seruiat in diuinis, vel habeat beneficium.

8 Sextò, aliqui Clerici volunt vendere vinum, quod colligũt in possessionibus suis, non secundum legitimum pretium impositũ à republica: aliqui dicunt, quod licet Clerici non ligentur constitutione Principis, quo ad pœnam, tamen quando est generalis fauorabilis, & non contraria Canonibus, peccare si contraueniant non ex vi, potestatis temporalis, sed à lege æterna, quatenus tenentur seruare illam si est iusta secundum Prouerb. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. S. Thomas 1.2.q. *96.* Dec. Felin. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. melius est vt Episcopus taxari faciat iustum pretium ab expertis.

9 Septimò, quando Baro litigat cum Vniuersitate, non permittat Clericos esse procuratores Vniuersitatis, propter odiũ quod concipiet contra Episcopum, & omnem Clerum, dũmodo Vniuersitas habeat qui causam eius defendat; quòd si non habet, quia Laici timent potentiam Baronis, qui est tyrannus, & solet illos male tractare, tunc non solum permittat sed mandet Clericis, vt defendant Vniuersitatem, quia defendunt miserabiles personas iuxta cap. 1. de postul. quorũ protector est Episcopus, & si non protegit, peccat, 84. dist. in sum. vbi Turrecremat.

10 Octauò, non introducat Episcopus nouas exactiones à Laicis prout tenetur, c. Cauendum 10.q.3.

11 Sed tantùm debet esse contentus his quæ sibi debentur de iure, vel ex laudabili consuetudine cap. ad Apostolicam de Simonia, legitime præscripta, per decem annos, Abb. in c. suam, eodem titulo, alias grauiter peccat, Medin. de pœ-

nitentia libro 1. cap. 16. S. primo.

12 Nonò, non permittat in Ecclesijs morari delinquentes, nisi dũ Curia sæcularis illos actu persequitur, & non possunt exire sinè periculo, quia familia est circa Ecclesiam, ne domus orationis fiat spelunca latronum. c. Cum Ecclesia de Immunitate Ecclesiæ, & sic remouebitur occasio alicuius scandali.

13 Decimò, sit prudens, vt quando orta fuerit aliqua controuersia inter ipsum, & dominum temporalem non statim deueniat ad excommunicationem illius, aut eius officialium, sed prius moneat Principem, det tempus ad consulendum, mittat sapientes, qui notificent Principi Iura optima, quibus mouetur Ecclesia, tex. est notab. in c. de rebus 12. q. 2. quo textu sumitur à DD. conclusio, quòd mitius sit agendum cum Principe, quàm cum alijs. Bertacch. de Episcopo prima par. 41. lib. q. 14. Turrecrem. in c. Si autem, 11. q. 1.

14 Sit tamen prudens Episcopus, vt quando oriuntur istæ controuersiæ statim mandet capi informationē, & illam conseruet ad omnem bonum finem, & effectum, & se abstineat ab alijs, quæ juxta locorum, & personarum qualitatem iudicauerit necessaria pro conseruanda pace.

E conuersò vero sciant Domini tēporales Episcopos longe præcellere eos dignitate, etiam Reges, & Imperatores, d. c. Duo sunt. & omnes Principes Terrę debent Episcopo obedire, vt Beatus Petrus præcipiebat, c. omnes de maior. & obed. & miserabilis insaniæ esse cognoscitur si velint Episcopos subiugare qui Regium, & Principum sunt magistri, & pastores, cap. quis dubitet, dist. 96. qua de re meminerint Episcopis, tanquam Christi, & Apostolorum vices gerentibus summum honorem, & reuerentiam exhibere, & iurisdictionem Ecclesiasticam, & Ecclesiasticas personas prout tenentur non offendant sed defendant: Ecclesiam enim à Christo tuendam suscipiunr & de tuitione sunt reddituri rationem d. c. Principes sæculi, 23. q. 5. & Episcopi taliter se defendere sunt obligati, vt teneantur ponere propriam vitam pro ouibus suis, Iuxta Euangelium.

15 Cauere etiam debent Domini temporales & omnes, nè Epi

ſcopos perſequantur, memores quòd Chriſtum perſequuntur, cuius legatione funguntur, cap. Omnis, 7. quæſt. 1. Quinimmo dicuntur Chriſtum crucifigere, cap. Nulli, eodem cap. & quæſtione.

16 Et ſi ſolum Epiſcopis detrahant ſunt infames, cap. hi, 3. quæſt. 4. & cap. Sacerdotes, 6. quæſt. 1. & ſententia Cham. Damnantur, cap. ſententia, 2. quæſt. 7. & peius malum non eſt, quàm Chriſtianos inuidere ſuis Sacerdotibus, à quibus benedictionem accipiunt, cap. ſunt, §. verum, in fin. 6. quæſt. 1. Et in Concilio Emeritenſ. Subditus detrahens, Epiſcopo defuncto, punitur: dignum eſt enim, vt cui in vita honor fuit impenſus, poſt mortem detractionis ſtimulus ſubtrahatur. Cardinalis Baronius, tom. 8. fol. 497. & qui contemnunt Epiſcopum dicuntur Chriſtum contemnere, iuxta Euang. Qui vos ſpernit, me ſpernit: & qui vos audit, me audit. & lib. 1. Reg. dixit Deus Samueli: Non enim te abiecerunt, ſed me, nè regnem ſuper eos. Rex quem dabo eis, opprimet eos. Sic contingere ſolet ijs, qui contempto Epiſcopo adhærent Principibus: nam permittit Deus, vt ſæpè ab eis male tractentur. primo Reg. cap. 8. Et quadraginta pueri quia illudebant Eliſeo, fuerunt occiſi ab Vrſis, 4. Reg. c. 2.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus debet intercedere apud Principem, ne opprimat pauperes.*

2 *Lupi, qui deuorant oues Chriſti, dicuntur hæretici, & Domini temporales, qui opprimunt pauperes.*

3 *Sancti multi reſtiterunt Principibus, & apud illos interceſſerunt pro innocentibus, & ne oneribus inſolitis grauarentur.*

4 *Epiſcopus poteſt excommmunicare Dominum temporalem, nolentem deſiſtere ab oppreſſione pauperum.*

5 *Epiſcopus an licitè poſſit ſupplicare Principi, pro iuſtè damnatis ad mortem.*

6 *Sancti multi supplicauerunt pro damnatis ad mortem.*
7 *Episcopus tenetur liberare innocentem, qui ducitur ad supplicium omni modo, & via, rogando, &c.*

CAPITVLVM LXVII.

De officio Episcopi apud Principem, ne pauperes opprimantur.

1 CVM Episcopus sit pater, & protector pauperum, tenetur pro ouibus laborare, nè à Dominis temporalibus Tyrannis vexentur; ad quod inducere debent Episcopum.

Primò, text. in cap. Administratores 23. q. 5. vbi id expressè præcipitur Episcopis.

Secundò dicit Alphon. de Cast. de Iust. hæret. punit. lib. 3. c. 4. post S. Thom. 2.2. q. 41. art. 2. Quòd cum Episcopus sit pastor, tenetur custodire oues à lupis, qui sæpè illas inuadunt, & nisi esset pastor, qui eos deterreret, & coerceret, omnes oues occiderent, neque vnam relinquerent saluam.

2 Isti lupi sunt hæretici, & sunt etiam Tyranni, qui subditos suos iniustè vexant; illis importabilia onera imponunt, immoderata exigunt tributa, aut quascumque iniustas inferunt molestias, quibus etsi fuerint Reges, vel Principes, tenetur Episcopus resistere, eorum audaciam reprimere, arguendo, obsecrando, increpando, in omni patientia, & doctrina, vt dicit Paulus: hæc Alphonsus. Facit quod ex paupertate oritur occasio furandi, peierandi, & committendi alia peccata, quibus tenetur obuiare Episcopus.

3 Tertiò exempla Sanctorum. Sanctus Chrysostomus intercessit apud Eudoxiam Imperatricem, vt possessionem cuiusdã viduæ restitueret, quàm iniustè occupauerat, quæ cum noluisset parere, prohibuit ei ingressum Ecclesiæ, & cum ob hanc causam fuisset missus in exilium, terræmotus magni, post breue tempus fuerunt Constantinopoli, & magna pars Palatij

corruisset, quæ verita iram Dei, procurauit, vt ab exilio reuocaretur. in quo ostenditur fortitudo Sancti, & auxilium Dei contra iniquos. S. Ambrosius, & alij Episcopi Italiæ, durè redarguerunt Theodosium Imperatorem de crudelitate occisorum innocentium in Thessalonica, qui pœnitentiam egit, vt habetur in c. apud Thessalonicam, 11. q. 3.

Sanctus Vgo Episcopus Lincolmensis, vt refert Surius, sic Regem repræhendit: Parrochiæ nostræ es, & tremendo Iudici pro te rationem reddituri sumus, quomodo quotidie pauperes opprimis, innocentes affligis, vexationes graues imponere non permittas. Quæ Rex leto animo accepit, & abeunte Episcopo conuertens se ad suos: Si omnes, inquit, Episcopi tales essent, nihil aduersum eos possent, siue Reges, siue Principes, dictus est propterea vir Sanctus, Regum malleus, quòd perpetuo de ipsis triumpharet.

Sanctus Austregisilus Archiepiscopus, vt refert idem Surius, non fuit passus, vt quidam Garnerius missus à Rege intraret ciuitatem exacturus à ciuibus insolita munera, cui tamquam murum se opposuit, dicens: Vnde venis homo improbe, non permittat Deus, vt in hanc intres vrbem, & ciuium censum agas.

Sanctus Sulpitius Archiepiscopus Bituricensis, pariter apud Principem intercessit, ne subditos exactionibus grauaret.

Sanctus Nicolaus Myrensis Episcopus. S. Basilius, S. Sinnesius, & multi alij Episcopi restiterunt Principibus pro insontibus. Card. Baronius tom. 8. fol. 69.

5 Sed quæritur, si Dominus temporalis sit tyrannus, & nolit acquiescere monitionibus Episcopi, quid faciet Episcopus? Text. in d. c. Administratores, dicit, quòd poterit illum tradere Sathanæ per excommunicationem.

5 Item quæritur, an Episcopus licitè possit supplicare Principi pro iustè condemnatis ad mortem? Et dicendum est, quod piè facit, si pro carceratis etiam iustè detentis, intercedat apud Iudicem sæcularem, ipsumq. ad pietatem moneat, sed non debet esse importunus, textus est not. in c. hi, qui, 14. q. 6. ex D. Greg. & ibi gloss.

Et San-

6 Et Sancti fuerunt soliti supplicare pro damnatis ad mortem, vt Sanctus Ambrosius, Sanctus Flauianus Episcopus Antiochenus, S.Gregorius Nanzianzenus, S.Martinus, S. Hieronymus, S.Augustinus, Cardinalis Baronius tom.8.fol.69. Sanctus Augustinus semper quando intercedebat pro aliquo, pro obtinenda aliqua gratia non erat molestus, & onerosus, sed tales erant prçces, vt non videretur vim inferre. Et dum semel apud Africæ Vicarium pro quodam supplici intercessisset, ille Vicarius considerata Augustini modestia, & verecundia potius in admonendo, & rogando Iudicē, non in instando effectum desiderij tribuit, & per litteras significauit Augustino, quod eius modestiæ nisi paruisset, peccatum committere arbitratus esset apud Surium in eius vita. Beatus Carolus Boromeus, damnatis à Principibus, repetitis officijs, vitam impetrauit.

7 Tertiò quæritur, pone quòd aliquis innocens ordine Principis tyranni ducatur ad supplicium, & hoc notoriè constet Ecclesiæ, quid debet facere Episcopus? Respondetur, quòd tenetur illum defendere, rogando, excōmunicando, vel quocumque alio modo, scriptum est enim: Eripe eum, qui ducitur ad mortem, 23.q.3. Non inferenda ita singulariter. Gloss. in d.c.hi qui, & ita seruauit S.Nicolaus Episcopus qui proprijs manibus dissoluit tres innocentes ductos ad supplicium, & liberos dimisit, ac ensem de manu spiculatoris extorsit. Sanctus Amasius Episcopus Aurelian. intercessit apud Præfectum, vt quosdam vinculis compeditos relaxaret, quod dum facere renuisset, lapis de turris cecidit in caput Præfecti, qui penè exanimis pœnitens illos dimisit.

SVMMARIVM.

1 *Monitiones plures faciendæ ab Episcopo Principibus.*
2 *Eleemosynæ Principum sunt fideiussiones apud Deum pro soluendis debitis peccatorum.*
3 *Venatio, vel piscatio, quando possit vassallis prohiberi.*

4 *Vaßalli, quando possunt probiberi, vt non molant triticum, nisi in molendino Domini, vel coquant panem in eius furno.*
5 *Baro debet amare suos subditos vt fratres, & existimari tamquam vnus ex illis.*

CAPITVLVM LXVIII.

De quibus specialiter, Episcopus deberet monere Dominum temporalem, pro pauperum protectione.

OPERAE pretium esse dixi inserere quædam specialia, de quibus Episcopus deberet admonere, si opus fuerit, Dominum temporalem, concernentia pauperum protectionem.

1 Primò, quòd iuxta S. Thomam in opusc. de reg. Principum, lib. 2. c. 15. Princeps debet habere particularem curam pauperum, eis eleemosynas distribuendo, mandando, vt de ærario publico illis subueniatur, quòd Hospitalia, & pia Loca erigantur.

2 Quòd eleemosynæ, quas faciunt Principes sunt quasi fideiussiones pro ipsis ad soluendum debita peccatorum, & lib. 1. c. 11. dicit, quòd veri Reges abundant diuitijs, fama, & honore, Tyranni vero omnibus his carent, & in multa mala incidunt, & lib. 2. c. 16. dicit Dominium eorum, qui intendunt ad cultum diuinum, durare; tyramnorum vero, citò perire, & in c. Regum officium, 23. q. 5. dicitur, Regum officium est proprium, liberare de manu calumniantium, oppressos, peregrinos, pupillos, viduas, & Ecclesiasticas personas defendere. Ad hoc caput plura reduci possunt tangentia pauperes, quæ Dominus temporalis obseruare debet.

Primò, quòd prouideat, nè bona Vniuersitatis, quæ sunt bona pauperum, dilapidentur.

Secundo, debet prouidere Reipublicæ de necessarijs ad victum, & alijs, curando, vt aliunde exportentur ad ciuitatem, si opus

si opus fuerit, & victualia quæ sunt in ciuitate non exportentur aliò si ciues indigent.

Tertiò, quòd extirpentur homines inutiles, & vitiosi, lusores, qui vt plurimum sunt fures, assassini, lenones, violatores virginum, & oppressores pauperum.

Quartò, quòd destruantur monopolia, contractus vsurarij, & illiciti, in ruinam pauperum, & diuitum.

Quintò, quòd in ciuitate introducantur aliquæ artes vtiles pauperibus, nempè serici, vel lanæ, ex quibus viuunt magna pars pauperum.

Sextò, quòd omnibus iustitiam faciat, sine qua non potest regi respublica. Augustinus in c. sana, 24. q. 1. nec regnare pax, & Princeps tenetur ad restitutionem omnium dãnorum, si per defectum iustitiæ crescunt latrones, & fiant alia damna. S. Thom. 22. q. 62. art. 7. ad quintum, & causas viduarum, & miserabilium personarum, quamprimum expediri faciat, & pauperes gratis, & vigilet ex officio, ne miserabiles personæ opprimantur ab omnibus, maximè à Notarijs, Camerlinghis, & alijs officialibus, ac omnibus personis. Corduba q. 117. ponit 32. nequitias Notariorum, quæ sunt nociuæ reipublicæ.

Septimò, quòd constituat bonos officiales, sapientes, timentes Deum, in quibus sit charitas, & oderint auaritiam, & super eos vigilet, & ideo Princeps non debet vendere officia, vt consuluit S. Thomas in opusc. 21. ad Ducissam Brabantiæ, Authent. vt Iudices sine quoquo suffrag. quòd diffusius declarauimus supra in c. 35.

3 Octauò non debet Dominus temporalis prohibere vassallis venationem, vel piscationem, ex quibus magna pars pauperum viuunt: proinde sciendum, quòd Princeps supremus potest sibi recreationis causa reseruare aliquem locum pro venatione, & piscatione. Inferiores verò non possunt, nisi ex consuetudine immemorabili, quæ non habuerit ortum à tyrannide, sed ad tempus possent ex causa prohibere, nempè tempore, quo animalia generant, vel tempore frugum, ne conculcentur, aut cum instrumentis aptis ad destructionem piscium, vel ferarum, & contrauenientibus non debet inferri, notabilis

pœna,

pœna, sed sufficit si amittant prædam, vel instrumentum. Caet. in sum. in verbo, venatio, Couar. in reg. peccatum 2. parte §. 8. Nauarr. c. 17. num. 121. Sotus lib. 4. de Iust. & iure q. 6. art. 5. Molin. de iust. & iure tract. 2. disp. 46. qui dicit, quòd si fama esset, hanc consuetudinem habuisse ortum à Tyrannide, ac iniusto titulo cæpisse, conquerentibus populi, & minime ob timorem audentibus se opponere, aut reclamare, non valeret, & si grauis pœna exigeretur mortis, vel mutilationis, aut flagellorum, esset peccatum mortale, quamuis ad terrorem posset imponi, & non exigi, nisi fortè aliquis punitus, sæpe leuioribus pænis, & ad monitus, nollet desistere, tunc flagellis cædi posset si eius conditio patitur.

4 Nonò, non debet prohibere vassallis, vt non possint molere, aut coquere panem nisi in furno, vel molendino suo præter quàm si Baro habeat ius prohibendi, ad quod non sufficit, quòd vassalli per tempus immemorabile fuerint soliti accedere ad furnum, vel molendinum domini, quia quæ sunt facultatis non prę scribūtur sed requiritur immemorabilis præscriptio post prohibitionem. Ripa, & communis in l. Quo minus de fluminibus, nec per indirectum id Dominus facere potest, nempè si faciat edictum, quòd fornarij sui teneantur gratis coquere panem subditis. Thesau. Pedem. decis. 16.

5 Non debet Dominus temporalis superbire, & subditos grauare in honore, & libertate, sed debet eos tāquam fratres amare, Nā Deus dixit per Moysen, Deut. 17. Nè eleuetur cor regis in superbiā super fratres suos. i. subditos. & in Eccl. 32. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex illis. Vnde debet eos benigne audire, non inferendo iniurias, si mittit eos pro aliquo seruitio, debet ei soluere iustum salarium, vt saltim possint viuere: non obstante qualibet lege, quòd vassalli non habeant salarium pro itinere sufficiens ad victum, quià si sunt pauperes est contraria legi naturæ, & debet mittere minus occupatos: Pariter grauissimum peccatum committit Baro, qui cogit Syndicos ad soluendum ipsi, quæ exigere non potuerunt, quod nulla lex, nec ratio dicit, & ab alijs grauaminibus pauperum abstineat, memor quòd durissimum Iudicium

cium fiet his qui præsunt: & vt experientia quotidiana docet, quòd familia istorum Dominorum tyrannorum veluti stercora euadunt, in miserias, & calamitates magnas incidentes: alia peccata Principum, vide apud Medinam, Nauarrum, & alios.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus procuret quòd subditi ipsum odio non habeant.*
2 *Episcopus lites contra vniuersitates non passim moueat.*
3 *Episcopus, non litiget cum suis subditis tempore penuriæ.*
4 *Episcopus non sit litigiosus, & quis talis sit.*
5 *Episcopus non se intromittat in electionibus officialium Vniuersitatis.*
6 *Episcopus non debet familiaritatem cum Domino temporali tyranno habere.*

CAPITVLVM. LXIX

De aliquibus obseruandis ab Episcopo, ne odio habeatur á suis subditis.

1 VIGILARE, debet Episcopus omni studio, nè à subditis suis odio habeatur, quia eius verbis fidem non adhibebunt, & in vanum laborabit: quocirca diligentissimè studeat, vt lites contra Vniuersitates non moueat, sine grauissima causa, & sepius maturato cõsilio, & quando coactus erit litigare, procuret omni via lites extinguere, aut concordare per viam superiorum temporalium, vel spiritualium, cùm vtilitate Ecclesiæ.

2 Etenim certissimum est durante lite cũ Vniuersitate Episcopũ nullum fructum in ea facturũ, omnes ipsum odio habebũt, &

propria

propria passione excæcati, maxime rustici, reputant eum hominem iniquum iniustè litigantem, nec illi credent, ita quod in vanum laborabit, & quando coactus erit procedere ad interdictum Vniuersitatis, vel Rectorum post plures monitiones id exequatur; ex litibus enim innumera mala oriuntur l. properandum C. de Iudicijs, & Dominus misit Apostolos ad prædicandum sine auro, vt illis subtraheret causam litis c. Ira. ij. q. 3. S. Hugo Episcopus Lincolmensis dat consilium Archiepiscopo Cantuariensi, ne litiget cum subditis suis Ecclesiæ Cathedralis, nàm disciplinæ vigor dissoluetur, & emarcescetur, & quanta successura sint animarum pericula, nullus extimare poterit; Carolus Borromeus, nunquam voluit habere litem in qua esset actor de rebus ad ipsum solum pertinentibus.

3 Secundò, dicit Medina de pœnit. lib. 1. c. 16. S. 1. quòd Episcopus peccat grauiter, si litigat cum suis subditis, pro his quæ sibi debentur tempore penuriæ, nam eo tempore ipse tenetur alere pauperes, dicit Diuus Thomas 2. 2. q. 184. art. 5. quòd Episcopus debet pro salute ouium cum gaudio sustinere rapinam suorum bonorum, & 22. q. 8 1. art. 2. dicit, quod ministri Ecclesiæ maiorem curam debent habere spiritualium promouendorum in populo, quàm temporalium colligendorum exemplo Pauli.

4 Tertiò, Episcopus non sit litigiosus, quia odio habebitur, ita quod subditi eius prædicationem non audient, dist. 47. in summ. & c. 1. vbi Turrecremat. Dicitur autem litigiosus ille, qui semper vult cum alijs contendere, & verbis contradicere, nam iuxta S. Thomam 2. 2. q. 106. litigium propriè consistit in verbis, cum vnus verbis alterius contradicit, quod vitium abominabile est in Prælato; quia litigiosi sunt superbi, adulatores, maxime Principum, quorum animos sibi conciliant, proditores, detractores; seminantes discordiam; æquiparantur rusticis, qui semper cum alijs contendere volunt, & parum intelligunt, maximè si sint promoti ad magna d. cap. 1. Vnde Apostolus 2. ad Titum 2. Oportet seruũ Dei nõ litigare, sed mansuetũ esse ad omnes; patientẽ, cũ modestia corripientẽ.

Quartò

5 Quartò, Episcopus non debet se intromittere in electionibus officialium Vniuersitatis, quando ad ipsum alio iure non spectat, fauendo vni, vel alteri, quia odio habebitur ab Vniuersitate, vel à multis, qui se læsos existimabunt propter intercessionem Episcopi, arg. text. notabil. in c. Denique, 14. q. 5. sed quando subditi ad eum accedent, pro tali causa, moneat ipsos in genere ad faciendam bonam electionem. De Christo habetur Lucæ c. 10. Quidam de turba dixit ei: Magister dic fratri meo, vt diuidat mihi hæreditatem. At ille dixit ei: Homo quis me constituit Iudicem, aut diuisorem super vos?

6 Quintò animaduertere debet Episcopus, quando Dominus temporalis est tyrannus, qui opprimit pauperes, nè cum illo familiaritatem habeat, quia populus ipsum odio habebit, tamquam participem tyrannidis: etenim ab oppressoribus pauperum, Ecclesia nec dona, nec oblationes recipere vult, c. eorum, c. oblationes, dist. 91. vbi Turrecrem. in specie loquitur de Dominis temporalibus, sed hoc casu fungi debet officio suo, monendo, vt desistat ab oppressione pauperum, iuxta c. Administratores, 23. q. 5. & dicta supra de eadẽ re. Legitur apud Surium de Sãcto Corbiniano Episcopo, quòd fecit Regi significare, nunquam se eius faciem visurum; nisi lasciuam coniugem, quam post mortem fratris acceperat, à se expelleret, & cum per quadraginta dies, id seruasset, ambo conuersi pœnitentiam egerunt. Legitur 3. Reg. c. 13. de Hieroboam Rege iniquo cui Propheta impetrauerat sanitatem manus arefactæ, quod inuitauerat Prophetam, vt veniret secum domum, & pranderet, & acciperet munera; respondit Propheta: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ non veniam tecum, nec comedam panem, nec bibam aquam: & alia Episcopus facere debet, quæ iudicauerit expedire, ne a subditis odio habeatur.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus, non repetens Clericum à Iudice sæculari detentum est deponendus.*
2 *Episcopus peccat mortaliter non inquirens, An Clerici grauentur gabellis.*
3 *Clerici an teneantur soluere collectas de bonis emptis, vel donatis.*
4 *Clerici an teneantur contribuere cum Laicis in communibus vtilitatibus.*
5 *Episcopus compellit Laicum ad declarandum statutum, nè sit contra libertatem Ecclesiæ.*

CAPITVLVM LXX.

De sollicitudine Episcopi, vt priuilegia Clericorum non lædantur.

VIGILARE debet Episcopus, vt Clericorum priuilegia non lædantur, videlicet priuilegium fori, immunitatis, & Canonis.

1 Vnde dicit Cassaneus communiter receptus in cons. 38. quòd Episcopus non repetens Clericum detentum à Iudice sæculari, debet deponi; & si Clericus moriatur, tenetur pœna homicidij.

2 Secundò, peccat mortaliter Episcopus non inquirens an Clerici grauentur gabellis, & non declarans excommunicatos illas exigentes. Clem. præsenti de censibus. Nauarr. c. 17. num. 202.

3 An autem Clerici teneantur soluere collectas de bonis emptis, vel donatis. Archid. & Io. Andr. in c. 1. de Immunitate Ecclesiarum in sexto, tenent quòd non, & hæc est communis.

Ne

4 Nec etiam Clerici tenentur contribuere cum Laicis in refectione pontium, murorum,& alijs communibus vtilitatibus nisi duobus concurrentibus. Primò, quòd facultates Laicorum non suppetant. Secundò, requiritur licentia Papæ, c. non minus, c. aduersus, de immunitat. Ecclesiarum, sed si tanta esset necessitas; quòd non posset sine aliorum scandalo,& periculo haberi recursus ad Papam, sufficeret tunc deliberatio Episcopi, & Clericorum. Abb. in d.cap. Non minus. Quoad priuilegium Canonis, res est clara, quia Episcopus debet omnes excommunicatos denunciare, vt euitentur, c.Cura, 11.q. 3. Tanto magis sacrilegos, percussores Clericorum, quinimo Regularis percutiens Clericum sæcularem, debet absolui ab Episcopo, c. Religioso, de sent. excommunicat. 166. & Episcopus potest declarare excommunicatos Regulares exemptos. Felin. late in c.Non potest, de re iudicat.

5 Notandum præterea, quòd si Laici faciunt aliquod statutum, quod non loquitur de Ecclesijs, vel Clericis, sed considerato effectu, est contra immunitatem, vel libertatem Ecclesię, vt si statuant non posse fieri alienationem in non subditum licet enim tale statutum non comprehendat Ecclesiam, iuxta Ioannem Andream, & comm. in c.fin. de immunit. Ecclesię in sexto: tamen quia Laici nolunt vendere Ecclesiæ, vel Clericis timore statuti, potest Episcopus ex officio compellere censuris Laicum, ad declarandum tale statutum, non includere Ecclesiam, aut Clericos; ita *Ioannes Andreas*, Dominicus, & communis in d. cap. fin. alia remedia seruanda ab Episcopo contra statuta Laicorum in præiudicium Ecclesiarum ponit Felin. in c. Ecclesia, S. Mariæ, de constitut. num. 107.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus distribuit pauperibus, bona peregrini, & aduena decedentis ab intestato.*

2 *Episcopus, exequitur testamentum eius, qui decessit in mari.*

3 *Episcopus, quando distribuit male oblata incerta.*

Episco-

4 *Episcopus debet esse discretus in distribuendo bona pauperibus.*
5 *Episcopus ad quem spectat distributio pauperibus facienda, an possit aliquid sibi retinere.*
6 *Legatum quantitatis distribuendum prout alteri placuerit, est pium.*
7 *Legatum pro anima an sit pium.*
8 *Legatum pro studio non est pium, nisi sit Theologiæ.*
9 *Legatum pro custodia Ciuitatis, & alia causa publica quando est pium.*

CAPITVLVM LXXI.

De sollicitudine Episcopi, circa distributionem bonorum fidelium, quando ad ipsum pertinet.

MEMOR esse debet Episcopus, vt quando ad ipsum pertinet, bona fidelium sedulo, & prout debet distribuat, quod potest contingere pluribus modis de iure, omissa consuetudine laudabili, & legitimè præscripta ad eum tale ius deuoluente.

1 Primò, Episcopus potest distribuere inter pauperes bona peregrini, vel aduenæ mortui ab intestato sine hæredibus. tex. est in Auth. omnes peregrini, cap. communia de succ. quod est notandum; & aduena dicitur, quamuis per aliquot annos habitauerit in ciuitate. Bertach. de Episcopo, lib. 4. 6. parte, quæst. 25.

2 Secundò, Episcopus est exequutor testamenti illius, qui decessit in mari, quod est verum, in his quæ testator moriens in mari, secum haberet in naui, & nisi domicilium suum esset vicinum, sed in loco remoto, haberetur ratio loci in quo sunt res testantis, ita Ioannes Andreas in addit. ad Specul. De instrumentorum edit. vers. quid si Episcopus. Bertach. vbi sup. q. 34. qui concludit Episcopum loci debere exequi testamentum defuncti intra centum milliaria prope litus.

3 Tertiò, iuxta Hoſt. in c. Cùm tu, de vſuris, & in Sum. de pœnit. Ad Epiſcopum ſpectat reſtitutio male oblatorum incertorum, ſed communis opinio eſt in contrarium, vt poſſit ille qui eſt obligatus hanc reſtitutionem facere ſine Epiſcopo; & caſus reſeruatus ab Epiſcopis, debet intelligi de abſolutione peccati illius qui omiſit reſtituere, & de Confeſſarijs, vt abſque conſilio Epiſcopi non abſoluant, aut diſtribuant, non autem, vt pars ſi velit, non reſtituat, & ſuam conſcientiam exoneret, ita Nauar. c. 17. n. 92. poſt Doctores in d. c. Cùm tu, & in c. cũ ſit, de Iudęis. Limitat verò in quatuor caſibus, quãdo obligatus reſtitutioni moritur abſque hærede, & executore, vel cùm qui reſtituere tenetur, nõ vult facere, & contra illum in iudicio proceditur, vel cum qui reſtituere debet, non rectè diſtribuit, aut cùm qui reſtituere debet, eſt, aut fuit manifeſtus vſurarius, iuxta communem in dictis locis.

Sed an Epiſcopus poſſit admittere ad tranſactionem, vel cõpoſitionem debentem reſtituere? Et dicendum eſt, quòd quando male oblata ſunt certa, non poteſt, ſi verò ſunt incerta, poteſt Epiſcopus taxare, ita Cardinal. in Clem. ſecunda. 5. notab. de pœnit. Socin. pulchrè in conſ. 127. vol. 3. Vbi etiam dicit, Epiſcopum, qui eſt pauperum adminiſtrator, non poſſe gratis remittere, quæ pauperibus debentur, de compoſitione verò, quæ fit cum Camera Apoſtolica, videndus eſt Nauarrus loc. cit.

4 In diſtributione, Epiſcopus debet eſſe diſcretus, vt priùs pauperibus loci teſtatoris diſtribuat, quàm alijs, ſed hoc eſt conſilium Bald. in l. ſi quis ad declinandam. C. de Epiſcopis, & Clericis, Abb. in c. Cum tu, de vſuris; inter pauperes debet præferri hoſpitale, quæ enim maior paupertas, quàm illorum qui ſunt in neceſſitate, & non poſſunt laborare, & inter hoſpitalia pauperius, d. l. ſi quis ad declinandam, poteſt etiam ſi vult diſtribuere Eccleſijs, locis pijs. Bald. loc. cit. & diximus in præcedenti c. debet etiam eſſe diſcretus, vt non totum vni, ſed pluribus det pauperibus, iuxta S. Ambroſ. in c. in ipſa autẽ diſt. 86. & c. non ſatis. Bal. in l. 1. c. de ſacroſanctis Eccleſijs.

5 Sed an Epiſcopus poſſit aliquid ſibi retinere de bonis reſti

tuendis? Ioannes Andreas in Add. ad Specul. de Instrumentorum editione. §. sed quid erit, dicit quod si Episcopus habet consortium, potest sibi, & coniuncto pauperi, & Ecclesiæ suæ dare, non si sit solus, nisi coniunctis valdè indigentibus, sed contrarium indistinctè tenet Ancharanus in cons. 85. vbi concludit Abbatissam executricem testamenti potuisse distribuere suo Monasterio pauperi, quod pauperibus erogare debebat, & ita tenet in Episcopo, Bertach. de Episcopo lib. 4. par. 4. q. 31.

6 Quartò, Episcopus est executor omnium piarum dispositionum, siue in testamentis, siue inter viuos, iux. c. Nos quidem. c. tua nobis, de testam. Conc. Trid. c. 8. sess. 22. de reform. L. Noli, C. de Episcopis, & Cler. Est autem vtile scire quædam legata pia esse, nempè si relinquatur aliquid Francisco distribuendo, prout sibi placuerit, hoc legatum est pium, & debet erogari pauperibus, ex c. cum tibi, vbi omnes de testamentis.

7 Relictum pro anima si relinquitur pauperi, est pium, etiam si relinquatur consanguineo, vel amico pauperi, secùs si diuiti. glos. Bald. & Paulus in l. Illud, C. de sacros. Eccles. sic legatum alimentorum relictum diuiti non est pium. Bart. in l. alio, ff. de alimentis legatis.

8 Relictum causa studij non censetur pium, nisi sit pro studio sacræ Theologiæ. Bald. in l. 1. ff. de legatis 2. Tiraqu. de priuil. piæ causæ in præfatione.

9 Item legatum pro patriæ fortificatione, pro custodia ciuitatis, locorum constructione, murorum, & fossarum, & ceterorum id genus, quando necessitas imminet, dicitur pium, quia ex his custodiuntur viduæ, orphani, & aliæ miserabiles personæ. Specul. de instrument. edit. §. nunc verò, & omne legatum quod fit ad publicam vtilitatem dicitur pium. Paulus de Castro cons. 194. viso puncto lib. 2. Tiraqu. loco cit. qui alia legata pia copiosè enumerat.

SVM-

SVMMARIVM.

1 Fraudantes oblationes defunctorum dicuntur infideles, fures, sacrilegi, necatores animarum.

2 Celebratio Missarum an possit imponi ab Episcopo, vbi non reperitur.

3 Episcopus, an possit refrenare numerum Missarum offerendarum.

4 Missæ in quo loco celebrandæ sint, & ibi plura.

5 Missam celebrans non in loco destinato, an teneatur ad restitutionem.

6 Missa pro defunctis, quando possit dici in die festo.

7 Cappellanus, an possit prauenire celebrationem Missarum.

8 Cappellanus debet celebrare salua honestate, & quomodo id intelligatur.

9 Cappellanus, an possit abesse per duos menses in anno, quando residere tenetur.

10 Sacerdos, an satisfaciat rustico petenti Missam de Requiẽ in die festiuo, celebrando Missam de Sancto occurrenti duplici.

11 Pro duabus eleemosynis, quando possit satisfieri vnica Missa.

12 Missa non potest celebrari in loco non designato, etiam cum consensu hæredum.

13 Cappellanus infirmus, an teneatur celebrari facere per alios.

14 Cappellanus eligendus Sacerdos, an debeat esse actu.

15 Cappellania an possit obtineri à Canonico in eadem Ecclesia.

16 Pecunia legata Collegio Clericorum cum onere anniuersarij, debet conuerti in bona stabilia.

17 Sacerdos, an possit pacisci de sustentatione ante celebrationem Missæ.

CAPITVLVM LXXII.

De vigilantia Episcopi, vt Missæ à defunctis relictae celebrentur, & aliae oblatae à viuis.

1 VIGILARE summoperè debet Episcopus, circa celebrationem Missarum relictarum à defunctis; clamāt enim in Purgatorio, præsertim contra presbyteros: Miseremini mei, miseremini mei, quare carnibus meis saturamini? id est redditibus Ecclesiarum, quos nostris laboribus acquisiuimus, & vobis donauimus. Isti enim qui fraudant oblationes fidelium dicuntur necatores pauperum, infideles, fures, sacrilegi, c. qui oblationes 13. q. 2. Proinde deberet Episcopus acriter illos punire, & mandare, vt describantur omnes Missæ à Sacristis, quæ dicuntur in Ecclesijs, & fideliter sub pœna, & quando visitat statim examinari faciat Sacristas super celebratione Missarum singulorum altarium, & sequestret fructus beneficiorum pro Missis non celebratis; & quia solent aliqua dubia occurrere circa hanc materiam, illa breuiter explicabimus.

2 Primò dubitatur, si in aliqua Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata reperiantur cappellæ, cum redditibus sufficientibus ad celebrādū Missas aliquas, sed Beneficiati negāt teneri ad illas, quia non apparet de onere Missarū, eo magis, quòd Episcopus non visitauit, vel non fecit describi visitationem, & hoc casu in dubio non videtur absurdum, quòd Episcopus possit compellere Rectorē ad aliquas Missas celebrandas, pro quantitate redditιuum asignandas, siquidem in obscuris debemus sequi, quod verisimilius est, & quod frequentatur in regione, regula, inspicimus de reg. iuris. in 6. regula, In obscuris, & regula, Semper. ff. eodem, sed Cappellaniæ, quæ in Ecclesijs fundantur cum redditibus, ex consuetudine & vsu totius orbis instituuntur pro celebrandis Missis, & talis præsumitur verisimilis

risimilis mens fundatoris, quòd Cappellanus, qui recipit red ditus celebret Missas, prout alij faciunt. Cùm itaque non appareat de contraria voluntate, debet attendi mos regionis, & verisimilis mens, & contraria possessio videtur corruptela, considerat, not. Suarez tom. 3. disput. 86. sect. 1. & loquor hic de Cappellis, quæ reperiũtur fundatæ intus Cathedrales, & Collegiatas, non de beneficijs alijs quæ permanẽt ex se, nec de dignitatibus Ecclesiasticis, aut canonicatibus.

3 Secundò, quæritur an Episcopus qui habet potestatẽ à Cõcilio Tridentino reducendi in Synodo numerum missarum, possit statuere, quòd Canonici dicant vnum anniuersarium tàm pro missis præteritis, quàm in futurum offerendis. Et dicendum est quod non, sed tantum pro præteritis, quia Episcopus non potest statuere in futurum, in casu super quo potest dispensare, nàm esset inducere homines ad peccandum & decipiendum fideles. Feder. cons. 275. Felin. late in c. fin. de Const. c. Mala, dist. 8.

4 Tertiò quæritur, postquàm iuxta communẽ Missæ sunt dicendæ in altari, vel Ecclesia deputata, nisi cõmodè dici non possent, ex c. Nos quidem de testam. Azor. lib. 10. c. 24. & cõmunis. Quid si testator mandauit sepeliri corpus suum in tali Ecclesia, & relinquat tot Missas, non exprimendo locum, in quo loco celebrari debeant. Respondetur quòd in Ecclesia sepulturæ propter deuotionem ipsius testatoris, & patrocinium Sanctorum, in quorum honorem fuit ædificata, ita Abb. in cons. 99. 2. part.

Quartò quæritur, si Missæ sint dicendæ in altari talis Ecclesię, quod sit destructum, an possint dici extra illam Ecclesiam? Et censeo esse dicendas in altari alio eiusdem Ecclesiæ, propter deuotionem testatoris, donec construatur altare, vt in casu præcedenti.

5 Quintò quæritur, pone quòd Cappellanus sine causa cum cõmodè posset celebrare in loco designato alibi celebrauit, an debeat aliquid restituere? & dicendum est quod non, sed quòd tantum peccauit, quia tamen accidere potest, vt mortuis subsidij aliquid subtraxerit, id alijs precibus compensare de-

bet. Azor. d. c. 24. Sacerdos autem qui id facit sine causa, peccat mortaliter. Nauarr. c. 25. numerò 134. quem sequitur Azor. loco citato.

6 Sextò, quæ dicta sunt de loco celebrationis, sunt dicenda de tempore, vt in die designata Missæ celebrari debeant. Sed quæritur, An in die festo possit celebrari Missa de Defūctis, vel satisfiat obligationi celebrando de Sanctis? Respondetur, quòd si est festum duplex, non debet dici Missa de Defunctis, & satis fit dicendo Missam de Sancto, nisi cadauer esset sepeliendum, & tunc poterit dici Missa de Defunctis. Azor. loco citato, capitulo 32. Rationale diuinorum, de Diuinis officijs.

Septimò, quid si in altari priuilegiato sit dicenda Missa de requiem, an liberetur anima celebrando Missam de Sancto duplici? S. Sancta Congregatio Conc. Trid. pro Ecclesia diuæ Mariæ Annunciatæ Ciuitatis Neapolis, his verbis rescripsit: Congregatio Concilij respondit esse celebrandam Missā Defunctorum, preterquàm his diebus, quibus ob festiuitates, vel alia de causa id commodè præstari non potest.

7 Octauò quæritur, An Cappellanus possit aliquando preuenire celebrationem Missarum ex iusta causa, nempè quia est Hebdomadarius. Et tenetur in illa hebdomada seruire Ecclesiæ, vnde vellet Missas Cappellaniæ celebrare in hebdomada præcedenti, & censeo posse per Episcopum permitti præuentio ex dicta causa semel, vel bis in mense, quia dicta præuentio fitcum maiori vtilitate. Et dicit S. Thomas in Quodlibet. 5. art. 28. quòd officium dici solitum de nocte in Ecclesijs, potest ex aliqua iusta occupatione dici de sero, & præueniri, vt si Magister debet videre lectiones suas de nocte, quia melius est vtrumque reddere, quàm quòd per vnum aliud impediatur, & deputata ad certos pios vsus, possunt ad tempus in alios conuerti, vt diximus in c. præced. & in specie, quòd Missę Defunctorum possunt præueniri, & non postponi, dicit Rationale loc. cit. Sed quia testator potuit habere affectum ad cultum diuinū, vt in sua Cappella qualibet hebdomada exhibeatur; nón debet Episcopus passim dispensare, sed rarò, & ex

præ-

prædicta causa, talis etiã debet præsumi intentio testatoris, vt possit Cappellanus aliquando cum maiori sua commoditate, & vtilitate defuncti, l. in testamentis. ff. de reg. iur.

8 Nonò quæritur, postquàm Cappellanus non tenetur celebrare nisi salua honestate, c. significatum, de præben. cessando aliquo die hebdomadę, an id procedat quando à testatore cauetur, vt quotidie celebretur Missa per Cappellanum, vel per alium? Sacra Congregatio Concilij respondit pro dicta Ecclesia his verbis: In casu prædicto proposito Congregatio censuit dictis Cappellanis indulgendum, vt bis in hebdomada liceat eis à Missæ celebratione abstinere, dum tamen id oneris tunc impleant per idoneũ substitutum: idem etiam dicit Nauarr. c. 25. n. 134. Azor. loco citato. Idem quando testator non dirigit verba ad sacerdotem, sed ad locum, dicens: Volo quòd in tali loco celebretur quotidie vna Missa, quia debet celebrari per Cappellanum, vel alium, ita Siluest. in verbo Miss. §. 8.

9 Decimò quæritur, An Cappellanus, qui tenetur per se, vel alium celebrare, & residere in Ecclesia, vt in dicta Ecclesia Annũtiatæ, possit quolibet anno per duos menses abesse; Eadem Cõgregatio sacra rescripsit his verbis: Ad tertium licere illis duobus mensibus abesse, dũ tamen per alium Missarũ celebrationi satisfiat. Sed aduertendum, quòd fuerat in dicta Ecclesia specialiter statutum à Papa, vt Cappellani tenerẽtur residere.

10 Vndecimò, si quis à Sacerdote petierit, vt cras certum Sacrum faciat, quod diei festo non conuenit, an satisfaciat Sacerdos, dicendo Missam de festo currenti? Azor. d. c. 32. tenet quod sic, quoniam hæc petitio laicorum debet congruere regulis Ecclesiæ, & præceptis. Rudes enim homines, & ignari etiam in Natali Domini, & in Paschate solent petere à Sacerdotibus, vt pro mortuis Missam celebrent, vel aliàs.

11 Duodecimò, acriter puniendi sunt, qui cum vna Missa prætendunt satisfacere pluribus, qui dederunt eleemosynam pro Missa, nisi de consensu eorum, qui dant eleemosynam, iuxta magis cõmunem. Corduba lib. 1. q. 3. Nauarrus c. 25. n. 92. Petrus Nauarr. de restitut. lib. 2. c. 2. n. 263. Rodriguez in

Sum.par.1. c. 250. & alij, nec debet admitti illa excusatio: quòd sub verborum inuolucro dicant dantibus eleemosynas, Orabo pro vobis, quia debent alijs manifestare eorum impotentiam ad celebrandum tot Missas, nisi esset nota, quod rarò contingit in personis rusticis, & tanto magis sapientibus, qui sciunt declarare eorum intentionem, & tales sunt puniendi, tamquam fures.

Aliqui dicũt, quòd valor Missæ est duplex, impetratorius, & satisfactorius, & ideò prætendunt vnica Missa satisfacere defunctis, quibus applicant valorem satisfactorium, & infirmis, vel postulantibus alias gratias, quibus applicant valorem impetratorium, & sic recipere duas eleemosynas, & vna Missa satisfacere, isti peccant, & non sunt tolerandi. Rodriguez pulcrè loco cit.

12 Alij prætendunt de consensu hæredum celebrare Missam in alio loco, quàm deputato à testatore, & isti non satisfaciunt, quia non agitur de adimplenda voluntate hæredum cui possint renunciare, sed testatoris. Iuxta Card. Imol. Bonifac. in Clement. quia contingit, de relig. domib.

13 Cappellanus infirmus an teneatur celebrari facere, durante infirmitate? & quòd sic, nisi infirmitas durauerit per octo dies, diximus in Praxi c. 54. Rodriguez in dist. c. 250. arbitratur sufficere duos, vel tres dies.

14 Cappellanus Sacerdos eligendus debet esse actu Sacerdos, quãdo est expresũ in fundatione à laicis, secùs si ab Ecclesiasticis ratione Ecclesiæ, quia tũc sufficit posse intra annum promoueri ad Sacerdotium, diximus in Praxi c. 24. & ibi quando possit seruire per alios.

15 Decimotertiò, quia diximus in Praxi c. 64. posse retineri plura beneficia deformia sub eodem tecto, ex Nauarr. conf. 16. & 21. de præbendis, cap. alleg. 17. & alijs, postea vidi contrariũ fuisse de mente Sũmi Pontificis, de cuius ordine ab Illust. Cardinali Alexandrino anno 1592. die 14. Iulij fuit rescriptum Vicario Ciuitatis Theani, quòd Canonici, qui in Cathedrali habebant vnicam Cappellaniam, ex gratia particulari Summi Pontificis tolerarentur, attenta eorum paupertate, donec

cresce-

cresceret valor Canonicatuum, quo casu non possint retinere Cappellanias.

16 Decimoquartò notandũ, q̃ pecunia legata Collegio Clericorum cum onere perpetui anniuersarij, nõ est legata singulis, nec potest inter præsentes diuidi, sed conuerti debet in bona stabilia, vt sic annui fructus perpetuò dentur illis, qui onus sustinebunt. Nauar. cons. 8. de rebus Ecclesiasticis. De Episcopo, an possit statuere, quòd Missa celebretur pro eo, qui tantum dederit? & quod sic, sed non quod pro eo, qui minùs dederit non celebretur, dicit D. Thomas 2. 2. q. 100. art. 3.

17 Aliqui Sacerdotes volunt pacisci de sustentatione ante celebrationem Missæ, quod potest fieri si sunt pauperes, & sine scandalo. Toletus libro quinto c. 89. Sed Episcopus debet vigilare si adest scandalum: alia peccata Sacerdotum in Missa, vide per Nauarr. & Rodriguez vbi supra, & per Henriquez, de Missa, & alios.

SVMMARIVM.

1 *Oblata à fidelibus ad certos pios vsus, non possunt in alios conuerti sine licentia Papæ, quod limitatur, & ampliatur.*

2 *Relictũ pro anniuersario potest pro vna vice in aliud conuerti.*

3 *Relictum pro Ecclesia construenda potest conuerti in vsum Ecclesiæ constructæ.*

4 *Relictum Monti pietatis, illo sublato, cui debeatur.*

5 *Relictum factum pauperibus potest dari Ecclesijs, & pijs locis.*

6 *Relictum pro fabrica potest conuerti in picturam.*

7 *Testator si reliquit mille pro malè ablatis, & non sint nisi quinquaginta ablata, quid agendum de alijs.*

8 *Relictum factum pauperibus hospitalis, an intelligatur pro victu tantum, vel pro victu, & vestitu.*

9 *Legata ad pias causas caduca, an debeantur.*

10 *Legatum factum diuiti tanquam pauperi, debetur pauperibus.*

11 *Episcopus Cappellanum amouibilem, an possit facere perpetuum.*

12 *Episcopus visitans hospitalia, non potest disponere de redditibus ad libitum.*
13 *Legatum factum hospitali constructo sine auctoritate Episcopi, cui debeatur.*
14 *Legatum factum pro puellis maritandis non potest distribui inter nondum nubiles.*
15 *Transactio non possit fieri super legato pio.*
16 *Legatũ pro certo vsu Ecclesiæ, an possit conuerti in alium vsum eiusdem Ecclesiæ.*

CAPITVLVM LXXIII.

De sollicitudine Episcopi, vt quaelibet voluntas testatoris pia seruetur.

1 PECCAT mortaliter Episcopus qui non curat, vt destinata à fidelibus ad certos pios vsus, illis deseruiant, & non conuertantur in alios. Clem. Quia contingit, de relig. domib. in qua ponitur præceptum: voluntas enim testatoris, quantum possibile est, adimpleri debet, c. Vltima voluntas 13. q. 2. sed si communicatio in alios vsus est facienda, requiritur auctoritas Papæ, d. Clem. nisi res destinata pro vsu deputato deseruire non posset, tunc auctoritate Episcopi fieri potest, c. Nos quidem, vbi omnes de testamẽtis. Vnde si relinquantur Missæ dicendæ in aliqua Ecclesia, in qua propter alia onera dici non possunt, vel quia est interdicta, poterunt alibi dici de licentia Episcopi, vel si sint dicendæ Missæ in Cappella defuncti quæ indiget paramentis, vt possit celebrari, poterit Episcopus mandare, quòd Beneficiarius de pecunia debita pro Missis emat paramenta, & posteà in futurum celebretur. Item si relinquantur imagini vestes muliebres, tobaleæ quæ consumantur, possunt de licentia Episcopi vendi, & earum pretium conuerti in alios pios vsus. Sed notandum, quòd in hoc casu, quando res legata non potest deseruire

seruire pro vsu. destinato, Episcopus debet facere commutationem cum consensu hæredis defuncti, Abb. in d. c. Nos quidem, per illum textum. Petrus de Canonica in 7. c. principali. Rochus de Iure patronatus, in verbo, per eos, si tamen hæres nollet consentire, posset solus Episcopus. Felin. in c. Cum accessissent, de constit. quem ita intelligit Rochus loc. cit. Petrus vero addit, quòd etiam requiritur consensus Ecclesiæ, cui legatur, ex l. legat. ff. de vsuf. legat. & l. legat. ff. de administ. rerum ad Ciuitatem pertinentium, & si nec hæres, nec Ecclesia vellet consentire, Episcopus solus id faciat, & si hæres contradicit, & Ecclesia consentiet, præualebit consensus Ecclesiæ ad tuendam voluntatē defuncti. Ita Petrus vbi supra. Secūdò declara, vt commutatio possit fieri per Episcopum quando difficiliter res posset deseruire pro vsu destinato, qui difficile æquiparatur impossibili. Geminianus in c. Canonicis dist. 19, Felin. in cons. 42. n. 17.

2 Tertiò declara, vt posit semper fieri commutatio per Episcopum non in perpetuum, sed ad tempus ex aliqua causa. Ita Socinus de oblatio. libell. 9. per text. not. in l. 1. C. de expensis lud. lib. 10. Idem videtur tenere Antonius in c. fin. de test. dicens, quòd legatum pro anniuersario potest pro vna vice ad aliud expendi, & postea redire ad solitum. Sequitur Felin. in d. c. Cùm accessissent, Gugliel. in c. Rainutius, de testament. in vers. reliquit, n. 19. quando vero commutatio fit per Episcopum ob impotentiam, vel difficultatem, debet fieri in vsus proximos voluntati defuncti, ex Cōcilio Tridentino c. 8. Sess. 25. de refor. nunc verò pro maiori declaratione aliquas quæstiones ponemus.

Primò quæritur, An dicta commutatio in alios vsus, possit fieri in melius? & verior est opinio Imolæ, & Bonifac. in d. Cle. quòd non, & sic bona deputata hospitalibus pro infirmis, non possunt distribui puellis maritandis sine auctoritate Papæ, nec commutatio potest fieri accedente consensu hæredis, quia nō agitur de eius voluntate adimplenda, communis in d. Clem.

3 Secundò quæritur, An relictum pro Ecclesia construenda, posit per Episcopum conuerti in vsum Ecclesiæ iam con-

structæ?

ſtructæ? Bart. in l. fin.ff.de operibus publicis, tenet quod ſic; Bertacch. de Epiſcopo lib.4. 4. parte,q. 31.

4 Tertiò quæritur, An relictum factum Monti pietatis, illo ſublato poſſit conuerti in alium vſum? & dicendum eſt, quod ſic.Bertacch.loco cit.

5 Quartò quæritur, An relictum factũ pauperibus poſſit conuerti in fabricam Eccleſiæ? & dicendum eſt quod ſic. Bald. in l. ſi quis ad declinandam. C. de Epiſcopis, & Clericis, Ioan. Andreas in c. fin. de teſtam. lib. 6. quia appellatione pauperum continetur Eccleſia. Bertacch. loco cit. Nauarr. c.17.nu. 92.Quidquid dicat Petrus de Canonica portione.

6 Item ſi relictum fiat pro fabrica, poteſt conuerti in picturam,quia eſt fabrica. Bald. in d. l. ſi quis ad declinandam. §. In omnibus.

7 Quintò,ſi teſtator reliquit mille diſpenſanda pro male oblatis quæ non aſcendunt ad iſtam ſummam,reſiduum debet conuerti in alium pium vſum, & non reſtitui hæredi. Bald.loc.cit. & ſi teſtator mandauit conſtrui oratorium, & expendi mille, ſi quinquaginta ſufficiant, reliqua ſunt diſpenſanda in pios vſus, ſecùs ſi deſignauit formam oratorij, quia quod ſupereſt, pertinet ad hæredem. Couarr. in cap. Nos quidem, de Teſtamentis.

8 Sextò quæritur, An relictum factum pro ſuſtentatione pauperum poſsit conuerti in redemptionem captiuorum?& dicendum eſt quod non. Bald. & Bertacch. vbi ſupra. Sed hic quæritur, An relictum factum pauperibus hoſpitalis pro eorũ ſuſtentatione intelligatur de victu tantum, vel de victu,& veſtitu. Paulus de Caſtro in conſ.437. Incip. Super dictis, dicit attendendam eſſe conſuetudinem locorum,quantitatem legati,& in dubio debetur veſtitus.

9 Septimò quæritur, An legata ad pias cauſas ſi ſint pro non ſcriptis, vel caduca debeantur? Et veritas eſt quòd principaliter ſint relicta pro anima, nempè pro maritandis aliquibus puellis pauperibus, ſecùs ſi contemplatione perſonæ,vel Collegij, vel ſeruitij, vt ſi relinquatur dos puellæ quæ ſeruiuit. Bartol.in l. pater.§. Tuſculanus.ff. de legat. 1. Abb. Imola in

d. cap.

dicto cap. Nos quidē. Tiraquel. de Priuil. piæ causæ, priuil. 38.

10 Octauò quæritur. Si legatur aliquid diuiti, tamquam pauperi, quid agendum? Bart. in l. 1. n. 35. C. de Sacrosſ. Eccclesſ. dicit, quòd poterit conuerti in alium vsum, sed Baldus ibi dicit, quòd debet conuerti in eundem vsum; vnde cum pauperi sit relictum, dabitur pauperi, quod nota.

11 Nonò quæritur, An Episcopus Cappellanum amouibilem institutum à testatore, facere possit perpetuum? Gomesius in reg. de triennali. q. 32. tenet quòd sic.

12 Decimò notandum, quòd Episcopus visitans Hospitalia debet ordinare vt vsus destinatus obseruetur, non autem poterit disponere de redditibus ad libitum. Abb. in c. de Xenodochijs, de relig. domib.

13 Item legatum factum hospitali constructo sine auctoritate Episcopi, potest per Episcopū conuerti in alimenta pauperum, Bald. in l. deleri. C. de fideicōmissarijs libertatibus, vbi dicit, quòd si fiat legatum pro construendo hospitali, intelligitur, si Episcopus auctoretur, & debetur, etiamsi Episcopus noluit auctorari. Bertacch. vbi supra.

14 Item legatum factum pro puellis maritandis, non potest distribui inter puellas nondum nubiles, Bald. in l. Sancimus, c. de nuptijs. Bertach. loco citato.

15 Prætereà notandum, quòd si est lis inter duos super legato pio non potest fieri transactio, si apparet de voluntate testatoris, si verò est dubium poterit Episcopus suam auctoritatem interponere transactioni, sed ante omnia debet inuestigare quidquid apparet de mente testatoris, ita Bald. not. in conſ. 6. vol. 4.

16 Item notandum, quòd legatum ad certum vsum Ecclesiæ, nempè pro pilastris, non potest conuerti in alios vsus eiusdem Ecclesiæ, nempè pro tectis, nisi aliquid supersit. Cald. not. cōſ. 22. de testamentis.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Episcopus debet pro defensione Iurium Ecclesiæ ponere vitam.*
2 *Episcopus pro defensione Ecclesiæ potest indicere bellum.*
3 *Angeli custodes Iurium Episcopalium.*
4 *Episcopus tenetur litigare pro Ecclesia, & quando non.*
5 *Episcopus an possit solus restituere rem ab Ecclesia iniustè detentam.*
6 *Episcopus repetens bona Ecclesiæ malè alienata non potest reconueniri.*
7 *Episcopus, & Clericus tenentur patrocinari in causis Ecclesiæ.*
8 *Clericus potest compelli ad præstandum operas Ecclesiæ, puta fabriles.*
9 *Episcopus potest agere, & conueniri pro Ecclesia inferiori, etiam si habeat Rectorem.*
10 *Episcopus in causa Ecclesiæ constituit procuratorem, etiam post litem contestatam.*

CAPITVLVM. LXXIV.

De sollicitudine Episcopi circa defensionem Iurium Ecclesiæ.

1 MEMOR esse debet Episcopus, vt iura Ecclesiæ suæ defendat, & si oportuerit ponere vitam pro defensione bonorum, & iurium Ecclesiæ, glos. not. in c. Conuenior 32. q. 8. dummodo foueat iustam causam, quia non tenetur illam defendere contra conscientiã, & peccat si iniustè exigat pro Ecclesia 14. q. 2. c. Quod debetur. glos. eadem q. c. 1. omnes in c. fin. de præscriptionibus, & iura Ecclesiæ sunt recuperanda omni mora postposita, c. Augustino. 12. q. 2.

2 Et dicit glosa in c. Auctoritate 15. q. 6. quòd potest Episcopus

ſcopus pro defenſione Eccleſiæ bellum indicere, & in bello inſequi hoſtes.

3 Item Epiſcopalium iurium aliquando fuiſſe cuſtodes Angelos, tradit Cardinalis Baronius tom.9.fol.142.

4 Hinc oritur dubium, An poſſit Epiſcopus tuta conſcientia differre recuperationem bonorum, vel iurium Eccleſiæ non litigando? Abb. in c. 2. de præſcript. diſtinguit, quòd aut Epiſcopus ſperat veriſimiliter quòd ad tempus differendo recuperabit rem ſuam ſine litigio, & non peccat ſuperſedendo, ſed vbi iſta veriſimiliter non arbitratur, peccat mortaliter non litigando, niſi timererur magnum ſcandalum, arg. d. c. & ibi Felin. ſed cum ſcandalo Phariſęorum liceret, & deberet litigari. S.Tho.2.2.q. 44.art. 8. vbi laudat Sanctum Thomam Cantuar. qui cum ſcandalo regis repetijt res Eccleſiæ.

5 Secundò dubitatur, ſi Epiſcopus ſcit Eccleſiam rē alterius iniuſtè poſsidere, an teneatur illam reſtituere, & poſsit ſolus vel requiratur conſenſus Capituli? In hoc dubio ſunt diuerſæ opiniones, ſed verior opinio eſt, quòd ſi apparet notoriè rem iniuſtè detineri ab Eccleſia, debet, ac poteſt ſolus Prælatus, illam reſtituere, Abb. in c. fin. de præſcription. Si verò iniuſtitia non eſt notoria, ſed illam ſciunt Prælatus, & Capitulum, poteſt adhuc fieri reſtitutio, iuxta veriorem opinionem. Fel. in d. cap. fin. contra Abbatem. Sed ſi Epiſcopus habet malam fidem, Capitulum verò bonā? dicit Hoſtien. in Summa de præſcriptione rerum immobilium. §. Verum, quòd Epiſcopus, debet dicere Capitulo: Vos defendatis, quia ego volo, quòd mundæ ſint manus meæ à ſanguine iſtius cauſæ. quamuis Archidiaconus in c. generalis 54. diſt. dicat, quòd Prælatus hoc caſu poterit defendere in iudicio, quia ſcit vt priuata perſona, & defenſionem aſſumit tanquam Prælatus. Vnum eſt notā dum, quòd etiam ſi iniuſta detentio Eccleſiæ ſit notoria, quādo rem obtinet ex cauſa onerosa, debet denuntiare domino, vt defendat in iudicio, quia aliàs ille non teneretur de euictione, niſi poſt ſententiam, nec tunc debet reſtituere. Imola in d. c. fin. de præſcript.

6 Tertiò notandum, quòd Eps repetens bona malè alienata

Eccle-

Ecclesiæ non potest reconueniri, Speculator de reconuent. Bertacch. de Episcopo lib. 4. 4. part. q. 20.

7 Quartò notandum, quòd Episcopus, & Clericus tenentur patrocinari in causis, & negotijs Ecclesiæ suæ. Glos. not. in c. Nulli. 3. q. 1.

8 Et Clericus potest compelli ad præstandum alias operas, puta fabriles. Glos. notabilis in c. vos autem. 16. q. 1.

9 Quintò notandum, quòd Episcopus potest agere, & conueniri pro Ecclesia inferiori sibi subiecta; etiam si habeat Rectorem cap. Cum dilectus, de successionibus ab intestato, vbi Innoc. & Abbas.

10 Et Episcopus in causa Ecclesiæ suæ, potest constituere procuratorem, etiam post litem contestatam. Speculat. de procurat. §. 2. Bertacch. loco citato q. 3.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur acquirere Ecclesiæ suæ; aliàs tenetur de suo.*
2 *Et an teneatur cum damno proprio.*
3 *Episcopus qui passus est rem Ecclesiæ præscribi, tenetur resarcire de suo.*
4 *Hypotheca tacita datur contra bona Episcopi malè administrantis.*
5 *Et quando incipiat.*
6 *Et an habeat priuilegium Prælationis.*

CAPITVLVM LXXV.

De sollicitudine Episcopi in acquirendo Ecclesiæ suae, & de mala eius administratione.

1 NON solum Episcopus tenetur defendere iura Ecclesiæ, sed etiam quando potest illi acquirere, id facere debet, exemplo tutoris, aliàs tenetur de suo. Glos. notabilis in c. 1. 12. q. 4. Abb. in c. præsentium, de pignoribus.

Et te-

2 Et tenetur acquirere cum damno proprio concernente lucrum captandum, non damnum vitandum. Archid. in dicto cap. 1.

3 Et Episcopus, qui passus est rem Ecclesiæ præscribi, tenetur de proprio patrimonio satisfacere. Glos. in cap. placuit, el secondo, 16. quæst. 3. Francus in cap. primo de rebus Ecclesiæ non alienand. in 6. Rebuff. in compendio alienationis, numero 31.

4 Et pro mala administratione Prælati competit tacita hypotheca contra eius bona, Gloss. & Abb. in cap. ex litteris, de pignoribus, quòd intelligitur de mala administratione dolosa, non autem culpabili tantùm, Paulus in l. Cùm oportet, §. sed cùm tacitas, & §. sub hac tamen, C. de bonis quæ liberis, Nigos. de pignoribus, membro 4. parte secunda, num. 15.

5 Quæ tacita hypotheca pro mala administratione dolosa incipit à die possessionis Episcopatus, non à die malæ administrationis, l. Cum oportet. §. finali. C. de bonis quæ liberis. Gloss. & Salicet. in l. pro officio. C. de administratione tutorum.

8 Non tamen habet priuilegium prælationis, iuxta l. assiduis. C qui potiores in pignore, etiam quòd sit pro dote Episcopali. Roman. singul. 357. Vrsillus decis. 190. in fine. An autem Episcopus possit præiudicare Ecclesiæ non acquirendo, vel repudiando legatum. Vide Feder. consil. 9. DD. in cap. fin. de præscript. Alexand. in l. legatum. ff. de legat. primo, & si Prælatus malè agat causam Ecclesiæ, condemnatur in expensis, & patitur exequutionem in bonis proprijs. Gloss. Bald. in l. non est ignotum. C. de administrat. tutorum.

SVMMARIVM.

1 *Bona Ecclesiarum dicuntur patrimonium Crucifixi.*
2 *Deus iratus, animas percutit, propter alienationem Ecclesiæ bonorum.*
3 *Episcopus alienans res Ecclesiæ sine causa tanquam fur debet deponi.*
4 *Exempla plura terribilia recensentur, occupantium bona Ecclesiæ.*
5 *Ira Dei contra occupatores bonorum Ecclesiæ.*
6 *Episcopus non potest dicere de bonis Ecclesiæ, mea sunt.*
7 *Episcopus debet habere Archiuum, & facere inuentarium bonorum Ecclesiæ.*
8 *Exemplum factum auctoritate Iudicis, citata parte probat.*
9 *Scriptura est necessaria in alienatione bonorum Ecclesiæ.*
10 *Vendens rem Ecclesiæ, non potest habere fidem de pretio.*
11 *Res Ecclesiæ debent vendi sub hasta.*
12 *Episcopus malè alienans, potest recuperare possessionem bonorũ Ecclesiæ auctoritate propria.*
13 *Episcopus quando possit incidere arbores Ecclesiæ.*

CAPITVLVM LXXVI.

De sollicitudine Episcopi, ne bona Ecclesiarum alienentur, & de eorum conseruatione.

1 VIGILARE omni studio debet Episcopus circa bona Ecclesiarum, quæ dicuntur patrimonium Crucifixi, cap. Cum secundum, de præbendis, cap. Cum ex eo, de elect. in 6. Sanctus Thomas in Quodlibet. 4. quæst. 8. art. 15. ne alienentur sine iusta causa,

causa, & sollemnitate requisita à iure, iuxta cap. sine exceptione 12.quæstione 2. Extrauagan. Amb. de rebus Ecclesiae.

2 Siquidem per alienationem rerum Ecclesiæ illicitam, iratus Deus animas percutit, vt dicit textus in cap. Si quis presbyterorum, de rebus Ecclesiæ, & maledicitur, qui hæc bona male dispergit, cap. Indignè 12.q.2.

3 Et Episcopus sine causa alienans, tamquam fur, & latro debet deponi ab Episcopatu, cap. Siquis Episcopum, 10. quæstione 2.

4 Innumerabilia sunt exempla indignationis Dei contra occupatores bonorum Ecclesiæ, quorum aliqua referemus. S. Vigor Episcopus, teste Surio, admonuit Bertulfum Comitem, vt agrum cuiusdam Ecclesiæ, quem occupauerat, restitueret, aliàs Deum rogasset, vt suam hæreditatem defenderet; qui superbia tumidus, sanctis monitionibus non acquieuit, sed conscenso equo perrexit ad agrum, vt eum excoleret, & repente descendens ab equo corruit, & fractis ceruicibus, expirauit.

Sanctus Domnolus Episcopus, teste eodem Surio, admonuit quendam diuitem, vt restitueret possessionem quandam Ecclesiæ Sanctorum Geruasij, & Protasij, quam occupauerat, qui monitionem contemnens in febrem incidit, & quadam nocte visus est videre matrem Domini ferreo malleo in fronte ipsum percutientem, quo somno perterrefactus, accersiri fecit Sanctum Domnolum, ipsumque rogauit, vt bona occupata cum fœnore dictæ Ecclesiæ reciperet. Quidam Francus qui occupauerat villam Episcopatus S. Domnoli, cum ab illo admonitus, non resipuisset, imò eiecisset Episcopum ipsum admonentem, à villa prædicta, in qua epulas celebrabat cum sua familia, incidit in morbum, & infelicem animam altero mane expirans, sine precibus, & Ecclesiæ suffragijs, in biuio sepultus est; quo miraculo ab omnibus oculatim viso, redditæ sunt multæ res alijs Ecclesijs, à plerisque vsurpatæ.

5 Legitur in vita Sancti Adalberti Confessoris, registrata

per Surium, quòd quædam Petronilla Comitiſſa Holandiæ, hortatu ſuorum familiarium fecit conferri quandam Abbatiam monaſterij diuitis, cuidam Aſſelino ſuo Cappellano, cum intentione, vt eius familiares liberè poſſent diſponere de bonis Monaſterij, quod infra breue tempus euenit; nam non ſolùm vſurpauerunt bona Abbatiæ, ſed, vt memoriam eius delerent, Eccleſiam etiam ſub prætextu, quòd erat parua, deſtruxerunt (res quidem mira) intra ſpatium vnius anni, omnes prædicti occupatores mortui ſunt, vna cum filijs, & cognatis, & omnibus affinibus.

In vita ſancti Auſtregiſili Archiepiſcopi, teſte eodem Surio, quidam milites Pipini Principis Franciæ, ignem miſerunt in domum Sancti Auſtregiſili, non obſtante monitione vicinorum, & ſtatim dæmones intrauerunt in corpora eorum, quorum aliqui in eaſdem flammas ſe proiecerunt, alij proprijs dentibus ſe lacerauerunt, & reliqui tamquam dementes adinuicem ſe trucidauerunt, & ſic miſerè omnes interierunt, qua re audita à Pipino fuit edictum, vt in futurum milites ſui bona Eccleſiæ, & ſeruorum Dei venerarentur, & non occuparent.

Legitur in vita Sancti Remoli Epiſcopi, teſte eodem Surio, quòd cum quis occupaſſet bona cuiuſdam monaſterij, & blandis verbis admonitus à fratribus, non reſipiſcens, auſus fuiſſet ridendo iurare hoc modo: Sic in capite, & barba mea pili maneant, quemadmodum ego rectè aſſeuero hanc terram eſſe meam: ſequenti nocte vngues excerpuntur, pilique à capite, & barba miraculosè auelluntur: & permulta alia miracula recenſeri poſſent, ſed ſatis ſit hæc retuliſſe. In vita Sancti Corbiniani Epiſcopi alia reperiuntur notatu digna, & in vita Sancti Amantij, & in vita ſancti Metriæ, & in vita ſancti Eligij, & in alijs locis, & hodie oculis, & manibus tanguntur, aſſiduæ deſolationes, & ruinæ familiarum vſurpantium bona Eccleſiarum.

6 Sunt enim bona Ieſu Chriſti, nec Epiſcopus poteſt dicere, hæc bona Eccleſiæ mea ſunt. C. Nulli. §. Si ergo 11. quæſtione 2. ſed ad particularia deſcendendo, Epiſcopus pro

conseruatione bonorum Ecclesiæ aliqua obseruare deberet, ni fallor.

6 Primò, vt sæpè populo prædicet maledictionem, & excommunicationem quam incurrunt occupantes bona Ecclesiæ, notificando decretum Concilij Tridentini in cap. 11. Sess. 22. de reform. & aliorum Canonum, & tàm in visitatione, quàm extra, bis, vel ter in anno deberet monere sub pœna excommunicationis generaliter omnes scientes occupatores bonorum Ecclesiæ, & non reuelantes.

7 Secundò, licet de iure sit dubium, an Episcopus teneatur facere inuentarium bonorum Ecclesiæ, vt per Abbatem in q. 3. tamen per bullam Sixti V. incip. Prouida, videtur determinata hæc quæstio, cum in ea præcipiatur, quòd Episcopi teneantur facere archiuum, in quo cõseruentur scripturæ, & inuentarium bonorum.

8 Tertiò, si scripturæ bonorum Ecclesiæ sunt vetustæ, faciat Episcopus eas exemplari auctoritate Iudicis, citata parte, quia hoc casu exemplum probat, cap. fin. de fide instrumentorum. Decius in authent. Si quis in aliquo, num. 9. C. de edendo, & semper est vtile, quòd scripturæ Ecclesiæ sint in carta pergamena.

9 Quartò, quando locantur fructus Ecclesiæ de triennio in triennium, maximè eidem personæ, semper mandet Episcopus interuenire scripturam, tùm quia requiritur in alienatione rerum Ecclesiæ, cap. 1. de his, quæ fiunt à Prælatis, & d. cap sine exceptione, tùm etiam quia, vt experimento compertum est, multi conductores rerum Ecclesiæ post longum tempus negauerunt rem esse Ecclesiæ, & cum non apparerent scripturæ, bona fuerunt amissa, textus not. in cap. sæpe, & cap. longinquitate, 12. q. 2.

Quintò, quando Episcopus concedit in emphiteosim res solitas concedi, quo casu necessaria est euidens Ecclesiæ vtilitas, vt in Extrauag. Amb. hanc vtilitatem per seipsum, vel per personas timoratas, & doctas cognosci faciat, & non per famulos, qui sæpè decipiunt Episcopum pro vno obulo.

Sextò, Episcopus in visitatione faciat semper describi con-

fines bonorum Ecclesiæ, & reuideri terminos, & si opus est, terminos clariores poni.

Septimò, animaduertat, circa casus, in quibus non potest de nouo concedere res solitas concedi in emphiteosim, quos ponunt Doctores in cap. 1. qui feudum dare possunt, & nos retulimus in Praxi in cap. 78.

10 Octauò, animaduertendum, quòd Episcopus vendens rem Ecclesiæ non potest habere fidem de pretio, Bald. in l. in Ciuile, C. de rei vendicat. & tunc dicitur haberi fides de pretio, quando est actum, vt pretium soluatur ad certum terminum, nàm de pretio, quòd quis se statim recepturum putauit, non dicitur haberi fides, l. 3. & ibi Bart. ff. de pignor. actio. Bertach. de Episcopo, lib. 4. par. 4. q. 42.

11 Nonò notandum, quòd Episcopus non debet vendere rem Ecclesiæ, nisi ei qui affert maiorem vtilitatem, & ideò res Ecclesiæ debent vendi sub hasta, cap. ea enim, §. hoc ius, 10. quæstione 2.

12 Decimò notandum, quòd Episcopus propria auctoritate potest apprehendere possessionem rerum Ecclesiæ malè alienatarum. §. de cætero, in auth. Vt de cætero com. rer. Ecclesiarum. Bertacch. de Episcopo, lib. 4. par. 4. q. 42.

13 Vltimò, omissis alijs, quæ per Rebuffum dicuntur in Compendio alienationis, & per Redoanum in tractat. de reb. Ecclesiæ non alienan. Notandum censui, quòd cũ Episcopus æquiparetur vsufructuario, glos. in cap. præsenti, de officio Ord. in 6. non potest incidere arbores fructiferas, l. æquissimum. §. fructuarium. ff. de vsufruct. nisi esset sylua cædua, nemus, arundinetum, & aliæ arbores cæduæ, quæ per recisionem sunt in fructu, & renascuntur, l. diuortio. §. si fundum, ff. solut. matrim. l. sylua cædua, ff. de verborum significat. vel quando ex incisione arborum fundus fit fructuosior, vt si incidantur arbores nimis opacæ, quæ magnam vmbram afferendo nocent alijs, aut si sunt nimis densæ, vel si incidantur arbores fructiferæ, vetustæ, & corruptæ, l. agri, ff. de vsufruct. Nauarr. cons. 6. de rebus Ecclesiæ. Cognoui Episcopum prudentissimum, qui priùs faciebat capi informationem, quòd arbores aruerant, & postea manda-

mandabat incidi, ne inimici aliquid possent opponere: alia vtilia circa hanc materiam vide in Praxi, loc. cit.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus non exigat à Clericis, quod in iure non est expressum.*
2 *Iura Episcopalia quæ sint.*
3 *Pastor bonus, an secundum ius, & an valeat consuetudo.*
4 *Charitatiuum subsidium quando possit exigi.*
5 *A quibus debetur.*
6 *An à pauperibus.*
7 *Quid si Episcopus habet amplam patrimonium.*
8 *Quæ sit iusta taxa.*
9 *An possit præscribi.*
10 *Synodaticum an possit præscribi.*
11 *Quarta decimarum præscribitur.*

CAPITVLVM. LXXVII.

De tyrannide ab Episcopo fugienda, in grauando Clericos talleis, & exactionibus.

1 CAVERE debet Episcopus à tyrannide grauandi Clericos angarijs, perangarijs, talleis, exactionibus, exceptis iuribus Episcopalibus in sacris Canonibus expressis, cap. cauendum, cap. cognouimus, cap. inter cætera 10. quæst. 3. cap. cum Apostolus, §. prohibemus, de censibus, vbi dicitur, quòd parentes debent thesaurizare filijs, & non è contra, facit cap. dictum, dist. 94.

2 Quæ autem sint iura Episcopalia, habetur in cap. conquerente, de officio Ordinarij; videlicet, obedientia, subiectio, reuerentia, institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarum

 cogni-

cognitio, pœnitentiarum, & Sacramentorum collatio; Synodatici, seu Cathedratici nomine duo solidi, quarta decimarum, quarta mortuariorum, visitatio, procuratio iuxta Ecclesiæ facultates, charitatiuum subsidium; si manifesta, & rationabilis causa extiterit, & vltra ista iura, nihil Episcopus exigere debet, d. cap. conquerente.

3 Ex his patet, quòd nec sub nomine pastor bonus aliquid exigere potest, cum non reperiatur in sacris Canonibus expressum. Sed an consuetudo soluendi aliquid Episcopo singulis annis, vltra casus prædictos sit valida? Gloss. Præpositus, & magis communis in d. cap. cognouimus, dicunt valere immemorabilem, idem in longissima præscriptione, quadraginta annorum dicit Præpositus ibidem, cum allegatione iustæ causæ, & in qualibet alia legitima, & bona fide, præscripta, dicit Nauar. cons. 3. de Censibus.

4 Causæ verò exigendi charitatiuum subsidium assignantur, nempè si debita Ecclesiæ vrgeant, & expensæ nimis graues contractæ propter guerram pro iure Ecclesiæ tuendo exortam; pro magnis impensis factis in litigando pro iuribus Ecclesiæ, pro expensis factis in negotijs communibus totius Diœcesis, pro solutione annatæ pro bulla Episcopi, pro electione Episcopi consequenda; pro accessu Episcopi ad Papam, pro vtilitate Ecclesiæ, vel communi, vel ad visitandum Limina, vel ad Concilium generale, vel Prouinciale, vel in aduentu Regis, qui hospitatur in domo ipsius Episcopi, vel cum agitur de recuperandis bonis Ecclesiæ, vel pro emptione Castri, vel oppidi, pro vtilitate, aut necessitate Ecclesiæ magna, ad expellendos hostes, vel pro sumptuosa fabrica Ecclesiæ, pro necessitate, sed non pro ditanda Ecclesia, & pro alia iusta, euidenti, & rationabili causa, quæ arbitrio Episcopi remittitur, vt dicit Gloss. in d. §. prohibemus, quos casus refert Bellencinq. in tract. de charitatiuo subsidio per plures quæstiones, Menoch. de arbitrar. casu 178.

5 Est tamen notandum, quòd non debetur subsidium nisi à Beneficiatis tantum, quia in dicto cap. conquerente dicitur, quòd ista exactio fiat ab Ecclesijs.

Et

6 Et non debet exigi à Clericis pauperibus, qui tales dicuntur, quando non habent aliud vltra victum, & vestitum decentem. Bellenc. q. 30.

7 Nec debetur Episcopo habenti amplum patrimonium, Bellenc. quæst. 44. Franciscus Marcus quæst. 472. Menoch. loco citato.

8 Quæ verò sit iusta taxa, & verior opinio est esse arbitrariã. Card. in Clem. 1. de excessibus Prælatorum, S. Nonnulli, num. 4. Boer. decis. 133. Menoch. casu sequenti 179.

9 Et charitatiuum subsidium non potest præscribi, quia esset præscribere contra charitatem. Bellenc. q. 45.

10 Sed an Synodaticum præscribi possit? & potest præscribi in partem, sed non in totum, nisi per tempus immemorabile non fuerit in vsu, Enriquez de Bottis de Synodo Episcopi, 2. part. nu. 90. ex Abb. in cap. Pastoralis, de donationibus.

11 Quarta verò mortuariorum, & decimarum potest præscribi spatio quadraginta annorum, cap. de quarta, de præscriptionibus.

SVMMARIVM.

1 *Dispensatio ab Episcopo gratis danda.*

2 *Licentia studendi gratis danda.*

3 *Licentia prædicandi gratis danda.*

4 *Ordines gratis conferendi, & dimissoria, & quid potest accipere Notarius, quid Magister cæremoniarum.*

5 *Episcopus ordinans, an possit aliquid accipere pro labore antecedente.*

6 *Episcopus, an possit aliquid accipere pro collatione beneficij, & quid Notarius.*

7 *Episcopus dispensans super obseruatione Festorum, an possit aliquid accipere pro oleo lampadis.*

8 *Episcopus pro Chrismate conficiendo, an possit aliquid accipere pro balsamo?*

9 *Reconciliatio Ecclesiæ, cuius expensis fieri debeat.*

10 *Episcopus in absolutione ab excommunicatione, an possit exigere*

re pecuniam.
11 *Exigi quando aliquid poſſit pro ſigillo Epiſcopi.*
12 *Pœna pecuniaria cui applicanda.*

CAPITVLVM LXXVIII.

De auaritia vitanda ab Epiſcopo in exigendo, quod ſibi non debetur, ratione officij paſtoralis.

VIGILARE ſummoperè debet Epiſcopus, nè in aliud genus auaritiæ incidat, exigendo à ſubditis, quod ſibi non debetur ratione officij paſtoralis, & vltra tradita ſupra cap. 20. eſt notandum.

1 Primò, quod Epiſcopus nihil poteſt accipere pro quauis diſpenſatione. Concil. Trid. cap. 18. Seſſ. 25. de reform.

2 Secundò, nec pro licentia ſtudendi. Conc. Trid. cap. 1. Seſſ. 22. de reform.

3 Tertiò, nec pro licentia prædicandi. Conc. Trid. cap. 2. Seſſ. 5. de reform.

4 Quartò, nec pro collatione Ordinum, vel dimiſſorijs, aut pro ſigillo etiam ſponte oblatum. Notarius verò vbi adeſt conſuetudo aliquid recipiendi, poteſt recipere decimam partem auri, dummodo non habeat ſalarium de publico, & Epiſcopus nullum commodum percipiat per viam Notarij, cap. 1. Seſſ. 21. de reform. ſuper quo declarauit ſacra Congregatio, quòd Epiſcopus ordinans, neque forfices, neque tobaleas, nec pectines recipere poteſt, ſed tantum candelam, & ſic patet, quòd aureus debitus Notario, non poteſt diuidi ab Epiſcopo, & pars eius applicari famulo pro ſalario. Sed an Magiſter cœrimoniarum, qui adiuuat Epiſcopum ordinantem, & non habet ſalarium de publico, poſſit aliquid accipere, ſaltim tobaleas,

leas, & pectines? & dicendum est, quòd non, ex cap. 1. & ibi not. Abbas de Simonia. Clariùs in Conc. Trid. d. cap. 1. ibi, Aut eorum ministri quouis prætextu accipiant.

5 Sed quid si Episcopus inuitetur ad conferendum ordines in alia diœcesi, an pro labore antecedente in itinere possit aliquid percipere, & non pro concomitanti, seu pro actu conferendi, sicut potest quilibet Sacerdos aliquid accipere, pro labore antecedenti administrationis Sacramentorum, vt tradit Sotus de iustitia, & iure lib. 9. q. 6. art. 1. & videtur ita ab Episcopo fieri posse, cum non pro collatione aliquid accipiatur, sed pro itinere, quòd Canones non prohibent, & ita tenet Archid. in cap. statuimus 1. q. 1. dicens, quòd Episcopus pro actu visitandi, vel consecrandi, nihil exigere potest, secùs tamen pro labore viæ, & in cap. Si Episcopus, de off. ord. in 6. dicit, quòd Episcopus debet habere expensas ex diœcesi, vel parochia aliena, ad quam inuitatur ad Clericos ordinandos, consecranda altaria, & alia pastoralia munera obeunda.

6 Quintò, non potest Episcopus aliquid accipere pro collatione beneficiorum, nec subscriptione, aut sigillo, non obstante quauis consuetudine. Nauar. consl. 7. de Simonia, ex Conc. Trid. cap. 1. Sess. 14. de reform. cap. ex multis, 1. q. 3. Sed si Notarius non habet salarium, poterit pro litteris accipere vnum aureum ex declaratione sacræ Congregationis Concilij, quã refert Parisius de Confidentia q. 28. num. 117. Sed si ex consuetudine fructus primi anni sint conuertendi in fabricam Sacristiæ, potest Episcopus illos exigere, dummodo non exigat nisi redditus sex mensium dicti primi anni, ex bulla Pij V. Durum nimis. Valeret tamen consuetudo, quòd Canonicus, Diaconus, vel Subdiaconus percipiat tertiam, vel quartam partem fructuum, donec ascenderit ad Sacerdotium, quia hæc cõsuetudo est rationabilis, ad augumentum cultus diuini, nec à Concilio abrogatur.

7 Sextò dubitatur, An Episcopus possit concedere licentiam metendi, seminandi, laborandi in diebus festiuis sine necessitate, dummodo aliquid soluant fideles Ecclesiæ Cathedrali pro oleo lampadis? & dicimus Episcopum, qui hoc faceret

grauiter errare; & non esset aliud quàm vendere festa; & pecuniam accipere pro offensis Dei, quia talis licentia non debet concedi sine necessitate, cap.1.cap.Conquestus,de ferijs, vt si dilatio esset allatura damnum propter timorem pluuiarum, vel aliam causam, Abb. in cap. licet de ferijs; qui textus non obstat, quia in eo habetur ratio ad lucrum transitorium, vt piscatio tymnorum, aleciarum, & similium piscium, qui certis diebus adueniunt, & consideratur etiam necessitas alimentorum, vt notat Abb. ibi: Sed an quando conceditur licentia propter necessitatem, possit aliquid exigi? Abbas in d.cap.licet, num.4. dicit, quòd sic, conuertendum tamen in vtilitatem Ecclesiæ, quod censeo verum, dummodo non exigatur ante laborem, & fructus perceptos, iuxta terminos d.cap.licet, sed si adesset timor litis in exigendo, puto posse exigi ante laborem ex Caiet. in verbo, Simonia, & Nauar. cap.23. num.106. Sed Vicarius, aut Episcopus non poterunt aliquid accipere pro licentia, quia dispensatio est gratis danda, vt supra dixi.

8 Septimò, non potest Episcopus aliquid accipere pro Chrismate faciendo ratione olei, non obstante consuetudine, cap. ea quæ, de Simonia.

9 Octauò, Episcopus pro reconciliatione Ecclesiæ debet habere expensas ab eo, qui illam polluit, qui si ignoratur, recurrendum est ad consuetudinem & statutum, quibus deficientibus, Parochiani, & Rector debent procurare Episcopum, sed in omnium defectum debet Episcopus suis expensis ire ad reconciliandum, ita Abbas in cap. Proposuisti, de cons. Ecclesiæ, vel altaris, quod intellige in Ecclesia consecrata, quæ requirit reconciliationem Episcopi, secùs in benedicta tantum, quia potest reconciliari à simplici Sacerdote, cap. fin. eodem tit. nec debet expectari Episcopus, Abbas ibi.

10 Nonò, Episcopus pro absolutione ab excommunicatione nihil potest exigere, sed potest excommunicato absoluendo imponere pœnam pecuniariam, & illam exigere ante absolutionem, sed non sibi retinere, licet honestius sit, quòd exigatur post, Host. Card. Felin & cõmunis in c. Ad aures, de Simon,

Deci-

11 Decimò notãdum, quòd pro sigillo Episcopi potest aliquid moderatum exigi. Clementin. statutum, de elect. quod intelligitur quando apponitur ad vsum causarum, vel cõtractuum, sed non in collatione beneficiorum, aut aliorum spiritualium. Gloss. Card. in d. Clement. facit Concil. Tridentin. d. cap. 1. Sess. 14.

12 Vlterius notandum, quòd pœnæ pecuniariæ sunt per Episcopum pijs locis applicandæ. Conc. Trid. cap. 3. Sess. 25. de reformat. quod non distinguit, an sint impositæ per sententiam, vel per statutum, iuxta notata in cap. Irrefragabili, de officio Ordinarij. Si tamen Episcopus euidenter indigeret, videretur quòd possit illos ipsi applicare, ex dictis per Cardinalem in Clementina. Ad nostrum, de hæreticis, per Felinum, & alios in d. cap. Irrefragabili; sed melius esset ad tollendam omnem suspicionem, vt erogaret pauperibus.

SVMMARIVM.

1 *Episcopi cura circa carceratos.*
2 *Episcopus quando debeat redimere carceratos iniustè.*
3 *Viaticum potest dari condemnatis ad mortem, etiam non ieiunis.*
4 *Episcopus potest prohibere laicos Iudices inferentes reis inexcogitata tormenta, vt illos inducant in desperationem.*
5 *Suspensus in patibulo si fracto laqueo cadat in terram, an possit iterum suspendi.*
6 *Miracula Christi sunt ex omni parte perfecta.*
7 *Suspensi in patibulis, non sunt sepeliendi sine licentia Iudicis sæcularis.*
8 *Confessarij carceratorum debent esse doctissimi.*
9 *Reus iuridicè interrogatus, debet fateri veritatem, etiam cum periculo vitæ.*
10 *Rei de se confessi, quando teneantur reuelare complices.*
11 *Reus, qui ducitur ad supplicium debet restituere famam, si dolore tormentorum alios infamauerit, confitendo crimen, quod non commisit, & tendit in præiudicium suæ familiæ.*
12 *Episcopus debet habere curam seruientium in triremibus.*

Epi-

13 *Episcopus habet iurisdictionem in mari per centum milliaria, & visitat Cappellanos triremium.*

CAPITVLVM LXXIX.

De protectione Episcopi carceratorum in Curia sæculari.

1 CVM Episcopus omnia pietatis opera præ alijs exercere debeat, 42. dist. in summa omni studio vigilare debet circa carceratos, iuxta verbum Domini: In carceribus eram, & non visitastis me; illi enim quamuis diuites sint, solent ab amicis, & consanguineis derelinqui, & quandoque spiritualibus priuantur; vnde in l. Iudices. C. de Episcop. audient. habetur, quòd ad Episcopum spectat prouidere, ne carcerarij inhumaniter tractent carceratos, & in cap. non satis 86. dist. dicitur: grandis culpa est Episcopi, qui in carcere positum passurum supplicia ob impotentiam soluendi, non redimit. & loquendo de carceratis à Curia sæculari aliqua adnotabimus.

Primò, quòd Episcopus debet visitari facere carceratos sæpe, & si indigent, opus misericordiæ, cum illis implere, vt diximus de eleemosyna cap. 17.

2 Secundò, si aliquis innocens repetitur carceratus, quem scitur esse innocentem, & si non soluat debita, passurus est pœnas, debet redimi ab Episcopo, si verò est iustè carceratus; vt quia furatus fuit rem, & de necessitate non debet redimi, quia si non habet in ære, luet in corpore; ita Turrecrem. in cap. Non satis. Sanctus Epiphanius ex redditibus Ecclesiæ liberabat carceratos. Neapoli adest insignis Confraternitas S. Mariæ Succurre miseris, quæ condemnatis ad supplicium ministrat Sacramenta, hortatur ad bene moriendum, & quolibet Sabbato expendit non modicam pecuniæ quantitatem in liberatione carceratorum pauperum, qui eo tempore à iu-

dicibus sæcularibus visitantur.

Tertiò, debet Episcopus mittere sæpè Prædicatores, & Cõfessarios ad carceratos, vt dum corpus est carceratum, saltim anima sit libera, & specialiter curam habere, nè condemnati ad supplicium decedant sine Sacramentis Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, compellendo iudices laicos per censuras, si opus fuerit, Clem. 1. de Pœnitentijs, vbi gloss.

3 Et viaticum potest illis dari etiam non ieiunis, iuxta veriorem opinionem, quia dùm non adest aliud tempus, vt quia iustitia ad aliorum terrorem fit eodem die delicti, instare dicitur articulus mortis, nisi ratio irreuerentiæ aliud suaderet; vt si statim post Communionem esset suspendendus. Nauarrus consil. 40. de pœnitentijs, saltim post horam, vel dimidiam.

4 Ex eadem Clementina deducitur, quòd si Iudex laicus, taliter cruciet reum, infligendo tormenta acerrima, vt ferè inducat in desperationem, & non possit Sacramentum Pœnitentiæ, vt debet suscipere, poterit Episcopus illum impedire, nàm permisso Sacramento Pœnitentiæ, censentur permissa omnia antecedentia, l. ad legatum. ff. de procuratoribus, cap. Preterea, de officio delegati, & anima est pretiosior corpore, quæ non est in potestate Iudicis sæcularis. Sed Episcopus est Iudex animarum, gloss. in Sum. dist. 36. & tenetur ponere vitam pro salute vnius animæ, iuxta Euangelium; & si leges Principis sæcularis contrariæ saluti animarum non valent, cap. fin. de præscript. cap. penult. & fin. de secundis nuptijs, tanto minùs valebit sententia Iudicis. Preclarum exemplum nobis præbet Illustrissimus, & Reuerendissimus D. Marianus Perbenedictus Cardinalis Camerinus, omnigena virtute, omnibus clarissimus, mihi verò multis nominibus obseruantissimus: cũ enim esset Episcopus Martoranensis, & in eadem Ciuitate duceretur ad supplicium quidam reus, candentibusque forcipibus discerperetur, nec adesset qui illum ad bene moriendum adiuuaret, ipse Antistes huiuscemodi charitatis officium impendit: cumque dictus reus impatienter tale tormentum ferret, vt planè desperaret, monuit Episcopus Iudicem conten-

tus

tus esset vltimo supplicio, & forcipum vexationem relaxaret, ne anima rei damnaretur. Renuit assentiri Iudex, at ille in hæc memoranda verba prorupit: Ego è longinquiore regione pro salute animarum hùc me contuli, & sum Iudex animarũ, tu verò corporis tantum, & intendis huius animam immanibus tormentis in interitum pertrahere; si renuis, ego mea auctoritate iubeo, vt omninò forcipes amoueantur. Quibus verbis Iudex perterritus, eas amoueri mandauit, exemplum certè summæ charitatis, & fortitudinis perenni memoria dignum.

5 Quintò, cùm Episcopus teneatur defendere innocentem, qui ducitur ad mortem; oritur dubium de suspenso in patibulo, qui fracto laqueo cadit in terram antequàm innocens sit defendendus, vt iterum non suspendatur, quasi miraculosè eius innocentia ostensa fuerit, & non debere suspendi, dicunt Lucas de Penna in l.1.C. De tortoribus, Tiraquel. de pœnis, causa 64. aliqui dicunt esse inspiciendum, si suspensus ceciderit sanus, & præsumitur miraculum, secùs si in aliqua parte corporis læsus.

6 Nam miracula sunt ex omni parte perfecta: numquam enim Christus aliquem sanauit, quem non in totum liberauerit ab infirmitatibus mentis, & corporis, cap. sunt plures, de pœnit. dist. 3. Diuus Thomas in 3. par. quęst. 44. art. 3. in solutione ad secundum. Vnde in hoc casu Episcopus adhibitis Theologis, & Iurisperitis, rem maturè discutiat, antequam procedat, iuxta Conc. Trid. Sess. 25. de inuocatione, & veneratione Sanctorum.

7 Sextò, suspensi in patibulo non sunt sepeliendi sine licentia Iudicis sæcularis, l. 1. 2. & 3. ff. de Cadaueribus punit. quã tamen petitam facilè concedere debet, nam Pilatus concessit sepeliri corpus Iesus, Gloss. in d. Clem. 1. & ideo poterit Episcopus post aliquod tempus, considerata facti qualitate, petere, vt talium cadauera sepeliantur, si pœnitentes decesserint, vt Neapoli seruatur, nàm Confratres supradictæ Congregationis bis in anno, scilicet in die Commemorationis Defunctorum, & in feria secunda hebdomadæ sanctæ, cum magna

deuo-

deuotione sepulturæ tradunt cadauera punitorum.

8 Septimo memor esse debet Episcopus, vt Confessarij carceratorum in Curia sæculari maximè eorum, qui versantur in periculo vitæ sint doctissimi propter restitutionem famæ, bonorum, & veritatem fatendam Iudici.

9 Quocirca eos latere non debet, quòd reus non est absoluendus qui interrogatus à suo Iudice, iuridicè, nempè, præcedenti fama, aut semiplena probatione, vel alijs indicijs, non vult fateri veritatem, etiam cum periculo vitæ S. Thomas communiter receptus 2.2. quæst. 69. art. 1. Sotus de ratione tegendi 2. q. 7. Nauarrus c. 1. 25. nu. 35. sed ista probatio semiplena, aut alia indicia, debent esse posita in processu, & notificata reo, Caiet. supra d. art. 1. D. Thomæ, Sotus, & Nauarrus loc. citatis, qui concludunt, quòd si reus interrogatus iuridicè nō respondet veritatem, & ducitur ad supplicium, potest absolui, nec tenetur amplius dicere veritatem Iudici ex se: propterea cauti Confessarij nolunt audire confessiones carceratorum torquendorum, sed expectant quod prius torqueantur, & deinde eos audiunt, quia tunc licet veritatem non dixerint in tortura, non tenentur ex se adire Iudicem pro veritate dicenda, & satis est quod pœniteant.

10 Secundo non sunt absoluendi rei de se confessi, qui etiam non interrogati, non reuelant Curiæ sæculari complices, quos credunt paratos ad committenda delicta in damnum reipublicæ, vt sunt latrones, falsificantes nummos, Hæretici, Striges & similes, & Confessarij eos non monentes, vel absoluentes, non facta reuelatione peccant, Sotus vbi supra q. 6. concl. 4. Nauarr. c. 18. nu. 58.

11 Præterea si aliquis reus propter dolorem tormentorū contra veritatem confessus fuerit crimen quod continet infamiā aliorum, vel suæ familiæ, Confessarij prudentes, moneant illum, dum ducitur ad supplicium, vt declaret coram testibus se mendacium dixisse, vi tormentorum, quia nemo est Dominus suæ famæ, quando infamia alijs nocet, Nauarr. c. 18. num. 28. Toletus in instruct. Sacerd. lib. 5. cap. 66. quam declarationem rei solet scribere Confessarius, & indigenti ea dare

copiam, quia iſta exculpatio multum iuuat alios inquiſitos, Hippol. conſ.109. Grammat. not.3. Antonius de Nigris ſuper c. Regni 107. & alia debent ſcire prædicti confeſſarij carceratorum, maximè circa reſtitutionem, cum ſæpè non habeant tempus reuoluendi libros, & ſatis ſit hæc pauca magis frequentia memoraſſe.

12 Præterea memor eſſe debet Epiſcopus condemnatorum ad triremes, qui ſunt perſonæ miſerabiles, & vt plurimum in graui indigentia ſpiritualium, vt ad eos mittat Confeſſarios, Prædicatores, & ſæpè per Parochum viſitari faciat:

13 Nam in mari ſuæ diœceſi adhærenti habet iuriſdictionem per centum milliaria, Bertacch. de Epiſcopo lib.4. part. 6. q. 34. Felin. in c. Rodulfus de reſcriptis, & poteſt viſitare Cappellanos triremium niſi priuilegium obſtet, Nauarr. in conſ. 4. de foro competenti.

SVMMARIVM.

1 *Carcerati, pauperes, Epiſcopi impenſis ſunt defendendi.*
2 *Carcerati quando ab Epiſcopo ſint alendi.*
3 *Carcerati pro cauſis ſanctæ fidei benignius alijs tractandi.*
4 *Clericorum cauſa celeriter expedienda.*
5 *Epiſcopus debet ſæpè viſitare carceratos.*
6 *Peccat grauiter Epiſcopus non procurans, vt viduarum cauſa celeriter expediantur.*
7 *Viduæ ſi litigent coram Iudice ſæculari, debet Epiſcopus procurare expeditionem etiam ſuis impenſis.*
8 *Epiſcopus poteſt excommunicare Iudicem laicum nolentem expedire cauſas miſerabilium perſonarum.*
9 *Epiſcopus ſeu eius Vicarius debet à principio conari reducere partes ad concordiam.*
10 *In cauſis matrimonialibus, quo'ad ſeparationem ſenſatim procedendum.*

CAP.

CAPITVLVM LXXX.

De protectione carceratorum in curia Ecclesiastica, & celeri expeditione causarum.

MEMOR esse debet Episcopus carceratorum in curia Episcopali, & vltra prædicta in præcedenti Capitulo de Sacramentis, Confessarijs, & Prædicatoribus, quos ad eos mittere debet hęc pauca adnotanda censui.

1 Primo quia multi pauperes carcerati ob paupertatem habent testes fisci pro repetitis, vel aliàs non se defendunt, debet Episcopus ex officio illos defendere, mandare quòd testes repetantur, defensiones quascunq; faciant, & omnia acta fiāt gratis ex l. & si non defendantur ff. de pœnis, nisi aliter iudicauerit expedire, vt si delictum inquisiti sit clarum: mandabit etiam prouideri de Aduocato, qui gratis patrocinetur iuxta l. prouidendum C. de postulando.

2 Secundò, carcerati pauperes pro causis criminalibus sunt alendi ab Episcopo, si vero pro ciuilibus à creditoribus, qui nisi ministrent victum, possunt liberari, Afflic. decis. 71.

3 Tertiò, carcerati pro causis sanctæ fidei sunt benignius cęteris tractandi in victu, & alijs commoditatibus, ne inducantur in desperationem, & quia si habent in mente aliquam prauam opinionem, facilius resipiscunt agnoscendo charitatem Catholicorum, & debent retineri in carceribus secretis separatis ab alijs, & ita seruatur in carceribus, scilicet generalis Inquisitionis Vrbis.

4 Quartò, quia ex carceratione Clericorum, & litibus quæ oriuntur inter eos, non parum diminuitur cultus diuinus, nàm negotijs sæcularibus implicati, de Deo non cogitant dist. 86. per totum, vix enim officium cum deuotione persoluunt, & quàmplura vitia in carceribus apprehendunt, vigilare debet Episcopus circa expeditionem causarum eorum criminalium, & ciuilium; quod multis retrò annis cogitauerunt Laici, de-

cernentes quòd causæ Clericorum sine scriptura deciderentur, & criminales intra duos menses expedirentur, ita habetur in Nouella Constitutione. Si quis Clericum in ius vocare maluerit; est enim summè commendandum si lites ciuiles Clericorum sine scriptis expedirentur, prout vidi aliquos Iudices facere, qui vocatis Clericis coram se, eos induxerunt ad fatendum veritatem, & statim ex eorum confessione sententiam protulerunt. Episcopus vero, qui non occupatus non vult expedire Clericum, vt eum carcere iniustè vexet, sine dubio incurrit in excommunicationem ex. c. si Clericos, de sententia excommunicationis in 6. latam contra detinentes carceratos Clericos iniustè. Iura enim mandant celeriter causas expediri c. Iurgantium, de sent. & re iud. & satis dicitur iniustus carcer, cum potest expediri, & non expeditur: Nec biennium datum à Conc. Trid. ad expediendum causas c. 20. sess. 24. de reform. debet intelligi cum grauamine, & vexatione aliorum, sine iusta causa, vt in fortiori casu dicit textus in c. Pastoralis, in principio, de appellationibus.

5 Quintò, si Iudices laici tenentur visitare carceratos l. nemo C. de Episcopali aud. & solent illos visitare singulis Sabbatis, tantò magis Episcopus, qui est pauper pauperum, per se vel alium id facere debet, prout in Vrbe seruatur, & habetur in Conc. Aurelian. anno 580. vidi quendam Episcopum singulis diebus visitantem carceratos, eorum notam legendo, vt quos posset, quamprimum expediret: & in visitatione debet prouidere, nè carcerati inhumaniter à carcerarijs, vel alijs tractentur l. Iudices. C. de Episcopali aud. vt non retineant arma, audiant missam singulis festis, & confiteantur sua peccata sæpè, & si aliqui insolentes fuerint, & rixosi ictibus torturæ corripiantur, & pueri maneant in carceribus separatis.

7 Sextò, viduarum, & aliorum pauperum causæ sunt præ ceteris expediẽdæ celeriter, aliàs Eps grauiter peccat, Med. de pœnit. lib. 1. c. 16. §. 1. vnde Bernardus ad Eugeniũ lib. 1. c. 9. sic loquitur: Causæ grauiores, quas ad te intrare necesse est, assuesce breuiter decidere, pręcidẽs frustratorias, & venenatorias dilationes; nihil. n. ita absq; labore manifestã facit veritatẽ, vt

breuis, & pura narratio: Causæ viduæ intrent ad te, causæ pauperis, & eius qui non habet, quod det. Vnde Salomon Prouer. 31. Aperi os muto; idest, allega tu iustitiam pro illis, qui nesciunt per se loqui, vel non habent Aduocatum, aut pecuniam. Singulare est exemplum Marci Antonij Imperatoris Pagani, qui dũ è vita migraret lacrymas fundebat, ex quo causam cuiusdam viduæ (Drusiæ nomine) non expedierat, timens, ne propter eius paupertatem non posset inuenire, qui iustitiam ministraret. Et si causæ viduarum, & miserabilium personarum sint in curia sæculari, debet Episcopus suis impensis illas defendere, vt tradit Margarita decreti in verbo, Causa, vers. 9. per textum in cap. licet 87. dist.

8 Et si Iudices laici nollent viduarum, & miserabilium personarum, & Clericorum querimonias audire, debent per Episcopum moneri, cap. Administratores 23. quæst. 5. & secundum Glossam ibi, si hoc non faciunt sunt ipso facto excommunicati; sed alij tenent contra Glossam, quòd possunt tantùm excommunicari. Vnum dicit Turrecrem. in d. tex. quòd tales Iudices infideles appellantur. Isai. 1. Principes tui infideles populo non iudicant, & causæ viduæ non ingrediuntur ad eos. Addens, quod nec requisiti, sed ex officio id facere debent.

9 Septimò, circa alias lites quorumcumque debet Episcopus, vel eius Vicarius à principio conari reducere partes ad concordiam, cap. 1. vbi Glos. in verbo, Concordia, de mutuis petitionibus. Doctores in cap. 1. de treg. & pace, & si non potuerit, faciat celeriter expediri lites, d. c. iurgantium.

10 Vltimò animaduertẽdum circa causas matrimoniales, quoad separationem, quæ vt plurimum mouentur ex odio; nàm coniuges qui se amant, non petunt separationem, sed dispensationem, si adest aliquod impedimentum, & proinde Episcopus debet cũ grauitate procedere, & non celeriter. cap. Porrò, de Sponsalibus, quia partes solent concordari, & euitantur nonnulla mala, de quibus aliqua inferiùs dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Statuta Episcopi non debent esse contemptibilia.*
2 *Statutum Episcopi, excommunicans ludentes ad Azardum valet.*
3 *Statutum Episcopi excommunicans mulieres vtentes fucis, an valeat.*
4 *Statutum Episcopi, quòd renuncient proprijs qui ordinantur minoribus, an valeat.*
5 *Statutum Episcopi, quòd vltima nocte Carnispriuij non fiant larua non valet.*
6 *Statutum Episcopi tollens peccata venialia, an valeat.*
7 *Statuta Episcopi non debent frequenter continere pœnam pecuniariam.*
8 *Statuta Episcopi in praiudicium inferiorum non valent.*
9 *Nec contra Canones, sed prater ius sit, vel adiuuando, aut declarando ius dubium.*
10 *Statuta multa non sunt facienda.*

CAPITVLVM LXXXI.

De vigilantia Episcopi in condendis statutis.

1 MEMOR esse debet Episcopus, & vigilare circa statuta, quæ facit, vt discretè procedat, & non statuat, nisi super necessarijs, nec faciat statuta contemptibilia, vel quibus animæ illaqueantur; nàm qui nimis emungit, elicit sanguinem, text. not. in cap. Denique, distinct. 4.

2 Vnde iuxta Federicum cons. 2. valet statutum Episcopi excommunicans ludentes ad Azardum, & iuxta Ioan. And. in reg. ea, quæ in mercurialibus.

3 Valet statutum Episcopi excommunicans mulieres vtentes fucamentis, vel ornamentis vltra certam mensuram, & iuxta

Archid.

Archid. in cap. Certè, per illum textum 12. q. 1.

4 Episcopus potest statuere, ne quis ordinetur minoribus, nisi proprijs renuntiet, & castitatem promittat, quia licet opinio Archid. & Ioan. Andr. non mihi placeat, ab his tamen, & similibus edictis sine grauissima causa cauere debet Episcopus; quia animę illaqueantur, & redduntur contemptibilia, d. cap. Denique.

5 Hinc pluribus probat Neuizanus in Sylua nuptiali, in verb. monitoriæ, num. 71. & seq. non debere Episcopum statuere, quòd in vltima nocte Carnispriuij non fiant laruæ; est enim difficile temperare iuueniles calores, l. 1. §. filijs. C. de bonis quę liberis. Beatus Carolus Borromeus, publica spectacula, commessationes, choreas, & alias vanas populi voluptates, tẽpore Carnispriuij tollere conabatur diuersis studijs, & actionibus spiritualibus eos diuertendo, institutis supplicationibus per ciuitatem ad diuersas Ecclesias, Clero præeunte, populo subsequente, aliquando adhibitis publicis flagellationibus, cõmunicando etiam populum proprijs manibus.

6 Pręterea dicit Sotus de ratione tegendi membro 2. quęst. 2. concl. 3. quòd Prælatus qui posset plebem suam à leuibus iuramentis purgare, vel ab alijs consuetudinibus peccandi venialiter, tenetur id facere sub peccato mortali, nàm Prælatis ex officio incumbit cura boni publici, & ideò tenetur notabile damnum publicum sub reatu mortali purgare, si potest, quoniam peccata venialia, quamuis in singulis personis non sint notabile damnum, tamen quando sunt frequentia in Republica, magni momenti est illa extirpare, ita Sot. Sed salua auctoritate tanti viri in praxi potius illaquearet statutum, si tamen magnum adesset scandalum, nempè illorum qui ex mala consuetudine, & praua intentione blasphemant frequentissimè animas mortuorum, non esset error sequi eius opinionem.

7 Nec etiam statuta Episcopi, debent frequenter continere pœnas pecuniarias, quia sapiunt auaritiam, cuius suspicio ab Episcopo abesse debet, cap. Cum ab omni, de vita, & honestate Clericorum, Abbas notab. in cap. irrefragabili, cap. cæterum, not. 3. de officio Ordinarij, sed potest imponere Episco-

pus pœnam arbitrariam,& postea exigere quam magis iudicauerit expedire, & applicare locis pijs.

8 Nec etiam Episcopus potest facere statuta in præiudicium inferiorum, cap. vestra, de locato.

9 Nec contra ius Canonicum, cap. quod super his, de maior. & obed. Sed tantum præter ius, vel adiuuando ius per augumentum pœnæ, vel declarando ius commune dubium, vel absente Papa, qui consuli non potest necessitate imminente, vt post alios latè tradit Felinus in d. cap. Quod super his. Statuta multa non debet Episcopus facere, vnde Chrysostomus super Matth. cum Episcopo loquens: Circa vitam tuam esto austerus, circa aliorum benignus, audiant te homines parua mandantem, & grandia facientem. & Bernardus: Quid iugum vestrum super eos aggrauatis, quorum onera potius portare deberetis.

10 Gulielmus Peraldus Episcopus Lugdunensis in sua Aurea Summ. vitiorum & virtutum, de Superbia, pluribus probat debere Prælatos abstinere à multitudine præceptorum. Synodi tamen Diœcesan. & Prouinciales omitti non debent, de quibus celebrandis fuit valde sollicitus Beatus Carolus Borromeus.

SVMMARIVM.

1 *Peccat mortaliter Episcopus non habens custodiam Sanctimonialium.*

2 *Episcopus potest excommunicare accedentes ad monasteria Sanctimonialium exempta.*

3 *Episcopus, aut sui domestici familiaritatem cum Monialibus fugere debent.*

CAPI-

CAPITVLVM LXXXII.

De vigilantia Episcopi circa sanctimoniales.

1 PECCAT mortaliter Episcopus, qui curam Sanctimonialium culpabiliter omittit, vt habetur in Concilio Tridentino cap. 5. Sess. 25. de Regul. facit dist. 82. in Summ. & cap. 1. dist. 84.

2 Et potest Episcopus pro custodia Sanctimonialium excommunicare per statutum omnes accedentes ad monasteria earum, etiam exempta subdita Regularibus. Gemin. Franchus in cap. 1. de statu Monialium in 6. Angel. in verb. Statutum 3. Siluest. in verb. excommunicatio 2 num. 3. Henriquez de Synodo Episcopi par. 3. art. 1. conclus. 13. num. 40. Rolandus à Valle cons. 33. volum. 3. Azorius lib. 5. Institut. Moral. cap. 5. quod latius probauimus in Praxi cap. 32. ad vnum.

3 Diligenter Episcopus animaduertere debet, quòd ipse, aut sui familiares, tamquam pestem fugiant familiaritatem cum Monialibus, monet Hieronymus in reg. mon. cap. 18. dicens: quòd licet Episcopus sanctus sit, tamen homo est animal debile: etiam aduertit Cardinalis Contarenus de officio Episcopi lib. 2. Nam saltim scandalo offendent Christifideles, nevè illis contingat, quod legitur de infelicissimo Vdone Episcopo S. Mauritij in Saxonia, cuius historiam, tamquam omnibus notissimam non refero. Et ideò & strictam familiaritatem, & suspecta colloquia fugere debet, Hieronymus vbi supra. Sanctus Augustinus monasteria fœminarum non nisi vrgentibus necessitatibus visitabat.

SVMMARIVM.

1 *Peccat Episcopus non vigilans, vt falsa miracula non publicentur.*
2 *Publicans falsa miracula peccat.*
3 *Et est excommunicatus.*
4 *Episcopus quid facere debeat, quando dicuntur fieri miracula ab aliqua imagine.*
5 *Episcopus procedit contra Regulares publicantes falsa miracula.*

CAPITVLVM LXXXIII.

De vigilantia Episcopi, ne publicentur falsa miracula.

1 CVM Episcopus mortaliter peccet negligendo ea, quæ notabiliter sunt perniciosa, Caetanus in Summa in verbo, Episcoporum peccata, & supra diximus cap. 5. necessario concludendũ est, Episcopum qui non vigilat, vt falsa miracula non publicentur, peccare mortaliter; id enim perniciosum est, notabiliter Reipublicæ Christianæ, quia fides, & existimatio miraculorum Christi, & eius Sanctorum diminuitur apud fideles, & infideles.

2 Et ideo peccat etiam, qui concionando falsum miraculum, sciens tale esse, narrat, aut data opera vitam alicuius Sancti, aliter quàm sit, fingit, vt tradit Caet. super D. Tho. 2. 2. q. 100. art. 4. Nauarr. cap. 18. num. 5.

3 Immo in Concilio Lateranen. sub Leone Decimo, excommunicantur omnes, qui prædicant miracula falsa, & incerta, vel prophetias, quæ nõ continentur in sacra Scriptura, quamuis Caetanus in verb. Excommunicat. in fine, dicat censuras

con-

contentas in dicto Conc. non fuisse vsu receptas, quem refert Nauarrus cap. 27. num. 3.

4 Quapropter quando dicuntur fieri miracula virtute alicuius imaginis, debet Episcopus statim impedire concursum hominum, mandare claudi ianuas Ecclesiæ, operiri imaginẽ, donec capiat diligentem informationem, & adhibitis Theologis, & alijs pijs viris, miracula approbauerit, & præcipitur in Concilio Tridentino Sess. 25. de inuocatione, & veneratione Sanctorum.

5 Quam potestatem cum habeat Episcopus ex Conc. Tridentino, poterit exercere etiam contra Regulares exemptos, cum omnia priuilegia Regularium sint sublata, quatenus contrariantur Conc. Trid. ex bulla Pij IV. de probatione miraculorum. Vide aliqua in Praxi cap. 59. Cum verò miracula fuerint plenè probata, debet Episcopus esse promptus ad publicandum; nam Sacramentum Regis abscondere bonum est, opera autem Dei reuelare, & confiteri honorificum est. Tobias c. 12.

SVMMARIVM.

1 *Separatio matrimonij quoad habitationem debet fieri auctoritate Iudicis.*
2 *Episcopus debet se informare ex officio de matrimonio nullo.*
3 *Episcopus non debet esse facilis ad separandum matrimonia.*
4 *Matrimoniales causæ sunt expediendæ cum grauitate, & non celeriter.*
5 *Partes in causa matrimoniali à principio interrogandæ quid probare intendunt.*
6 *Separato matrimonio si coniux innocens fornicetur, debet compelli redire ad coniugem.*
7 *Lite pendente super matrimonio debet mulier poni in loco tuto.*
8 *Vagi vxorati non sunt absoluendi.*
9 *Episcopus cognoscit de subreptione litterarum Papæ, quæ illi non diriguntur, incidenter.*

CA-

CAPITVLVM LXXXIV.

De sollicitudine Episcopi circa matrimonia contracta.

VIGILARE debet Episcopus circa matrimonia, in quibus agitur de periculo animarum, vt dicit textus in cap. quoniã frequenter, §. 1. vt lite non contestata.

1 Primò vigilet, quòd si in Diœcesi adsint aliqui mariti separati ab vxoribus, vt habitent in diuersis domibus, eos ex officio compellat ad habitandum simul, quia id sine iudicio Ecclesiæ fieri non potest, cap. Porrò, de Diuortijs, vbi DD. cap. ad id quod, de Sponsalibus, nec ad finem ingrediendi religionẽ sine auctoritate Episcopi, c. Si vir. 27. q. 2.

2 Secundò, si matrimonium est contractum, & oritur aliqua fama, vel suspicio, quod adsit impedimentum, & matrimonium sit nullum, Episcopus debet se informare ex officio, tex. est in d. cap. Porrò, & posset compellere, vt quicumque veritatem scit, perhibeat testimonium, Glos. in d. cap. Porrò, in verbo, seu publica.

3 Tertiò, Episcopus non sit facilis ad separandum matrimonia, Ioannes Andreas in cap. Porrò, de diuortijs, sed procedat cum grauitate, d. cap. Porrò.

4 Et ad officium Episcopi spectat stare pro matrimonio. Præpos. ibid. quia vt plurimum separatio petitur ex animi passione, quæ quando cessat, coniuges non petunt separationem, sed dispensationem, si impedimentum detegatur; & proinde pluries moneat ad viuendum simul, & expeditionem causæ differat, vt concordentur: nec sit facilis ad dandum terminum in causa matrimoniali, nisi primò videat articulos, vt sciat quid probare intendunt coniuges, nè dato termino, & admissis articulis friuolas causas continentibus, fiat inter eos lis immortalis.

5 Et à principio debet interrogare, quas probationes facere intendunt, & si videt quod probationes non sunt sufficientes, debet repellere ab agendo, ita notabiliter Butr. in c. de illo, de eo, qui cognouit consanguin. vxoris, & antè omnia examinet principales cum iuramento ex c. 3. loco de præsumptionibus, & memor sit quòd testes contra matrimonium debent esse omni exceptione maiores c. 1. de consang. & affin.

6 Quartò, si post factam separationem propter adulterium, coniux innocens fornicetur, Episcopus ex officio compellet illum ad habitandum cum altero coniuge c. ex litteris, vbi Abbas, & alij de diuortijs pendente lite super separatione matrimonij, quam aliquando mulieres petunt, vt liberius vacent libidini, allegantes metum viri, neq; posse cum illo habitare.

7 Et pendente lite iuxta c. literas de rest. spol. tunc faciat mulierem poni in loco tuto, & honesto iuxta textum in c. ex transmissa eodem tit. & Glos. in d. c. literas in verbo, sufficiens, & faciat ei prouideri de alimentis, & litis expensis à viro, Afflic. decis. 152. vt diffusius diximus in praxi c. 27.

8 Quintò, quia multi dimittunt vxores suas, & vagantur per alienas prouincias, noluntq; redire ad eas, mandet Episcopus Confessarijs, vt ipsos non absoluant, nisi saltim habeant firmum propositum absq; mora redeundi, quia sunt in peccato mortali, Cardin. Toletus in instruct. Sacerd. lib. 7. c. 21.

9 Sextò notandum quòd quando Episcopus cognoscit de nullitate matrimonij, si partes producunt dispensationem Papæ, potest Episcopus incidenter cognoscere de subreptione dictæ dispensationis, licet non fuerit illi directa, ita notat Bald. in cons. 97. 2. part. faciunt not. per Abbatem in c. cum venissent de iudicijs, alia notatu digna circa causas matrimoniales vide in praxi c. 27. vbi aliqua ex prædictis declarantur.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium debet prohiberi, quando est timor scandali.*
2 *Parochus non potest cognoscere de impedimento matrimonij.*
3 *Denuntiationes ante matrimonium, non sunt remittendæ sine causa.*
4 *Matrimonia viduarum, & vagorum cautè contrahenda.*
5 *Testis de auditu non impedit matrimonium contrahendum, nec testis de visu sine iuramento.*
6 *Denuntians falsò impedimentum matrimonij debet grauiter puniri.*

CAPITVLVM LXXXV.

De vigilantia Episcopi circa matrimonia contrahenda.

1 PRIMO, Episcopus semper prohibeat matrimonia etiam si nullum adsit impedimentum, si est timor scandali, quòd consanguinei contrahere volentium deuenient ad arma Abb. notab. per illum tex. in cap. cum in tua, de sponsalibus, Felin. in c. nihil, de præscriptionibus, quòd sæpè contigit, quando nobiles volunt ducere in vxores ignobiles, & è cõtra inuitis consanguineis, quo casu debet impedire matrimonium.

2 Secundò non permittat Episcopus, vt Parochus cognoscat de impedimento matrimonij, quod ei fuit denuntiatum, quia non spectat ad illum causæ cognitio iudicialis quæ requiritur, ex cap. fin. de desponsat. impub. & probatur latius per Sanchez de matrimonio lib. 3. disput. 15. nu. 3.

3 Tertiò non remittat sine causa denuntiationes ante matrimonium,

monium, vt diximus in praxi c. 26. vbi retulimus omnes caussas,& praxim quando omittuntur.

4 Quartò quod vigilet circa matrimonia viduarum, & vagorum, vt probetur mors viri per certum nuntium iux. c. in præsentia de sponſ. & per alias probationes, quas posuimus in praxi d. c. 26. vbi etiam diximus quid circa vagorum matrimonia seruandum est.

5 Quintò vt considerentur dicta testium reuelantium impedimenta. quocirca notandum, quòd testis de auditu non impedit matrimonium contrahendum,nec de visu sine iuramento c.1. de conſ.& affin. si tamen testis de auditu deponeret super consanguinit.& affinitate cum requisitis in c.licet ex quadam de test. impediret, vt late probat Sanchez disput. 21. par. 1.

6 Sextò vt denuntiantes falsa impedimenta puniātur iuxta Gloſ.& Doctores in cap.cum inhibitio. de clandest. desponſ. Hæc breuiter retulimus pertinentia ad matrimonium in præsenti, & præcedenti capitulo pro quadam vigilantia generali circa matrimonia: multa alia specialia circa eandem materiam posuimus in praxi cap. 25. 26. & 27. quæ Vicarius Episcopi considerare poterit.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus debet esse sollicitus in extinguendis hareticis, & maleficis.*

2 *Episcopus negligens Diæcesim haresibus purgare,plures pœnas incurrit.*

3 *Episcopus iniustè vexans aliquem, pro causa sanctæ fidei punitur.*

4 *Remedium extirpandi maleficos.*

5 *Incantationes infirmitatibus hominum nil remedij præstant.*

6 *Remedia quæ virtute naturali non conferunt sanitatem inuocationem Dæmonis continent.*

7 *Consulentes ariolos magos sunt excommunicati.*

8 *Ma-*

8 *Maleficia maleficijs tolli non possunt, & quando liceat per viam maleficorum.*
9 *Præstigiatores grauiter puniendi.*
10 *Exempla Sanctorum acriter insectantium magos.*
11 *Denuntiare debet quilibet de populo delicta tendentia in perniciem publicam.*

CAPITVLVM LXXXVI.

De vigilantia Episcopi in extirpandis hæreticis, & maleficis.

1 VIGILARE omni studio debet Episcopus, vt populum contineat in recto religionis cultu, quod assequetur, si hæreses, superstitiones, sortilegia, & alia impietatem continentia à sua Diœcesi pellat, & proinde.

2 Memor esse debet, quòd Episcopus qui negligit Diœcesim hæresibus purgare, debet deponi ab Episcopatu. c. excommunicamus el primo §. volumus de hæreticis, & in Clement. 1. de hæreticis.

3 Episcopus, qui odio, gratia, amore lucri, aut commodi temporalis obtentu, contra iustitiam, & conscientiam suam omiserit contra quemlibet procedere, vbi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate, aut obtentu eodem, prauitatem ipsam alicui imponendo præsumpserit vexare, præter alias pœnas, pro qualitate culpæ imponendas, Episcopus suspenditur ab officio per triennium, alij inferiores sunt excommunicati ipso facto, & non possunt absolui nisi à Papa. Quinimmo talis Episcopus negligens hæreticus iudicandus est saltim iuris fictione, seu præsumptione, vt probat Franciscus Pegna in c. qui alias, de hæreticis, Asa Rex priuauit matrem dignitate Imperiali, quia colebat Idola 3. Reg. c. 15. Vigilet itaq; Episcopus,

ſcopus,& memor ſit inter alias diligentias inquirere ſuper occulta conuenticula laicorum, ex quibus ſæpè hæreſes ortæ ſunt, hanc enim poteſtatem ſuper laicos Epiſcopus etiam ex lege ciuili habet c.conuenticula vbi homines de pace tenẽda.

4 Inſuper memor eſſe debet Epiſcopus, vt acriter procedat contra iſtos maleficos,ſortilegos, & ſimiles ſuperſtitioſos, illosq; inſequi tanquàm Chriſti inimicos, & omnibus modis elaborare,vt pernicioſam, & à Zabulo inuentam ſortilegam, & magicam artem expellat,viros, & mulieres turpiter dehoneſtatas eijciendo à Diœceſibus,ita præcipitur in c.Peruenit, in c.contra idolorum,in c.Augurijs,in c.Epiſcopi 26.q.5. Vnde malleus maleficarum 2.par. 2.q. princ. ait Heù Domine Deus,cum omnia iudicia tua ſint iuſta, quis liberabit pauperes maleficatos, & in continuis doloribus eiulantes, peccatis noſtris exigentibus, inimicus nimis præualuit,hoc vnicum videtur ſupereſſe remedium,vt Iudices eorum inſultus refrænẽt varijs pœnis, auctrices, maleficas caſtigando; & quia multæ perſonæ ex ignorantia prædicta perpetrant,vel inquirunt, debet Epiſcopus illas admonere de earum erroribus, vt præcipitur in c.admoneant 26. q.7. &

5 Primò deberent Epiſcopi admonere fideles, quòd infirmitatibus hominum,incantationes nil remedij præſtent,ſed ſunt inſidiæ hoſtis antiqui, ad decipiendum genus humanum d. c. Admoneant.

6 Secundò,quòd iuxta doctrinam D.Thomæ 2.2.q.96.art.4. omnes præcantationes,& ſuperſtitiones, quæ virtute naturali effectum producere nequeunt, continent inuocationem Dæmonis, & pactum tacitum, vel expreſſum cum Dæmone, & ſi aliquando infirmitates curantur, id Dæmon per alias cauſas naturales operatur,propter pactum cum incantatore conuentum, Nauarr. c.2.nu.31. Si enim pauperes mulieres ſcirent, quòd quando fit à vetula præcantatio in capite ad leniendum dolorem inuocatur Dæmon ſuper eius capite, vtiq; abſtinerent, & in c. Quoniam, 88. diſt. vocatur infidelis illa mulier, quæ cum filio dolet caput, quærit incantationes, Nec eſt curandum, quod inter verba vana dicatur Pater noſter, vel Aue

Maria. Marcus Aurelius Imperator sapientissimus, quàmuis Ethnicus odio habebat strigas,& mulieres, quæ earum opera vtebantur in curandis infirmitatibus filiorum; dicebat enim, quòd pueri adepti sanitatem opera strigarum, vel breui tempore viuunt,vel quamplurimas patiantur aduersitates,vt in eius vita habetur.

7 Tertiò sunt admonendæ,quòd consulentes ariolos,aruspices, & incantatores sunt excommunicati ipso facto c. Si quis ariolos, 26.q.5. Quòd fabricantes, aut fabricari procurantes imagines, anulum, speculum, phalam, vel aliam rem quamcunq; ad Dæmones alendos, & ab his responsa petentes,aut auxilia postulantes sunt ipso facto excommunicati per extrauag. Ioan.XXII. Super illius specula, quæ repetitur impressa in directorio Inquisitorum 2.part. q.45. Nec Dæmon ligari potest,sed fingit se ligari,vt fidelium animas liget,& decipiet, iuxta communem.

8 Quartò quòd maleficia maleficijs tolli non possunt sine peccato,sed recurrendum est ad Exorcismos approbatos,ad verã pœnitentiam, & deuotam Eucharistię perceptionem c. si per sortiarias 33.q.1. In quo præcipitur de hoc admoneri fideles. nec maleficio tolli possunt, quàmuis maleficus esset paratus ad faciendum maleficia pro dissolutione S.Thomas in 4.q.34 art.1. liceret tamen sine vlla inuocatione,soluere vinculum capillorum,ligulas,vestes, imagines, vel alias res, quibus incantatio continetur,& ad hunc effectum poterit malefico aliquid dari,vt destruat maleficia,vel vt indicet in quo loco sint posita,vt possint capi,& cõburi, Ista .n. sine inuocatione Dęmonum,& peccato fieri possunt,Nauarr.c.2.nu.29.& cõis.

9 Quintò animaduertere debent Episcopi contra istos præstigiatores, qui discurrunt per Diœceses ostendendo mirabilia,illudendo homines: ex eo dicti,quod perstringunt corporis sensus,isti sunt carcerandi,& examinandi,quomodo prædicta faciant,nam tales habent pactum cum Dæmone expressũ, vt habetur in c.Nec mirum 26. q.5.

10 Conferunt ad detestationem prædictorum,dicta ab Augustino in sermone contra aruspices,in quo inter alia dicit, prædictas

dictas personas debere agere magnam,& longam pœnitentiã, S. Antoninus teste Surio, fuit acerrimus insectator magorum, S. Corbinianus Episcopus,& alij innumeri,sed satis sit habere præ oculis exactissimam illam diligentiam Sanctę generalis Inquisitionis Vrbis Romanæ magistræ aliarum Ecclesiarum.

11 Sextò Episcopus deberet per se vel alios admonere populum, quòd quilibet de populo tenetur accusare,vel denuntiare denuntiatione iudiciali omnes committentes delicta in perniciem publicam, vt sunt hæretici, striges, malefici, assassini, falsatores nummorum, grassatores viarum, proditores reipublicæ,& alij similes, Ita S.Thomas d.art.7. & q.69. art.1. Sotus d.art.1. & de ratione tegendi memb.2. q.6. & communis. De qua denuntiatione,quando, & quomodo sit facienda, latissimè disseruimus in praxi c.23.& in c.84. posuimus,quomodo, & cum quanta maturitate Episcopus debeat procedere in causis Sanctæ Fidei.

SVMMARIVM.

1 *Peccat Episcopus, qui non vigilat super veneratione Ecclesiarum.*
2 *Episcopus debet scire canones,tractãtes de veneratione Ecclesiarum.*
3 *Prohibita in Ecclesijs quamplurima.*
4 *Iudices laici, quid facere non possint in Ecclesijs.*
5 *Chorea, & cantilenæ in Ecclesijs prohibentur.*
6 *Deambulationes.*
7 *Quæstus eleemosynarum.*
8 *Conuiuia.*
9 *Suppellectilium conseruatio quæ non sunt Ecclesiæ.*
10 *Comestibilium,& aliarum rerum delatio.*
11 *Munditia seruanda in Ecclesijs.*
12 *Ecclesia non potest incastellari.*
13 *Ludi Theatrales prohibentur in Ecclesijs, sed repræsentationes Martyrum fieri possunt in Ecclesijs.*
14 *Fabri, malleatores, meretrices, conficientes candelas probiben-*

di, ne habitent prope Ecclesias.

15 *Delinquentes non debent morari in Ecclesÿs.*

16 *Chrysostomus quid fecerit contra consulentem aduersus immunitatem Ecclesiæ.*

17 *Laici non debent ingredi presbyterium, quando missa celebratur.*

18 *Corpus Christi non debet reponi super sepulcra mortuorum.*

19 *Altare, quibus modis frequentius execretur.*

20 *Reliquiæ non sunt de essentia consecrationis altaris.*

21 *Laici administratores Ecclesiarum, non se intromittant in spiritualibus.*

22 *Licentia tangendi vasa sacra, potest ex causa concedi non constitutis in sacris.*

CAPITVLVM LXXXVII.

De vigilantia Episcopi circa venerationem Ecclesiarum.

1 PECCAT mortaliter Episcopus, qui non vigilat super veneratione Ecclesiarum, vt clarè probatur in Clem. 1. de celebratione miss.

2 Quinimmo dicit ibi Bonifacius quòd peccat etiam, si ignorat Canones, tractantes de veneratione Ecclesiarum ex illa Clem. sed Glos. ibi dicit, quod est consilium, & Canones sunt de consecrat. distinct. prima per totum, & de immunit. Ecclesiarum, proinde aliqua concernentia Ecclesiarum honestatem memoranda censui. Ioannes 2. Recordati sunt discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.

3 Primo

3 Primò ex cap.decet, de Immunit. Ecclesiarum in 6. curare debet Episcopus,quòd ad Ecclesias omnis sit humilis, & deuotus ingressus, quieta conuersatio, dum inuocatur nomen IESV fiat capitis inclinatio, insistatur orationibus deuotis, cessent vniuersitatum, & societatum quarumlibet consilia, conciones,& publica parlamenta,& multò fortius fęda,& profana colloquia,cessent confabulationes quælibet, & omnia alia,quæ diuinum officium turbare possunt,aut oculos diuinæ Maiestatis offendere, ne vbi peccatorum venia est postulanda,peccandi detur occasio. Cessent in Ecclesijs earumuè cęmeterijs,negotiationes,& pręcipuè nundinarum ac fori cuiuscunq; tumultus,omnis sæcularium strepitus conquiescat, maximè causæ criminales laicorum. Ita habetur in d. c. Decet. S.Martinus adeo venerabatur Ecclesias, vt cùm illas visitaret,nunquàm sederet,ob earum reuerentiam.

4 Doctores in d.c.Decet. dicunt quòd processus,& sententiæ Ecclesiasticorum non prohibentur in Ecclesia; sed solum laicorum iudicium,etiamsi esset super causa spirituali, nempè super obseruantia iuramenti; Tutor vel Curator dari possunt, quia negotium est pium. Iuramentum quia est actus religionis. Sed Franchus negat de iuramento iudiciali,examinatio testium, intimatio citationum fit,sed non commissio de citando,nec citatio realis, sententia arbitri non,sed arbitratoris,sic contractus possunt fieri,si continent spiritualitatem,alij etiam possunt, de licentia Superioris Ecclesiæ, vt si Sindici constituant procuratorem, Hæc per DD. in d. cap.Decet.

5 Ex Clem. 1. de celeb.missarum prohibentur in Ecclesijs,& earum cæmeterijs, choreæ, & cantilenæ, Carolus Borromeus renouauit morem operiendi caput muliebre in Ecclesijs.

Ex Conc.Trid. de obseru.vel vitand. in celeb. miss. prohibentur musicæ lasciuæ, omnes actiones sæculares; vana, atq; profana colloquia, deambulationes, strepitus, & nonnulla alia.

6 Ex bulla Pij V. Cum primum;prohibentur deambulationes tempore diuinorum officiorum. sed Conc.Trid. prohibet simpliciter deambulationes.

7 Item prohibetur quęstus eleemosynarum pauperum dum dicuntur missæ, nisi in valuis Ecclesiæ.

8 Conuiuia in Ecclesijs non possunt fieri nec per Clericos, nec per Laicos, nisi in necessitate c. Non oportet, c. Nulli. distin 42.

9 Suppellectilia aliorum in Ecclesijs conseruari non debent nisi vrgeat necessitas incendij, inimicorum, aut similis c. 2. de cust. Euchar.

10 Per Ecclesiam non debent deferri comestibilia, & aliæ res de vna porta ad aliam transeundo, quia Dominus non sinebat, vt vas transferretur per templum d.c.2.

11 Munditia valde seruanda est in Ecclesijs, oratorijs, vasis, corporalibus, vestimentis, ita vt Ecclesia resplendeat, cum nimis videatur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecerent, etiam in prophanis, c. pulchra dist. 86. d.c.2. & d. clem. 1. dicit Cardinalis Toletus in instruct. Sacerd. lib. 2. c. 2. quod celebrare missam cum vestibus notabiliter immundis esset mortale, & magna irreuerentia fieret sacramento mundissimo.

12 Ecclesia non potest in arcem vel castellum redigi c. sanctorum x. q. 1. Sic etiam dicebat Sanctus Thomas Cantuariensis, cùm quæreretur à satellitibus, & Clerici vellent claudere Ecclesiam, quòd Ecclesia non erat castrorum more custodienda.

13 Ludi Theatrales in Ecclesiis prohibentur c. cùm decorem de vita, & honestatè Clericorum, sed repræsentationes Martyrum de licentia Episcopi, dummodo prius bene reuideantur fieri possunt Glos. in d.c. cum decorem.

Debent prohiberi per Episcopum, ad quem pertinet, ex d. cap. Decet. omnia quæ turbant diuinum officium, & sunt contra decorem, & reuerentiam Ecclesiarum, vndè debēt prohiberi fenestræ domorum sæcularium per quas introspicitur in Ecclesias: adest etiam bulla Pij V. Nec permittere, vt mulieres habitent in domibus Ecclesiæ, etiam consanguineæ Clericorum. Salomon noluit vt eius vxor habitaret in domo Dauid eo quod sanctificata esset per ingressum Arcæ Domini in eam.

2. Pa-

2. Paralipo. cap. 8.

14 Meretrices habitantes propè Ecclesiam, malleatores, qui turbant diuinum officium, siuè fabros Glos. in c. Pridem 18. q. 2. Felin. in c. fin. de iudicijs nu. 5. decis. Delfin. 603. & sic de alijs artificibus, quorum ars inducit fętorem in Ecclesia, vt conficientium candelas, aut alia quæ Episcopus arbitrabitur. Sanctus Ioannes Chrysostomus Archiepiscopus Constantinopolitanus prohibuit fieri ludos ante statuam Eudoxiæ Imperatricis propè Ecclesiam Sanctæ Sophiæ, ex quo diuina officia turbabantur, quam ob causam fuit missus in exilium, & quod turbantes diuina officia possint ab Episcopo excommunicari, eorum bona publicari, & in monasterium claudi, habetur in c. si quis deinceps 17. q. 4. & in c. quisquis 24. q. 3. & Neapoli fuisse seruatum à Vicario, tradit Afflict. in constit. Regni multę leges de crimine sacrilegij.

15 Animaduertere debet Episcopus ne immunitas Ecclesiarum violetur per extractionem confugientium ad eas: Exempla nobis reliquerunt Sanctus Ambrosius, qui fuit immunitatis Ecclesiasticæ acerrimus defensor.

16 S. Ioannes Chrysostomus de quo egregium factum legitur; Quòd cum Imperator Archadius suaui cuiusdam Eutropij eius Consiliarij, non obstante contradictione ipsius Archiepiscopi legem tulisset contra immunitatem Ecclesiasticam, vt confugientes ad Ecclesias, non essent tuti, euenit post paucos dies quòd dictus Eutropius, qui cōsilium dederat, commisit graue delictum, & ad Ecclesiam confugit, quem Chrysostomus noluit defendere; Ita quòd Imperator mandauit illum capi in Ecclesia, & decapitari. Quinimmo in publico sermone inter nonnulla, quæ contra dictum Eutropium dixit, conclusit non esse defendendum ab Ecclesia, qui contra eam consilium dederat, sed ad tollendam occasionem committendi delicta prætextu Ecclesiarum debet Episcopus prohibere sub pœna Clericis: ne permittant in Ecclesijs, ac earum domibus morari delinquentes, contumaces, ne domus orationis fiat spelunca latronum, c. cùm Ecclesia, de Immunitate ecclesiarum, nisi quando Curia sæcularis illos actu persequitur.

17 Laici non debent ingredi presbyterium, quando missa celebratur c. Sacerdotum, de consecration. dist. 2. sed quando non celebratur, possent. Glos. & Archid. ibi. S. Ambrosius expulit Imperatorem à Presbyterio dicens: Quod purpura non facit Sacerdotes; qui humiliter obediuit.

18 Corpus Christi non debet reponi super sepulcris mortuorum cap. non oportet; & ideo sepulturæ fidelium nisi fuerint Sanctorum debent notabiliter distare ab altari maiori, in quo conseruatur Corpus Christi, & videntur sufficere tres cubiti.

19 Missa sine peccato celebrari non potest super altari execrato c. Missarum c. Nullus de cons. dist. 1. multis modis execratur altare, quos ponit Siluest. in verbo, altare, sed tres sunt frequentiores, per corrosionem notabilem, vel fracturam notabilem, vel quando altaris tabula est mota. c. ligneis. c. Quod in dubijs, de cons. Ecclesiæ, vel altaris.

20 Sed quid si in aliqua Ecclesia reperiantur altaria cõsecrata adeò vetusta, quod verisimile sit, reliquias esse consumptas an per earum consumptionem sint execrata? Et dicendum est quod non, quia reliquiæ non sunt de essentia consecrationis altaris, quàmuis sine illis non debeat fieri consecratio, Archid. in c. Placuit, de consec. distin. 1. Alia seruanda circa celebrationem missarum ponunt Siluester, Nauarr. & alij.

21 Vigilare etiam debet Episcopus, nè administratores Ecclesiarum Laici se intromittant in spiritualibus, vel præsint Ecclesijs, aut potestatem habeant in Clericos, sed sint contenti sua prouidentiali administratione, Archid. in c. laicis 16. q. 7. Doctores in c. Decernimus, de iudicijs, quid autem possint facere vel non facere isti magistri laici in Ecclesijs, latè disseruimus in praxi c. 41.

22 Notandum præterea, quòd Episcopus ex causa potest dare licentiam Clericis non constitutis in sacris tangendi vasa sacra, Turrecrem. in c. in sancta de cons. distin. 1. & satis sit hæc memorasse, quoad Ecclesiarum uenerationem.

SVMMARIVM.

1 *Officium diuinum in quibus Ecclesijs dici debeat, & an in parochialibus.*
2 *Canonici quando possint cessare à diuinis.*
3 *Officium diuinum quomodo recitandum.*
4 *Exemplum singulare Sancti Ludtgeri Episcopi circa officium diuinum recitandum.*
5 *Canonici non possunt donare distributiones absentibus.*
6 *Causæ quæ excusent absentes ab amissione distributionum.*
7 *Canonicus celebrans in Cappellania tempore officij, an lucretur distributiones.*
8 *Canonici existentes in choro tenentur psallere, & non satisfaciunt submissè cantando.*
9 *Episcopus Canonicus lucratur distributiones propter absentiam ob necessitatem officij pastoralis.*

CAPITVLVM LXXXVIII.

De vigilantia Episcopi circa diuinum officium à Clericis persoluendum.

INDIGNATIONEM omnipotentis Dei, Episcopus non effugiet, si circa cultum diuinum non vigilabit, Clem. 1. de celebrat. missar. & præsertim circa diuinum officium à Clericis persoluendum, quocirca animaduertendum censeo.

1 Primò quod in omnibus Ecclesijs Cathedralibus, vel Collegiatis recitari debent horæ Canonicæ debitis horis, Clem. 1. de celebrat. miss. Conc. Trid. c. 12. sess. 24. de reform. si tamen Clerici essent occupati, possent sine intermissione dici Matutinum, & aliæ horæ, & post prandium Vesperæ, & Completo-

pletorium, Doctores in d. Clement. & ferè consuetudo est omnibus Ecclesijs; in parochialibus vero sufficit quòd dicantur Matutinum & Vesperæ, & ita se habere consuetudinem tradit Bonif. in d. Clem. 1.

2 Secundo si Canonici ex consuetudine solent à diuinis cessare id non sine manifesta, & rationabili causa facere debent; vt si fiat statutum contra libertatem; si imponantur talleæ, vel collectæ Clericis, si detinetur Clericus, vel Canonicus, per sæcularem Iudicem, Ita habetur in c. si Canonici, in c. Quàmuis de officio Ordinarij in 6. Glos. in d. c. si Canonici in verbo, causa. Quod est notãdum ab Episcopo; quia si Canonici hoc non habent ex consuetudine; poterit ipse mandare fieri cessationem à diuinis, ob causas prædictas.

3 Tertiò officium debet recitari studiosè, deuotè, attentè, nõ syncopando nec transcurrendo c. Dolentes, de celebr. missar. & in d. Clem. 1. additur non miscendo extranea colloquia, maximè profana, & inhonesta; non ad Ecclesiam tardè veniendo, nec exeundo ante finem officij sine rationabili causa, nec portando aues, aut canes, & cum tonsura, & vestibus Clericalibus; Prohibere etiam debet Episcopus Laicos, & Clericos in vigilijs Festorum, & festis in Ecclesijs, & eorum Cęmeterijs facere cantilenas, & choreas vt in d. Clem. Quæ omnia difficiliter fieri possunt, nisi ipse Episcopus frequenter chorum, & in eo deuotè permaneat: non enim sine causa Canones statuerunt, vt saltim omnibus Dominicis, & festis Episcopus intersit choro c. Episcopus de cons. dist. 3. & diximus in cap. 26.

4 Singulare est exemplum S. Ludgeri Episcopi, Qui (teste Surio, dum nocte matutinales laudes, cum Clericis caneret, propè ignem fumus euaporans in faciem illi exhalauit, qui quasi nihil sentiens immotus mente stabat, & corpore, vnus ex Clericis insufflans accendit ignem, vt fumum deleret; manè sanctus Clericum redarguit, dicens dum ad opus diuinum assistitur omnes occurrentes cogitationes amouendas, nihil aliud cogitandum, nihil agendum: Alia vice, cùm diuinum officium recitaret, ter vocatus à Carolo Imperatore recusauit

ire, donec officium persoluisset.

Quartò vt diuinum officium non omittatur, mandauit Sac. Concilium Tridentinum vt Episcopi in omnibus Cathedralibus, & Collegiatis constituant distributiones quotidianas conuertendo in eas tertiam partem fructuum. c. 3. sess. 21. de reform. quæ solum interessentibus dantur. c. vnico de Clericis non residentibus in 6. circa quas distributiones aliqua memoriæ reducere decreui, quæ quotidie occurrunt.

5 Primò quòd Canonici, & Capitulum non possunt facere remissiones distributionum, & adinuicem eas donare non seruientibus, quia sunt inductæ in fauorem publicum cultus diuini, cui priuatorum pactis renunciari non potest l. ius publicum ff. de pactis, Archid. Anchar. in d. c. vnico, Nauarr. de oratione c. 22. nu. 48. habetur clare in Conc. Trid. c. 12. sess. 24. de reform. ibi; aut remissione exclusa, per quod est sublata interpretatio Glossæ in d. cap. vnico, vt aduertit Nauarrus loco citato.

6 Secundò animaduertendum puto quòd in d. c. vnico excusant ab amissione distributionum, solum infirmitas, iusta & rationabilis corporalis necessitas, & euidens Ecclesiæ vtilitas. Circa infirmitatem est notandum, quòd excusat dummodo Canonicus tempore valetudinis fuerit solitus venire ad Chorum. Omnes in d. c. vnico. vbi dicit Probus, quod statur iuramento, aut assertioni Canonici infirmi habita consideratione ad qualitatem personæ, ad corporis aspectum, cùm omni spiritui non sit credendum, aut saltim iudicio Medici. Alia causa scilicet rationabilis, corporalis necessitas includit omne iustum impedimentum vltra infirmitatem, vt dicunt omnes in d. c. vnico, ponentes exemplum, si Canonicus sumpserit potionem, aut medicinam, aut sanguine minutus fuerit, vel si fuerit iniustè suspensus, excommunicatus, carceratus; sed in his casibus sequestrantur distributiones, donec constiterit de absolutione, vel condemnatione. Fel. in c. Apostolicæ, de except. Idem si fuerit tortus, & postea absolutus, quia lucratur. Nau. cons. 2. de Clericis non residentibus, vel si Canonicus exponeret se periculo corporali, vt si propter tyrannum, aut par-

tialitatem sine culpa sua in Ecclesijs, aut Ciuitate morari non audet sine periculo vitæ, Dominicus, & Probus vbi supra, Itē iusta causa est periculum amissionis bonorum, quæ dicuntur vita hominis l. aduocati, C. de aduocatis. Probus in d.c. vnico nu. 28. ex quo potest inferri, quòd Canonicus pauper, qui nō potest constituere procuratorem ad lites, quas contraxit post Canonicatum, poterit in absentia ex causa litium lucrari, vel quando non tenetur procuratorem constituere, propter grauitatem causæ, c. causam, de procurat. & si habet procuratorē, poterit etiam aliquibus diebus lucrari, nempè quando informatur Iudex, vel causa expeditur, cum principalis sit melius informatus de facto, & magis ad ipsum, quàm ad alios pertineat narratio facti, c. Pastoralis, de iudicijs. Idem tempore anni Sancti, per quadraginta; vel quinquaginta dies, dum Canonicus petit Romam, etenim prohibere talem aditum ex d. causa cum damno non lucrandi tàm amplam indulgentiam, turpè esset, vel quando acceditur ad Concilium generale, vt in Conc. Constantiensi sess. 19. Idem dicendum, quòd ad Prouinciale, vel Diœcesanum cum sit necesse ire. cap. 2. sess. 24. Conc. Trid. de reform. idem si frater Canonici esset moriturus, vel pater, aut mater; est enim difficile carnem suam relinquere tali tempore, & tandem arbitrio Episcopi relinquitur ista corporalis necessitas: non tamen lucratur Canonicus qui seruit Episcopo, quodcunq; officium gerat siuè Vicarij, Visitatoris, Consultoris, vel alterius, c. ad audientiam, de Clericis non residentibus. Pęnitentiarius vero lucratur dum audit confessiones Conc. Trid. c. 8. sess. 24. de reform.

7 Sed quid in Canonico habente Cappellaniam in eadem Ecclesia, an lucretur distributiones, si celebrat in Cappellania, tempore quo ab alijs persoluitur diuinum officium in Choro? Federicus cons. 120. tenet quod non, Idem dicendum si ex deuotione celebraret, nisi adesset necessitas Ecclesiæ, vt quia populus conqueritur, quòd non sit qui celebret missam, & tunc lucratur ex d.c. vnico, & Sacra Congregatione Concilij Tridentini.

Tertiò excusat absentia ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem

d.c.

d. c. vnico, quæ vtilitas debet esse manifesta, & non occulta contra aliquos, qui fingunt tractare negotia Ecclesiæ, & agũt sua. Hinc procurator Capituli, qui exigit redditus, lucratur distributiones in absentia. Sed an valeat consuetudo recipiendi distributiones per decem dies absentiæ sine causa solum, vt Canonicus quiescat? Ioannes Monachus in d. c. vnico tenet quod sic in absentia per tres dies; Alij contra, & magis communiter in aliquibus Ecclesijs seruatur opinio Ioannis, vt Neapoli.

Circa horam conueniendi in Choro iuxta d. Clem. seruatur in quibusdã Ecclesijs insignibus, quòd Canonicus veniens ad Chorum ante primum nocturnum Matutini, vel ante Euangelium missæ Conuentualis vel in horis Vesperis, & Completorio, ante primum Psalmum satisfaciat choro. Rationabilis causa exeundi à choro ante completum officium iudicatur, quando per breue tempus Canonicus vocatur ab amico propter negotium quod commodè differri nõ potest, & paulò post reuertitur. Non debent legi litteræ in choro, nec deferuntur chyrotecæ, ac prohibentur risus inconditi.

8 Tandem animaduertere debet Episcopus, vt Canonici in choro existentes psallant; quia etiamsi submissa voce psallant, non satisfaciunt, quàmuis alteram partem audiant, Caet. in verbo, horæ, non enim debent Canonici manere in choro tamquàm statuæ mutæ, nec talis præsumitur intentio fundatorum Ecclesiarum, nisi quando canitur cantu figurato ab alijs. Nauarr. de oratione c. 16. nu. 40. quidquid dicat Petrus, Nauarr. de restitutione lib. 2. c. 2. cuius opinioni obstat Conc. Trid. d. c. 12. Bulla Pij V. de officio diuino, & eius responsiones sunt friuolæ, quibus non est insistendum.

9 De Episcopo Canonico dicimus quamlibet necessitatem pastoralis officij, quæ commodè differri non posset sine notabili damno, excusare ab amissione distributionum, & talem censemus esse rationabilem corporalem necessitatem; non enim credendum est Canones voluisse, vt Episcopus Canonicus taliter seruire debeat in Choro, quòd derelinquere teneatur curam pastoralem altioris gradus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Miſſam non audientes in feſto, poſſunt excommunicari.*
2 *Miſſam, vt populus audiret, quid operatus fuerit quidam Sanctus.*
3 *Hiſtriones prohibendi diebus feſtis, de mane, & ſemper tempore Quadrageſimali.*
4 *Miſſa vna valde manè diebus ferialibus pro artificibus.*
5 *Epiſcopus non debet permittere, vt diebus feſtis, boues fidelium laborent in prædijs Eccleſiæ ſine neceſſitate.*
6 *Laborare pro Eccleſijs, quando licet tempore feſto.*
7 *Meſſis, & vindemia, quando poſſint permitti tempore feſtiuo.*
8 *Executio realis, & perſonalis, an poſſint fieri diebus feſtis.*
9 *Epiſcopus quomodo debeat procedere contra non obſeruantes feſta.*

CAPITVLVM LXXX.

De ſollicitudine Epiſcopi circa obſeruationem Feſtorum.

SVMMOPERE ad cultum diuinum pertinet obſeruatio feſtorum, de qua plura in ſacris Canonibus tit. de ferijs: in bulla Pij V. Cum primũ. quæ obligat Epiſcopos ad mortale, ſi feſta obſeruari non faciant. & in actis Eccleſiæ Mediolanen. & apud Summiſtas, pauca vero magis frequentia memoranda cenſui.

Primò, quòd Epiſcopus debet hortari populum, totis viribus, vt in diebus feſtis audiant miſſam, propter ſummam eius vtilitatem, quam poſt alios recenſet Cardinalis Toletus in inſtruct. Sacerdot. lib. 6. c. 9. & propter ſingularia exempla relata

relata à D. Gregorio, in dialog.

1 Et quàmuis Episcopus posset non audientes Missam excommunicare c. Sacerdotes, c. Missas, c. Omnes de cons. dist. 1. id tamen sine grauissima causa facere non debet, nempè quando contemptus manifestus cognoscitur, quia multi excusantur ex pluribus causis, nè excommunicatio potius illaqueet, quàm ædificet.

2 Ioannes Patriarcha Alexandrinus, vt contineret populum ad audiendam missam vsq; ad finem, vsus est tali arte. Cùm enim populus die quadam, finito Euangelio discederet, ipse quoq; omittens celebrare sequebatur illos dicens: Quòd pastor debebat sequi oues, quo ibant. Populus verecundia confusus deinceps non discessit ab Ecclesia ante benedictionem Sacerdotis; hoc autem hodie fieri non potest c. in his. 7. quæst. 1.

3 Secundò, debet prohibere diebus festis de mane Histriones, & Mimos, quia multi eorum causa retrahuntur ab auditu missæ; Quinimmo qui relictis diuinis accedunt ad eos, possunt excommunicari, c. qui die. de const. dist. 1. & c. 2. dist 3. Tempore Quadragesimali prædicti sunt prohibendi de mane, & sero, quia est tempus pœnitentiæ.

4 Tertiò, vt populus diebus ferialibus audiat missam, deberet Episcopus mandare, vt valde manè celebretur vna missa pro artificibus, & alijs negotiatoribus iuxt. c. est necesse, de consecr. dist. 1. sed vt die festo audiat concionem, debent prohiberi missæ priuatæ ante Conuentualem c. & hoc attendendum, dicta distinctione, & supra diximus.

5 Quartò, vt fideles diebus festis desistant ab opere seruili, id ante omnes ipse Episcopus aliorum exemplar, seruare debet, & proinde cauere, ne in diebus festis faciat boues fideliũ laborare in terris Ecclesiæ, quando ipse Episcopus non est pauper, sed posset boues conducere, quia hoc esset peccatum, & scandalum magnum, alijs prohibere, & pro Ecclesia permittere. Dixi nisi Episcopus ob paupertatem non posset conducere boues, quia tunc necessitas facit licitum.

6 Quintò, Parochi absente Episcopo solent concedere licen-

tiam

tiam laborandi die festo pro Ecclesijs Regularium,& alijs operibus pijs, hoc prohiberi debet tamquàm illicitum, nisi paupertas, & necessitas Ecclesiæ aliud suadat. Caetanus in verb. festorum violatio,& communis.

6 Sextò, solent etiam Parochi passim concedere licentiam metendi,seminandi,quod fieri non debet,sine necessitate, vt quia timentur pluuiæ, vel aliud periculum est in mora, Abb. in c.licet,de ferijs.Nauarr.c.13.num.1. & communis,videtur sufficiens causa, quando messores diebus ferialibus haberi nõ possunt. Et si vindemia differatur, vuæ sunt in periculo marcescendi, vel alia arbitrio boni viri, nè res tempore pereant, viduis,pauperibus,quæ non possunt soluere mercedem messoribus,aut colligentibus vuas,sed tantum victum, ob earum paupertatem, potest concedi licentia: quando est periculum, quod tina in qua adest mustum dissoluatur, quod solet contingere post aliquot dies,si est magna, poterit concedi licentia deferendi vinum ad domum in festo, & aliæ iustæ causæ sunt considerandæ iuxta qualitatem regionis.

7 Septimò, debitores solent infestare Episcopum, quod non debet fieri executio realis contra eos diebus festis; Dicendũ quòd executio realis quæ fit sine causæ cognitione, quia iàm fuit iudicatum,non debet impediri die festo,Feder.cons.144. Idem censuit sacra Congregatio Conc.Trid. Executiones personales fieri nõ possũt nisi debitores sint suspecti de fuga,DD. in c.fin.de iudicijs, Verum quia vt plurimum debitores,contra quos non potest fieri executio realis sunt suspecti de fuga, & si Episcopi vellent de suspicione fugæ cognoscere, quàmplura scandala orirentur; melius est, vt non impediatur executio realis,& personalis,in ciuilibus,& criminalibus sine causæ cognitione. Et ita Neapoli, in qua florent doctissimi viri seruatur.

Octauò, quàmuis in diebus festis possint vendi comestibilia,quæ pro necessitate victus humani deseruiunt c. 1. & cap. conquestus de ferijs,tamen vt cognoscatur aliquod discrimen inter diem festum,& non festum,debent venditores ponere aliquod signum diebus festis,sicut in Vrbe seruatur;nàm venditores

ditores carnium ponunt ante carnes telam albam. Neapoli duæ tabulæ ante apotecam, Aromatarij, Caupones, vendentes pastillos, aut carnes salsas possent vendere, laborare, coquere, medietate ianuæ clausa. Vbi ciues sunt pauci, potest differri coctura panis post auditam Missam, nisi necessitas vrgeat. Idem dicendum in molendino, quod vi, ventorum, vel fluminis molit, vt cessante necessitate prius audiatur Missa.

8 Nono, Episcopus contra laborantes diebus Festis, non debet rigide procedere quia artifices, vt plurimum sunt pauperes, & nonnulli laborant ex necessitate alijs ignota. Idcirco deberet exigi media pœna, & frequenter remitti pauperibus. Contra resistentes vero Cursoribus Curiæ exequentibus pœnas debet acriter procedi, vt diximus in praxi cap.60. Alia circa hanc materiam possunt videri apud summistas, satis sit hæc breuiter tamquam frequentiora attigisse.

SVMMARIVM.

1 *Peccat Episcopus, qui non vigilat circa honestatem, & vitam Clericorum.*

2 *Episcopus debet scire Canones, tractantes de honestate Clericorum.*

3 *Episcopus an possit compellere Clericos ad conueniendum in Ecclesia diebus Festis.*

4 *Clerici fugiant conuersationem Laicorum.*

5 *Basilius, Augustinus, vehementer exeandescebant in detractores.*

6 *Augustinus posuerat pœnam contra Clericos iurantes.*

7 *Clerici non debent interesse conuiuijs nuptiarum.*

8 *Clerici in conuiuijs Defunctorum debent modeste se gerere.*

9 *Peregrini Sacerdotes, non passim admittendi ad celebrandum diuina.*

CAPITVLVM XC.

De vigilantia Episcopi circa vitam. & honestatem Clericorum, & morum reformationem.

1 PECCAT mortaliter Episcopus, qui non vigilat circa vitam, & honestatem Clericorum, & morum reformationem. Clemen. 1. de celebratione Missarũ. Clemen. 1. de vita, & honest. Clericorum. Id etiam præcipitur in Conc. Triden. cap. 1. sess. 22. de reform. Et statuitur quòd à decreto correctionis morum non posit appellari.

2 Secundò, Iuxta Bonifacium in dicta Clemen. 1. de celebratione Missarum, peccat Episcopus, qui ignorat Canones, tractantes de morum reformatione, & cultu diuino, ex dicta Clementina, sed Glossa, ibi dicit esse Consilium.

3 Tertio quæritur, An Episcopus ad continendum Clericos in seruitio Diuino posit eos, qui beneficia non habent compellere ad conueniendum, in Missa Conuentuali Ecclesiæ Cathedralis, vel Parochialis diebus Festis? Et dicendum est quòd sic, ex capitulo. Et hoc attendendum, de consecr. dist. 1. Sed hoc intelligitur, dummodo expediat, & non aliter, iuxta dicta à nobis in cap. 5.

Quarto monendi essent sæpe Clerici, vt iuxt. Conc. Trid. d. cap. 1. in habitu, gestu, incessu, sermone, alijsque omnibus rebus, nil, nisi graue, ac religione plenum præseferant, quòd leuia delicta effugiant, quæ in ipsis sunt maxima apud homines. Experientia etiam didici, quosdam defectus particulares à Clericis esse omni diligentia vitandos.

4 Primus, vt conuersationem cum Laicis, fugiant; fuerunt enim semper Clericis infesti cap. Clericis, de immunitat. Ecclesiarum in Sexto, nisi necesitas, vel scandalum aliud suadeant.

deant. Etenim crebro compertum est, quòd Laici, quando ani mi causa aliquò se conferunt, solent loqui de rebus venereis. Si Clerici præbent aures, & respondent, atque assentiuntur, postea Laici detrahunt illis; si ægrè ferunt sermones obscænos Laicorum, & non respondent, recreatio conuertitur in mæstitiam, ita quòd melius est abstinere à tali conuersatione.

5 Secundus, vt vitium detractionis ex animo detestentur, & iuxta Bernardum, nunquam loquantur de peccatis aliorum, quamuis notorijs.

Sanctus Basilius, & S. Augustinus odio habebant detractores, & in eorum præsentia de aliorum vitijs loqui non sinebant. Et S. Augustinus vt supra commemorauimus in cap. 13. aliquos versus contra obtrectatores in pariete describi fecerat. Legitur de quodam Episcopo, qui erat in Purgatorio, & vehementer affligebatur ex fœtore Clerici sui existentis in Inferno, ascendente ad ipsum, quia detractiones eius, quandoque audierat, & eum non corripuerat, vt debebat. S. Ioannes Eleemosynarius quosdam eius familiares alijs detrahentes increpauit, dicens. Qui scit, si Deus remisit illis iniquitates, & oblitus est peccatorum eorum, & non amplius peccent, vos autem in peccatis vestris perseueratis.

6 Sanctus Augustinus etiam odio habebat iurantes sine causa, nè ex frequenti iuramento quisquàm facilè in periurium incidisset: ob id pœnam posuerat suis Clericis, quòd si semel quis iurasset, vnam de statutis perderet portionem: erat enim numerus poculorum præfixus suis secum commorantibus, & conuiuantibus; & tandem sunt monendi, vt omnes Canones de vita, & honestate Clericorum obseruent, cùm enim Clerici bene viuunt, totus populus ad Dei cultum, & pietatem mouetur.

7 Abusus Clericorum interueniendi conuiuijs nuptiarum, qui in aliquibus locis viget, tollendus est, ex cap. Presbyteri. distin. 34.

8 Et Clerici in conuiuijs Defunctorum debent modestè se gerere, cap. Nullus. de consec. distin. 5. Diaz in praxi ponit multa de honestate Clericorum, sed habenda esset semper præ ma-

nibus Epistola diui Hieronymi ad Nepotianum de vita Clericorum.

9 Dicit Hostiens.in sum.de pœniten. §.Cui Episcopus, quòd Episcopus admittens Sacerdotes peregrinos non notos ad celebrandum diuina, peccat,quia solent esse delinquentes.cap. Non oportet. de consecr. Concil. Tridentin. de obseruandis, vel vitandis in celebratione Missarum, verum ad alia poterit admittere;& tamquàm hospites non debent expelli. Archid. in d.cap.non oportet.Gloss.in cap.Inter. de Clericis peregrinis.Extrauagan.Iniunctæ de electione, quod est notandum, quia non potest sine causa expelli Clericus exterus, qui nòn vult ordines exercere. Item peccat Episcopus mortaliter non declarans excommunicatos Presbyteros audientes leges Ciuiles.ex cap.super Specula.ne Clerici,vel Monachi,& satis sit quò ad hoc Caput.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus est protector Vniuersitatis.*
2 *Episcopus potest appellare à sententia lata contra Ciuitatem, vel subditos suos.*
3 *Episcopus procuret expeditionem litium Vniuersitatum.*
4 *Episcopus prauos Gubernatores Vniuersitatum amoueri faciat.*

CAPITVLVM XCI.

De Protectione totius Vniuersitatis habenda ab Episcopo.

1 MEMOR esse debet Episcopus, quòd non solum est Protector Orphanorum, Viduarum,& Pupillorum, & aliarum miserabilium personarum,sed totius Vniuersitatis.

2 Ita,quòd potest appellare pro illa, vel subditis suis.cap.Dilectis. in princ.de appell. Guido. Papa decis.

464. ipsi enim Prælato ex officio incumbit cura boni publici, Sotus de ratione regendi membro 2. q. 2. Beatus Carolus Borromeus Ciuitatem suam amantissimè iuuit, multa illi ad commodum temporale, & ornamentum procurauit.

3 Inter alia deberet Episcopus procurare tamquàm protector Vniuersitatis, quòd eius lites extinguantur, quæ vt plurimum fouentur à paucis malignis, ignaris, habentibus interesse, decipientibus, simplices, & fiunt immortales cum detrimento pauperum, quorum magna pecunia effunditur, & damno totius reipublicæ iuxta Clement. Dispendiosam, de iudicijs l. si quis §. in ciuilibus ff. de capt. & post lim. & poterit procurare hoc, per viam concordiæ vel sententiæ intercedendo apud Superiores, & omni meliori modo.

4 Pariter si adest aliquis Gubernator oppressor pauperum, debet conari, vt amoueatur, vel emendetur, quinimo si Princeps est tyrannus, vltra ea quæ supra diximus in c. 61. debet supplicare Regi, vt remedium adhibeat, & alia faciat, quæ pro vniuersitatis protectione necessaria arbitrabitur.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus, dicitur, custos Canonum, & executor.*
2 *Episcopus, non seruans Canones grauius cæteris peccat.*
3 *Episcopus non potest dispensare, nisi in casibus sibi specialiter à iure permissis.*
4 *Episcopus non potest dispensare sine causa.*
5 *Episcopus peccat si non dispensat, quando adest ratio dispensandi.*
6 *Episcopus an dispenset inuito accusatore, qui ius suum prosequitur.*
7 *Episcopus si non seruat, nec seruari facit Canones, ex contemptu, potest ab eo licitè recedi, tamquàm à præciso ab Ecclesia.*

CAPITVLVM LXXXXII.

De sollicitudine Episcopi circa obseruationem Canonum.

1 SIQVIS vellet recensere omnes particulares sollicitudines Episcopi, non sufficerent pleraq; volumina: Nos vero, frequentiores memorandas duximus. Hortamur tamen, atq; enixè deprecamur Reuerendissimos Antistites, vt Sacrosancti Concilij Tridentini decreta,& alios sacros Canones districtè obseruari curent, memores, quòd Episcopi dicuntur custodes Canonum, Archid. in c. Cùm simus 9. q. 3. & executores Canonum, ad quos pertinet illos obseruari facere, transgressores puniendo, Clem. 1. de ætat. & qualit. Clem. 2. de pœnis, & Clem. præsenti, de censibus,& in dictis locis Doctor.

2 Et proinde Episcopi transgressores Canonum magis peccant, quàm alij, Sot. de ratione regendi, memb. 3. quæst. 2. concl. 2.

3 Et Episcopus non potest dispensare super Canones, nisi in casibus sibi specialiter à iure permissis, iuxta veriorem opinionem Doctorum, Archid. in c. Nulli dist. 38. & in c. Requiritis prima q. 7. Innocentius, Abbas in c. Cùm ad Monasterium. de de statu Monachorum.

4 Et quando potest dispensare, debet facere cum causa, aliàs dispensatio est nulla, Conc. Trid. c. 18. sess. 25. de reform. communis in c. At si clerici, §. de adulterijs, de iudicijs. Causa verò debet esse vrgens, iustaq; ratio,& maior quandoq; vtilitas, d. c. 18.

5 Et è contra, Episcopus quando adest ratio dispensandi, si non dispensat peccat. Glos. in c. Domino sancto, distinct. 50. & ibi DD.

6 No-

6 Notandum etiam quòd in casibus in quibus Episcopus potest dispensare, id potest facere etiam inuito accusatore, qui ius suum prosequitur in iudicio, Archid. in c. si quis dist. 50. Casus, in quibus potest Episcopus dispensare, ponit Speculator, de dispensatione, Burghosius de irregularitate.

7 Vnum est menti tenendum, quòd Episcopus non seruans, vel non seruari faciens Canones, ex contemptu formali incidit in periuria, & subijcitur alijs pœnis vt p Abb. in c. Ego N. de iureiur. qui allegat Gloss. in c. Sacerdotes 2. q. 7.

SVMMARIVM.

1 *Episcoporum iniqua sors, quòd non habent, qui eos corripiant.*
2 *Episcopi indigent correctione, plusquàm priuati homines.*
3 *Subditi tenentur arctius ad correctionem Prælatorum, quàm aliorum.*
4 *Episcopus deberet sibi eligere correctorem.*
5 *Episcopi quomodo corripiendi.*

CAPITVLVM LXXXXIII.

De correctione ab Episcopo benigne ferenda.

1 EX supradictis aliquantulum colligi potest, quàm periculosum, & laboriosum sit onus Episcopale, de quo sunt plena infinita volumina, sed eius magnitudinem imbecillitas ingenij mei, vix à longe attingere potuit. Pro complemento vero huius mei exigui laboris, in medium proferre decreui, Episcopos in periculo versari, quia si Canones non obseruant, & quæuis praua committant, vt plurimum correctores non habent; Nàm alij verecundia, alij timore, alij ambitione, & gratia comparanda ab eorum

correctione cessant; cum magna illorum, & populi iactura.

2 Est enim clarum, Prælatos si quandoq; labuntur plus indigere correctione, quàm priuatos homines, quia eorum peccata tendunt in perniciem publicam, c. Præcipuè xi. q.3.

3 Et subditi vt infra arctius teneantur corripere Prælatos, quàm alios fratres, aut priuatos homines; nàm accuratius tenentur occurrere malo communi, quàm priuato, Ita eleganter tradit Sotus, de ratione tegendi, memb.2. q.3. concl.5.

4 Et ex his liquet, quòd Episcopus deberet aliquem virum spectatæ virtutis, & prudentiæ eligere, qui ipsum admoneat, & corripiat, nè tanquàm ille languidus permaneat, hominem non habens, qui mittat eum in piscinam. Singulare exemplum præbet S. Ludouicus Episcopus, qui correctorem habere voluit, vt sua peccata seriò obseruaret, & admoneret liberrimè, nec quicquam commouebatur, etiamsi de leuissimis argueret; qui cùm aliquando eum monuisset coram alijs, & illi indignè ferentes, correctorem grauiter increpassent, eos benignè mitigans. S. Ludouicus; hoc in rem meam est, inquit, & sic statui. Beatus Carolus Borromeus mira modestia passus fuit ab alijs moneri, & illos sic audiuit, ac si ipse eos monuisset, summisseq; vel suarum actionum rationem reddebat, vel faciebat, quod monebatur. Concionatorem, qui illum publicè & nominatim præsentem in Ecclesia reprehendebat, non solum permisit, vt concionaretur, sed ipse quoq; frequens erat eius auditor.

5 Corripiens vero Prælatum, non debet esse quilibet de plebe, sed persona prudens, & exemplaris, & debet corripere cum reuerentia, non increpando, sed admonendo, & obsecrando, vt dicit Paulus, hoc est, explicando grauitatem flagitiorum, quæ augentur ex dignitate personæ, & detrimento subditorum, quod patiuntur ex malo exemplo Superioris. Et si peccata sunt occulta, occultissimè corripiantur, ne sententia Cham damnentur qui suorum Doctorum culpam produnt, c. sententia.2. q. 7. Quòd si peccata Prælatorum tendunt in perniciē publicam, vt hæresis vel alia scandalosa, licet eos publicè arguere, sic Paulus restitit in faciem Petro, c. Paulus 2. quæst.7.

S.Tho. 2. 2. q. 33. art. 4. Ita notab. Sotus loc. cit. Si autem Episcopus nollet ferre correptionem, censeo grauiter peccare, quia agitur de præiudicio publico, & malè sentiendum esset de Episcopo qui non se humiliat.

SVMMARIVM.

1 *Eleemosynæ oblatæ pro defunctis ab existentibus in peccato mortali, an, & quando prosint.*
2 *Indulgentia pro defunctis an consequatur existens in peccato mortali.*
3 *Causæ plures referuntur, ex quibus fideles moueri debent ad subueniendum existentibus in Purgatorio.*
4 *Ioannes Eleemosynarius, quid seruabat vt mortis memor esset.*
5 *Exemplum singulare præparationis ad mortis cuiusdam Episcopi.*

CAPITVLVM LXXXXIV.

De sollicitudine Episcopi, vt fideles orent pro defunctis, & alia opera pia, pro illis faciant.

EQVVM est, quòd sicut Episcopi debent esse præ ceteris charitate feruidi, ita specialem curam habeant animarum in Purgatorio existentium, Et vltrà dicta à nobis supra, deberet Episcopus frequenter hortari fideles ad subueniendum illis, & quia solent eleemosynas facere in die Commemorationis defunctorum.
1 Vtile esset si Episcopus, per aliquot dies ante admoneret illos, vt eleemosynas in gratia faciant, confitendo sua peccata, vel saltim habendo contritionem, quia aliter defunctis nó prode-

proderunt, nisi esset sacrificium missæ, ex opere operato, vel alius tamquàm exequutor alterius faceret eleemosynam, dummodo mandans tempore mandati fuerit in gratia, vel si aliquis existens in peccato, daret eleemosynam alicui sancto viro, vt pro defunctis oret, quia illius sancti oratio proderit. S. Thomas in supplem. 3. partis q. 71. art. 4. Turrecrem. in c. Animæ.

2 Si quis tamen vellet consequi Indulgentiam pro defunctis, & faceret opus, per quod eis applicatur, in peccato, consequitur indulgentiam pro mortuis, iuxta veriorem opinionẽ Gab. lect. 57. super Canone, Toletus in instruct. Sacerd. lib. 6. cap. 26. & alij.

3 Causæ quibus moueri debent fideles ad subueniendum defunctis sunt plures, quarum certiores fieri deberent, saltim à Curatis, sed melius esset si ab Episcopo.

Prima grauitas pœnæ, nàm minima pœna Purgatorij excedit omnes pœnas huius mundi illatas à quouis tyranno, plusquàm si aliquis trucidaretur in frusta, vel combureretur, August. Can. nullus §. Hic autem, de pœnit. dist. 7. S. Thomas, & alij, Vnde Augustinus in sermone 44. ad Fratres de Eremo: O quàm grandis crudelitas, Fratres mei; ò quàm grandis inhumanitas; Ecce enim infirmus iacet, & clamat, & à medicis consolatur, clamat porcus, & omnes cum eo, clamare non cessant. Cadit Asinus, & omnes eum subleuare festinant, sed clamat in tormentis fidelis, & non est qui respondeat, & magis quòd sunt in tanta miseria, vt orationibus suis nullatenus exire possint.

Secunda causa propter gratitudinem, vel amicitiam, quãta enim passus fuit pater in hac vita pro filio, & mater? maritus pro vxore, & è contra, ad quid ergo deseruiuit consanguinitas vel amicitia, aut fuisse de eadem patria, si cum modico labore, aut nullo ieiunijs, orationibus, & eleemosynis possint miseræ animę adiuuari, & non adiuuantur; O si possemus ponere aures ad os Purgatorii, quot clamores, quot eiulatus audiremus aduersus consanguineos, amicos, & alios, qui receperunt beneficia à defunctis.

Tertia

Tertia causa ratione timoris, quia potest esse quòd sint in Purgatorio, propter malum exemplum viuorum, vel quia non fuerunt correcti ab illis ad quos pertinebat correctio.

Quarta, quia si orauerint pro alijs, pro ipsis post mortem orabitur c. non extimemus 13. q. 2. August. loc. cit. vnde non est mirum si filij diuites aliquando non subueniunt parentibus defunctis, quia potuit hoc permittere Deus, ex quo ipsi parentes pro suis antecessoribus non orauerunt: etenim qua mensura mensi fuerimus alijs, remetietur & nobis.

Quinta propter breuitatem vitæ, quia contingere potest, quòd viuentes nunc intra breue tempus cruciabuntur in Purgatorio, & probantes atrocitatem pœnarum, aliorum suffragia optabunt.

Sexta propter vtilitatem, quæ percipitur ab animabus quæ liberantur à pœnis: est enim piè credendum, quòd dictæ animæ orent pro illis, qui eis subuenerunt, & multa exempla leguntur de animabus Purgatorij, quòd eorum deuotos ab inimicis, & alijs periculis liberauerunt; prosunt etiam facientibus suffragia ad meritum vitæ æternæ. S. Thomas d. q. 71. art. 4. Debet etiam Episcopus corripere acriter blasphemantes animas pauperum defunctorum, non sine magno scandalo.

4 Mortis etiam, & si omnes memores esse debēt iuxta Sapientis dictum, præcipuè Episcopi id seruare tenentur: singulare exemplum reliquit S. Ioannes Eleemosynarius: vt .n. mortis non obliuisceretur, mandauit construi eius sepulcrum, sed non perfici, & iniunxit vni ex suis familiaribus, vt singulis diebus festiuis, & signanter quando comedebat, ac conuiuas in mensa exceperat, ei diceret: Reuerendissime Domine, memento quod tuum sepulcrum non est perfectum, manda vt compleatur, quia ignoras, quando eo indigebis.

5 Præclarum etiam exemplum præparationis ad mortem, cuiusdam Episcopi singularis vitæ; refert Cęsarius de illustrib. miraculis lib. 3. Cùm enim Episcopus ageret in extremis, nec Confessorem requireret, dixerunt ei Clerici sui; Domine es valde debilis, quare non facis confessionem pecca torum? Respondit Episcopus; non faciam, illis replicantibus, adijecit;

Puta-

Putatis ſtolidi, quòd vſque ad hanc horam diſtulerim confeſſionem meam? dixerunt ei iterum. Conſilijs regis intereſſe ſolebas. quibus rurſum reſpondit: Non aliter fui coram Rege, quàm Chriſtus coram Pilato. Hoc fecit Epiſcopus ad exemplum, nè confeſſio differatur vſque ad mortem, mundabat .n. quotidie conſcientiam ſuam, nec differebat de die in diem, iuxta Eccleſiaſt. Ante mortem confitere. Tandem vigilare debet Epiſcopus ſuper ſuo grege: Quia non dormitabit, neq; dormiet, qui cuſtodit Iſrael; neque dormitabit, aut dormiet, qui impugnet Iſrael: & iuxta S. Hilarium, quando Chriſtus dixit diſcipulis ſuis: Vigilate quia neſcitis, qua hora Dominus veſter venturus ſit. Licet in communi omnes fuerit hortatus ad vigilandum, tamen ſpecialiter Epiſcopis ſollicitudinem demandauit.

LAVS DEO.

INDEX RERVM SINGVLARIVM.

QVAE IN HOC MANVALI PASTORVM habentur.

Cuius numerus paginam indicat.

A

B

D

Deus

Epi-

V Epi-

Epi-

Epi-

F

Ma-

M

N

O

Reue-

S

X aut

Tur-

FINIS.

Errata, & correctiones.

Fol. 1. lin. 8. Detractauerunt, legi Detrectauerunt. 3. 20, tenent. l. terrēt 4. 3. in d. c. Ante omnia, l. in c. Ante omnia 40. dist. 5. 21. Et quod propter, l. Et propter, 5. 25. Perfectionis, l. Perfectioris. 6. 2. absolesceret, l. ob solesceret. 13. 22, nec comitibus, l. ne comittibus. 15. 7. vt hac occasione l. & hac occasione. 15. 35. titulo 1. l. ethic. 6. 16. 8. Seraldi. l. Seralhi. 17. 6. & illatas l. ei illatas. 17. 10. inuictus l. inuitris. 18. 6. omni negotio. l. in omni negotio. 19. 8. siue presbiteri l. siue extranei, 20. 8. banniti l. banditi. 23. ad despicientiam. l. ac despicientia. 21. 4. vel clericus. l. vt clericus. 23. 9. se à magistratu, l. fuisse à magistratu. 23. 31. qui teneantur. l. teneat. 24. 11. eo rex deuenit, l. eo res deuenit. 24. 15. & Archiepiscopus, l. at Archiepiscopus. 24. 24. pro Ecclesię, l. Pro Ecclesia 25. 11. vitarent, l. vetarent. 25. 16. nexit, l. flexit, 27. 6. illis, l. illi. 28. 4. de ferendis, l. perferendis, 28. 15. ea debeat, l. ea deleat. 30. 8. speculatori l. spiculatori. 34. 17. accessit, l. accersit. 47. 16. rogatur, l. regatur. 88. 19 Christi, l. Episcopi. 148. 14. abstitisse, l. obstitisse. 181. 11. volunt. l. nolūt 181. 15. nec est, l. & est. 183. 3. ignorauerit, l. agnouerit. 190. 29. & dicēdum est, l. & dicendum est cū S. Thoma quodlib. 1. art. 14. 220. 11. emarcescetur, l. emarcescet. 220. 20. fi. l. si. 224. 36 litus, l. littus. 240. 14. Bertaech., l. Bertach. 240. 10 Gioss. l. Gloss. 266. 5. publicances, l. publicantes. 274. 10 phalam, l. phialam. 274. 15. decipiet, l. decipiat. 277. 23. fit l. fit. 279. 21. suaui, l. suasu. 280. 5. Sacerdoties, l. Sacerdotes. 288. 3. suadat, l. suadeat. 297. Indulgentia. l. Indulgentiam.

Imprimatur si placet R. P. Magistri Sac. Palatij.

B. Gipsius Vicegeren.

Approbatio Operis per Reuer. P. Fratrem Petrum Paulum Philippium Magistrum ex Ordine Prædicatorum.

HOC opus, quod in animi sui commonitorium inchoauerat Pientissimus, & Reuerendissimus atque Perillustris Auctor, (quantum iudicio consequi possum ego cui commissum fuit à Reuerendissimo P. Magistro Sacri Palatij, vt ipsum diligentissime perlegerem, sententiamq. meam proferrem) in Opus verè Manuale Pastorum, atq; Pontificum exaltauit Dominus: vt quasi lucerna sit Doctrina, Catholica illuminans, & mirifica pietate inflammans Ecclesiam Sanctam Dei, eamq; fœcundans ad vberrimos in populis virtutum fructus perpetuò producendos.

F. Petrus Paulus Philippius qui supra manu propria.

Imprimatur.

Fr. Io. Maria Magister Sacri Palatij Apostolici.

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA GVGLIELMI FACCIOTTI.

M. D. C. VI

REGISTRVM.

†ABCDEFGHIKLMNOPQ
RSTVX.

Omnes ſunt Duerniones, præter X. quod eſt ſimplex.